

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIZNICA

37 807

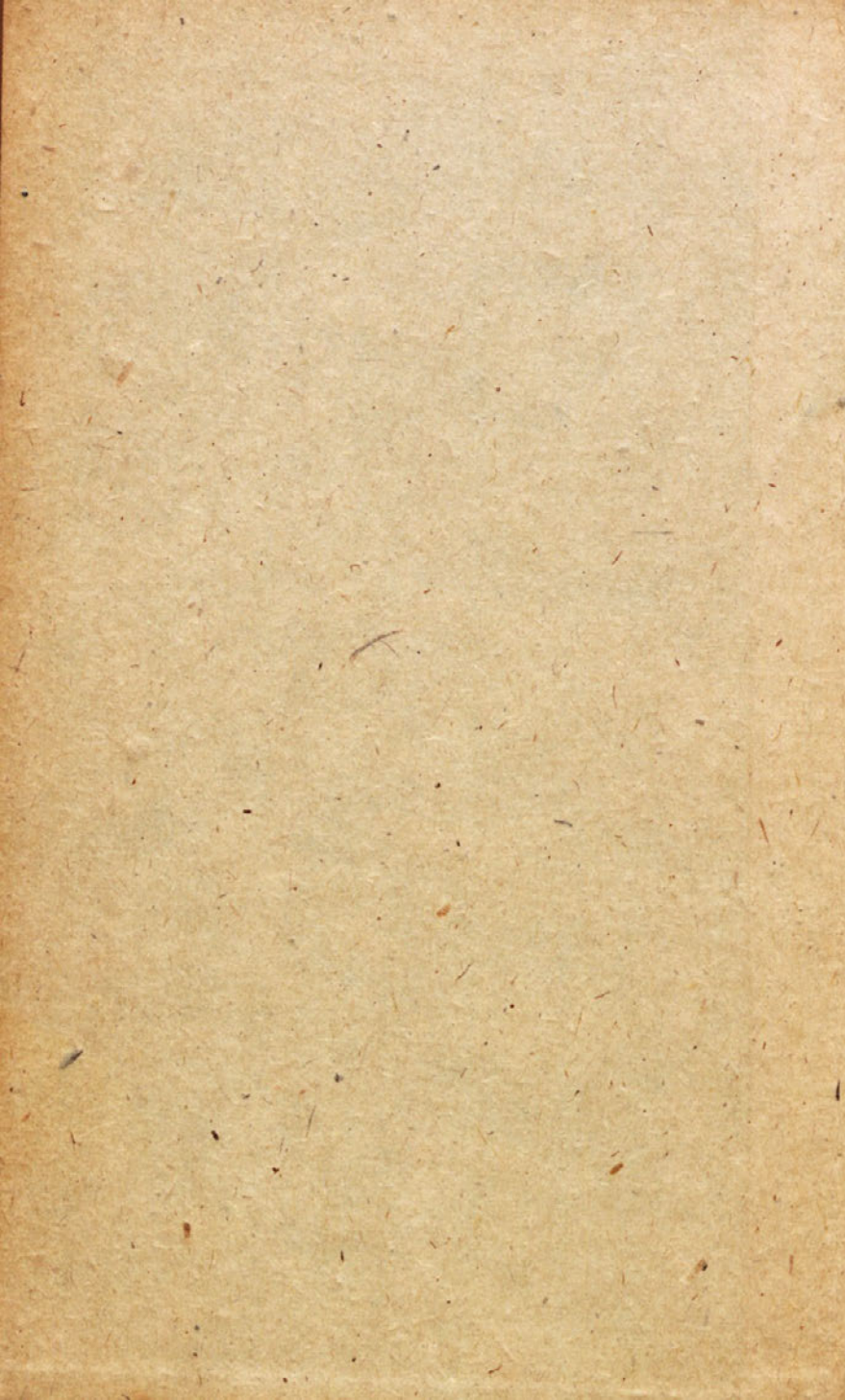
/25

COBISS 0

ENICA-ZVEZKA 25
1971

N. RIBIČIČ
MONTENA
MONTENA

V hvaležen spomin

na 25 letno prezaslužno delovanje premilostljivega
gospoda prošta

prelata Andreja Kalana

in ob 70 letnici rojstva

poklanja vodstvu Marijanišča Jugoslovanska knjigarna

Ljubljana, dne 2. decembra 1928.

V. H. 1800

1800

1800

1800

1800

Sir H. Rider-Haggard:

Hči cesarja Montezume

Zgodovinska povest

Iz angleščine prevel Jos. Poljanec

Jos. Poljanec
Murčič

Ljubljana 1927

Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani

Za Jugoslovansko tiskarno: Karel Čeč

+ 37807, VII C, C;

St. H. Biber-Haus
Höi Gessatjn Montexim
Kydoyusjn Gessatj

Is anglatid m... for...
L...

VII 37807 de c

FZC 12179/1951

Prvo poglavje.

Zakaj pripoveduje Tom Wingfield svojo zgodbo?

Slava Bogu, ki nam je dal zmago! Resnica je, moč Španije je razbita; njene ladje so se potopile ali pobegnile, morje je pogoltnilo na stotine in tisoče njenih vojakov in mornarjev, in Angleška zopet prosto diha! Prišli so, da bi osvojili našo zemljo, da bi nas zatirali, da bi ravnali z nami, svobodnimi Angleži kakor so bili delali z Indijanci v Anahuaku. Naše može so hoteli izročiti suženjstvu, naše hčere sramoti, naše bogastvo svojemu vladarju! Pa Bog jim je odgovoril s svojimi vetrovi, naš Drake pa s svojimi topovi. Prešli so in ž njimi slava Španske!

Jaz, Tom Wingfield, sem slišal to novico prav danes na trgu v Bungayju, kamor sem se bil podal, da bi malo poklepetal in prodal jabolka, kolikor so mi jih pustili strašni viharji.

Že pred tem je bil šel glas o tem in onem, toda tukaj v Bungayu je živel neki človek, Young po imenu, iz Yarmoutha, ki se je udeležil bitk pri Gravelinesu na eni yarmouthskih ladij in zasledoval Špance, dokler niso izginili v škotskih vodah.

Iz majhnega raste veliko, pravijo ljudje; v tem slučaju pa je iz velikega naraslo majhno; te vesti so namreč vzrok, da primem za pero jaz, Tom Wingfield iz fare Ditchingham v okrožju Norfolk, ki sem že precej v letih in mi je le še malo časa dano živeti. Pred desetimi leti, to je leta 1578., je Njeno veličanstvo naša milostiva kraljica Elizabeta, ki je tisto leto obiskala naše kraje, blagovolila izraziti željo, da bi pripeljali mene pred njo, ko je bila v Norwichu. Tam mi je rekla, da je že veliko slišala o meni, in mi velela, naj ji povem nekoliko zgodbe svojega življenja,

ali bolj natanko, o tistih dvajset letih, ki sem jih bil preživel med Indijanci ob času, ko je Kortezi osvojil njihovo deželo Anahuak, ki se dandanes imenuje Mehiko. Komaj sem pričel pripovedovati svojo zgodbo, je prišel določeni čas in ona se je morala podati na lov na jelene; ob slovesu pa mi je rekla, da je njena želja, da naj napišem svojo zgodbo, da jo bo lahko brala; in še več; rekla je tudi, ako je moja zgodba samo pol tako čudovita, kakor sliši praviti o njej, da bom končal svoje dni kot Sir Thomas Wingfield. Na te besede sem kraljici odgovoril, da sta pero in črnilo orodje, katerega nisem vaje, vendar hočem izpolniti njeno povelje. Nato sem bil tako predrzen, da sem ji podal velik smaragd, ki je bil nekoč visel na prsni Montezumove hčere in mnogih kraljičin pred njo; ko ga je zagledala, so se ji oči zasvetile kakor dragulj, kajti ta naša kraljica ljubi take dragocene igrače. Ako bi bil želel, mislim, da bi bil na licu mesta lahko naredil dobro kupčijo in prodal dragulj za visok naslov; toda jaz, ki sem bil mnogo let vladar velikega rodu, nisem imel prav nobene želje, da bi bil postal kak vitez. Poljubil sem kraljevo roko, na kateri se je blestel dragoceni kamen, in sem šel svojo pot ter se še isti dan vrnil na svoj dom.

Želja kraljice, da naj napišem zgodbo svojega življenja, mi je bila vedno v mislih in vedno sem želel, da bi jo izpolnil, preden bi bilo konec mojega življenja in zgodbe hkratu. Velik trud čaka človeka, ki ni vaje takega dela; ampak zakaj bi se strašil dela jaz, ki sem tako blizu praznika smrti? Videl sem reči, ki jih noben Anglež ni bil videl in so vredne, da se zapišejo. Moje življenje je bilo jako čudno in nenavadno; mnogokrat je dopadlo Bogu, da me je ohranil, ko je bilo videti vse izgubljeno; to je On morebiti storil radi tega, da bi drugi doznali nauk tega življenja. Zakaj nauk je v njem in stvarih, ki sem jih videl; in ta nauk je, da iz krivice nikdar ne more priti pravica, da krivica rodi naposled samo krivico in da pade — naj si prihaja od posameznega človeka ali celega ljudstva — na glavo, ki jo je izmislila, in na roko, ki jo je izvršila.

Poglejte usodo Korteza, tega slavnega, velikega moža, ki je imel moč in oblast kakor majhen bog. Kakih štirideset let je tega, tako sem slišal praviti, kar je umrl v revščini in sramoti doma na Španskem. On, osvojitelj in zmagovalec — da; in doznal sem tudi, da je bil njegov sin don Martin trpinčen prav v onem mestu, katerega je njegov oče s toliko krvjo Špancem osvojil. Malinča, ki so ji Španci rekli Marina, katero je prav isti Kortezo najbolj ljubil med vsemi ženskami, mu je to usodo prerokovala v svoji bridkosti in tugi, ko jo je po vsem, kar se je bilo zgodilo, ko je bila tolikokrat rešila njega in njegove vojake, da so zopet gledali žarko solnce; navsezadnje zapustil in jo poročil z donom Juanom Haranailom. Glejte, kakšna je bila zopet usoda Marine same. Zavoljo tega, ker je ljubila tega Korteza ali Malinča, kakor so mu Indijanci rekli po njej, je prinesla pogubo nad svojo domačo deželo; brez njene pomoči bi se namreč mesto Tenoktitlan, ali Mehiko, kakor se sedaj imenuje, nikdar ne uklonilo pod španski jarem — resnica, v svoji strasti je pozabila na svojo čast. In kakšno je bilo njeno plačilo? Kakšno pravico je dosegla s svojo krivico? Njeno plačilo je naposled bilo, da jo je dal Korteza poročiti z drugim človekom nižjega stanu, ko je njena lepota zvenela, prav kakor se izčrpana žival proda revnejšemu gospodarju.

Poglejte tudi usodo onih velikih ljudstev dežele Anahuak. Storili so zlo, da bi prišlo dobro iz njega. Žrtvovali so svojim krivim bogovom na tisoče človeških življenj, da bi njihovo bogastvo narastlo in da bi si za pozne rodove zagotovili mir in blagostanje. Pravi Bog jim je dal odgovor. Namesto bogastva jim je dal bedo in razdejanje, namesto miru španski meč, namesto blagostanja suženjstvo. Zato so torej bili žrtvovali in darovali svoje otroke na oltarju svojih bogov Huiclkotla in Tezkatlipoka.

In Španci sami, ki so izvršili v imenu usmiljenja krvoločnosti, ki so vse večje od vseh, kar so jih storili nevedni Azteki in ki vsak dan v imenu Kristusovem kršijo Njegovo postavo do najskrajnejše mere; povejte, ali bodo oni procvitali, ali jim bo

njihovo zlodejstvo prineslo blagor? Star sem že in ne bom dočakal odgovora na to vprašanje, vidi se mi pa, da jim odgovor že sedaj prihaja. Vendar se dobro zavedam, da bo njihova hudobnost padla na njihove glave, in meni se dozdeva, da že vidim to najponosnejše ljudstvo na svetu oropano slave in bogastva in časti, in kot lačen ostanek, ki ni srečen v ničemur drugem kot v svoji preteklosti. Kar je Drake pričel pri Gravelinesu, bo Bog dovršil na mnogih drugih krajih in v drugih časih, dokler ne bo Španska tako majhne vrednosti in tako globoko padla kot je Montezumovo cesarstvo.

Tako je s temi velikimi primeri, ki so znani vsemu svetu, in tako se je godilo tudi v življenju tako ponižnega človeka kot sem jaz. Tom Wingfield. Nebo mi je bilo v resnici usmiljeno, ker mi je dalo toliko časa živeti, da se lahko skesam svojih grehov; toda moji grehi so bili kaznovani in so prišli na mojo glavo, na mene, ki sem vzel iz rok Najvišjega izključno Njegovo pravico do maščevanja. To je pravično, želim objaviti zgodbo svojega življenja, da bi tudi drugi ljudje posneli dober nauk iz nje. Mnogo let sem imel v mislih, kakor sem že povedal, dasi — da govorim resnico — je bilo Njeno veličanstvo naša kraljica, ki je prva vsejala seme. Ampak šele danes, ko sem slišal gotovo resnico o usodi španske Armade, šele danes je seme vzklilo; in kdo more reči, ali bo kdaj vzcvetelo? Ta vest me je namreč čudno dirnila in mi priklicala v spomin mojo mladost, moje čine v ljubezni, vojski in divjih pustolovščinah, v katere sem se bil zapletel bojujoč se za sebe, za Guatemoka in za ljudstvo Otomi zoper Špance, doživljaje, ki si jih že dolgo vrsto let nisem bil vzel v misel. V resnici se mi vidi — in ni pri priletnih ljudeh nič redkega — kakor da leži pravo moje življenje v daljni preteklosti in da vse ostalo ni nič drugega kot sanje.

Iz okna sobe, v kateri pišem, vidim na mirobno dolino ob reki Waveney. Za reko se razprostira polje, ki ga zlati lakotnik, razvaline gradu in rdeče strehe bungayskega mesta, strnjene okrog stolpa

cerkve Sv. Marije. Tam naprej po hribu Stowe so kraljevi gozdi in polje opatije Flixton. Na desni strani na strmem bregu zeleni hrastovje, na levi se razprostira močvirnata pokrajina, po kateri se pase govedo, za menoj pa moji vrtovi z zelenjavo in sadjem, ki se vzdigujejo v terasah po rušavem griču, kateremu so nekdanj rekli grofovski vinograd. Vse to je okrog mene, in vendar se mi v tej uri dozdeva, kakor da vsega tega ne bi bilo. V dolini reke Waveney vidim namreč dolino tenoktitlansko, v obronkih hriba Stowe s snegom pokrita ognjenika Popokatapetl in Iztaktepetl, v zvonikih cerkve v Bungayu in okolici v nebo kipeče piramide, na katerih gore sveti ognji, in v govedu, ki se pase po pašnikih, Kortezeve konjike, ki drve v boj.

Vse to se mi vrača zopet v spomin; takrat je bilo življenje, vse ostalo je zgolj sen. Iznova se počutim mladega, in ako mi Bog da še toliko časa živeti, hočem napisati zgodbo svoje mladosti, preden me polože na tisto pokopališče tamle in preidem v bajni svet. Že zdavnaj bi jo bil pričel pisati; ampak žena mi je umrla v minulem božiču; ko je bila še živa, sem vedel, da je najboljša, da delo opustim. Da govorim odkrito, z mojo ženo je bilo takole. Ljubila me je, tako mislim, in malo je mož, ki bi bili tako srečni, da bi bili tolikanj ljubljeni; v moji preteklosti pa je marsikaj, kar je glodalo to njeno ljubezen in je v njej vzbujalo ljubosumnost do mrtvih, ki ni bila nič manj globoka, ker je bila tako mila in v tako tesni zvezi z odpuščanjem. Neka skrivna žalost ji je razjedala srce, dasi ni tega nikdar v misel vzela. Nama se je rodil samo en otrok in ta otrok je umrl še v detinskih letih; vzlic vsem njenim prošnjam in molitvam Bogu ni dopadlo, da bi ji dal še enega; in spominjajoč se besedi kneginje Otomi tudi nisem pričakoval, da bi ga bila dobila. Moja žena je dobro vedela, da sem tam onstran morja imel z drugo ženo otroke, katere sem ljubil, in katere sem moral vedno ljubiti, dasi so bili že davno vsi pomrli; in ta zavest jo je grizla v srce. Da sem nekoč bil mož druge žene, to je lahko odpustila; da mi je pa ta žena rodila

otroke, kojih spomin mi je bil še vedno tako drag, tega ni mogla pozabiti, če mi je sploh odpustila, ona, ki je bila brez otrok. Zakaj je bilo tako, ne vem, saj sem samo človek; kdo pač more poznati vse skrivnosti ljubečega ženskega srca? Ampak tako je bilo. Nekoč sva se celo sporekla radi tega; to je bil najin edini prepir.

Prigodilo se je, ko sva bila komaj dve leti poročena in je bilo najino dete baš pred nekoliko dnevi pokopano na pokopališču naše župnije Ditchingham, da sem imel neko noč jako žive sanje. Sanjalo se mi je, da so moji mrtvi otroci — bili so štirje — prišli k meni, kakor so bili večkrat prišli, ko sem vladal v Mestu smrek nad ljudstvom Otomi; največji je nosil v naročju mojega prvorojenca, dete, ki je umrlo za časa velikega obleganja; govorili so z menoj, mi dajali cvetlice in mi poljubili roko. Gledal sem jih z dopadajenjem, ker so bili veliki in zali, in sem bil ponosen v svojem srcu; in v mojih sanjah se mi je zdelo, kakor da bi se mi bila velika žalost odvalila z moje duše, kakor bi bili ti moji dragi izgubljeni in zopet najdeni. Oj, katera bednost je tako velika kot bednost, kakoršno nam povzročajo sanje! Vračajo nam naše mrtve, kakor da bi se hotele norčevati iz nas, in nas puste v še večjem gorju, ko minejo?

Sanjal sem dalje, se v spanju pogovarjal s svojimi otroki, jih klical z imeni, ki so mi bila toli draga; naposled sem se zbudil; ni jih bilo več; in v svoji žalosti sem na glas ihtel. Bilo je zgodaj zjutraj in poletno solnce — bilo je že v avgustu — je razlivalo svoje žarke skozi okno; meneč, da žena spi, sem ležal pod vplivom svojih sanj, ječal in šepetaje izgovarjal imena njih, ki jih pač nikoli več ne bom videl. Slučajno pa je bila žena zbudena in slišala je besede, katere sem govoril z mrtvimi v spanju in potem. Nekoliko tega sem govoril v otomijskem jeziku, večji del pa v angleškem; ker pa je žena poznala imena mojih otrok, je uganila pomen vsega. Nenadno je skočila iz postelje in stopila k meni; in v njenih očeh je gorela taka jeza, kakoršne nisem bil videl poprej in je

nisem videl izza tedaj; vendar to ni trajalo dolgo, kajti naenkrat so jo zalile solze.

»Kaj pa ti je, žena?« sem vprašal.

»Hudo mi dene,« je odgovorila, »da moram kaj takega prenašati in poslušati tako govorjenje iz tvojih ust, mož. Mar ni bilo dovolj, da sem trčila svojo mladost v zvestobi do tvojega spomina, ko so vsi ljudje mislili, da si mrtev? Dasi sam najbolje veš, kako si bil ti meni zvest. Mar sem ti kdaj očitala, da si bil pozabil name in si v daljni deželi poročil žensko, ki je bila divjakinja?«

»Nikdar, draga žena, in tudi nisem bil pozabil na tebe, kakor dobro veš. Čudom pa se čudim, da postajaš ljubosumna sedaj, ko že davno ni vzroka za to.«

»Ali na mrtve ne moremo biti ljubosumni? Pri živih imamo lahko še upanje, ampak kdo se more boriti zoper ljubezen, katero je smrt usovršila, jo zapečatila za vedno in jo naredila neumrjočo! Vendar ti to odpuščam, kajti s to žensko se še lahko merim, če pomislim, da si bil moj, preden si postal njen, in si moj tudi po tem. Toda z otroki je drugače. Oni so samo njeni in tvoji. Jaz nimam pri tem nobenega deleža, in najsi bodo mrtvi ali živi, toliko dobro vem, da jih še vedno ljubiš in jih boš ljubil še onstran groba, ako jih utegneš najti tam. Staram se že, jaz, ki sem čakala več kot dvajset let, da sem postala tvoja žena, in ne bom ti dala drugih otrok. Enega sem ti dala, a Bog ga je vzela, da ne bi bila moja sreča prevelika; vendar njegovega imena ni bilo med onimi čudnimi imeni, ki si jih izgovarjal. Mojega mrtvega deteta je tebi le malo mar, mož!«

Pri teh besedah ni mogla več govoriti in solze so jo zalile; meni se ni videlo umestno, da bi ji odgovarjal in ji povedal, da je vendar precejšna razlika v tej stvari; sinovi, ki sem jih bil izgubil, so bili z izjemo enega deteta, že skoraj dorasli, dočim je dete, katerega mi je ona rodila, živelo samo šestdeset dni.

Takrat, ko mi je kraljica nasvetovala, da naj spisem zgodbo svojega življenja, sem se spomnil, kako je tedaj vzrojila moja ljubljena žena; tako sem spoznal, da ne bi mogel vsega resnično napisati, ako bi

izpustil zgodbo nje, ki je tudi bila moja žena, Montezumove hčere Otomi, kraljice rodu Otomi in zgodbo otrok, ki mi jih je dala in sem celo reč pustil na miru. Dobro namreč vem, dasi sva tekom vseh mnogih let, ko sva skupaj živela, prav redkokdaj govorila o tej zadevi, da je ta reč vseeno šla moji Liliji še vedno po glavi; tudi se njena ljubosumnost, ki je bila bolj plemenite narave, z leti nikakor ni poglela, temveč je z leti celo narastla. Da bi izvršil svojo nalogo brez vednosti svoje žene, bi ne bilo mogoče, kajti ona je vse do zadnjega dihljaja čuvala nad vsakim mojim dejanjem in je, kakor pošteno verjamem, uganila večino mojih misli.

In tako sva se skupaj starala mirno drug poleg drugega in redkokdaj govorila o tisti veliki vrzeli v mojem življenju, ko sva bila izgubljena drug za drugega, in o vsem, kar se je potem zgodilo. Naposled je prišel konec. Moja žena je v sedeminosemdesetem letu starosti nenadno umrla v spanju. Pokopal sem jo na južni strani tukajšnje cerkve; moja žalost je bila velika, a ni bila neutešljiva, ker vem, da bom moral kmalu za njo in onimi drugimi, katere sem ljubil.

Tam zgoraj v velikih nebesih so moja mati, sestra in moji sinovi. Tam je moj prijatelj, veliki Guatemok, poslednji anahuaški cesar, in mnogo drugih bojnih tovarišev, ki so pred menoj odšli v večni mir. Tam je tudi lepa, ponosna Otomi, dasi je dvomila o tem. V nebesih, kamor upam priti vzlic vsem grehom svoje mladosti in zmotam svoje starosti, pravijo, da se ne poročajo in ne dajejo v zakon; in to je dobro, kajti odkrito povem, da ne vem, kako bi soglašali moji ženi, Montezumova hči in ljubezniva Angležinja, ako bi bilo drugače.

Sedaj pa začnimo!

Drugo poglavje.

Tom Wingfieldova rodovina.

Jaz, Thomas Wingfield, sem bil rojen tukaj v Ditchinghamu in prav v tej sobi, kjer danes pišem. Moja rojstna hiša je bila za vladanja kralja Henrika

sedmega sezidana ali prizidana k že prej stoječi, vendar je že davno prej stala tukaj majhna hiša, v kateri je prebival čuvaj vinogradov; znana je bila pod imenom Gardeners Lodge (vrtnarjeva hiša, koč). Jaz ne vem, ali je bilo v starih časih podnebje bolj milo ali so takrat znali bolje obdelovati polje, to pa je gotova resnica, da je bil obronek griča, pod katerim hiša stoji in ki je nekoč bil breg morskega rokava ali reke, ki se je tam močno razširjala, za časa grofa Bigoda vinograd. Tam že davno več ne raste grozdje, dasi nosi ime »Grofovski vinograd« še vedno ono pobočje, ki leži med to hišo in med zdravilnim vrelcem, ki vrvra pol milje daleč iz brega in v čigar vodo se prihajajo bolni ljudje kopat celo od daleč. Ker je v zavetju pred vzhodnimi vetrovi, ima še dandanes to prednost, da je sadje tukajšnjih vrtov štirinajst dni prej zrelo kot na planem in da lahko človek brez suknje sedi zunaj celo v neprijaznem mesecu maju, dočim mora na vrhu griča, niti dve sto korakov daleč, drgetati v kožuho.

Lodge — tako se je hiša vedno imenovala — je bila v začetku kmetska hiša; leži pa južnozapadno in je zidana tako daleč ob vznožju griča, da bi človek skoraj mislil, da se v njej nabira vlaga iz reke Waveney, ki teče skozi bližnje močvirje. Vendar ni tako, kajti dasi se vlačijo jeseni, ko se znoči, pritalne megle okoli hiše in je znano, da priteče ob velikih poplavih voda v zadaj stoječe hleve, ni v vsej župniji bolj zdravega bivališča, ker je zidana na pesku in produ. V ostalem pa je poslopje zidano iz rdeče opeke, lično in prijazno za oči, ter ima mnogo vogalov in vrhov, ki so poleti skriti v rožah in drugih ovijavkah; iz njega se vidi na močvirje in planjavo, kjer se venomer izpreminja svetloba z letnimi časi in celo z dnevnimi urami, na rdeče strehe brengayskega mest in na gozdnati breg, ki se razprostira okrog earshamske pokrajine. Dasi je mnogo hiš, ki so večje, ni po mojih mislih nobene, ki bi bila v teh krajih bolj prijazna. Tukaj v tej hiši sem bil rojen in tukaj bom nedvomno tudi umrl. Govoril sem o njej malo bolj na dolgo in široko, kakor pač storimo, kadar govorimo o krajih,

katerih smo se privadili in jih vzljubili; sedaj pa hočem še nekoliko povedati o svoji rodovini.

Najprvo bi rad izjavil z nekim ponosom — kdo izmed nas nima rad starodavnega imena, ako se rodimo z njim? — da izhajam iz rodovine Wingfieldov, ki je doma v Wingfield Castlu v Norfolku, ki leži kaki dve uri ježe odtod. Pred davnim časom je dedinja Wingfieldov poročila nekega Delapola iz rodovine, ki slovi v naši zgodovini; poslednji njene rodovine, Edmund grof suffolški je izgubil svojo glavo zavoljo veleizdajstva, ko sem bil jaz še mlad, in grad je ž njo prešel v last Delapolov. Vendar so se nekateri odrastki starega wingfieldskega rodu še vedno nahajali v soseščini; mogoče je, da so imeli na svojem grbu dve vodoravni vzporedni črti (znamenje nezakonstva), a to mi ni znano in nič mar. Toliko je resnica, da so moji očetje in jaz iz krvi Wingfieldov. Moj stari oče je bil razumen mož; kupil je to hišo z zemljišči, ki leže okoli nje, ter si pridobil nekoliko premoženja; večinoma s tem, da je skrbno živel in se previdno ženil — oženil se je bil dvakrat, dasi je imel samo enega sina — pomagal si je tudi s kupčijo z govejo živino.

Moj stari oče je bil zelo veren, skoraj do praznovernosti, ker je imel samo enega sina, se utegne čudno videti, da je vseeno imel to vročo željo, da bi njegov sin postal duhovnik. Moj oče pa je imel malo nagnenja do duhovskega stanu in samostanskega življenja in moj stari oče ga je skušal mnogokrat pregovoriti, včasih z besedami in vzgledi, drugikrat pa tudi z debelo palico, ki še sedaj visi nad kaminom v manjši družabni sobi. Konec vsega je bil, da je bil fant poslan v tukajšnji samostan, kjer je bilo njegovo vedenje tako, da je konec leta priyor prosil njegove starše, naj ga vzamejo domov in ga dajo šolat za kak posvetni stan. Moj oče, tako je dejal priyor, ni samo delal pohujšanja s svojimi dejanji, ker se je ponoči izmuzal iz samostana in obiskoval pivnice in druge beznice, ampak je bil tudi tako hudoben grešnik, da se ni pomišljal dvomiti celo o osnovnih naukih Cerkve in se norčevati iz njih, trdeč, da ni nič svetega v podobi

Devica Marije, ki je stala ob prižnici, in da je celo zamižal med molitvijo vpričo vseh zbranih, ko je duhovnik povzdigoval sveto hostijo. »Zavoljo tega,« je dejal prior, »vas prosim, da vzamete svojega sina domov in mu najdete kako drugo pot do cilja, katera pa ne vodi skozi vrata našega samostana.«

Ko je stari oče slišal te besede, ga je popadla taka jeza, da bi ga bila malone kap zadela; ko se je zopet opomogel, se je spomnil na palico in je hotel sina našeškati. Moj oče, ki je bil takrat devetnajst let star in jako močan fant, pa mu jo je izvil iz roke in jo zalučal dobrih petdeset korakov daleč rekoč, da ne pusti nobenemu človeku, da bi se ga dotaknil, in najsi bi bil stokrat njegov oče. Nato je odšel in pustil starega očeta in priorja, ki sta se debelo gledala.

No, da okrajšam dolgo zgodbo, konec vse zadeve je bil sledeči. Stari oče in prior sta oba bila mnenja, da je pravi vzrok trdovratnosti mojega očeta ljubezen; zagledal se je bil v neko dekle nizkega stanu, zalo hčer nekega mlinarja. Morebiti je bilo nekaj resnice na tem, mogoče pa tudi ne. Je pa tudi brez pomena, zavoljo tega, ker se je dekle poročilo z nekim mesarjem in je umrla pred leti v lepi starosti petindevetdesetih let. Pa najsi je bilo tisto res ali ne, moj stari oče je verjel, da je bilo tako, in ker je vedel, da je odsotnost najboljši lek za ljubezen, je zasnoval s prijorjem poseben načrt; sklenil je poslati mojega očeta v neki samostan v Sevilji na Španskem, v katerem je bil prijorjev brat opat, da tam pozabi na mlinarjevo hčer in vse ostale posvetne reči.

Ko je stari oče obvestil mojega očeta o svojem načrtu, je bil le-ta popolnoma zadovoljen; bil je pogumen mladenič, ki je hrepenel, da bi videl svet, ampak ne iz samostanskega okna. Konec vsega je bil, da je odpotoval v tujino v varstvu nekoliko španskih menihov, ki so bili potovali skozi naše kraje na romanje k svetišču Naše Ljube Gospe v Walsinghamu.

Stari oče je baje jokal, ko se je poslovil od sina; čutil je, da ga ne bo več videl. Vzlic temu je bila njegova vera tako močna, da ga je vzlic temu poslal na tako dolgo pot. Žrtvovati je hotel svojega sina ka-

kor Abraham Izaka. Dasi pa je bil moj oče navidezno zadovoljen s tem, kakor je bil Izak, v svojem srcu ni bil za to reč; skratka, imel je že svoje načrte, kakor mi je sam pozneje pravil.

Tako se je prigodilo, da je poldrugo leto potem, ko je bil odpotoval z doma, dospelo od opata seviljskega samostana pismo na priyorja bungayskega samostana, v katerem mu sporoča, da je bil moj oče pobegnul iz samostana in ni zapustil za seboj nobenega sledu, kam bi bil šel.

Minuli ste zopet dve leti in prišle so druge vesti; mojega očeta so bili baje prijeli, ker je kot tujec ne vem kaj vse zagrešil, ga postavili pred sodišče in celo mučili do smrti. Ko je stari oče čul to vest, se je zjokal in je obžaloval, da je bil poslal svojega edinega sina v daljno tujino. Vendar še ni verjel, da bi bil moj oče v resnici mrtev; še zadnji dan svojega življenja, dve leti pozneje, je govoril o njem, kakor da bi bil živ, in je pustil zanj pisanja glede posestva, ki je sedaj bilo njegovo.

Naposled se je izkazalo, da njegovo mnenje ni bilo brez temelja; kake tri leta po smrti starega ni namreč neki dan stopil v Yarmouthu na suho nikdo drugi kot moj oče, ki je bil v celem osem let z doma. Ni pa prišel sam; s seboj je pripeljal mlado, jako ljubeznivo ženo, ki je bila pozneje moja mati. Bila je Španka iz plemenite rodovine; rojena je bila v Sevilji in njeno prvo ime je bilo dona Luiza de Garcia.

Kaj je bil moj oče doživel v teh osmih letih, ko je bil po svetu, ne morem z gotovostjo povedati, ker je prav malo govoril o tem; vseeno pa se moram dotakniti nekaterih njegovih doživljajev. Toliko vem za gotovo, da so ga krute španske oblasti v resnici trpinčile. Ko sem se nekoč kot majhen fant kopal ž njim v reki, sem opazil na njegovih prsih in rokah velike bele brazgotine in ga vprašal, kaj pomenijo. Dobro se spominjam, kako se je ob teh mojih besedah prikazalo na njegovem dobrem prijaznem obrazu silno sovraštvo in kako je odgovoril na moje vprašanje, govoreč bolj sam pri sebi kot meni.

»Zlodeji,« je rekel, »pravi peklenski zlodeji so to naredili. Poslušaj me, Tom, sin moj; tam daleč je neka dežela, ki se ji pravi Španška, kjer je bila rojena tvoja mati in kjer žive tisti peklenski zlodeji, ki mučijo ljudi. V roke teh zlodejev me je izročil človek, o katerem pravim, da je zlodej vseh zlodjev, dasi je tri leta mlajši od mene; klešče in razbeljeno železo teh zlodjev je zapustilo te brazgotine na meni. Vendar sem jim ušel po zaslugi tvoje matere — ampak take zgodbe niso za majhne fante. Ti si napol Španec, Tom, tvoja polt, tvoje oči spričujejo o tem; ampak dobro si zapomni, Tom, najsi bodo tvoja polt in tvoje oči kakršnekoli, tvoje srce ostani angleško, Tom. Ne daj, da bi v tvoje angleško srce prišlo kako tuje zlodejstvo. Sovraži vse Špance razen svoje matere in čuvaj se, da ne bo njena kri v tebi obvladala moje.«

Takrat sem bil še majhen otrok in sem komaj razumel njegove besede ali kar je hotel z njimi reči. Pozneje seveda sem jih razumel le predobro. Kar se tiče očetovega sveta, da naj krotim svojo špansko kri, o da bi se bil vedno ravnal po njem! Sedaj namreč dobro vem, da izvira iz te krvi večina zla, ki je v meni. Iz nje izvira trdnost v vsem, kar hočem, ali bolje rečeno moja trdovratnost in silno moje nekrščansko sovraštvo, katero ni majhno zoper one, ki so mi storili krivico. Storil sem vse, kar je bilo v moji moči, da bi premagal te in druge napake; toda ono, kar je prirojeno v kosti, hoče ven po mesu, če se še tako ustavljaš; to sem bil spoznal v mnogih pomembnih primerih.

Trije otroci smo bili: Geoffrey, starejši brat, jaz in sestra Marija, ki je bila eno leto mlajša od mene, tako ljubko in tako zalo dekle, da nisem izlepa videl enake. Bili smo srečni in lepi otroci, da sta bila oče in mati ponosna na nas, drugi starši pa so ju zavidali. Jaz sem bil najbolj temne polti med vsemi tremi, skoraj zarjavel; pri Mariji pa se je španska kri pojavljala samo v žametasti boji njenih krasnih oči in v žaru njenih lic, ki je bil podoben rdečini zrelega sadja. Mati mi je zavoljo moje zarjavelosti navadno rekla mali Španec — to se pravi, samo

takrat, kadar očeta ni bilo blizu, ker so ga taka imena silno razjezila. Mati se nikdar ni dobro priučila angleščini, vendar ji oče ni dovolil, da bi vpričo njega govorila v kakem drugem jeziku. Kadar ni bil navzoč, pa je ona vedno govorila špansko; ta jezik sem jaz edini izmed vse rodovine obvladal, in to bolj vsled tega, ker sem rad prebiral španske povesti, ki jih je imela, kakor iz kakega drugega vzroka. Izza ranih let sem jako rad bral in poslušal povesti; in samo s tem, da mi je obljubila, da bom lahko bral vse tiste povesti, me je bila pregovorila, da sem se učil španščine. Njeno materino srce je namreč še vedno hrepenelo po nekdanji solnčni domači deželi in nam je pogosto pripovedovala o njej, posebno pozimi, ki ji je bila zoprna kot meni. Nekoč sem jo vprašal, ako jo kaj vleče nazaj na Španško. Zadrhtela je in odgovorila, da ne, kajti tam da je živel človek, ki je bil njen smrtni sovražnik, kateri bi jo takoj umoril, čim bi jo videl; povrh tega pa je njeno srce bilo pri nas otrocih in našem očetu. Dostikrat sem ugibal, ali je bil ta človek, ki jo je skušal umoriti, oni, o katerem je oče rekel, da je zlodej vseh zlodjev, pa sem rekel sam pri sebi, da ni mogoče, da bi živel človek, ki bi želel umoriti tako dobro, lepo žensko.

»Oj, dečko moj,« je rekla, »baš zavoljo tega, ker sem, ali pravzaprav, ker sem bila lepa, me tako sovraži. Še drugi namreč bi me bili radi imeli za ženo, ne samo tvoj oče, Tom.« In obraz se ji je pomračil, kakor da bi jo bil prevzel velik strah.

Ko sem imel osemnajst let in pol, se je neki večer v mesecu maju prigodilo, da se je prijatelj mojega očeta, gospod Bozard, doma iz Halla, tudi iz naše župnije, oglasil na potu iz Yarmoutha pri nas; tekom pogovora je omenil, da se je v ondotnem pristanišču zasidrala neka španska ladja, natovorjena z razno robo. Pri teh besedah je oče postal pozoren in je vprašal, kdo je njen kapitan. Gospod Bozard je odgovoril, da ne pozna njegovega imena, pač pa da ga je videl na trgu; bil je visoke postave, zastaven mož, bogato oblečen, lepega obraza in imel brazgotino na sencih.

Pri teh besedah je mati prebledela kot zid in zamrmrala v španskem jeziku:

»Sveta Mati božja, daj, da ne bi bil on!«

Tudi moj oče je bil videti prestrašen in je izpraševal obiskovalca, da bi še kaj več izvedel o zunanosti tega človeka; vendar ni doznal ničesar več. Nato se je prav na kratko poslovil od gosta, zajahal konja in odjezdil proti Yarmouthu.

Tisto noč mati ni šla spat; vso noč je presedela v naslanjaču in razmišljala ne vem o čem. Ko sem jo zapustil, sem šel spat, in ko sem zjutraj zarana vstal, je bila še vedno v naslanjaču. Dobro se spominjam, da sem na stežaj odprl vrata in videl, da je bil njen obraz v jutranjem mraku bled kot zid; še vedno je sedela tam in upirala oči skozi okno.

»Zgodaj ste vstali, mati,« sem jo nagovoril.

»Sploh se nisem vlegla, Tom,« je odgovorila.

»Kako to, da ne? Kaj se pa bojite?«

»Bojim se preteklosti in prihodnosti, sin moj. O, da bi bil že oče nazaj!«

Okoli desetih dopoldne, ko sem se baš pripravljaj, da bi se podal v mesto k zdravniku, pri katerem sem se učil zdravilstva, je prijezdil oče. Mati, ki je gledala pri oknu, mu je pohitela naproti.

Ko je skočil raz konja, jo je objel, rekoč: »Le pogum, draga moja, ni mogoče, da bi bil on. Temu človeku je vse drugače ime.«

»Ali si ga videl?« je vprašala.

»Nisem; čez noč se je podal na ladjo, in jaz sem se požuril proti domu, da bi ti sporočil, kar sem dognal, ker vem, česa se bojiš.«

»Bolj gotova bi bila, da bi ga bil videl. Kaj lahko si je nadel drugo ime.«

»Ej, to mi pa ni prišlo na misel, draga moja,« je odgovoril oče; »vendar ne boj se. Ako pa bi bil on in ako bi se drznil položiti nogo na ozemlje naše župnije, imamo moške, ki vedo, kako treba ravnati s takimi ljudmi kakor je on. Prepričan sem, da ni on.«

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!« je vzkliknila; nato pa sta se začela tiho pogovarjati.

Ko sem tako spoznal, da ne želita, da bi bil jaz navzoč, sem vzel svojo gorjačo in odšel po jahalni poti proti brvi, kar me je mati nenadoma poklicala nazaj.

»Poljubi me, preden greš, Tom,« je rekla. »Gotovo se čudiš, kaj vse to pomeni. Neki dan ti oče že vse pojasni. V zvezi pa je s senco, ki že mnogo let visi nad mojim življenjem, ki pa je, kakor upam, za vedno prešla.«

»Ako je to človek, ki te tako straši, stori najbolje, da ne pride blizu tegale,« sem rekel smeje in vzdignil gorjačo.

»Je človek,« je odgovorila, »ampak človek, s katerim je treba vse drugače ravnati kot z gorjačo, Tom; da boš vedel, če ga kdaj slučajno srečaš.«

»Že mogoče, mati, ampak moč je koncem koncev najboljši dokaz; tudi najbolj premeteni ima življenje, katerega lahko izgubi.«

»Ti si vse preveč pripravljen rabiti svojo moč, sin moj,« je rekla, se nasmejala in me poljubila. »Dobro si zapomni, kaj pravi star španski pregovor: Kdor nazadnje udari, udari najbolje.«

»Spomnite se pa na drug pregovor, mati, ki pravi: Udari ti, preden drug tebe udari,« sem odgovoril in odšel.

Ko sem naredil kakih deset korakov, me je nekaj nagnilo, da sem se ozrl; sam ne vem, kaj je bilo. Moja mati je stala pri odprtih vratih in njena zastavna postava je bila takorekoč obdana od cvetic belega grma, ki je rasel ob zidu stare hiše. Na glavi je nosila kakor vedno nekako čepico iz belih čipk, katero je imela privezano pod brado; vse je bilo tako, da sem se v tej odalji od nje za trenutek spomnil na prt, v kakršnega zavijajo mrtve. Zdrznil sem se ob tej misli in ji pogledal v obraz. Gledala je za menoj z žalostnimi, resnobačnimi očmi, v katerih je bil videti duh slovesa.

Nikdar več je nisem videl žive.

Tretje poglavje.

Prihod Španca.

Sedaj pa se moram vrniti in govoriti o svojih zadevah. Mojega očeta želja je bila, kakor sem že povedal, da bi postal zdravnik; od onega časa, ko sem prišel iz šole v Norwichu — takrat sem baš stopil v šestnajsto leto — sem študiral zdravilstvo pod vodstvom zdravnika, ki je izvrševal svoj poklic v bungsayskem mestu in okolici. Bil je jako učen mož in poštenjak, Grimstone mu je bilo ime; in ker sem imel nekoliko veselja za ta poklic, sem ob njem dobro napredoval. Sčasoma sem se bil naučil malone vsega, kar me je on mogel naučiti, in oče me je nameraval poslati v London, da bi tam nadaljeval svoje študije, čim bi dosegel dvajseto leto; to bi se zgodilo nekako takrat, ko je bil prišel ta Španec v naše kraje.

Vendar mi ni bilo usojeno, da bi se podal v London.

Zdravilstvo ni bil edini predmet, za katerega sem se tiste čase zanimal. Gospod Bozard iz Ditchinghama, prav isti, ki je pripovedoval mojemu očetu o prihodu Španca, je imel dvoje otrok, sina in hčer, dasi mu jih je žena rodila še več, ki so pa vsi pomrli v otroških letih. Hčeri je bilo ime Lilija in je bila moje starosti; rojena je bila v istem letu, samo tri tedne pozneje. Bozardov sedaj ni več v naših krajih; moja pranečakinja, vnukinja in edina dedinja tega sina, se je namreč poročila in njeni potomci imajo drugo ime. To samo mimogrede.

Izza prvih otroških let smo mi otroci, Bozardi in Wingfieldi, živeli kot bratje in sestre; dan za dnem smo se shajali in skupaj igrali po snegu ali med cveticami. Zavoljo tega mi je težko povedati, kedaj sem pričel ljubiti Lilijo ali kedaj je ona pričela ljubiti mene. Dobro se pa še spominjam, ko sem prvičkrat odšel v Norwich v šolo, da sem bil bolj žalosten, ker sem se moral ločiti od nje, kakor zato, ker sem se moral ločiti od matere in ostalih domačih. Pri vseh naših igrah je bila ona vedno moja družabnica,

in cele dneve sem dostikrat stikal okrog, da bi nargal cvetic, kakoršne je ona ljubila. Ko sem se vrnil iz šole, je bilo enako; vendar je Lilija polagoma postala bolj boječa in tudi jaz sem nenadoma postal boječ, ko sem zaznal, da je iz otroka vzrastla ženska. Še vedno sva se pogosto shajala in shajala sva se rada, dasi ni nobeden naju zinil besedice o tem.

Tako je bilo z nama vse do dneva, ko mi je umrla mati. Preden pa nadaljujem, moram omeniti, da ni gospod Bozard nič kaj prijazno gledal prijateljstva med hčerjo in menoj; ne zavoljo tega, ker mu nisem bil všeč, temveč zaradi tega, ker je želel, da bi Lilija vzela mojega starejšega brata, ki je bil dedič po mojem očetu, in ne mlajšega sina. Naposled je postal v tem pogledu tako strog, da se midva malodane nisva mogla sestati drugače kot po navideznem naključju, dočim je bil starejši moj brat vedno dobrodošel na Bozardovem domu. Vsled tega je med nama bratoma nastala neka mržnja, kakor se rado prigodi, če pride ženska med prijatelja, pa najsi bodo še tako veliki in dobri med seboj. Vedeti je namreč treba, da je moj brat Geoffrey tudi ljubil Lilijo — saj bi jo ljubil vsakdo, ki bi jo poznal — in nemara z večjo pravico kot jaz; bil je tri leta starejši od mene in kot najstarejši sin tudi očetov dedič. Mogoče se bo komu dozdevalo, da sem bil malce pre nagel, da sem prišel v tak položaj, z ozirom na to, ker ob času, o katerem pišem, še nisem bil polnoleten; toda mlada kri je hitra in moja je bila povrh tega napol španska, tako da sem bil že prav korenjak, dočim je bil marsikateri pristnokrvni Anglež pri tej starosti še vedno dečak. Kri pa solnce, katero jo zori, imata namreč mnogo opraviti pri takih zadevah, kakor sem bil prav pogostokrat videl pri indijanskem ljudstvu Anahuak, kjer si s petnajstimi leti jemljejo dvanajstletne neveste. Vsekakor pa je gotovo, da sem bil z osemnajstimi leti dovolj star, da sem se zaljubil na tak način, da sploh nisem več prišel iz te ljubezni, dasi bi se dalo iz zgodovine mojega življenja posneti, da lažem, ko tako govorim. Vendar je moje mnenje, da lahko moški ljubi več

žensk, a vendar ljubi eno bolj kot vse druge ostajajoč po duhu zvest postavi, katero prelomi po črki.

Ko sem bil devetnajst let star, sem bil popolnoma dorastel in — saj pišem v visoki starosti — lahko rečem, ne da bi se sam hvalil, tudi prav zal mladenič. Res, da nisem bil preveč velik, meril sem samo pet čevljev devet palcev, a moji udi so bili lepo raščeni in prsi sem imel široke in močne. Moja polt je bila in je še danes vzlic sivim lasem izredno temne barve, oči so mi bile velike in črne, lasje pa valoviti in črni kot oglje. Moje vedenje je bilo tihotno in resno do otožnosti, v govoru sem bil počasen in miren in sem rajši poslušal nego govoril. Preudarij sem stvari, preden sem si ustvaril mnenje o njih; ko sem si ga pa enkrat ustvaril, me ni mogla razen smrti nobena reč odvrniti od njega, pa najsi se je nanašalo na dobro ali slabo, bedarijo ali kaj pametnega. Tiste čase sem tudi imel kaj malo vere; deloma po skrivnem poučevanju očeta, deloma pa s pomočjo lastnega razuma sem se bil naučil dvomiti nad nauki Cerkve, kakor so jih bili učili. Mladost rada misli in sklepa tako rekoč z velikimi skoki in meni, da so vse stvari krive, ker se je o nekaterih dokazalo, da niso prave. Tako sem tiste čase včasih mislil, da ni Boga, ker so trdili, da se je podoba Device Marije v Bungayu jokala in da so se godile ž njo druge reči, o katerih sem vedel, da se niso. Sedaj dobro vem, da je Bog, kajti zgodba mojega lastnega življenja to globoko dokazuje. Resnično, kateri človek se more ozreti nazaj na dolgo življenje in reči, da ni Boga, ko lahko vidi senco Njegove roke na vsej zgodovini svojih let?

Vedel sem, da se bo Lilija, ki sem jo ljubil, tisti žalostni dan, o katerem pišem, sama izprehajala pod velikimi hrasti v parku njenega doma. V tem parku, Grubswell mu pravijo, so rastli in še vedno rastejo glogi, ki začno v teh krajih prvi cveteti; ko sva se v nedeljo srečala pri cerkvenih vratih, je Lilija povedala, da bodo glogi v sredo imeli cvetje in da ga bo ona tisti popoldan prišla trgat. Kaj mogoče je, da je namenoma tako govorila, kajti ljubezen rodi pre-

metenost v srcu najbolj poštene in krotke device. Nadalje sem tudi opazil, dasi je te besede govorila vpričo svojega očeta in vseh ostalih, da je vseeno toliko časa počakala s temi besedami, dokler ni bil moj brat Geoffrey iz slišne daljave; ona namreč ni želela, da bi šla ž njim po tisto cvetje; in videl sem tudi, da me je ošinila s pogledom svojih oči, ko je govorila. Pri tej priči sem sklenil, da pojdem tudi jaz trgat glogovo cvetje na isti kraj in isto sredo popoldan, tudi če bi zanemaril svojo dolžnost in prepustil vse bungayske bolnike naravi, da jih sama leči. Še nekaj drugega sem bil sklenil; ako bi našel Lilijo samo, ne bi več odlašal, temveč ji razodel vse, kar je bilo v mojem srcu; naravno nobene velike skrivnosti, kajti dasi se med nama doslej ni bila še spregovorila nobena beseda o ljubezni, je vsakdo naju poznal skrite misli drugega. Moj korak ni pomenil, da sem se hotel zaročiti z dekletom jaz, ki sem si moral šele narediti pot med svet, samo bal sem se, ako bi še nadalje odlašal s tem, da bi si zagotovil njeno nagnenje, da me ne bi prehitel brat v družbi očeta, in Lilija bi se uklonila, česar ne bi bila storila, ko bi si bila midva obljubila večno zvestobo.

Naključilo se pa je, da mi je bilo jako težko otrestiti se službe, da bi mogel iti na sestanek; moj gospodar, zdravnik, je namreč zbolel in je poslal mene, da sem namesto njega obiskal bolnike in jim prinesel zdravil. Naposled pa sem jo med četrto in peto uro vseeno potegnil, ne da bi bil prosil za dovoljenje. Krenil sem po norwichki cesti in tekel dobro miljo, dokler nisem došel do ovinka pri cerkvi in se približal parku. Tedaj sem jel stopati bolj počasi, ker nisem hotel priti pred Lilijo razgret in v slabi zunanosti, ampak sem hotel, da bi bila moja zunanost čim najboljša; v ta namen sem se bil tudi oblekel nedeljsko obleko. Baš sem stopal po majhnem klanecu po cesti, ki pelje mimo parka, ko zagledam jezdeca, ki se je najprvo oziral po jahalni poti, ki zavije na tem kraju na desno, nato nazaj preko goljave proti vinogradom in reki, potem pa po

cesti, kakor da ne bi vedel, kam naj krene. Hitro sem spoznal položaj — dasi moja glava v tem trenutku ni bila posebno hitra, ker je mislila na vse druge reči, največ na to, kako naj govorim z Lilijo — in sem mahoma spoznal, da ta človek ni bil iz naše dežele.

Bil je zelo velik in lepe zunanosti, oblečen v bogato obleko iz žameta, okrašeno z zlato verižico, ki mu je visela okrog vratu, in po moji sodbi kakih štirideset let star. Največjo pozornost pa je vzbujal njegov obraz, ki je v tistem hipu imel neki strahovit izraz. Bil je dolg, droben, z globokimi zarežami; oči so bile velike in so se svetile kot zlato na solncu. Usta so bila majhna in lepo oblikovana, a so imela neki zlodejski, krvoločni, porogljiv izraz; čelo je bilo visoko in je oznanjalo, da je človek duha, in majhna brazgotina je bila na njem. Sicer pa je bil temne polti kakor ljudje iz južnih krajev, kodrasti lasje so bili kakor moji črni; imel je špičasto, kostanjasto brado.

Ko sem bil končal s temi opazovanji, sem bil dospel skoraj do tujca in tedaj je tudi on mene zagledal. Kakor bi trenil, se mu je obraz izpremenil; porogljivi izraz je izginil in videti je bil prijeten in prijazen. Zelo vpljudno je privzdignil klobuk in zajeceljal v slabi angleščini nekaj besedi, med katerimi sem razumel samo besedo Yarmouth; ko je spoznal, da ga nisem razumel, je preklinjal na glas in v dobrem kastiljanskem narečju angleški jezik in vse, ki so ga govorili.

»Ako blagovoli sešnor izraziti svojo prošnjo v španskem jeziku,« sem odgovoril, govoreč špansko, »mu bom morebiti mogel pomagati.«

»Kaj! Špansko govoriš, mladi gospod!« je rekel ves zavzet. »Vendar nisi Španec, dasi bi po svojem obrazu lahko bil. Karamba! Čudno to!« in radovedno me je motril.

»Mogoče je res čudno,« sem odvrnil, »ampak meni se mudi. Bodi torej tako prijazen in mi povej, kaj želiš, da grem potem svojo pot.«

»Ej,« je rekel, »nemara lahko uganem vzrok tvoje naglice. Tam pri potoku sem bil videl belo krilo,« in pomignil je proti parku. »Daj si svetovati od starejšega človeka, mladi gospod, in pazi se. Lahko se zabavaš s takimi-le, ampak ne veruj jim niti besedice, nikoli ne poroči nobene — sicer te prime želja, da bi jih moril.«

Pri teh besedah sem se naredil, kakor da bi hotel iti dalje, on pa se je iznova oglasil.

»Oprosti moje besede, bile so dobro mišljene; morebiti boš nekoč spoznal, da sem govoril resnico. Nočem te zadrževati. Bodi pa tako prijazen in mi povej, kje je cesta v Yarmouth; ker sem prijezdil po drugi cesti, nisem popolnoma gotov, posebno, ker je vaša angleška pokrajina tako poraščena z drevjem, da človek niti miljo daleč ne vidi.

Šel sem ž njim nekoliko korakov po jahalni poti, ki se je na tistem kraju združevala s cesto ter mu pokazal pot, po kateri mora jezdit. Pri tem pa sem opazil, da me je tujec medtem, ko sem govoril, pozorno opazoval v obraz, in obenem — tako se mi je dozdevalo — z nekim notranjim strahom, katerega je skušal obvladati, a ga ni mogel.

»Ali si tako prijazen, da mi poveš svoje ime, mladi gospod?«

»Kaj pa je tebi do mojega imena?« sem odgovoril osorno, kajti človek mi ni bil nič kaj všeč. »Saj mi še nisi svojega povedal.«

»To pa res; potujem incognito. Morebiti tudi jaz poznam kako gospo v teh krajih,« je rekel in se čudno nasmejal. »Želel sem samo poznati ime človeka, ki mi je izkazal vljudnost, ki pa, kot je videti, ni tako vljuden kot sem mislil.« In stresel je konju vajeti.

»Ne sramujem se svojega imena,« sem dejal. »Doslej je bilo pošteno, in če ga že hočeš vedeti, ti ga povem; ime mi je Thomas Wingfield.«

»Sem si mislil!« je vzdihnil in obraz mu je postal kot obraz kakega vruga. Se nisem utegnil niti začuditi in že je bil skočil s konja in obstal kake tri korake od mene.

»Srečen dan! Sedaj hočemo videti, koliko resnice je v prerokbah,« je rekel in izdrl svoj meč s srebrnim ročajem. »Ime za ime! Juan de Garcia te pozdravlja, Thomas Wingfield.«

Mogoče se čudno vidi, ampak resnica je, da mi je šele v tem trenutku šinila v glavo misel na vse, kar sem bil slišal o tujcu iz Španske in kako silno je bilo sporočilo o njegovem prihodu vznemirilo očeta in mater. Vsak drug čas bi se bil takoj zmisлил na to, toda ta dan mi je šel po glavi edino sestanek z Lilijo in kaj naj ji rečem, tako da ni bilo v njej prostora za nobeno drugo misel.

»Ta mora biti tisti človek,« sem rekel sam pri sebi, nato pa nič več, kajti zavihtel je meč in me napadel. Videl sem ostro špico, ki se je zablistala proti meni, in skočil v stran; obšla me je želja, da bi zbežal, kar bi bil lahko storil brez sramote, ker razen gorjače nisem imel orožja. Vzlic odskoku pa se nisem mogel popolnoma umakniti sunku. Namerjen mi je bil v srce, prodril mi je pa samo rokav leve roke in me ranil v roko; nič hujšega ni bilo. Spričo bolečine tega sunka pa mi je prešla vsaka misel na beg, obšla me je jeza in hladnokrvna želja, da bi ubil tega človeka, ki me je na tak način izzval in napadel. V roki sem imel močno gorjačo iz hrasta, ki sem si jo bil sam odrezal; za boj bi jo moral seve rabiti kakor bi pač šlo. Marsikomu se vidi gorjača borno orožje zoper toledski meč v rokah človeka, ki ga je znal tako dobro sukati, kakor je vse kazalo; vseeno pa ima gorjača svoje prednosti, če namreč človek vidi, da je v nevarnosti pred njo, kaj rad pozabi, da ima v roki bolj nevarno orožje kot je taka palica, in si rajši varuje glavo ž njim kakor da bi ga porinil nasprotniku med rebra.

Baš to se je zgodilo v tem slučaju, vendar ne morem ravno povedati, kako je prišlo do tega. Španec je bil izboren sabljač in da bi bil jaz enako oborožen kot on, bi me bil brez najmanjšega dvoma premagal; v tistih letih nisem bil vešč sabljanja, ki je bilo na Angleškem malodane nepoznano. Čim pa je videl veliko gorjačo nad svojo glavo, je pozabil na

svojo prednost in vzdignil meč, da bi odbil udarec. Gorjača pa ga je zadela na zadnjo stran roke in meč mu je zletel v travo. Vendar mu zavoljo tega nisem prizanašal, kajti v meni je vse vrelo. Naslednji udarec ga je zadel na usta, mu izbil nekaj zob in ga vrgel vznak. Pograbil sem ga za nogo in neusmiljeno mlatil po njem, vendar ne po glavi, ampak po vsem ostalem životu; sedaj ko sem bil zmagovalec, nisem več želel ubiti tega človeka, ki je bil po mojih mislih blazen, dasi bi ga bil prav rad.

V resnici sem tako dolgo udrihal po njem, da me je roka bolela; nato sem ga pričel suvati z nogo; ves čas se je zvijal kot ranjena kača in grozno preklinjal, dasi ni enkrat zavpil ali prosil milosti. Navsezadnje sem odnehal in ga pogledal; pogled nanj ni bil prijeten; bil je tako ranjen in zbit in umazan od cestnega blata, da bi iztežka spoznal v njem kavalirja, katerega sem bil srečal komaj pred petimi minutami. Grši od vseh ran pa je bil pogled njegovih zlobnih oči, ko je ležal vznak na cesti in bulil vame.

»No, prijatelj iz Španske,« sem dejal, »sedaj si dobil pošteno lekcijo. Kaj mi more zabraniti, da bi sedaj ravnal s teboj kakor bi bil ti z menoj, ki ti nisem nikoli nič žalega storil?« In vzel sem njegov meč in mu ga nastavil na grlo.

»Suni, prokleta ščenel« je odgovoril s slabim glasom. »Bolje je umreti kakor živeti ob spominu na tako sramoto.«

»Ne,« sem odvrnil, »nisem morilec iz tujih krajev, da bi umoril človeka, ki se ne more braniti. Priti moraš v roke pravice, kjer boš dajal odgovor. Rabelj ima vrv za take kot si ti.«

»Potem me moraš zvleči tja,« je zarobantil in zamižal, kakor da bi omedlel; brez dvoma ga je obhajala omedlevica.

Razmišljal sem, kaj naj storim z lopovom; kar sem slučajno pogledal skozi vrzel v cestnem plotu in tam med hrastovjem sem v daljavi kakih tri sto korakov zagledal belo krilo, ki sem ga tako dobro poznal; in meni se je dozdevalo, da se je lastnica tistega

krila pomikala proti brvi, kakor da bi se bila nave-
ličala čakati njega, katerega ni bilo.

Tedaj sem dejal sam pri sebi, ako bi vlekel tega
človeka do vasi ali do kakega drugega varnega kraja,
tisti dan ne bi bilo nič s sestankom z mojo drago;
vedel pa zopet nisem, kdaj se mi utegne ponuditi
nova ugodna priložnost. Toda mene ni bila volja, da
bi zamudil razgovor z Lilijo, tudi ako bi moral deset
in še več tujih morilcev spraviti na kraj, kamor spa-
dajo; poleg vsega je bil tale prejel prav dobro plačilo
za svoje ravnanje. Mislil sem si, gotovo me lahko po-
čaka nekaj časa, da se pogovorim s svojo drago; ako
pa me ne bi hotel počakati, bi že našel sredstvo, ki
bi mu pomagalo, da me počaka. Komaj dvajset ko-
rakov od naju je stal njegov konj in jedel travo.
Stopil sem do njega, mu odpel jermene, vajeti in
uzde in privezal Španca k majhnemu drevesu poleg
ceste tako dobro, kolikor sem le mogel.

»Sedaj ostaneš tukaj,« sem rekel, »dokler ne
pridem pote,« in obrnil sem se in odšel.

Spotoma pa me je obšel velik dvom in iznova
sem se spomnil, kakšen strah je bil prevzel mojo
mater in kako je oče z vso naglico odjezdil v Yar-
mouth zavoljo nekega Španca. In danes je bil Španec
dospel prav do Di Tchinghama, in komaj da je slišal
moje ime, je padel nad mene in me ves besen skušal
ubiti. Ali ni bil nemara ta tisti človek, katerega se je
mati tako bala? Ali je bilo potem prav, da ga tako
pustim samo zato, da bi govoril z mojo drago? Vedel
sem v srcu, da ni bilo prav, ampak moje hrepenenje
je bilo toliko in srce me je s tako močjo vleklo k njej,
ko je njeno krilo pravkar vihralo v vetru na obronku
griča v parku, da se nisem oziral na vse pomisleke.

Kako dobro bi bilo za mene, da bi bil ravnal,
kakor bi bil moral, kako dobro za nekatere, ki se še
niso rodili! Nikdar ne bi bili dognali, kaj je smrt, in
jaz ne bi nikdar spoznal dežele prognanstva, jarma
suženjstva in oltarja žrtvovanja!

Četrto poglavje.

Tom razodene svojo ljubezen.

Privezal sem Španca kolikor mogoče dobro, mu zvezal roki zadaj za drevesom, vzal njegov meč s seboj in stekel za Lilijo; nisem je dohitel prekmalu; eno minuto, dve, pozneje bi krenila po cesti, ki pelje k reki, in preko mosta po stezi domov.

Ko je slišala moje stopinje, se je ozrla, da bi me pozdravila, ali prav za prav, da bi videla, kdo gre za njo. Obstala je v večernem svitu, z vejico glogovega cvetja v roki, in srce mi je že ob pogledu na njo še močnejše bilo. Nikdar ni bila videti zalša kot sedaj, ko je stala tako v belem krilu, z izrazom začudenja na obrazu in v očeh, katero je bilo deloma resnično, deloma narejeno, in se je solnce prelivalo po njenih rdečkastorjavih laseh, ki so se svetili izpod majhnega klobuka. Lilija ni bila rdečelično kmečko dekle, ki ni ma druge lepote kot lepoto zdravja in mladosti, temveč visoka, postavna gospodična, ki je zgodaj dozorela do polne miline in ljubkosti; tako se je prigodilo, da sem se v njeni navzočnosti vedno počutil, kakor da bi bil mlajši, dasi sva bila malodane iste starosti. Tako je bilo v moji ljubezni tudi nekoliko spoštovanja.

»Ej, ti si, Tom!« je rekla in zardela. »Mislila sem, da nisi — to se pravi, domov sem namenjena, ker postaja že pozno. Ampak ti, zakaj tečeš tako hitro? Kaj se ti je zgodilo, Tom, da ti je roka krvava in nosiš meč v roki?«

»Nisem še prišel prav do sape, da bi mogel govoriti,« sem odgovoril. »Vrniva se h glogom in tam ti povem vse.«

»Ne morem, moram proti domu. Več kot eno uro sem bila tam; drevje ima še malo cvetja.«

»Nisem mogel priti prej, Lilija. Zadržan sem bil, čudno zadržan. Spotoma sem jaz videl cvetje.«

»Mislila sem že, da te ne bo, Tom,« je odgovorila in povescila oči, »da imaš druga opravila in ne utegneš iti nabirat cvetja kot dekle. Rada pa bi slišala tvojo

današnja zgodbo, ako je kratka, in grem nekoliko časa s teboj.«

Obrnila sva se in stopala drug vstric drugega proti velikim hrastom; v tem času, ko sva hodila do njih, sem ji bil povedal vso zgodbo o Špancu, kako me je skušal ubiti in kako sem ga bil jaz premlatil z gorjačo. Lilija me je pozorno poslušala in je od strahu vzdihnila, ko je čula, kako blizu smrti sem bil.

»Ranjen, Tom,« mi je segla v besedo; »glej, kri ti teče z roke. Ali je rana globoka?«

»Nisem še pogledal. Nisem utegnil.«

»Sleci jopič, Tom, da ti obvezem rano. Ne, tako hočem imeti.«

Slekel sem jopič, ne brez bolečin, in zavihal srajčni rokav; prikazala se je rana; zdolnji konec roke je bil preboden skozi meso. Lilija je izprala rano z vodo iz potoka in jo ovila s svojim robcem, ves čas šepetajoč sočutne besede. Da povem resnico, z veseljem bi rad trpel vse hujše bolečine od večje rane, samo da bi mi ona stregla. Njena nežna skrbnost mi je pregnala vse dvome in me navdala s srčnostjo, ki bi je drugače ne imel v njeni navzočnosti. Izprva sicer res da nisem mogel najti besedi, ko pa mi je obvezovala rano, sem se sklonil in ji poljubil roko. Zardela je kot večerno nebo; močna rdečica se je naposled izgubljala pod rdečkastorjavimi lasmi, žarela pa ji je še na beli roki, ki sem jo bil poljubil.

»Zakaj si to storil, Tom?« je rekla s tihim glasom.

Tedaj sem izpregovoril. »Zato ker te ljubim, Lilija, in ne vem, kako bi prišel, da bi ti razodel svojo ljubezen. Ljubim te, draga moja, ljubil sem te ves čas in te bom vedno ljubil.«

»Ali si tako gotov tega, Tom?« je rekla.

»Ničesar ni na svetu, glede česar bi bil tako gotov, Lilija. Želim si samo, da bi bil jaz enako gotov, da me ljubiš kakor jaz tebe!

Za trenutek je molčala in povescila glavo skoraj na prsi; nato pa jo je zopet dvignila in oči so se ji svetile kakor jih nisem bil še nikdar videl.

»Ali dvomiš o tem, Tom?« je rekla.

Tedaj sem jo objel in spomin na ta poljub me je spremljal vse moje dolgo življenje in živi v meni še sedaj, ko stojim star in nagubančen ob robu groba. Ta poljub je bil največja radost, kar mi jih je bilo danih vse moje žive dni. Prekmalu, na žalost, je minul, ta prvi čisti poljub mladostne ljubezni — nato pa sem zopet izpregovoril, a nekam brez pravega cilja.

»Videti je, da ljubiš mene, ki tolikanj ljubim tebe.«

»Ako si doslej dvomil o tem, ali moreš dvomiti sedaj?« je odgovorila jako nežno. »Ampak poslušaj, Tom. Je že vse prav, da se ljubiva, kajti rojena sva bila za to; dasi pa ljubezen sladka in sveta, ni še vse; misliti morava tudi na dolžnost in na to, kaj moj oče poreče k temu, Tom.«

»Ne vem, Lilija, vendar si pa lahko mislim. Dobro vem, draga moja, da želi, da vzameš mojega brata Geoffreya, mene pa pustiš v nemar.«

»Potem njegova želja ni moja želja, Tom. Dasi je dolžnost močna, vseeno ni tako močna, da bi prisilila žensko v zakon, kateri ji ni po godu. Vendar je zopet lahko tako močna, da odvrne žensko od zakona, za katerega ji gori srce — in morda bi bila tudi tako močna, da bi me zadrževala, da bi razodela svojo ljubezen.«

»Ne, Lilija, ljubezen je sama po sebi mnogo in dasi ne bi donesla sadu, je vseeno že to nekaj, da si jo pridobil za vedno.«

»Jako mlad si še, ko tako govoriš, Tom. Vem, tudi jaz sem mlada, ampak me ženske prej dozorimo. Morebiti pa je ta ljubezen le fantovska premama, ki preide s fantovskimi leti.«

»Nikdar ne bo prešla, Lilija. Prva ljubezen, pravijo, je najdaljša, in kar se vseje v mladosti, vzcvete v naši starosti. Poslušaj, Lilija; jaz si moram šele usvariti svoj položaj v svetu in morebiti bo nekaj časa trajalo, da si ga ustvarim. Zavoljo tega prosim, da bi mi nekaj obljubila, dasi je taka želja mogoče sebična. Prosim te, da bi mi bila zvesta, in

najsi pridejo lepi ali slabi dnevi, da ne poročiš nikogar, dokler ne bom mrtev.«

»Obljubljati je nekaj težkega, Tom, kajti s časom pridejo izpremembe. Vseeno pa sem toliko gotova sama sebe, da obljubljam — da, prisegam. Tebe ne morem biti gotova, ampak z nami ženskami je stvar taka, da moramo vse tvegati na en lučaj; ako izgubimo, potem z Bogom sreča!«

Govorila sva še dalje; ne spominjam se več, kaj sva si rekla, dasi so mi te besede, katere sem bil napisal, ostale v živem spominu, deloma zavoljo njihove tehtnosti, deloma pa zavoljo vsega, kar se je v poznejših letih prigodilo.

Naposled je prišel čas odhoda; obadva sva bila žalostna, da sva se morala ločiti. Tedaj sem jo objel in jo poljubil pritisnivši jo tako tesno k sebi, da ji je nekoliko krvi iz moje rane kapnilo po belem krilu. Ko pa sva se objela, sem se slučajno ozrl kvišku, in tedaj se mi je nutil pogled, ki me je silno prestrašil. Niti pet korakov od naju je stal gospod Bozard, Lilijin oče, in opazoval vse; in na njegovem obrazu ni bilo videti smehljaja.

Jezdil je bil po jahalni poti in dospel do napajališča ob vodi, ko je uzrl parček, ki je stopal pod njegovimi hrasti; razjahal je, da bi ju pregnal. Šele ko je prišel prav blizu njiju, je spoznal, koga je šel preganjat; od začudenja je obstal. Z Lilijo sva se počasi razmeknila in zrla vanj. Bozard je bil majhen, čokat možak, z rdečim obrazom in resnobnimi očmi, ki so mu od jeze vprav stopile iz očesnih jamic. Nekoliko časa ni mogel izpregovoriti, ko pa se je naposled oglasil, so mu besede hitro tekle. Pozabil sem že, kaj je bil govoril, ampak jedro vsega je bilo, da bi rad vedel, kaj imam z njegovo hčerjo. Čakal sem, da se je upehal, nato pa sem mu odgovoril, da se z Lilijo ljubiva in da sva si obljubila večno zvestobo.

»Ali je res, hči?« je vprašal.

»Res je, oče,« je odgovorila pogumno.

Tedaj je zarobantil. »Ti ničvrednica,« je rekel, »z bičem jih dobiš in v tvojo izbo te zaprem, kjer boš ostala ob vodi in kruhu. Ti pa, napol španski

petelinček, vedi enkrat za vselej, da je ta deklina za boljšega kot si ti. Kako se drzneš snubiti mojo hčer, ti prazna zdravilna škatla, ki nimaš niti dveh srebrnih grošev v svojem mošnjčku! Pojdi in pridobi si premoženja in imena, preden si upaš gledati za takimi ko je ona.«

»To je tudi moja želja in hočem doseči,« sem odgovoril.

»Tako, ti lekarski hlapec, ti si boš pridobil ime in položaj, res? Veš, preden se bo to zgodilo, bo dekle že davno varno poročeno s človekom, ki že vse to ima in ki ti ni neznan. Hči, sedaj mu pa povej, da nimaš nič več ž njim opraviti.«

»Tega ne morem reči, oče,« je rekla in zvijala krilo. »Ako je vaša želja, da ne poročim Toma, je moja dolžnost jasna in ga morda ne poročim. Ampak jaz sem svoja in nobena dolžnost me ne more pripraviti do tega, da bi poročila človeka, katerega ne maram. Dokler bo živel Tom, za toliko časa sem se prisegla njemu in nikomur drugemu.«

»Pogum imaš, deklina,« je rekel oče. »Sedaj me pa poslušaj; ali se poročiš, kjer in kedar bom jaz hotel, ali pa pojdeš po svetu za kruhom. Nehvaležnica, mar sem te zato vzgojil, da se mi boš v brk postavljala po robu? Tebe pa, ti zdravniška škatla, že še naučim, kaj se pravi poljubljati hčere poštenih ljudi brez njihovega dovoljenja,« in zaklel je in skočil vihteč palico proti meni, da bi me udaril.

Tedaj pa je moja vroča kri vnovič zavrela v meni, že drugič tisti dan; pograbil sem Špancev meč, ki je ležal v travi poleg mene, in ga naravnal s špico proti njemu; sedaj je bil položaj izpremenjen in jaz, ki sem se poprej boril z gorjačo zoper meč, sem se sedaj moral boriti z mečem zoper gorjačo. Da me ne bi tisti trenutek Lilija s prestrašenim krikom udarila od spodaj po roki, sem resnično prepričan, da bi bil na licu mesta prebodel njenega očeta in končal svoje življenje z vrvico okoli vratu.

»Ali si blazen?« je viknila. Ali me misliš pridobiti s tem, da umoriš očeta? Vrzi meč proč, Tom!

»Kar se tiče tega, da bi pridobil tebe, je kaj malo upanja kakor vse kaže, sem odgovoril ves razvnet, »povem ti pa, da me ni volja niti za vsa dekleta na svetu, da bi se pustil tepsti s palico kakor kuhinjski pomagáč.«

»Prav imaš, fant,« je rekel njen oče bolj prijazno. »Kakor vidim, imaš precej srčnosti, ki ti utegne marsikaj pomagati; ni bilo lepo od mene, da sem ti v jezi rekel zdravniška škatla. Vseeno ostane pri tem, kar sem rekel, dekle ni za tebe; torej pojdi in pozabi jo, kakor najbolje znaš in moreš. Ako pa ti je življenje drago, Bog ne daj, da bi vaju dva še enkrat videl poljubovati se. Vedi tudi, da bom jutri spregovoril besedo s tvojim očetom o tej zadevi.«

»Grem, ker moram iti,« sem odgovoril, »ampak, gospod, jaz še vedno upam, da doživim čas, ko bom rekel, da je vaša hči moja žena. Liliija, z Bogom, dokler ti viharji ne minejo.«

»Z Bogom, Tom,« je rekla in jokala. »Ne pozabi me in jaz ne bom nikoli pozabila na prisego, ki sem ti jo dala.«

Nato je oče prijel Lilijo za roko in jo odpeljal.

Tudi jaz sem odšel — žalosten, vendar ne ravno nezadovoljen. Sedaj sem se namreč zavedal, čeprav sem si bil nakopal jezo njenega očeta, da sem si tudi pridobil neomajno ljubezen njegove hčere; ljubezen pa traja dalje kot jeza in doseže končno svojo voljo prej ali slej. Ko sem hodil nekoliko časa, sem se spomnil Španca, na katerega sem bil docela pozabil spričo ljubezni in boja; obrnil sem se, da bi ga poiskal in zvlekel do klade za zločince; z veseljem bi bil storil to in bil vesel, da sem našel koga, nad katerim bi se znesel zavoljo prizadetih mi krivic. Ko pa sem dospel do kraja, kjer sem ga bil pustil, sem spoznal, da mu je bila usoda mila s pomočjo nekega bedaka. Španca namreč ni bilo nikjer, pač pa je na istem kraju stal vaški bebec, Billy Minns po imenu, ki je debelo zijal v drevo, kjer je bil tujec privezan, in kazal srebrnjak v roki.

»Kje je tisti človek, ki je bil tukaj privezan, Billy,« sem ga vprašal.

»Ne vem, gospod Thomas,« je odgovoril. »Na polovici pota, kamor je bil namenjen, bi rekel, če bi meril po hitrosti, s katero je odšel, ko sem mu pomagal na konja.«

»Na konja si mu tudi pomagal, bedak? Kako dolgo je tega?«

»Kako dolgo? No, mogoče ena ura, mogoče dve. Ne znam računati časa, ta računa po svoje kakor krčmar, ne da bi jaz kaj mogel za to. Ej, kako je zdirjal in zabadal tiste dolge ostroge konju kar med rebra! Saj ni čuda, revež je bil ves divji, in še govoriti ni mogel, meketal je kot ovca, razbojniki so ga napadli, na glavni cesti in pri belem dnevu. Billy pa ga je odrezal, mu ujel konja in ga posadil nanj in dobil ta srebrnjak za svoje dobro delo. Ej, kako je bil vesel, da je mogel odtod! Kako je dirjal!«

»Da veš, večji tepec si, kakor sem mislil, Billy,« sem rekel ves razjarjen. »Tisti človek me je hotel umoriti; premagal sem ga in ga privezal, ti si ga pa šel izpustit.«

»Umoriti te je hotel! Ti si ga privezal! Zakaj nisi toliko časa počakal, da bi bil jaz prišel zraven; obadva bi ga vlekla v mesto. To bi bilo imenitno! Praviš, da sem tepec — če bi ti našel človeka, vsega krvavega in ranjenega in k drevesu privezanega, ki ne more govoriti, mar ga ti ne bi bil odvezal ali odrezal? No, kaj hočemo, ni ga več, samo tole je ostalo od njega« in je vrgel denar v zrak.

Spoznal sem, da je bilo nekaj pametnega v Billyjevih besedah; jaz sem bil naredil pogreško; zavaljo tega sem krenil brez vsake nadaljnje besede naprej, ne naravnost proti domu, ampak po poti naprej, ki drži proti gričevju z vinogradi. Hotel sem nekoliko časa mirno premišljevati o vsem, kar se je bilo dogodilo med menoj, Lilijo in njenim očetom. To gričevje je poraščeno z goščavo, po kateri rastejo visoki hrasti do kakih dvesto korakov od hiše, v kateri pišem te vrstice; skozi goščavo drže steze, katere je dala moja mati narediti, ki se je rada tam izprehajala. Ena teh stez gre ob vznožju griča vzdolž prijazne reke Waveney, druga pa kakih sto čevljev

višje zgoraj blizu obronka; ali bolj natančno povedano, steza je samo ena in ima obliko postrani ležeče velike črke O; zaokrožena konca črke kažeta, kako se steza obrača na pobočju griča.

Krenil sem po stezi na onem koncu, ki je najbolj oddaljen od hiše, in stopal po oni njeni polovici, ki pelje ob bregu reke, tako da sem imel vodo na eni strani, na drugi pa goščavo. Stopal sem po tej spodnji stezi in upiral oči v tla zatopljen v globoko premišljevanje; mislil sem na Lilijo, na žalostno ločitev od nje in jezo njenega očeta. Ko sem tako ves zamišljen stopal naprej, sem zagledal nekaj belega v travi, sunil sem tisto z mečem v stran, ne da bi se pobrigal, kaj da je. Oblika in zunanost te stvari mi je pa ostala v spominu; ko sem došel kakih tri sto korakov naprej in sem se že bližal hiši, sem se zopet spomnil na tisto mehko, belo reč v travi in zazdelo se mi je, da mi je znana. Od te stvari so misli prešle na Špancev meč, s katerim sem jo bil vrgel v stran, in od meča na moža samega. Kaj je imel opraviti v naših krajih? Gotovo nič dobrega. In zakaj je bil gledal, kakor da bi se me bal, in me je napadel, ko je izvedel moje ime?

Obstal sem in pogledal po tleh. Tedaj sem uzrl odtise stopinj v mehkem, vlažnem pesku na stezi. Eden odtisek je bil moje matere. Med tisoč drugimi bi ga bil spoznal in prisegel, da je njen, kajti nobena ženska ni imela v teh krajih tako nežnih nog. Prav blizu njenih stopinj in kakor da bi sledile njenim, so bili odtiski druge noge, o katerih sem izprva mislil, da morajo tudi biti ženski, ker so bili tako ozki. Naenkrat pa sem spoznal, da to ni mogoče zavoljo njihove dolžine, še bolj pa zavoljo tega, ker niso bili čevlji, ki so jih naredili, prav nič podobni meni znanim, ker so bili ob nartu jako visoki in ob prstih močno prispičeni. Kar naenkrat sem se spomnil, da je ta tuji Španec nosil take čevlje, ker sem jih ogledoval, ko sem govoril ž njim; videl sem tudi, da so njegove noge sledile materinim in so na nekaterih mestih naredile odtiske po pesku in izbrisale njene. Tedaj sem se tudi zavedel, kaj je bila tista bela reč,

katero sem sunil proč. Bila je čepica moje matere, katero sem poznal, a zopet ne poznal, ker sem jo vedno videl na njeni glavi. Kakor bi trenil, sem se zavedel vsega tega, s spoznanjem pa me je obšla silna groza. Zakaj je bil ta človek sledil materi in zakaj je njena čepica ležala tam na tleh?

Obrnil sem se in stekel kakor jelen proti kraju, kjer sem bil videl čipke. Odtiski stopinj so se videli vso pot. Resnica, čepica je bila njena in bila je strgana, kakor da bi jo bila raztrgala surova roka. Kje pa je bila ona?

Z utripajočim srcem sem se še enkrat sklonil, da bi si natančneje ogledal stopinje. Tukaj so bile pomešane med seboj, kakor da bi obadva stala drug blizu drugega in se premikala zdaj na eno stran zdaj na drugo, kakor da bi se bil vršil kak boj. Pogledal sem po stezi naprej; nobenih več ni bilo. Tekal sem naokoli kakor pes slednik, sedaj ob reki, sedaj v breg. Tu so se iznova pokazali odtiski; ene so naredile noge, ki so sledile. Sled se je nadaljevala dobrih petdeset korakov v breg, se izgubljala v močni travi, a se je zopet prikazala v pesku ali ilovici in je vodila do debla velikega hrasta; tukaj so se zopet pomešale, kajti tukaj je zasledujoči dohitel zasledovanega.

Ves obupan, kakor človek, ki se mu sanja — sedaj sem namreč uganil vse in silen strah me je obšel — sem se oziral sempatja, dokler nisem končno našel še več stopinj; bile so Špančeve. Ti odtiski pa so bili bolj globoki, kakor da bi bil človek, ki jih je vtisnil, nosil težko breme. Sledil sem jim; najprvo so potekali po griču nizdol proti reki, nato pa so krenili v stran proti kraju, kjer je bila goščava posebno gosta. V največji gošči so bile veje, ki so baš poganjale liste, nalomljene in upognjene, kakor da bi nekaj skrivale pod seboj. Potegnil sem jih v stran in pred menoj je ležal blede obraz mrtve matere.

Peto poglavje.

Tomova prisega

Kakor okamenel sem nekaj časa stal osupel od groze in strmel v mrtvo obličje svoje matere. Nato sem se sklonil, da bi jo vzdignil, in sem videl, da je bila zabodena skozi prsa, zabodena z mečem, ki sem ga nosil v roki.

Sedaj sem vse razumel. To je bilo delo tistega španskega tujca, katerega sem bil srečal, ko je bežal od kraja umora, in ki je iz hudobnosti ali iz kakega skrivnega vzroka skušal umoriti tudi mene, ko je doznal, da sem sin njemu znane matere. In ta vrag je bil v mojih rokah, in zato, da bi se bil sešel z Lilijo, sem ga pustil, da je ušel mojemu maščevanju, meni, ki bi bil — da bi bil vedel vse — ravnal ž njim, kakor ravnajo anahuaški svečeniki z žrtvami svojih bogov. Sedaj sem razumel vse in pretakal solze sočutja, togotе in sramote. Nato sem se obrnil in stekel kakor blazen proti domu.

Pri vratih sem nameril na očeta in brata Geofreya, ki sta baš prijezdila s trga v mestu; z mojega obraza sta razbrala, da se je moralo nekaj strašnega prigoditi, kajti vprašala sta me oba v eni sapi:

»Kaj pa se je zgodilo?«

Trikrat sem pogledal očeta, preden sem mogel izpregovoriti, ker sem se bal, da ga tudi udarec ne bi umoril. Ker pa sem končno moral govoriti, sem se obrnil proti bratu.

»Mati leži umorjena tam na vinogradskem griču. Neki Španec jo je umoril, Juan de Garcia po imenu.« Ko je oče slišal te besede, mu je obraz prebledel, kakor da bi ga srce močno zbolelo, odprl usta in zamolkel glas se mu je izvil iz prsi. Zdajci pa je položil roko na sedelski gumb, vzdignil duhu podoben obraz kviško in rekel:

»Kje je ta Španec? Ali si ga ubil?«

»Ne, oče. Nameril je name blizu parka, ko pa je izvedel od mene, kako mi je ime, me je hotel umoriti.

Branil sem se z gorjačo, ga užugal in premlatil, da je imel dovolj, ter sem mu vzel meč.«

»No in potem?«

»Sem ga pustil, ker takrat še nisem vedel, kakšen zločin je izvršil nad materjo. Pozneje vam povem vse!«

»Ti si pustil, da je ušel, sin! Ti si pustil, da je Juan de Garcia ušel! Potem, Tom, bodi božje prokletstvo nad teboj, dokler ga ne najdeš in ne dovršiš, kar si danes pričel.«

»Nikarte me proklinjati, oče, saj me že moja vest dovolj proklinja. Rajši obrnita konja in jezditava v Yarmouth; tam leži njegova ladja in tjekaj je bil odšel pred dvema urama. Mogoče ga vseeno še dobita, preden razvije jadra in odpluje.«

Brat in oče sta brez vsake nadaljnje besedice zasukala svoja konja in v polnem diru oddirjala v zgri-njajočo se temo.

Jezdila sta v takem diru — konja sta bila dobra — da sta dospela v malo več kot poldrugi uri do Yarmoutha; taka ježa je hitra. Toda ptiček je bil že odletel. Zasedovala sta ga do nabrežja in doznala, da se je bil nedolgo poprej vkrcal v čoln, ki je čakal nanj, in se odpeljal ž njim na ladjo, ki je bila zasedrana v ladjestaji, ki pa je imela večina jader razpetih. Ko je čoln došel do ladje, je ladja neutegoma odplula in se je sedaj že izgubila v noč! Tedaj je oče dal razglasiti, da plača dve sto zlatov nagrade oni ladji, ki bi ujela Španca; dve ladji sta mahoma odpluli na pot, vendar je niste našli, ker je bila že pred jutrom daleč pred njimi na potu čez morje.

Čim sta oče in brat oddirjala, sem sklical hlapce in druge posle ter jim povedal, kaj se je bilo dogodilo. Nato smo se podali na pot s svetiljkami — v tem se je bilo že stemnilo — in dospeli do goščave, kjer je ležalo truplo moje matere. Jaz sem se mu prvi približal, kajti poslov je bilo strah; a tudi mene se je polotil strah, dasi ne vem, zakaj bi se je bal sedaj, ko je bila mrtva ona, ki me je tako srčno rada imela. Vem pa dobro, ko sem došel do mesta, kjer je ležala, in sem videl dvoje očes, ki so se svetile proti

meni, ter slišal pokanje grmovja, ko ga je nekaj lomilo, bi se bil skoraj sesedel od strahu, dasi sem dobro vedel, da je bila samo lisica ali tavajoč pes, ki se je priklatil na kraj smrti.

Vseeno sem šel naprej, poklical ostale, naj gredo za menoj; konec vsega je bil, da smo položili materino truplo na vrata, ki smo jih bili doma sneli s tečajev, in jo nesli poslednjikrat na njen dom. Tista steza je meni še dandanes grozljiva. Dobrih sedemdeset let je že tega, kar mi je umrla mati, umorjena od svojega bratranca Juana de Garcia, vendar vzlic temu, da sem star in utrjen zoper take prizore, ne hodim rad ponoči sam po tisti stezi.

Brez dvoma je bila domišljija, ki nam dostikrat čudno zaigra, kar se mi je pripetilo komaj pred dobrim letom; šel sem nekega večera v novembru nastavit zanke kljunačem, ko sem slučajno šel mimo onega velikega hrasta; prisegel bi bil, da sem videl ves dogodek še enkrat. Videl sem sebe, kako sem kot mlad fant z ranjeno roko, ki mi je bila še vedno obvezana z Lilijinim robcem, počasi lezel po pobočju griča nizdol, za menoj pa so se pomikali štirje posli, težko hropeč pod svojim bremenom. Slišal sem šumenje reke in vetra, ki je pred sedemdesetimi leti šepetal po trstju. Videl sem pooblačeno nebo, na njem tu pa tam sinje lise, in medlo svetlobo, ki se je svetila na belem bremenu, ležečem na vratih, in na rdeči madež na njenih prsih. V resnici sem slišal samega sebe, ko sem govoril stopajoč naprej s svetiljko v roki in opozarjal posle, naj se zavoljo strmine drže na desno, in čudno mi je bilo poslušati moj glas, kakoršen je bil v mladih letih. Da, da, bile so zgolj sanje; vendar smo ljudje taki sužnji bojazni svoje domišljije, da zavoljo mrtvih celo jaz, ki sem skoraj že v njihovem krogu, ne grem ponoči rad po tisti stezi.

Naposled smo dospeli s svojim bremenom domov, kjer so ga prevzele ženske z jokom, da opravijo svojo nalogo pri njem. Sedaj sem moral tešiti ne samo svojo žalost, ampak tudi tolažiti sestro Marijo, katera je skoraj blaznela od tuge in groze. Krčevito je ihtela toliko časa, da se je polastila neka otope-

lost; tedaj šele sem šel in izpraševal posle, ki so sedeli v kuhinji okoli ognjišča, kajti tisto noč ni šel nikdo spat. Od njih sem izvedel, da so videli nekako uro prej, preden sem jaz nameril na Španca, nekoga bogato oblečenega tujca, ki da je hodil po cerkveni stezi in je imel svojega konja privezanega med robidovjem in bodičevjem vrh griča, kjer je stal, kakor ne bi vedel, kam bi se obrnil, dokler ni prišla moja mati iz hiše; zdajci se je podal z griča in odšel za njo. Doznan sem tudi, da je eden poslov, ki je bil pri delu na vrtu, ki ni več kot tristo korakov oddaljen od kraja, kjer se je umor izvršil, slišal krike; vendar se ni zmenil zanje, ker je pač mislil, da prihajajo ti kriki od kakega ljubimca iz mesta in njegovega dekleta, ki sta se lovila drug drugega po gozdu, kakor je še dandanes navada. Meni se je v resnici dozdevalo tisti dan, kakor da je ta naša župnija pravcato vzgojevališče bedakov, med katerimi sem bil jaz prvi in največji; ta misel mi je od tedaj še večkrat prišla v glavo tudi zavoljo drugih zadev.

Naposled je napočil dan in z dnevom sta dospela oče in brat iz Yarmoutha na najetih konjih, ker sta bila njihova onemogla. Popoldne so prišle tudi vesti, da je slabo vreme ladje pognalo, ki so odrinile za Špancem na morje, nazaj proti obali, ne da bi bile videle njegovo ladjo.

Jaz sem potem povedal vse, kaj sem doživel z materinim morilcem, ne da bi kaj zamolčal; moral sem prenašati bridke očitke in vso jezo očeta, ker sem se dal zapeljati po želji, da bi govoril z mojo drago, ko sem vendar vedel, da ima mati tolik strah pred Špancem. Enako nisem slišal dobre besede od brata, ki je bil ves besen name, ker je iz mojega pripovedovanja doznan, da moje prošnje niso bile zaman pri dekletu, katerega si je želel sam zase. Ampak tega vzroka ni omenil. In da v kupi moje žalosti in tuge tudi ena kaplja ne bi manjkala, je prišel še gospod Bozard z več drugimi sosedi kropit in izrazit očetu sočutje ob toliki izgubi; in gospod Bozard mu je hkratu povedal, da zameri, ker sem zoper njegovo voljo snubil njegovo hčer, in pristavil, da bi

škodovalo njunemu že toli staremu prijateljstvu, če bi se stvar nadaljevala. Od vseh plati so udarci deževali na-me: žalovanje po materi, ki sem jo srčno ljubil, hrepenenje po moji dragi, katere morebiti ne bom nikdar več videl, samo očitjanje, ker sem pustil, da je Španec ušel, ko sem ga imel že v rokah, in jeza očeta in brata. Tisti dnevi so bili v resnici tako hudi in bridki, — takrat sem bil v onih letih, ko se sramota in žalost najbolj občuti — da sem si želel, da bi ležal mrtev zraven matere. Ene tolažbe pa sem bil vseeno deležen; prejel sem glas od Lilije, poslan po služkinji, kateri je zaupala; presrečno me je pozdravljala in me izpodbujala, naj držim glavo pokonci.

Naposled je prišel dan pogreba in mojo mater so belo oblečeno položili k počitku v kapeli cerkve v Ditchinghamu, kamor so že pred dolgo leti položili poleg nje tudi očeta; oba ležita tik blizu podob iz medi, ki oznanjajo, kje leži Lilijin stari oče, njegova žena in mnogo njenih otrok. Pogreb je bil silno žalosten; očetova žalost je bila neskončno bridka, da je naposled samo še ihtel, sestra Marija pa je v mojih rokah padla v omedlevico. A tudi v cerkvi je ostalo malo oči suhih, kajti moja mati je bila vzlic temu, da je bila tujega rodu, močno priljubljena zavoljo svoje prijaznosti in dobrega srca. Tudi tega dneva je bilo konec in španska gospodična in angleška žena je bila položena v zemljo, da spi v starodavni cerkvi, kjer bo počivala še dolgo potem, ko bo njena tragična zgodba in celo njeno ime že davno pozabljeno med ljudmi. To se utegne kaj kmalu zgoditi, kajti jaz sem v teh krajih poslednji živeči potomec Wingfieldov, dasi je moja sestra Marija zapustila potomce drugega imena, katerim pripadejo moja posestva in premoženje izvzemši gotova darila za bungayske in ditchinghamske reveže.

Po pogrebu sem se vrnil domov. Oče je sedel v sprednji sobi ves potrt od žalosti: poleg njega je sedel brat. Naenkrat me je začel obdelavati z bridkimi očitki, ker sem bil izpustil morilca, ko mi ga je Bog dal v roke.«

»Pozabljate na nekaj, oče,« se je rogal Geoffrey. Tom je šel snubit in mu je bilo več do tega, da je držal dekle v rokah, kakor da bi spravil morilca svoje matere na varno. Kakor vse kaže, je tako ubil dva ptiča z enim kamnom: pustil je, da je ta španski zlodej pobegnil, dasi je vedel, da se je mati prestrašila Špančevega prihoda, drugič pa vsejal sovraštvo med nami in gospodom Bozardom, našim dobrim sosedom, ki ni naklonjen njegovi snubitvi, kar je prav čudno.«

»Res je tako,« je dejal oče. »Tom, kri tvoje matere se drži tvojih rok.«

Poslušal sem, vendar nisem mogel več prenašati te skeleče krivice.

»Laž je,« sem rekel; »in tako rečem tudi svojemu očetu. Španec je umoril mater, preden sem ga srečal, ko je jezdil nazaj proti Yarmouthu in je zgrešil pot. Kako je potem mogoče, da bi bila njena kri na mojih rokah? Kar se pa tiče snubitve Lilije Bozard, je to moja zadeva, brat, in ne tvoja, dasi morebiti želiš, da bi bila tvoja in ne moja. Zakaj, oče, pa mi niste povedali, česa ste se bali od tega Španca? Slišal sem vas pač govoriti o tem, a prav malo in še tisto nejasno; tako nisem dosti mislil o tem, ker je bila moja glava polna drugih reči. Sedaj vam pa hočem nekaj reči. Poklicali ste na mene božje prokletstvo, oče, za toliko časa, dokler ne najdem tega morilca in ne končam, kar sem bil pričel. Bodi tako! Naj je prokletstvo božje nad menoj, dokler ga ne najdem. Mlad sem še, a močan in bistre glave; podam se na Španško, čimprej mi bo mogoče, in zasledoval ga bom toliko časa, dokler ga ne izsledim ali doznam, da je že mrtev. Ako mi daste denarja, da mi pomagate zasledovati ga, bodi — ako ne, grem brez njega. Prisegam pred Bogom in pred duhom svoje matere, da ne bom ne počival ne miroval, dokler ne bom prav s tistim mečem, ki je umoril njo, maščeval njene krvi nad morilcem, ali doznal, da je mrtev. Ako pa bi se dal kakorkoli odvrniti od te prisege, naj me doleti hujši konec kot je bil njen,

naj bo moja duša zavržena v nebesih in moje ime za vedno osramočeno na zemlji.«

Tako sem prisegel v svoji jezi in trpljenju, držeč roko proti nebu, ki sem ga klical kot pričo svoje prisege.

Oče me je ostro pogledal. »Ako je tvoj sklep tak, Tom, ne bo ti primanjkovalo denarja. Saj bi sam šel tja, kajti kri se mora izbrisati s krvjo, toda moje zdravje je preslabo. Povrh tega sem tudi znan na Španskem in bi me kmalu prijeli. Pojdi in moj blagoslov bodi s teboj. Prav je, da greš ti, kajti po tvoji nerodnosti nam je ušel sovražnik.«

»Res, prav je, da gre,« je dejal Geoffrey.

»Tako govoriš, ker se me hočeš iznebiti, Geoffrey, sem odgovoril razvneto, »iznebiti pa se me hočeš, ker želiš prevzeti moj prostor ob strani neke gospodične. Ravnaj po svoji naravi in volji, toda ako bi hotel izpodriniti človeka, ki je odsoten, ti povem, da ne boš imel nobene koristi od tega.«

»Dekle bo tistega, ki si jo pridobi,« je rekel.

»Dekletovo srce je že dobljeno, Geoffrey. Mo-goče si ga lahko kupiš od njenega očeta, toda njene-ga srca si ne moreš pridobiti; brez srca pa bi bila pač majhne vrednosti.«

»Mir med vama! Sedaj ni čas, da bi tako govorila o ljubezni in dekletih,« je rekel oče. »Poslušajta me, da vama povem zgodbo o tem španskem morilcu in vajini materi. Doslej nisem govoril o tem, sedaj pa mora na dan. Ko sem bil mlad fant, se je zgodilo, da sem se tudi jaz podal na Špansko, ker je oče tako želel. Šel sem v neki samostan v Sevilji, vendar mi ono življenje ni bilo všeč in sem pobegnil iz samostana. Dobro leto sem se preživljal, kakor je pač šlo, ker sem se bal vrniti se kot ubežnik na Angleško. Vseeno sem si služil kruh, in ne slabega, sedaj na ta način sedaj zopet na drugi, ponajveč pa — dasi me je sram priznati — z igranjem, pri čemer sem imel veliko srečo. Neko noč sem nameril v igri na tega človeka, Juana de Garcia — v silnem sovraštvu ti je bil povedal pravo ime, ko te je hotel umoriti. Že takrat je bil na jako slabem glasu, dasi je bil

mlad fant, nič več; bil je čedne zunanosti, visokega rodu in prijaznega vedenja. Prigodilo se je, da je pri igri s kockami dobil v mojo škodo; bil je dobre volje in me je peljal s seboj na obisk v hišo svoje tete, vdove po njegovem stricu, odlične seviljske gospe. Ta teta je imela hči edinko, in ta hči je bila vajina mati. Vesta, vajina mati Luiza de Garcia je bila zaročena s svojim bratrancem Juanom de Garcia, kajpada brez njene volje, ker je bila pogodba sklenjena, ko je bila komaj osem let stara. Vseeno pa je bila veljavna in je bolj držala kakor v naši deželi, ker je bila taka pogodba že tako rekoč kakor sklenjen zakon. Ampak ženske, ki jih veže taka pogodba, izvečine nimajo ljubezni zakonske žene v svojem srcu; tako je bilo tudi z vajino materjo. Sovražila je tega bratranca Juana de Garcia in se ga hkratu bala, dasi mislim, da jo je on ljubil bolj kot vse drugo na svetu; z raznimi pretvezami ga je pregovorila, da sta se pogodila, da ne bo prej poroke, dokler ne bo izpolnila dvajset let. Čim hladnejša pa je bila do njega, tem bolj ga je razvnelo hrepenenje, da bi si pridobil njo in njena posestva, ki niso bila majhna; kakor vsi Španci je bil tudi on strastne narave in v vedni stiski za denar, kakor večina igralcev in ljudi slabega življenja.

Da ne bom preobširen, naj povem, da sva se z vajino materjo ljubila izza prvega trenutka, ko sva se bila prvič videla, in najina želja je bila, da bi se kolikor mogoče pogosto sestajala; pri tem nisva imela nobenih težkoč, kajti njena mati se je tudi bala tega Juana de Garcia, po zakonu svojega nečaka, ga sovražila, in bi rada videla, da bi se ga njena hči otresla. Konec vsega je bil, da sem ji jaz razodel svojo ljubezen in smo zasnovali načrt, da pobegnemo vsi na Angleško. Vse to pa je prišlo Juanu na všesa, ker je imel vohune med posli; postal je tako ljubosumen in željan maščevanja kakor more biti samo Španec. Izprva se me je skušal iznebiti s tem, da me je pozval na dvoboj; pri tem so naju ločili, preden sva potegnila meče. Nato je najel morilce, da bi me ponoči umorili na ulici; jaz pa sem pod telovnikom

nosil verižno srajco, ob kateri so se odlomila bodala morilcev, in namesto, da bi oni mene usmrtili, sem jaz enega izmed njih. Dvakrat se je Garciji naklep izjalovil, vendar še ni odnehal. Z dvobojem in umorom ni imel sreče; imel pa je še drugo, bolj gotovo sredstvo. Sam ne vem na kakšen način si je pridobil očrt mojega življenja in izmislil si je, da sem vsled zločina moral bežati od doma. Ovadil me je oblastim; to se je zgodilo baš en dan prej, ko smo se nameravali podati na ladjo in odpotovati. Sedel sem z vajino materjo in njeno materjo v njihovi hiši v Sevilji, ko je vstopilo šest zakrinkanih mož, ki so me brez vsake besedice prijeli. Ko sem jih pozval, da naj mi povedo vzrok, zakaj so me prijeli, so mi samo pokazali uradni znak. Ženski, ki ste se me dotlej oklepali, ste se ihteč umaknili. Tirali so me skrivaj in tiho v ječo; ne bom zamolčal, kako se mi je tam godilo.

V ječi so me mučili, žgali z razbeljenim železom, bičali z biči iz železne žice; ves ta čas so mi dajali živež, kakršnega pri nas na Angleškem niti psu ne damo. Dokazovali so mi, da sem bil doma zločinec in druge reči in obsojen sem bil na smrt.

Ko sem bil dobro leto prebil v ječi v mukah in grozi, že izgubil vse upanje in se vdal v smrt, je nepričakovano prišla pomoč. Na predvečer onega dne, ko se je imela izvršiti smrtna sodba, je prišel k meni v ječo glavni rabelj, me objel in izpodbujal, češ da je moja mladost našla usmiljenje v očeh oblasti in da so mi dali prostost. Izprva sem se divje smejal misleč, da me hoče s tem pripraviti na novo mučenje, in stoprav tedaj, ko so mi odvzeli okove, dali dostojno obleko in me o polnoči postavili pred vrata ječe, sem verjel, da mi je roka božja izkazala toliko dobroto. Ves slaboten in začuden sem stal zunaj vrat ne vedoč, kam bi bežal, kar je smuknila k meni ženska, zavita v črn plašč in mi šepnila: »Pojdi!« Ta ženska je bila vajina mati. Od Garcie, ki se je bahal, je bila izvedela, kakšna usoda me je čakala, in je sklenila, da me reši. Trikrat se ji je načrt ponesrečil, koncem koncev pa je s pomočjo premetenega posrednika zlato pomagalo, kjer ni pomagala pravica in usmilje-

nje; zelo velika je bila vsota, ki mi je odkupila življenje in prostost.

Še isto noč sva se poročila in pobegnila v Kadiz, namreč vajina mati in jaz; njena mati je ostala doma, ker je bila bolna. Zavaljo mene je vajina mati zapustila svoje ljudi in ono malo premoženja, kolikor ga je še ostalo po izplačilu odkupnine za moje življenje, ter domačo deželo; tako močna, silna je ljubezen ženske. Vse je bilo pripravljeno in v Kadizu se je nahajala angleška ladja, Mary, iz Bristola, na kateri je bilo mesto najeto za naju. Toda ladjo je zadržal v luki nasproten veter, ki je bil tako močan, da se kapitan ni upal odriniti na morje, dasi je želel, da naju reši. Dva dni in eno noč smo ostali v pristanišču; ves ta čas sva se bala vsega mogočega, ne brez vzroka, a vendar sva bila nadvse srečna v najini ljubezni. Ječarji, v katerih oblasti sem bil v ječi, so bili raznesli govorico, da sem pobegnil, seveda s pomočjo hudiča; iskali so me vsepovsod. Ko je de Garcia zaznal, da pogrešajo tudi njegovo zaročenko, je takoj uganil, da midva nisva daleč drug od drugega. V svoji premetenosti, ki jo je podžigalo sovraštvo in ljubosumnost, je naju zasledoval korak za korakom, dokler ni naju navsezadnje izsledil.

Tretji dan zjutraj se je vihar polegel; dvignili so sidro in ladja je krenila po prelivu proti morju. Ko je bila že precej daleč in so se mornarji pripravljali, da bi razvili jadra, je prihitel k ladji čoln s kakimi dvajsetimi vojaki, kateremu sta sledila še dva druga čolna; njihov vodja je pozval kapitana, naj ustavi ladjo, da bi mogli po naročilu oblasti nanjo in jo preiskati. Slučajno sem bil takrat na krovu; baš sem hotel oditi, da bi se skrila v ladji, ko je nekdo, v katerem sem spoznal de Garcio, skočil pokonci in zavalpil, da sem jaz tisti pobegli zločinec, katerega so iskali. Kapitan se je bal, da ne bi vojaki vdrli na ladjo in vrgli njega samega z mornarji vred v ječo, in je bil pripravljen izročiti me. Tedaj pa sem si v silnem strahu in obupu strgal obleko s telesa ter jim razgalil grozne brazgotine.

„Angleži stel! sem zavpil proti mornarjem, „pa me hočete izročiti tem hudičem, ko sem vendar vaše krvi? Poglejte, kaj so mi že prizadejali,“ sem rekel in jim kazal na pol zaceljene rane, izvirajoče od razbeljenih klešč; „ako me izročite njim, me iznova pošiljate v trpinčenje in smrt. Imejte usmiljenje vsaj do moje žene, če ga nimate do mene; ako pa se ne usmilite ne enega ne drugega, mi dajte vsaj meč, da se s smrtjo rešim mučenja.“

Tedaj je zavpil eden mornarjev, doma iz Southwolda, ki je poznal mojega očeta: „Pri Bogu! Jaz ti hočem stati na strani, Thomas Wingfield. Ako hočejo zgrabiti tebe in tvojo prijazno ženo, morajo prej mene ubiti“; in vzel je lok iz shrambe, ga napel, položil puščico na struno in pomeril proti Špancem v čolnu.

Tedaj pa so zavpili ostali mornarji:

„Ako želite kogarkoli izmed nas, le pridite na krov in si ga vzemite, peklenski mučilci!“ in podobno.

Ko je kapitan videl srčnost mornarjev, se je še sam ojunačil. Špancem sploh ni dal odgovora, temveč je velel, da naj polovica mornarjev z vso naglico razvije jadra, ostali pa naj se pripravijo, da bi branili ladjo, ako bi skušali vojaki splezati nanjo.

V tem sta prispela še druga dva čolna in se s kavli oprijela ladje. En vojak je splezal na verige in odtod na palubo. Ves divji sem potegnil mornarju lok iz roke, ga nategnil do špice in izpustil. Puščica ni zgrešila cilja; tudi jaz sem znal dobro streljati z lokom, kakor ti, Tom, in vojak se je z angleško puščico v srcu prevrnil v morje.

Po tem dogodku ni nobeden več skušal splezati na ladjo, dasi so streljali na nas s puščicami in ranili enega mornarja. Kapitan nas je pozval, naj odložimo loke in se podamo za ograjo v zavetje; jadra so se namreč jela napenjati. Tedaj je de Garcia vstal v čolnu in preklinjal mene in mojo ženo.

„Vaju že še najdem,“ je kričal in vpletal med grožnje španske kletvice in grde besede. „Tudi če moram čakati dvajset let, enkrat se bom gotovo ma-

ščeval nad vama in vsemi, ki so vama dragi. Dobro si zapomni to, Luiza de Garcia; skrij se, kamor hočeš, našel te bom, in karlar se zopet srečava, boš šla z menoj za toliko časa, dokler se bo meni zljubilo, ali pa bo tista ura tvoja zadnja ura.'

»Nato smo odjadrali proti Angleški, pustivši čolne za seboj.

Sinova, sedaj poznata zgodovino moje mladosti in kako je prišlo, da sem poročil vajino mater, katero smo danes pokopali. Juan de Garcia je držal svojo besedo.«

»In vendar je čudno,« je rekel moj brat, »da je mogoče, da jo je po toliko letih umoril, tembolj, ko ste rekli, da jo je ljubil. Tudi najhudobnejši človek bi se zgrozil nad takim dejanjem.«

»Nič čudnega ni na tem,« je odgovoril oče. »Kaj vemo mi, kakšne besede so bile izgovorjene med njima, preden jo je zabodel? Ni dvoma, da ji je marsikaj rekel, saj je zavpil proti Tomu, da bo sedaj videl, koliko resnice je v prerokbah. Kaj pa je bil de Garcia prisegel pred leti? — Da bo morala ž njim ali pa jo umori. Mati je bila še vedno lepa, Geoffrey in prav mogoče je, da ji je dal na izbiro beg ali smrt. Ne skušajta več dognati, sinova.« — Oče si je nenadoma zakril obraz z rokama in začel ihteti, da ga je bilo groza poslušati.

»Da bi nam vendar bili vse to povedali davno prej, oče, sem rekel, čim sem mogel govoriti. »Danes bi živel en zlodej manj na svetu in meni bi bila prihranjena dolga pot!«

Niti slutil nisem, kako dolga bo ta pot!

Šesto poglavje.

Z Bogom, draga!

Dvanajst dni potem, ko smo pokopali mater in nama je oče pripovedoval, kako se je bil poročil ž njo, sem bil pripravljen, da se podam na pot. Naljučje je nanoslo, da je baš tedaj bila neka ladja namenjena, da odpluje iz Yarmoutha proti Kadizu.

Ime ji je bilo Srečolovka, s sto tonami tovarne zmožnosti; vozila je volno in drugo blago in se namerala vrniti s tovorom vina in dogami iz tisovine za loke. Na tej ladji mi je oče najel mesto za vožnjo. Povrh tega mi je dal petdeset funtov v zlatu, vsota, kakršno sem utegnil potrebovati za svojo osebo; povrh tega sem dobil priporočilna pisma od zveze yarmoutskih trgovcev do njenih zastopnikov v Kadizu, v katerih so bili obveščeni, da mi lahko izplačajo denarja, kolikor bi ga potreboval, do skupne vsote stoinpetdeset angleških funtov; in dalje, da naj mi tudi sicer kolikor le mogoče pomagajo.

Ladja je imela odjadrti dne tretjega junija. Bilo je že prvega in isti večer sem moral odjezditi v Yarmouth, kamor je bila moja prtljaga že odposlana. Vzel sem slovo že povsodi razen na enem kraju, tam, kjer sem si najbolj želel. Izza onega dne, ko sva si bila z Lilijo prisegla večno zvestobo, je še nisem videl, razen pri materinem pogrebu, in takrat nisva govorila. Vse je že kazalo, da bom moral oditi brez slovesa; njen oče me je bil namreč obvestil, da je dal svojim hlapcem naročilo, da me vržejo z njegovega posestva, ako bi se mu približal; v tako sramoto pa se nisem hotel podajati. Hudo mi je bilo, da bi odšel na tako dolgo potovanje, s katerega se kaj lahko tudi nikdar ne bi povrnil, ne da bi se poslovil od nje. V svoji žalosti sem prosil pomoči očeta.

»Odhajam odtod,« sem mu rekel, »da maščujem skupno našo izgubo in dam, ako treba, svoje življenje za čast našega imena. Podpirajte me v tem.«

»Sosed Bozard je namenil svojo hčer tvojemu bratu Geoffreyu, ne tebi, Tom,« je odgovoril; »vsak človek lahko stori s tem, kar je njegovo, kakor ga je volja. Vseeno ti hočem pomagati, ako je v moji moči; mene vsaj ne bo segnal izpred vrat. Naroči, naj pripeljejo dva konja, da pojezdiva do njega.«

Čez pol ure sva bila na cilju in oče je rekel služabniku, da bi rad govoril z gospodarjem. Služabnik me je z ozirom na naročilo gledal po strani, vendar pa naju je peljal v sobo, kjer je sedel gospod Bozard in pil olj.

»Dobro jutro, sosed,« je rekel Bozard; »dobrodošel si tukaj; s seboj pa si pripeljal nekoga, ki ni dobrodošel, dasi je tvoj sin.«

»Poslednjikrat ga pripeljem, prijatelj Bozard. Poslušaj njegovo prošnjo, potem pa jo usliši ali odreci. Ako jo zavrneš, ne bova ravno boljša prijatelja. Fant odjezdi nocoj v Yarmouth, kjer se ukrca na ladjo, ki ga popelje na Špansko, da poišče onega človeka, ki mu je umoril mater. Odhaja iz proste volje, ker je po izvršitvi zločina nehote in nevedoma pustil, da je morilec pobegnili; popolnoma prav je, da gre.«

»Mlad je še in ga bo gotovo izsledil, četudi v tuji deželi,« je odgovoril Bozard. »Vseeno mi njegov pogum ugaja in želim mu vse dobro. Kaj pa bi rad od mene?«

»Za dovoljenje prosim, da bi se smel posloviti od tvoje hčere. Vem, da ti njegova snubitev ni všeč, in se ne čudim temu; tudi jaz sem za svojo osebo mnenja, da misli še vse prezgodaj na ženitev. Mislim pa, da ne bo nič škodilo, ako bi še enkrat videl dekle, kajti škoda je že gotova. Sedaj pa prosim odgovora.«

Gospod Bozard je nekaj časa pomišljal, nato pa je rekel:

»Tom je vrl fant, vendar ne bo postal moj zet. Odhaja daleč in morebiti se ne vrne nikoli več. Zavaljo tega nočem, da bi po moji smrti mogel kaj slabega reči o meni. Pojdi ven, Thomas Wingfield, in se postavi pod tisto-le bukev; tjekaj pride tudi Lilija in tam lahko govoriš ž njo pol ure — nič več. Glej pa, da ostaneš na mestu, da te bom lahko videl skozi okno. Ne, nobene hvale. Pojdi hitro, preden se mogoče premislim.«

Odšel sem in z utripajočim srcem čakal pod bukvijo; Lilija se mi je kmalu pridružila; pogled nanjo je bil mojim očem bolj dobrodošel kot angel iz nebes. V resnici skoraj dvomim, ako je mogel kak angel biti lepši od nje, boljši, plemenitejši.

»Oj, Tom,« je šepnila, ko sem jo bil pozdravil, »ali je res, da odhajaš čez morje, da poiščeš tistega Španca?«

»Odhajam, da ga izsledim in ga usmrtilim, čim ga najdem. Veš, Lilija, pustil sem, da je pobegnil, da sem zadnjič mogel do tebe, sedaj pa moram pustiti tebe, da morem do njega. Ne, nikar ne jokaj. Prisegel sem, da to storim, in brez časti bi bil, ako bi prelomil prisego.«

»In zavoljo te tvoje prisege moram jaz biti vdova, Tom, še preden sem postala žena? Odhajaš in nikdar več te ne bom videla.«

»Kdo ve, draga moja? Moj oče se je bil tudi peljal daleč čez morje in se je srečno vrnil domov, dasi je prestal mnoge nevarnosti.«

»Da, prišel je nazaj — a ne sam. Mlad si, Tom, in v daljnih deželah so ženske lepe in zale; kako se morem potem obdržati v tvojem srcu, ko bom tako daleč od tebe?«

»Prisegam ti, Lilija — —«

»Nikar, Tom, ne prisegaj, da ne boš povečal števila svojih grehov s tem, da boš prelomil prisego. Vendar, dragi, ne pozabi mene kakor tudi jaz tebe ne bom pozabila. Morebiti — oj, srce se mi krči ob tej misli — sva danes zadnjikrat skupaj na tem svetu. Ako bo tako, morava upati, da se snideva v nebesih. Bodi pa uverjen in zagotovljen, da ti ostanem zvesta, dokler bom živa, in oče sem, oče tja, umreti hočem, preden prelomim zvestobo. Premlada sem še, da bi govorila s tako gotovostjo o prihodnosti, ampak tako bo, kakor pravim. Oj, ta ločitev je hujša od smrti! Zelim, da bi bila midva že spala večno spanje in bila pozabljena med ljudmi. In vendar je najboljšje, da greš; ako bi ostal doma, kako bi bilo z nama, ko je oče še živ, in on lahko še dolgo živi!«

»Večno spanje in pozabljenje pride še vse prekmalu, Lilija; nikomur ni treba posebno dolgo čakati na to. Sedaj pa morava živeti, dokler sva živa. Moliva, da bova živela drug za drugega. Grem v svet iskat srečo in sovražnike, in jaz jo dobim zaradi tebe, da se lahko poročiva.«

Ona pa je žalostno zmajala z glavo. Sreča bi bila prevelika, Tom. Moški in ženske se redkokdaj poročijo z onimi, katere v resnici ljubijo; ako pa se, se

zgodí samo, da jih izgubijo. Midva se v resnici ljubiva in bodiva hvaležna, da sva spoznala, kaj je ljubezen; kajti ker sva se ljubila tukaj, se bova morebiti v najslabšem slučaju ljubila še kje drugje, kjer ne bo nikogar, ki bi nama branil.«

Govorila sva še dalje, govoreč nerazločne besede ljubezni, upanja in žalosti, kakor pač delajo mladi ljudje v podobnem položaju, naposled pa je Lilija povzdignila oči, se sladko nasmehnila in rekla:

»Čas je za odhod, dragi moj. Oče mi že pomiguje z okna. Končano je.«

»Torej pojdiva,« sem rekel hripavo in jo potegnîl za deblo stare bukve. Tam sem jo objel in poljubil in ona se ni sramovala vrniti poljub.

Po tem slovesu se malo spominjam, kaj se je zgodilo; samo toliko vem, da sem videl, ko sva jezdila z očetom proti domu, njen dragi mi obraz, bled in koprneč, gledajoč za menoj, ko sem odhajal z obzorja njenega življenja. Dvajset let mi je bil ta žalostni, lepi obraz vedno pred očmi, in mi je še sedaj, ko stojim med življenjem in smrtjo. Ljubile so me druge ženske, doživel sem druge ločitve, nekatere strahovite, toda spomin na to žensko, kakršna je bila takrat, in na njen pogled pri slovesu, presega vse. Kadarkoli se oziram v preteklost, vidim v njej to sliko in se zavedam, da ne more obledeti. Ali so žalostj na svetu, ki so kakor žalosti naše mladosti? Ali more kaka bridkost biti tolika kakor bridkost takih ločitev? Samo eno poznam, katero mi je bilo usojeno okusiti v poznejših letih, o tem pa bom govoril, ko pride vrsta na to. Splošno je v navadi, da se ljudje v šali rogajo zgodnji ljubezni; ako pa je ta ljubezen prava, resnična, ako je nekaj več kot zgolj probujanje strasti, je rana ljubezen tudi pozna ljubezen, je ljubezen za vedno, najboljši in najhujši dogodek, ki se more prigoditi moškemu ali ženski. To pravim jaz, ki sem star, ki sem končal z vsem, in je resnica.

Eno reč sem pozabil. Ko sva se poljubila za deblo velike bukve, je Lilija snela prstan s prsta in mi ga stisnila v roko rekoč: »Vsako jutro, ko se zbudîš, ga poglej, in misli name.« Bil je prstan njene

matere in še danes ga nosim nataknjenega na ovencem prstu, kjer se sveti v svetlobi zimskega solnca, ko pišem te besede. Vsa dolga leta divjih prigod in pustolovščin, ves čas v poznejšem miru, ljubezni in vojski, ob svitu taboriščnega ognja, pri žaru plamena žrtvenikov, ob svetlobi samotnih zvezd, razsvetljujočih pusto divjino, se mi je ta prstan svetil na roki in me vedno spominjal nje, ki mi ga je dala; in na tej roki pojde tudi z menoj v grob. Prstan je preprost obroček iz čistega zlata, sedaj že nekoliko obrabljen, spominski prstan, in na notranji strani sta vrezana dva stiha:

Srce k srcu,
Dasi v dalji.

Res prav primeren izrek za naju, izrek, ki ima še v tej uri svoj pomen.

Taisti dan najine ločitve sem odjezdil z očetom v Yarmouth. Brat Geoffrey ni šel z nama, vendar sva se prijazno poslovila; to me prav veseli, kajti nikdar več se nisva videla. Niti besede nisva izpregovorila o Liliji Bozard ali o najini snubitvi, dasi sem prav dobro vedel, da bo takoj skušal zavzeti moje mesto pri njej, čim bom obrnil hrbet, kar se je tudi v resnici zgodilo. Odpuščam mu; res mu ne morem šteti tega v zlo, kajti kje je tisti mož, ki je Lilijo poznal in ki je ne bi hotel imeti za ženo? Nekoč sva bila z Geoffreyem prav dobra prijatelja, ko sva pa dozorela do moške dobe, je prišla med naju ljubezen do Lilije in sva se vedno bolj odtujevala drug drugemu. Ampak to je nekaj vsakdanjega. Prišlo je, da on ni imel uspeha; čemu bi imel neprijazne misli o njem? Naj se rajši spominjam, kako sva se v mladih letih rada imela, ostalo pa bodi pozabljeno. Bog daj mir in pokoj njegovu duši.

Moja sestra Marija, ki je bila za Lilijo Bozard najlepše dekle v okolici, je silno jokala, ker sem odhajal. Bila sva si samo eno leto narazen in sva se jako rada imela, kajti najine ljubezni ni zasenčila ljubosumnost. Tolažil sem jo, kakor sem jo pač znal in mogel, ji razodel vse, kar je bilo med menoj in

Lilijo, jo prosil, naj ostane moja in Liličina prijateljica, in da naj nama pomaga, ako je v njeni moči. Marija mi je rade volje obljubila; ni mi sicer povedala zakaj, vendar sem spoznal, da je mislila, da ji bo mogoče pomagati nama. Povedal sem bil že, da je Lilija imela brata, precej obetujočega mladeniča, ki je bil tačas zdoma in v šolah; on in moja sestra sta se precej rada videla.

Ko je bilo vse končano, sva z očetom odjezdila. Ko pa sva imela Pirnhowsko cesto za seboj in jezdila po nizkem griču onstran Waingforda na levi strani bungayskega mesta, sem ustavil konja in se ozrl nazaj po prijazni dolini reke Waveney, kjer sem bil rojen; srce mi je prekipevalo tuge, da bi skoraj počilo. Da bi bil vedel, kaj vse mi je bilo usojeno pretrpeti, preden so moje oči zopet ugledale ta prizor, mislim, da bi mi bilo v resnici počilo. Toda Bog, ki je v svoji modrosti naložil marsikako breme ljudem, jih je tudi varoval; ako bi mi ljudje poznali prihodnost, mislim, da bi jih bilo sila malo, ki bi jo hoteli iz svoje proste volje dočakati. Še enkrat sem z dolgim pogledom ošinil daljno gručo hrastov, ki so oznanjali kraj, kjer je Lilija bivala, in sem odjezdil dalje.

Drugi dan sem se vkrcal na Srečolovko in odjadrali smo. Pred odhodom se je očetu srce močno omehčalo do mene; spomnil se je, da je mati imela mene najrajši med vsemi, in se je tudi bal, da se ne bova več videla. Tako zelo se je omehčal, da se je v zadnji uri premislil in me hotel pregovoriti od potovanja. Ker pa sem bil že krepko prijel za celo reč in pretrpel vso bridkost ločitve in slovesa, me ni bila volja vrniti se, da bi se mi rogali brat in sosedje. »Prepozno se oglašate, oče,« sem mu rekel. »Želeli ste, da naj grem in izvršim maščevanje, in ste me z mnogimi bridkimi besedami podžgali za to in sedaj bi šel tudi, ako bi vedel, da moram v enem tednu biti mrtev; takih priseg ni mogoče tako izlahka prelomiti, in nad menoj je prokletstvo, dokler ne izpolnim svoje prisege.«

»Bodi torej, sin,« je odgovoril in vzdihnil. »Kruta smrt tvoje matere me je naredila skoraj blaznega, in

v tem stanju sem govoril, kar bom mogoče še obžaloval, dasi v najboljšem slučaju ne bom živel dolgo, kajti moje srce je strto. Nemara bi se bil moral spomniti, da si je maščevanje pridržal Гоєрсд, ki ga izvrši ob Svojem času in brez naše pripomoči. Ne imej me v neprijaznem spominu, sin moj, ako usoda hoče, da se ne vidiva več, ljubim te in samo globlja ljubezen do tvoje matere me je nagnila, da sem trdo ravnal s teboj.«

»Vem, oče, in ne srdim se na vas. Ako pa mislite, da mi kaj dolgujete, povrnite mi s tem, da zadržite brata, da ne bo v moji odsotnosti delal krivice meni in Liliji Bozard.«

»Storil bom, kar je v moji moči, sin, dasi povem, da bi bil prav zadovoljen, da bi jo on vzel, ako se ne bi vidva tako ljubila. Pa kakor sem že rekel, jaz itak ne bom več dolgo tukaj, da bi bil priča vašega prospevanja v tej ali katerikoli drugi zadevi; in kedar mene ne bo več, morajo stvari iti svojo usojeno pot. Ne pozabi na Boga in svoj dom, kjerkoli boš hodil, Tom; izogibaj se preprirov, čuvaj se žensk, ki so zanka za moške, in imej jezik v svoji oblasti, in tudi svojo nprav, ki ni najboljša. Dalje, kjerkoli utegneš biti, ne govori slabo o veri dotične dežele, da ne boš spoznal, kako krvoločni morejo biti ljudje, ko mislijo, da je dopadljivo njihovim bogovom.«

Odgovcril sem mu, da si bom dobro zapomnil njegove nasvete; v resnici so me obvarovali pred marsikako žalostjo in bedo. Nato me je objel in prosil Vsemogočnega, naj me vzame v Svoje varstvo, in ločila sva se.

Nikdar več ga nisem videl; dasi je bil stoprav v srednjih letih, je eno leto po mojem odhodu neko nedeljo po maši v ditchinghamski cerkvi vsled oslabelosti srca nenadoma umrl, ko je stal pri ograji pred velikim oltarjem in molil pri materinem grobu. Po njegovi smrti je brat prevzel njegovo mesto in posestva. Bog daj tudi njegovi duši večni mir in pokoj. Bil je dobrega srca, ampak bolj prevzet ljubezni do moje matere kot je primerno za človeka, ki je hotel bolj z visokega vidika zreti na življenje in vsem prav

storiti. Taka ljubezen, dasi je naravna pri ženskah, se rada izpremeni v nekaj, kar je podobno sebičnosti, in nagne onega, ki jo ima, da omalovažuje vse drugo. Mojemu očetu niso bili otroci nič v primeri z našo materjo, in on bi bil zadovoljen, če bi bil izgubil slehernega izmed njih, samo ako bi mogel s tem njej podaljšati življenje. Vendar je bila to plemenita slabost, kajti nase ni mislil dosti in je mnogo pretrpel, da si jo je pridobil.

O moji vožnji do Kadiza, kamor je bila Garcieva ladja namenjena, kakor sem bil doznal, ni dosti povedati. V Biskajskem zalivu smo imeli nasprotnne vetrove, ki so nas prignali v lizbonsko пристanišče, kjer smo popravili ladjo, kolikor je bilo treba. Naposled pa smo po štiridesetdnevni vožnji srečno dospeli v Kadiz.

Sedmo poglavje.

Andres de Fonseca.

Le na kratko se bom dotaknil vseh prigodb, ki sem jih doživel na Španskem tekom približno enega leta, kolikor časa sem bil tam; kajti ako bi bolj obširno obrazložil vse, bi ta zgodba ne imela ne konca ne kraja in bi se nemara zgodilo, da bi prej prišel moj konec, preden bi jaz dospel do konca povesti.

Mnogi potniki so že pripovedovali o sijaju starodavnega mavriškega mesta Sevilje, kamor sem potoval z vso naglico. Vozil sem se po reki Guadalquivir navzgor; lahko bi pripovedoval o deželah, iz katerih se še noben potnik ni vrnil na Angleško, ampak meni se je mudilo dalje. Da povem vse na kratko: ker sem uvidel, da bi bilo mogoče za mene potrebno, da bi se ustavil za nekaj časa v Sevilji, ker sem želel izogniti se vsaki pozornosti in živeti ob kolikor mogoče majhnih stroških, sem si mislil, da bi bilo jako dobro zame, če bi mogel dobiti sredstva, da bi nadaljeval svoje zdravniške študije; v ta namen sem si nabavil priporočilna pisma pri zvezi trgovcev, kateri sem bil priporočen, in ta pisma so bila naslovljena na razne zdravnike v Sevilji. Ta pisma so

bila na mojo prošnjo napisana ne na moje ime, ampak na ime »Diego d' Aila«, ker nisem hotel, da bi vedeli, da sem Anglež. To bi se sicer ne moglo zgoditi, razen ako bi me moja govorica izdala; kakor sem že povedal, sem bil po zunanosti cel Španec, in ovira, ki jo je tvoril jezik, je postajala z vsakim dnevom manjša; španščine sem se bil naučil že pri materi in ker sem še porabil vsako priliko, da sem govoril in bral v tem jeziku, sem tekom šestih mesecev govoril španščino kakor domačin; le tuptatam se mi je po govoru poznalo, da sem tujega jezika. Imel sem pa tudi veliko nadarjenost za učenje jezikov.

Ko sem bil dospel v Seviljo in odložil prtljago v neki krčmi, ki ni bila najbolj obiskovana, sem se podal na pot, da bi oddal priporočilno pismo nekemu slovečemu zdravniku v tem mestu, čigar ime pa sem že davno pozabil. Ta zdravnik je imel na cesti Las Palmas, veliki široki cesti z nasadi lepih dreves, v katero drže druge majhne ulice, krasno hišo. Po eni teh ulic sem prišel iz svoje krčme; ulica je bila tiha, ozka in hiše v njej so imele na sprednji strani in zadaj patio ali dvorišče. Stopajoč po tej ulici, sem opazil moža, ki je sedel na stolu ob vhodu v svoj patio v senci. Bil je majhen, suhljat, z bistrimi črnimi očmi in neko čudovito modro zunanostjo; motril me je, ko sem šel mimo. Hiša onega slovečega zdravnika, katerega sem iskal, je stala tako, da jo je možak, ki je sedel pri teh vratih, popolnoma lahko pregledal in opazil vsakogar, ki je šel noter in prišel ven. Ko sem bil našel hišo, sem se vrnil zopet nazaj do mirne, ozke ulice in hodil nekoliko časa sem pa tja, razmišljujoč, kaj naj povem zdravniku; mali mož, ki je sedel v senci, me je ves čas pozorno opazoval. Naposled sem si zamislil vse, kar sem hotel povedati zdravniku, in se podal zopet do njegove hiše, kjer sem pa izvedel, da ga ni doma. Vprašal sem, kdaj ga lahko dobim, nato pa sem odšel; zopet sem se napolil proti ozki ulici; stopal sem počasi, dokler nisem dospel do mesta, kjer je sedel mali mož. Ko sem šel mimo njega, mu je široki klobuk, s katerim si je

pahljal, padel na tla ravno meni pred noge. Sklonil sem se, ga pobral in mu ga podal.

»Stot'ra hvala, mladi go-pod,« je rekel s polnim, prijaznim glasom. »Jako vljuden si, dasi tujec.«

»Kako pa veš, da sem tujec, señor?« sem vprašal neprevidno, tako sem bil iznenaden.

»Da ne bi bil že prej uganil, bi vedel sedaj,« je odgovoril in se resno nasmehnil. Tvoja kastilščina te razodeva.«

Priklonil sem se in sem hotel iti dalje, on pa me je vnovič nagovoril.

»Kam se tako mudi, mladi gospod? Stopi z menoj v hišo na čašo vina; jako dobro je.«

Hotel sem mu odreči, pri tem pa sem se spomnil, da nimam prav nobenega opravka in da se morebiti kaj naučim iz razgovora.

»Vroč je, señor, in sprejemem povabilo.«

Brez vsake nadaljnje besede je vstal ter me peljal na dvorišče, tlakovano z mramorjem, kjer se je na sredi nahajala kotanja vode, obrasla z vinsko trto. V senci trte je bilo več stolov in majhna miza. Ko je bil zaprl vrata patia in sva sedla, je pozvonil s srebrnim zvoncem, ki se je nahajal na mizi; na to znamenje se je iz hiše prikazalo mlado, lepo dekle, oblečeno v lično špansko nošo.

»Prinesi vina,« je velel moj gostitelj.

Prinesla je vino, belo vino iz Oporta, kakršnega še nisem bil okusil.

»Na zdravje, señor — — —« Moj gostitelj je umolknil, držal kozarec v roki, in me vprašujoče pogledal.

»Diego d' Aila,« sem odgovoril.

»Pahl« je rekel. »Špansko ime ali nemara umetno špansko ime; doslej še nisem slišal takega, dasi imam dober spomin za imena.

»Tako mi je ime, ako ga spreimate ali ne, señor — —,« tedaj sem jaz njega vprašajoče pogledal.

»Andres de Fonseca,« je cdvrnil in se priklonil, »z'ravnik v tem mestu, precej dobro poznan, posebno pri lepem spolu. No, señor Diego, sprejemem tvoje ime, saj imena so prazen nič; včasih jih kaže izpre-

meniti, kar pa ne briga nikogar drugega kot onega, ki ga ima. Kakor vidim, si tujec v našem mestu — ne bodi tako iznenaden, senor; človek, ki pozna mesto, ne zija in ne strmi okrog sebe in ne vprašuje mimogredočih po potu; Seviljčani tudi ne hodijo po leti na solnčni strani ulice. Sedaj pa dovoli, da te vprašam, ako me ne boš smatral za preveč predrznega, kakšen posel more imeti tak zdrav in mlad človek pri mojem konkurentu tam na drugi strani ceste?« In pomignil je proti hiši slovečega zdravnika.

»Posel človeka je kakor njegovo ime, njegova lastna zadeva, ki nikogar nič ne briga, senor,« sem odgovoril, ker sem svojega gostitelja v mislih prišteval v krog onih zdravnikov, ki delajo sramoto našemu stanu, da javno preže na bolnike, da bi ulovili kaj zaslužka. »Vseeno ti rad povem. Tudi jaz sem zdravnik, daši še ne docela izučen, in iščem mesto, kjer bi kakemu slovečemu zdravniku pomagal pri vsakdanji njegovi praksi in si s tem pridobil izkušenj in zaslužka.«

»Kaj! Ali je res? No, senor, potem boš zaman vpraševal v oni hiši tam na drugi strani,« in iznova je pomignil proti zdravnikovi hiši. »Tak človek, kot je on, ne vzame nobenega učenca brez velikega plačila; tudi ni navada v našem mestu.«

»Potem si moram drugje iskati kruha ali drugače.«

»Ničem mislil tako. Sedaj, señor, pa poglejva, koliko poznaš zdravilstvo, in, kar je še važnejše, človeško naravo. O prvem ne more nikdo izmed nas nikdar dosti vedeti, oni pa, ki pozna zadnjo, bo vodnik moških — ali žensk — ki vodijo moške.«

In začel je z raznimi vprašanji, ki je bilo vsako tako premeteno in je segalo tako naravnost v jedro predmetne zadeve, da sem se čudil njegovi bistroumnosti. Nekatera teh vprašanj so bila zdravniška in so se nanašala po večini na ženske bolezni; druga so bila splošna in so se pečala bolj z njihovim značajem. Naposled je končal.

»Zadoščaš, señor,« je rekel. »Mlad si, a zmožen in mnogo obetaš, daši ti primanjkuje izkušnje, kar

pa pri človeku v tvojih letih ne more biti drugače. Imaš prave zmožnosti, senor, in srce, kar je nekaj dobrega; nadalje imaš tudi voljo in veš, kako jo treba voditi.

Priklonil sem se in se na moč trudil, da se mi ne bi videla na obrazu zadovoljnost, ki so jo vzbudile njegove besede v meni.

»Vseeno pa,« je nadaljeval, »bi me vse to ne nagnilo, da bi ti stavil ponudbo, katero ti hočem staviti; marsikateri mladenič, ki je zalši od tebe, je nazadnje nesrečen ali popoln bedak, ali slabe nravi in obsojen v pogibelj, kar si seve lahko tudi ti. Ampak stavim ti vseeno svojo ponudbo, ker mi v nekem drugem pogledu prijaš. Morebiti se celo sam ne zavedaš tega, ampak ti imaš v resnici lepoto, senor, lepoto prav redke in posebne vrste, ki bo zamikala polovico sevilskih gospa in gospodičen, ko te spoznajo.«

»Jako laskavo zame,« sem rekel; »ali pa smem vprašati, kaj pomenijo vsi ti pokloni? Skratka, kakšna je tvoja ponudba?«

»Na kratko povedano, taka-le. Potrebujem pomočnika, ki mora imeti vse te lastnosti, ki jih vidim v tebi; predvsem pa eno, o kateri samo domnevam, da jo imaš — diskrecijo, fin takt in molčečnost. Tak pomočnik ne bo slabo plačan; vsa moja hiša bi bila na uslugo in imel bi take priložnosti za spoznavanje sveta, kakršne se le malokomu nudijo. Kaj praviš?«

»To-le, señor, da bi rad nekoliko bolj poznal posel, pri katerem bi pomagal. Toda ponudba je preveč dobra in bojim se, da bi moral tvojo darežljivost zaslužiti s tem, da bi opravljal delo, pred katerim bi se pošten človek umaknil.«

»Tehten ugovor, vendar pa ni docela točen in pravilen. Poslušaj; povedali so ti, da je oni zdravnik tam preko ceste, v čigar hišo si pravkar šel, in še tile« — pri teh besedah je naštel štiri, pet imen — »največji svojega poklica v Sevilji. A ni tako. Jaz sem največji in najbogatejši, in jaz imam več posla kot vsaka dva njih skupaj. Ali veš, kaj sem samo danes zaslužil? Ti povem. Ravno nekaj malega več kot petindvajset zlatih pesov (1 pesos okoli 330 Din), stavim,

da več, kot so prejeli vsi ostali skupaj. Gotovo bi rad vedel, kako da toliko zaslužim; gotovo bi tudi rad vedel, ako si toliko prislužim, zakaj nisem zadovoljen in se ne odpočijem od dela. Dobro, tudi ti hočem povedati. Jaz služim denar s tem, da ugodim nečimurnosti žensk in jih obvarujem pred posledicami njihovih neumnosti. Ako boli srce kako gospo ali gospodično, pride k meni po tolažilo in svet. Ako ima mazolčke na obrazu, prihiti k meni, da jih odpravim. Ako ima kakšno skrivno ljubavno zadevo, sem jaz tisti, ki jo potolažim. Poizvem ji prihodnost, ji pomagam, da izbriše preteklost, ji dam zdravila za namišljene boli, prav pogosto pa jo ozdravim resničnih. Polovica seviljskih skrivnosti je v mojih rokah; ako bi hotel govoriti, bi pripravil dolgo vrsto plemenitih hiš v sramoto in prepir. Ampak jaz ne govorim, jaz sem plačan, da molčim; ako pa ne dobim plačila, vseeno molčim zavoljo svojega ugleda. Stotine žensk me smatrajo svojim rešiteljem, jaz jih smatram za svoje norice. Ampak dobro vedi, jaz ne tiram tega postopanja predaleč. Za pošteno plačilo utegnem dati ljubavno pijačo iz barvane vode, ne dobi se pa pri meni otrovana roža. To si morajo drugje poiskati. Popolnoma pošten sem v svojem pogledu. Jaz vzamem svet, kakršen je, to je vse, in ker so ženske precej abotne, imam dobiček od njihove neumnosti, obogatel sem ž njo.«

»Res, obogatel sem in vendar ne morem nehati nabirati premoženja. Ljubim denar, ki je moč; vse bolj kot denar pa ljubim življenje in njegova pota. Kaj romani in pustolovščine! Kateri roman, katera pustolovščina je pol tako čudovita kot so dogodki, ki jih vsak dan doznavam? In pri vsakem teh dogodkov igram jaz vlogo in celo vodilno vlogo, ker ne kričim in se ne šopirim v javnosti.«

»Ako je stvar taka, kako je potem mogoče, da si želiš kot pomočnika neznanega mladeniča, tujca, katera niti malo ne poznaš?« sem vprašal osorno.

»Resnica, nobene izkušnje nimaš,« je odgovoril starec in se nasmejala. »Mar meniš, da si bom izbral človeka, ki ni tujec, človeka, ki bi imel svoje stike z

našim mestom, katerih ne bi poznal. Dalje praviš, da te prav nič ne poznam; mar meniš, da izvršujem ta svojo malo čudni poklic celih štirideset let, ne da bi se naučil na prvi pogled presoditi človeka? Morebiti te bolje poznam kakor ti sam sebe. Mimogrede naj omenim, da je dejstvo, da si močno zaljubljen v dekletko, katero si zapustil na Angleškem, pr. poročilo za mene; kajti če bi uganjal tukaj še take neumnosti, ne bi pripravil v zadrego ne mene ne sebe, ker se gotovo ne bi dal zaplesti v resna razmerja. Ej, ali sem te osupnil?«

»Kako veš to?« sem zajeceljal, nato pa umolknil.

»Kako vem to? Ej, prav lahko. Tile črevlji so bili narejeni na Angleškem. Videl sem mnogo takih, ko sem potoval tam; tudi tvoje izgovarjanje je angleško, da si se prav neznatno pozna. Tudi si dvakrat rabil angleške besede, ko nisi imel španske takoj pri roki. Kar se pa tiče dekleta, mar nimaš zaročnega prstana na roki? Še dalje, ko sem govoril o naših ženskah, te moje besede niso kdovekaj zanimale; da bi bil imel prosto srce, bi te bile nedvomno. Dekle je gotovo svetlolaso, vitko, kajneda? Ej, sem si mislil. Tekom časa sem spoznal, da moški in ženske ljubijo človeka, ki ima nasprotno barvo od njih; pravilo sicer ne velja vedno, ponajveč pa drži.«

»Jako bistrumen ste, señor.«

»Ne, ne bi troumen, ampak izvežban sem in imam izkušnje; tudi ti boš to imel, ko boš eno leto v mojih rokah, da si morebiti nimaš namena ostati toliko časa v Sevilji. Nemara si prišel semkaj z gotovim namenom in želiš koristno porabiti čas, dokler ga ne dosežeš. Aha, zopet sem uganil, kakor mislim. No, bodi, kakor sem rekel; namen in dosega namena sta često daleč narazen. Ali sprejmeš mojo ponudbo?«

»Skoraj bi jo.«

»Potem jo sprejmeš. Še nekaj moram povedati, preden prideva do pogojev. Jaz nočem, da bi pri meni igral vlogo lekarniškega vajenca ali pomočnika. Pred svetom boš moj nočak, ki si prišel iz tujine, da bi se izučil v mojem poklicu. Pri tem mi boš v resnici pomagal, da si to ne bo vsa tvoja služba in

dolžnost. Tvoja naloga bo mešati se v sevilsko življenje, opazovati one, ki ti jih bom velel opazovati, izpregovoriti besedo tu, namigniti tam, in še sto drugih reči, ki ti jih pokažem, kadar bo treba, da boš napeljal vodo na moj mlin — in na svojega. Biti moraš razborit in dovtipen, ali žalosten in učen, kadar bom želel; uporabiti in izkoristiti boš moral vso svojo osebnost, zunanost in nadarjenost, kajti to pri mojih ljudeh ali bolnikih veliko velja. S hidalgom (španski plemič) moraš govoriti o orožju, z žensko o ljubezni; nikdar pa ne smeš iti tako daleč, da se ne bi mogel lahko umakniti. Predvsem pa, mladenič, — pri teh besedah se je vse njegovo vedenje izpremenilo in obraz mu je postal resnoben, skoraj strašen — »nikdar ne smeš grešiti zoper moje zaupanje in zaupanje svojih klijentov. Glede te točke hočem biti docela odkrit do tebe in te prosim v tvojo lastno korist, da veruješ, kar rečem, pa najsi še tako malo zaupaš ostalemu. Ako mi prelomiš zvestobo, umrješ. Umrješ, ne po moji roki ampak umrješ. Taki so moji pogoji; sprejmi jih ali pusti. Ako bi jih ne sprejel in odšel odtod in pravil o tem, kar si danes slišal, te utegne celo v tem slučaju iznenada zadeti nesreča. Razumeš?«

»Razumem. Že zavoljo sebe bom gledal, da ne kršim tvojega zaupanja.«

Mladenič, še bolj si mi všeč kot poprej. Ako bi bil rekel, da se hočeš ozirati na to, ker je stvar zaupna, bi ti ne bil zaupal, ker nedvomno misliš, da tajnosti, ki so tako lahko izrečene, ne morejo zahtevati, da bi jih človek smatral svetim. V resnici tudi ne morejo, ako pa pomeni njih kršitev žalosten in slučajen konec onega, ki jih krši, je stvar povsem druga. No, ali sprejmeš?«

»Sprejmem.«

»Dobro. Prtljago imaš kajneda v krčmi. Poslal bom stržaja, da poravna tam tvoj račun in jo pripeje semkaj. Ni treba, da bi že šel, ostaniva še malo skupaj pri kozarcu vina; čim prej se spoznava in sprijateljiva, nečak, tem bolje.«

Tako sem se seznanil s seňorjem Andresom de Fonseca, svojim dobrotnikom, največjim čudakom, kar sem jih poznal. Vsakdo, ki bere to zgodbo, bo nedvomno mislil, da sem si nakopal vse mogoče neaprlike, ker sem sprejel njegovo ponudbo in se združil z njim, in bo menil, da je bil eden največjih lopovov, kakršnih ne manjka in ki v svoje hudo-bne namene zapeljujejo mlade ljudi v zločin in pogubo. Ampak s tem možem ni bilo tako in to je najbolj čudni del te čudne zgodbe. Vse je bilo do pičice gola resnica, kar mi je Andres de Fonseca pravil.

Bil je poštenjak in zelo nadarjen, le nesreče njegovih mlajših let so ga naredile malo čudnega. V vsem svojem življenju nisem nameril na zdravnika, ki bi bil boljši od njega, ako je tisti čas sploh kateri bil boljši, in ne poznam človeka, ki bi se mogel ž njim primerjati v tem, kako je poznal svet, posebno ženski svet. Veliko je prepotoval in veliko videl in ni nič pozabil. Deloma je bil mazač, ampak njegovo mazaštvo je vedno imelo neki pomen. Res da je skubil bedake in celo sleparil s prerokovanjem iz zvezd in koval denarce iz praznovernosti ljudi; po drugi plati pa je zopet storil mnogo dobrega brez plačila. Od bogate ženske je zahteval plačila deset pesos, da ji je pobarval lase, pogosto pa je zdravil revno dekle v resni bolezni, ne da bi zahteval kako plačilo; da, in včasih ji je preskrbel službo. Poznal je vse seviljske skrivnosti, nikdar pa ni koval denarcev iz njih s tem, da bi grozil, da jih razkrije. Ne zavoljo tega, kakor je sam rekel, ker bi se ne izplačalo, ampak za to, ker je bil v srcu poštenjak, dasi se je delal sebičnega lopova.

Kar se tiče moje osebe, sem spoznal, da je bilo življenje ž njim lahko in srečno, v kolikor je namerč moje življenje moglo biti popolnoma srečno. Kmalu sem se vživel v svojo vlogo in jo dobro igral. Raznesel se je glas, da sem nečak bogatega starega zdravnika Fonseca, katerega on uči in vežba, da zavzame nekoč njegovo mesto. To in pa moja zunanost in vedenje mi je zagotovilo dobrodošel dostop v naj-

boljše seviljske hiše. Tukaj sem izvrševal oni delež njegovega poklica, katerega on ni mogel, kajti sedaj ni več zahajal v višje kroge. Denarja sem dobival dovolj; tako da sem se mogel meriti z najboj bogatimi; kmalu pa se je zaznalo, da sem se briga nikratu za poklic in zabavo. Zelo pogosto se je na plesu ali drugačni prireditvi prigodilo, da se mi je približala gospa ali gospodična in me na tihem vprasala, ako bi jo Don Andres de Fonseca blagovolil v zasebnem obisku sprejeti v važnih zadevah in jaz sem na licu mesta določil uro. Da bi mene ne bilo, bi bili taki bolniki izgubljeni zanj, ker se v svoji boječnosti niso upali priti naravnost v hišo.

Podobno se je prigodilo, kadar je bila kaka slovesnost končana, in sem se pripravil, da bi odšel domov, da me je kak gizdalin prijel pod pazduho in me zaprosil, da bi mu moj gospod pomagal v njegovi ljubavni ali častni zadevi ali celo denarni zadevi. Takega sem peljal naravnost v staro mavriško hišo, kjer je Don Andres sedel v žametasti obleki in pisal, podoben pajku v pajčevini; večina našega posla se je namreč vršila ponoči; zadeva se je neutegoma uredila v korist mojega gospodarja in mojstra in v zadovoljstvo vseh. Polagoma se je zaznalo, da sem vzlic svoji mladosti znal molčati in bil zanesljiv v zaupnih zadevah, in da mi ni nobena reč prišla preko ustnic, ki je prišla skozi ušesa vame. Dalje, da se nisem pričkal ne klepetal, da nisem pil, ne preveč igral, in dasi sem bil prijatelj z mnogimi lepimi ženskami, da ni bilo nobene, ki bi si mogla lastiti pravico, da bi zaznala moje skrivnosti. Izvedelo se je tudi, da sem nekoliko več zdravljenja in med seviljskimi gospami in gospodičnami se je govorilo, da ni bilo v mestu človeka, ki bi znal tako spretno odstraniti madeže s kože ali izpremeniti barvo las kot je znal nečak starega Fonsece; tak sloves je bil že sam po sebi vreden celo premoženje. Tako je prišlo, da so se vedno bolj obračali naravnost do mene. Skratka, šlo je tako dobro, da sem v prvih šestih mesecih svoje službe pomnožil dohodke svojega mojstra za

celo tretjino, dasi so bili že prej ogromni in mu hkrati ne malo olajšal delo.

Cudno je bilo to življenje, cele povesti bi lahko spisal na podlagi tega, kar sem videl in doznal, vendar to ne spada v pričujočo zgodbo. Bilo je, kakor da so moški in ženske opustili smeh in molk, s čimer prikrivajo svoje misli, in so se njihova srca nama razodevala kakršna so v resnici. Tako n. pr. je prišla k nam zala žena ali lepo dekle, in priznala zlobnost, o kateri bi človek niti misliti ne mogel, da je resnična, ako je ne bi potrjevala njena izpoved; in slišala sva o skrivnem umoru zaročenca, ljubimca ali tekmeča; drugič je prišla postarna dama, ki je hotela pridobiti moža, sedaj zopet premožna ženska ali možki nizkega pokolenja, ki je hotel z denarjem priti do zakona z drugom, ki ni imel denarja, a je bil plemenitega rodu. Meni ni bilo do tega, da bi pomagal takim ljudem, rad pa sem uslišal zaljubljene ali v ljubezni prevarane, ker sem imel sočutje ž njimi. Moje sočutje je bilo v resnici tako globoko in resno, da se mi je večkrat pripetilo, da je hotela nesrečna lepotica prenesti svojo naklonjenost na mene, nevrednega; in nekoč se je celo prigodilo, da bi bil lahko poročil eno najljubkejših in najpremožnejših plemenitih sevilskih gospodičen, ako bi bil hotel.

Ampak meni ni bilo do tega, saj sem noč in dan mislil na svojo Lilijo na Angleškem.

Osmo poglavje.

Drugo srečanje.

Marsikdo bo mislil, da sem v takem življenju pozabil, čemu sem bil prišel na Špansko, namreč da bi se maščeval nad Juanom de Garcio, morilcem moje matere. Vendar ni bilo tako. Čim sem se bil ustanovil v hiši Andresa de Fonseca, sem pričel z vso mogočo marljivostjo poizvedovati po bivališču Juana de Garcia, toda brez uspeha.

Ko sem začel sčasoma bolj hladno razmišljati o celi zadevi, se mi je videlo, da ga bom kaj težko

mogel izslediti v tem mestu. V Yarmonthu je bil pač izjavil, da je namenjen v Seviljo; doznal pa sem, da ni dospela v Kadiz nobena ladja tistega imena in tudi ni odplula po Guadalquivirju navzgor; sicer pa tudi ni bilo verjetno, da bi bil govoril resnico pripovedujoč kam je namenjen, ko je vendar izvršil na Angleškem umor. Vseeno sem poizvedoval dalje. Rojstna hiša moje matere, v kateri je bila bivala stara mati, je pogorela, in ker je živela jako samotarsko, se je njenih ljudi čez dolgih dvajset let le malokdo sploh še spominjal. Samo eno osebo sem našel, neko staro žensko, ki je živela v največji bedi; svoje dni je bila služkinja v hiši stare matere in je dobro poznala mojo mater, dasi je za časa njenega bega na Angleško ni bilo doma. Od te ženske sem izvedel nekatere reči, dasi ji — kar je pač nepotrebno omenjati — seveda nisem povedal, da sem vnuk njene nekdanje gospodinje.

Kakor vse kaže, je de Garcia po begu moje matere na Angleško zasledoval staro mater in njeno teto s pravicami in na druge načine, dokler je ni pripravil na beraško palico in jo pustil, da je umrla v bedi. Umrla je tako revna, da so jo pokopali v splošnem grobu. Ženska, ki mi je pripovedovala vse to, je tudi povedala, da je slišala, da je de Garcia izvršil neki zločin in moral bežati iz dežele. Kakšen je bil ta zločin, se ni spominjala, zgodil se pa je pred petnajstimi leti.

Vse to sem bil doznal, ko sem bival kake tri mesece v Sevilji; dasi je bilo zanimivo, mi ni nič koristilo pri mojem iskanju.

Ko sem kake štiri, pet dni pozneje stopil ponoči v hišo mojega delodajalca, sem srečal mlado žensko, ki je prihajala iz veže v patio. Nosila je gost pajčolan; mojo pozornost pa je predvsem vzbudila njena vitka, lepa postava, in pa ker je tako silno jokala, da se je vse telo treslo od ihtenja. Takih prizorov sem bil precej vaju, kajti mnogi njih, ki so iskali sveta pri mojem gospodarju, so imeli dober vzrok, da so jokali; zavaljo tega sem šel brez vsake besedice mimo nje. Ko pa sem stopil v sobo, kjer je

sprejemal bolnike, sem omenil, da sem bil srečal tako in tako osebo in vprašal, ako jo jaz poznam.

»Ej, nečak,« je rekel Fonseca, ki me je sedaj vedno klical s tem imenom in sploh začel tako prijazno ravnati z menoj, kakor da bi bil v resnici njegove krvi, »žalosten slučaj to; vendar je ne poznaš in ona tudi nič ne plača. Ubogo dekle iz plemenite rodovine je, ki je šla v samostan in storila slovesno obljubo, ko se je pojavil neki gizdalin, se sestal ž njo v samostanskem vrtu, ji obljubil, da jo poroči, ako jo je volja ž njim bežati, jo poročil s pomočjo našemljenih lopovov in tako dalje. Sedaj pa jo je zapustil in je prišla v veliko bedo in neprilike. Prišla je k meni, da me vpraša za svet, in mi je prinesla nekaj srebrnega nakita kot plačilo. Evo ga!«

»Ti si ga vzel!«

»Da vzel — plačilo vedno vzamem, dal sem ji pa zlata, kolikor je vreden. Seveda sem ji svetoval pošteno, kaj in kako naj ravna. Nisem pa ji hotel povedati, da je njen ljubimec največji lopov, da takega še ni videlo sevilsko mesto. Čemu bi neki tudi? Videla ga itak ne bo nikdar več. Psst! Vojvodinja prihaja — sedaj bom prerokoval iz zvezd. Kje je horoskop (priprava ki kaže porazdelbo nebeških teles ob določenem času) in paličica, da, in kristalna krogla? Zasuči svetilke, daj mi knjigo in izgini.«

Storil sem, kot mi je velel, čez nekoliko trenutkov sem srečal veliko gospo, čvrsto žensko, ki je v spremstvu svoje duene (spremljevalka) boječe stopala po zatemnjenih hodnikih, da bi doznala odgovor zvezd in plačala za to lepo število zlatih pesos; ob pogledu nanjo sem se tako smejal, da sem skoro pozabil na prejšnjo žensko in njeno gorje.

Sedaj pa moram povedati, kako sem drugič srečal Juana de Garcia. Dva dni potem, ko sem bil v hiši srečal ono žensko z gostim pajčolanom, sem slučajno okrog polnoči stopal po samotnem delu starega mesta, kjer sploh hodi malo ljudi. Ni bilo varno, da sem hodil ob tej uri po takem kraju, toda posel, katerega mi je bil poveril moj gospodar, je bil tak, da sem ga moral opraviti brez spremstva. Sicer pa

Itak nisem imel sovražnika, vsaj kolikor sem se zavedal, in povrh tega sem bil oborožen z mečem, katerega sem bil odvezel de Garcii, meč, s katerim je bil umoril mojo mater in katerega sem skoraj vedno nosil s seboj v nadi, da bi jo ž njim maščeval. Sedaj sem bil že jako izurjen v rabi tega orožja, ker sem se vsako jutro uril sabljanja.

Ko sem svoj posel opravil, sem stopal počasi proti domu; spotoma sem začel razmišljati, kako čudno je moje sedanje življenje in kako zelo je različno od mojih deških let v dolini reke Wavenev. in o mnogih drugih rečeh. Mislil sem tudi na Lilijo in bil radoveden, kako je sedaj preživljala svoje dni, ali jo je brat Geoffrey nadlegoval s snubitvijo in ali se bo ustavljala njegovi vsiljivosti in prigovarjanju njenega očeta. Ko sem tako zamišljen hodil dalje, sem dospel do nekih vrat, skozi katere je peljala ozka pot do reke Guadalquivir; naslonil sem se na streho nizkega zidu, ki je tvoril ograjo. in počival, občudujoč lepoto noči. Noč je bila v resnici prijetna, kakor se spominiam še sedaj po dolgih letih. Naj oni, ki so jo tudi že uživali, povedo, ali so kdaj videli krasnejši razgled kot je ta poletni mesec ki odseva po širokih vodah reke Guadalquivir in hišah starodavnega mesta, ki stoje ob bregu.

Ko sem tako slonel na zidu in užival krasni razgled, sem zapazil nekega človeka, ki je prišel po stopnicah steze od reke navzgor in odšel v senco ulice. Nisem se zmenil zanj, dokler nisem naenkrat slišal oddaljenih glasov; ko sem se ozrl, sem opazil, da se je oni človek razgovarjal z neko žensko, s katero se je bil sešel ob vzglavju steze, ki je držala do onih vrat. Ljubavni sestanek, sem si mislil: in ker taki prizori zanimajo človeka, posebno mladega, sem opazoval dvojico. Kmalu sem zaznal, da pri tem sestanku ni bilo nobene nežnosti, vsaj ne pri niem, ki se je venomer umikal nazaj proti meni kakor da bi se hotel podati zopet v čoln, v katerem se je bil brez dvoma pripeljal; jaz sem se čudil temu, kajti obraz ženske je bil v mesečini celo iz tiste oddalje videti jako lep. Možakovega obraza pa nisem

videl, ker mi je skoraj ves čas kazal hrbet in povrh tega nosil širok sombrero (klobuk z zelo širokimi okraji), ki ga je zakrival. Bližala sta se mi vedno bolj; možak se je vedno umikal, s hrbtom proti meni, ženska pa venomer za njim, dokler nista naposled prišla tako blizu, da sem razločno slišal njen razgovor. Ženska je resno prosila moža.

»Vendar me ne boš zapustil,« je rekla; »sedaj, ko si me poročil in prisegel zvestobo; nimaš srca, da bi me zapustil. Vse sem zapustila zavoljo tebe, vsemu sem se odrekla. In sedaj sem v veliki stiski. Jaz...« pri tej besedi je začela tako tiho govoriti, da nisem mogel slišati njenih besedi.

Nato je on spregovoril. »Predraga moja, obožujem te kakor sem te vedno. Ampak za nekoliko časa se morava ločiti. Mnogo hvale si mi dolžna, Izabela. Rešil sem te iz hudega položaja, naučil sem te, kaj se pravi živeti in ljubiti. Spričo tvojih prednosti in čarov, velikih čarov, ti bo ta nauk v velik hasek. Denarja ti ne morem dati, ker ga sam nimam odveč, zato pa sem ti dal izkušnjo, ki je daleko več vredna. S tem se poslavljam za nekoliko časa, dasi mi srce poka. Vendar...« in začel je govoriti tako tiho, da ga nisem mogel razumeti.

Ko je govoril dalje, sem se začel tresti po vsem životu. Prizor je bil res da ganljiv, ampak to me ni tako razburilo kakor možakov glas in njegovo kretanje, ki me je spominjalo — ne, saj ni bilo mogoče!

O, ne bodi tako okruten,« je rekla ženska,« da bi pustil mene, svojo ženo tako samo in v taki stiski. Vzemi me seboj, Juan, prosim te!« In prijela ga je za roko in se ga oprijela.

On pa se je je surovo otresel; pri tem mu je padel široki klobuk na tla in mesec mu je posvetil v obraz. Za Boga! Bil je v resnici on — Juan de Garcia in nikdo drugi! Nisem se motil. To je bil tisti globoko zarežani, okrutni obraz, visoko čelo z brazgotino, majhne porogljive ustnice, špičasta brada in kodrasti lasje. Golo naključje ga mi je dalo v roke

in bil sem odločen, da ga ubijem ali pa on mene ubije.

Stopil sem tri korake naprej, obstal pred njim in izdrl meč.

»Kaj, golobica moja, ljubčka imaš pri sebi?« je rekel in začuden stopil nazaj. »Tvoj posel, señor? Ali si tukaj, da braniš lepotico v stiski?

»Jaz sem tukaj, Juan de Garcia, da maščujem žensko, katero si bil umoril. Ali se spominjaš na breg ob reki tam na Angleškem, kjer si slučajno srečal neko gospo, katero si poznal in jo pustil mrtvo? Ako pa si mogoče že pozabil na vse to, se boš pa vsaj spomnil na tole, kar nosim seboj, da te ubijem,« in zavihtel sem meč.

»Sveta Mati božja! Tisti angleški dečak, ki...« in umolknil je.

»Thomas Wingfield, ki te je premlatil in zvezal in ki ima sedaj namen, da dovrši, kar je bil pričel tam v daljni deželi, kakor je bil prisegel. Potegni svoj meč, Juan de Garcia, sicer te prebodem na mestu, kjer stojiš.«

De Garcia je poslušal ta govor, ki diši nekoliko po gledališčnem odru, kakor se mi dandanes dozdeva, dasi sem govoril silno resno; obraz mu je postal kot obraz volka, ki je padel v past. Videl sem pa, da ga ni bila volja boriti se, ne iz bojazljivosti — zakaj on ni bil bojazljivec, da sem pravičen — ampak iz praznovernosti. Bal se je boja z menoj, ker je, kakor sem pozneje doznal, živel v veri, da bom jaz njegova smrt; to je bil tudi glavni vzrok, da me je skušal ubiti, ko sva se prvokrat videla.

»Dvoboj ima svoje postave, señor,« je dejal vljudno. »Ni navada dvobojevati se brez pribočnikov in v prisotnosti ženske. Ako misliš, da imaš kako pritožbo zoper mene — ne vem, zakaj se togotiš, niti ne poznam imena, s katerim me kličeš — sem pripravljen sestati se s teboj, kjer in kedar hočeš.« Ko je govoril, je ves čas pogledoval preko rame, in iskal pot, kako bi pobegnil.

»Sedaj se mi postavi nasproti,« sem zavpil. Potegni meč, sicer udarim!«

Nato je potegnil svoj meč; srdito sva se spoprijela, da so se iskre kresale in se je ženka udarcev jekla ob jeklo razlegal po mirni, tihi ulici. Izorva me je nekoliko nadkriljeval, kaiti v svoji razjarjenosti sem se preveč razvnel in divje tolkel: kmalu pa sem postal bolj hladnokrven in se miren lotil posla. Nameraval sem ga usmrtiti — zavedal sem se, da ga ubijem, ako nikdo ne pride vmes. Bil je še vedno boljši sabljač od mene. saj sploh še nikdar nisem videl teh španskih rapirjev do onega časa, ko sem se bil boril doma z njim (rapir je lahek top meč z ostro špico za prebod); toda na moji strani je bila mladost in pravica, in sem imel oči bistre kot orel in pest kakor jeklo.

Počasi sem ga potisnil nazaj; moje bojevanje je postajalo vedno boljše, vedno bolj sem se mu približeval; on pa se je brcil vedno bolj ljuto in slabo. Dvakrat sem ga že rahlo zadel, enkrat v obraz; venomer se je počasi umikal pred menoj, dokler ga nisem pritiral do zida onega pota, ki je držal dol k vratom; pripravil sem ga v tak položaj, da me sploh ni poskušal napadati, ampak se je samo branil in čakal, da se utrudim. Zmaga je bila že moja, ko me je zadela nesreča; ženska, ki je vsa preplašena gledala, je spoznala, da je njen nezvesti ljubimec v smrtni nevarnosti; skočila je nad mene, me zgrabila od zadaj in venomer na ves glas klicala na pomoč. Sicer sem se je še prav hitro otresel, toda de Garcia je porabil ugodni trenutek in mi zadal zavraten udarec, s katerim mi je prebodel desno ramo, da nisem bil več popolnoma zmožen za boj in sem se moral dobro braniti, da sem ostal živ. Vpitje ženske je dobilo odziv; iznenada je izza vogala pritekla straža, žvižgajoč na pomoč. De Garcia jo je zagledal, popustil nena doma boj, se obrnil in stekel proti onim vratam; ženska je tudi izginila, sam ne vem kam.

Straža je bila kmalu pri meni in poveljnik je stopil k meni, držeč v roki svetiljko, da bi me prijel. Udaril sem z mečevim ročajem po svetiljki, da mu je padla na tla, kjer je vzplamtela kot kres. Nato sem se tudi jaz obrnil in zbežal, ker me ni bila volja, da

bi se pustil peljati pred mestno oblast kot pretepač; v svoji želji, da bi ušel, sem pa dodobra pozabil, da je de Garcia tudi na begu. Bežal sem dalje, trije stražniki pa za menoj; ker so bili bolj močne postave in zasopli, sem jih kmalu pustil daleč za seboj. Ustavil sem se, da bi prišel do sape in se spomnil, da sem izgubil de Garcio izpred oči, ne da bi vedel, kdaj bi ga mogel spet najti. Izprva sem se hotel vrniti in ga poiskati; toda po kratkem premisleku sem prišel do spoznanja, da bi bilo vsako iskanje zaman, in da bi se kaj lahko pripetilo, da bi navsezadnje padel straži v roke, katera bi me lahko spoznala po rani, ki me je začela boleti. Zavoljo tega sem krenil proti domu preklinjajoč nemilo mi srečo in žensko, ki me je zgrabila od zadaj baš v trenutku, ko sem mu hotel zadati smrtni sunek; pa tudi svoje slabo sabljanje, ki je bilo vzrok, da se je ta sunek tako zakasnil. Dvakrat bi ga bil lahko zadal in dvakrat sem počakal, ker sem bil preveč previden in preveč boječ, da bi bil bolj gotov; ugodna prilika je izginila in marsikateri dan bo bržčas treba čakati, da se mi zopet ponudi.

Kako naj ga najdem v tem velikem mestu? Brez dvoma si je de Garcia nadel izmišljeno ime kot v Yarmouthu, dasi mi kaj takega še na misel ni prišlo. Pač bridko je bilo, da sem bil tako blizu maščevanja, a sem ga moral zamuditi.

Prišedši domov, sem spoznal, da bi bilo najboljše, da bi stopil do gospodarja Fonsece in ga prosil pomoči. Doslej mu še nisem omenil te zadeve, ker sem vedno rad obdržal take reči sam zase; doslej sploh še nisem bil govoril ž njim o svoji preteklosti. Ko sem se podal v sobo, kjer je navadno sprejemal belnike, se je bil že podal k počitku in pustil zame sporočilo, da ga to noč ne zbudim, ker je bil preveč truden. Ovil sem si rano kot je treba in se silno nezadovoljen s svojo usodo podal k počitku.

Drugo jutro sem se podal h gospodarju, ki je bil še vedno v postelji; obšla ga je nenadna slabost, ki je bila začetek bolehavosti, katera se je končala s smrtjo. Ko sem mu pripravljaval zdravilo, je opazil, da

imam ramo ranjeno, in me je vprašal, kaj se je bilo zgodilo. To mi je nudilo ugodno priliko, ki sem se je neutegoma poslužil.

»Ali imaš toliko potrpljenja, da bi poslušal vso zgodbo?« sem vprašal; »rad bi slišal tvoj svet in dobil tvojo pomoč.«

»Ej,« je odgovoril, »stara pesem; zdravnik ne more zdraviti samega sebe. Govori, nečak.«

Sedel sem zraven postelje in mu povedal vse, ne da bi bil kaj zamolčal. Pravil sem mu zgodbo moje matere, o snubitvi mojega očeta, o mojih otroških letih, o umoru matere, ki ga je izvršil de Garcia in o prisegi, katero sem bil prisegel, da se maščujem nad njim. Naposled sem mu povedal, kaj se je bilo zgodilo v minuli noči in kako mi je sovražnik ušel. Fonseca je ves čas mojega pripovedovanja sedel, zavrt v bogato maroško oblačilo, v postelji, opiral brado ob kolena in mi pozorno motril obraz. Izpregovoril pa ni besedice niti se premaknil, dokler nisem končal svoje zgodbe.

»Čudno si neumen, nečak,« je dejal naposled. »Mladina po večini ne uspe vsled nepremišljene pre nagljenosti, ti pa delaš pogreške, ker si preveč previden in oprezen. S tem si sinoči v boju zamudil ugodno priliko, še večjo ugodno priložnost pa si zgrešil, ker si mi v svoji preveliki previdnosti prikrival to zadevo. Mar nisi bil priča, ko sem v mnogih takih slučajih podal svet? Ali ti je znan samo en slučaj, da bi bil zlorabil zaupanje tudi največjega tujca in ga izdal? Zakaj si se potem bal za svojo skrivnost?«

»Sam ne vem,« sem odgovoril, »menil sem, da bi bilo najboljšo, ako bi ga za začetek sam iskal.«

»Prevzetnost hodi pred padcem, nečak. Poslušaj, kaj ti povem. Da bi bil jaz pred mesecem dni poznal tvojo zadevo, bi bil de Garcia že našel sedaj beden konec, ne sicer po tvoji roki, ampak po roki postave. Tega človeka poznam že izza mladih let in vem toliko o njem, da bi ga lahko najmanj dvakrat spravil na vislice, če bi se mi zljubilo usta odpreti. Poznal sem tudi tvojo mater, dečko, sedaj spoznam, da me

je podobnost tvojega in njenega obraza osupnila, ker se mi je takoj izpočetka zdel znan. Jaz sem bil podkupil ječarje, da so izpustili tvojega očeta, dasi ga sploh nikoli videl nisem, in sem uredil vse potrebno za njegov beg. Izza tedaj mi je de Garcia štirikrat, petkrat prišel pred oči, vsakokrat pod drugim imenom. Nekoč je prišel k meni celo kot klient, toda lopovstvo, katerega je hotel izvršiti, je bilo tako grdo, da se nisem mogel vmešati vmes. Ta človek je najhudobnejši človek v Sevilji, kar jih poznam, in to veliko pomeni, in je tudi najbolj premeten in maščevalen. Z grehom živi za greh, njegove roke so izvršile marsikatero smrt. S svojimi hudobnimi čini pa si ni pridobil ničesar in danes je zgolj pustolovec brez imena, ki živi z izsiljevanjem denarja in uničevanjem žensk, da jih okrade in oropa, kakor se mu zljubi. Daj mi tiste knjige iz one velike škatle tam gori, potem ti še kaj več povem o tem de Garcii.

Storil sem, kakor mi je velel in mu prinesel težke knjige iz pergamenta, vezane v velinovi papir (fin pergament iz telečje kože) in pisane v skrivni pisavi.

»To so moji zapiski,« je rekel, »vendar jih niko ne zna brati kot jaz sam. Poglejmo kazalo. Ej, tukaj ga imamo. Podaj mi tretji zvezek in ga odpri na strani dvesto in ena.«

Storil sem tako in položil knjigo predenj na posteljo; in pričel je prebirati zveržene znake kot navadne črke.

»De Garcia-Juan. Velikost, zunanost, rodovina, kriva imena itd. Tole te bo zanimalo — zgodovina. Poslušaj!«

Prebral mi je dve strani, tesno popisani s skrivno pisavo. Ves sestavek je bil sicer kratek, a vsebina je bila taka, kakoršne nisem bil slišal ne preje ne pozneje. Pod imenom tega človeka je bila zabeležena malone vsaka hudobija, katere je zmožno človeško bitje, in on jo je izvršil, da bi zadostil svojim poželenjem in maščevalnemu sovraštvu ter si pridobil zlata.

V tem črnem seznamu sta bila dva umora; umor tekmeca z nožem in neke gospe s strupom. Bile so pa še druge celo hujše reči, pregrde, da bi jih napisal.

»Ni dvoma, da je še več takih reči, ki niso prišle meni na ušesa, da bi jih zabeležil,« je rekel Fonseca hladnokrvno, »ampak te, ki jaz vem, so gola resnica, in eden teh umorov se mu da celo dokazati, če bi ga prijeli. Počakaj, daj mi še črnilo, da izpolnim zapisnik.«

In napisal je v skrivni pisavi: »Vmaju 1527 je imenovani de Garcia odplul po kupčijskih poslih na Angleško, tam je v župniji Ditchingham v okrožju Norfolk umoril Luizo Wingfield, omenjano zgoraj pod imenom Luiza de Garcia, svojo sestrično, s katero je bil nekoč zaročen. V septembru istega leta, ali že prej, je zapeljal pod krinko lažnjive poroke in rotom zapustil neko Dono Izabelo iz plemenite rodovine Signenza.«

»Kaj!« sem vzkliknil, »ali je dekle, ki je pred dvema nočema prišla k tebi po pomoč, prav ista, katero je de Garcia zapustil?«

»Baš ista, nečak. Njo si sinoči slišal, ko ga je prosila, da naj je ne zapusti. Da bi bil pred dvema dnevoma vedel, kar vem danes, bi ta lopov bil že v ječi na varnem. Morebiti pa še ni prepozno. Bolan sem, vendar bom vstal in vzel to reč v roke. Poidi, oskrbuj svojo rano in prepusti meni vso zadevo. Ako se da kaj narediti, jaz bom naredil. Počakaj, naroči selu, naj bo pripravljen. Drevi bom vedel vse, kar se sploh more vedeti.«

Tisti večer me je dal Fonseca zopet poklicati.

»Poizvedoval sem za njim,« je rekel. »To pot sem opozoril celo oblasti, prvikrat izza mnogo let, in sedaj zasledujejo de Garcia kot krvni psi sužnja. Vendar ni mogoče, da bi kaj dognali. Izginil je brez sledu. Nocoj pišem v Kadiz, ker je mogoče, da je tjekaj pobegnul po reki. Bomo videli, sicer pa nimam pri tem lopovu dosti upanja.«

Deveto poglavje.

Tom postane bogataš.

Več mesecev ni bilo nobenega glasu in sledu o de Garcii. Izginil je bil in vse iskanje je bilo zaman. Jaz sem živel zopet dalje kot pomočnik zdravnika Fonsece in se nosil pred svetom kot njegov nečak. Prigodilo pa se je, da se je zdravje mojega gospodarja izza noči mojega dvoboja z morilcem trajno na slabše obračalo, tako da je zadnjih osem mesecev preležal v postelji skoraj na smrt bolan. Duh pa mu je ostal skoraj docela svež in je tuptatam celo sprejemal ljudi, ki so prišli vprašat za svet, sedeč na stolu in zavit v vezeno oblačilo. Toda smrt se mu je bila približala in on se je zavedal tega. Ko so minevali tedni, mi je postajal vedno bolj naklonjen; da bi bil njegov sin, bi ne mogel z večjo ljubeznijo ravnati z menoj; jaz pa sem tudi storil vse, kar je bilo v moji moči, da bi mu olajšal trpljenje, ker ni pustil nobenega drugega zdravnika blizu.

Ko so ga bile moči že jako zapustile, je izrazil željo, da bi rad videl notarja pri sebi. Poslal sem po možaka, katerega je bil imenoval; notar je ostal pri njem dobro uro, odšel in se zopet vrnil z več svojih pisarjev, ki so se podali z njim v sobo mojega gospodarja, kamor pa jaz nisem smel. Čez nekaj časa so vsi odšli, noseč s seboj nekoliko pergamentov.

Tisti večer je Fonseca poslal pome. Našel sem ga jako slabega, sicer pa je bil dobre volje in prav zgovoren.

»Pridi sem, nečak,« je rekel. »Danes sem imel obilo posla. Obilo posla sem imel vse življenje in ne bi bilo prav, da bi lenaril na koncu. Ali veš, kaj sem danes delal?«

Odmajal sem z glavo.

»Ti bom povedal. Oporoko sem delal — je nekaj, kar lahko zapustim. Ne posebno veliko, nekaj pa vendar.«

»Ne govori o oporokah,« sem odvrnil; »prepričan sem, da boš še mnogo let živel.«

Nasmejaj se je. »Slabo mnenje imaš o moji boleznini, nečak, če misliš, da me je mogoče tako ukaniti. Kmalu bom umrl, kakor sam dobro veš. Ne bojim se smrti. Moje življenje je bilo uspešno, vendar ne srečno, ker je že v svoji spomladi dobilo hud udarec — vseeno je, kakšen. Zgodba je že stara in ni vredna, da bi jo pripovedoval. Bilo bi pa tudi sedaj, v smrti uri brez pomena, kako bi jo tolmačil. Vsakdo izmed nas mora hoditi svojo pot življenja; kakšnega pomena pa je, ali je že bila pot dobra ali slaba, potem ko smo enkrat dospeli do cilja? Smrt me ne plaši niti ne tolaži. V svojem življenju sem storil slabo in sem storil dobro. Slabo sem storil, ker je bila včasih narava in izkušnjava premočna zame, dobro, ker me je srce vzpodbujalo k temu. No, sedaj je pri kraju, in smrt koncem koncev ne more biti tako strašna, če pomislim, da mora umreti vsako človeško bitje, ki je bilo rojeno, in vse žive stvari. Najsi je vse drugo krivo in neresnično, verujem, da je Bog in da je bolj usmiljen kot ljudje.« In upehan je umolknil.

Izza tedaj sem često mislil na njegove besede in še vedno mislim nanje sedaj, ko je že moja zadnja ura tako blizu. Fonseca je bil fatalist (človek, ki veruje, da je vsakomur neizbežno naprej usojena usoda), kakor se da posneti iz njegovih besedi; jaz pa ne soglašam ž njim, ker sem mnenja, da je nam ljudem v gotovih mejah dano, da sami izoblikujejo svoj značaj in usodo. Njegove zadnje besede pa verujem. Bog je in je usmiljen in smrt ni strašna niti v njenem poteku niti posledicah.

Naenkrat je Fonseca zopet začel govoriti. »Zakaj si me pripeljal do tega, da govorim o takih rečeh? Niso mi prijetne in časa imam malo. Govoril sem o svoji oporoki. Nečak, poslušaj. Izvzemši gotove vsote, ki sem jih namenil v dobrodelne namene, sem vse, kar imam, zapustil tebi.«

»Meni si zapustil!« sem vzkliknil ves začuden.

»Da, nečak, tebi. Zakaj ne? Sorodnikov nimam, tebe pa sem sčasoma vzljubil, dasi sem že mislil, da nikdar več ne bom mogel biti naklonjen ne moške-

mu, ne ženski, ne otroku. Hvaležen sem ti, saj si mi dokazal, da moje srce ni mrtvo. Vzemi, kar ti dam kot znamenje moje hvaležnosti.«

Jecljaje sem se začel zahvaljevati, on pa me je prekinil.

»Vsota, katero boš podedoval, znaša vsega skupaj okrog pet tisoč zlatih pesos ali okroglo kakih dvanajst tisoč vaših angleških funtov (funt, sedaj približno 275 Din, je v času povesti imel večjo vrednost), dovolj, da more mlad človek pričeti živeti, tudi če ima ženo. Tam na Angleškem bi ta vsota bila že veliko premoženje in jaz menim, da se te oče tvoje zaročenke sedaj ne bo več branil za zeta. Povrh denarja je še ta hiša in vse, kar je v njej. Knjižnica in srebrnina je velike vrednosti in boš najboljšo storil, ako oboje sam obdržiš. Vse to sem ti zapustil zadostivši vsem zakonitim predpisom, tako da se ne bo mogel pojaviti niti najmanjši dvom, da je vse tvoje. Ker sem bil spoznal, da gre z menoj h koncu, sem zadnje čase tirjal in prejel ves denar, ki sem ga imel pri ljudeh; zlato se nahaja izvečine v močnih skrinjicah v skrivni omari tam v zidu, kakor ti je znano. Da bi te bil poznal nekoliko let več, bi bilo več, ker sem skoraj enako vsoto razdal za dela usmiljenja in da sem preskrbel zavetje njim, ki so brez doma, in za bolnike. Thomas Wingfield, ta denar je izvečine prišel k meni kot sad človeške neumnosti in človeške podlosti, slabosti in greha. Uporablaj ga v namene modrosti in pameti in pospeševanje pravice in svobode. Naj ti bo v prospeh in naj te spominja mene, tvojega starega gospodarja, španskega mazača, dokler ga ne izročiš svojim otrokom ali ubogim. Sedaj pa še nekaj. Ako ti vest dopušča, opusti to zasledovanje de Garcie. Vzemi svoje imetje in se vrni ž njim domov na Angleško; poroči dekle, ki si jo želiš, in živi srečno, kakor se ti najboljše vidi. Kdo pa si ti, da bi izvršil maščevanje nad tem lopovom de Garcia? Pusti ga, maščeval se bo sam nad seboj. Drugače boš pretrpel mnogo bednosti, naporov in nevarnosti, in naposled na en udarec izgubil ljubezen, življenje in premoženje.«

»Jaz sem vendar prisegel, da ga ubijem,« sem odgovoril; »kako mi je mogoče prelomiti tako svečano prisego? Kako bi mogel mirno sedeti doma pod pezo tolike sramote?«

»Ne vem; o tem ne morem soditi. Ravnati moraš pač kakor te je volja. Ako pa ga boš še nadalje zasledoval in ga navsezadnje usmrtil, se ti lahko zgodi, da boš zabredel v še večjo sramoto kot je ta. Boril si se ž njim in on se je rešil in pobegnil. Pusti ga, če si pameten. Sedaj pa se skloni, me poljubi in se poslovij od mene. Ne želim, da bi me videl umirati, in moja smrt je blizu. Ne vem, ali se bova zopet srečala, kedar pride tudi nate vrsta in ležeš kakor jaz sedaj leižm, ali pa naju bodo najina pota ločila. Če se to zgodi, ostani zdrav!«

Po teh besedah sem se sklonil k njemu in ga poljubil na čelo; bridko sem se zjokal in šele v tej uri sem spoznal, kako resnično sem ga bil vzljubil, tako resnično, kakor da bi pred menoj ležal moj oče.

»Ne jokaj,« mi je rekel, »saj vse naše življenje ni drugega kot ločitev. Nekoč sem imel sina, kakoršen si ti; nobena ločitev ni bila tako bridka za mene kot ločitev od njega. Sedaj grem k njemu, ker on ni mogel priti nazaj; tcej ne jokaj. Z Bogom, Thomas Wingfield. Bog ti naj dodeli srečo in naj te čuva. Sedaj pa pojdi!«

Jokajoč sem odšel in v tisti noči, pred zoro, je Andres de Fonseca preminul. Povedali so mi, da je bil do zadnjega pri zavesti in umrl šepetajoč ime sina, o katerem je govoril v svojih poslednjih besedah do mene.

Zgodovine tega sina nisem doznal nikdar, niti Fonsece samega; liki Indijanec je zakrival svojo sled korak za kcrakom, ko je stopal po poti življenja. Nikdar ni govoril o svoji preteklosti, in v vseh knjigah in listinah, ki jih je zapustil, ni najti besede, ki bi se nanjo nanašale. Pred nekaj leti sem nekoč prebiral že omenjene knjige, pisane s skrivno pisavo, do katere mi je bil dal ključ, preden je umrl. Še sedaj, ko pišem te vrstice, stoje pred menoj na polici; v njih so mnogovrstne zgodbe o žalosti, sramoti, zlu,

o prevarjeni zvestobi in izdani nedolžnosti, o krvočnosti, o lakomnosti, zmagujoči nad ljubeznijo, o ljubezni, zmagujoči nad smrtjo — toliko, da bi nudile gradivo za pol stotine resničnih povesti. V vseh teh zapiskih sedaj že minulega in pozabljenega rodu se nikjer ne omenja Fonsecovo ime, nikjer ni najti trohice njegove zgodbe. Izgubljena je za vedno in mogoče je prav tako. Tako je umrl moj dobrotnik in najboljši prijatelj.

Ko je ležal na odru, sem se šel poslovit od nje; lep in miren je bil videti v svojem smrtnem spanju. Pri tej priliki mi je dala hišina, ki ga je s pomočjo drugih opravila za grob, dve jako lični sliki, slikani na slonovo kost in vdelani v zlato, ki so ju našli na njegovem vratu. Še sedaj ju imam. Ena kaže glavo ženske, ljubkega, hrepenečega obraza, druga pa glavo mrtvega mladeniča, ki je tudi lepa, a jako žalostna. Brez dvoma sta bila mati in sin, ampak to je vse, kar vem o njih.

Drugi dan sem pokopal Andresa de Fonseca brez vsakega sijaja in bleska, ker mi je naročil, da naj se izda kakor mogoče malo denarja za njegovo mrtvo truplo; nato sem se vrnil domov, da sprejemem notarja. Odpečatil je listine, jih prebral, in jaz sem bil v polni posesti premoženja rajnega. Ko je notar odtegnil vsote, ki jih je bilo treba izplačati za pristojbine, vojna in plačilo, je odšel in se mi globoko poklonil. Mar nisem bil bogat? Resnica, bogat sem bil in brez vsega truda sem prišel do lepega premoženja. Lahko sem bil vesel, a vendar je bila ta nič kaj žalostna zame, da že dolgo nisem bil tako otozen, odkar sem stopil na špansko zemljo. Misli so mi uhajale domov; pred oči mi je stopila mati, spomnil sem se njenega morilca in na svojo prisego, katero sem bil prisegel očetu; prikazala se mi je Lidija. Moja duša je bila polna dvomov, žalosti in tuge.

Deseto poglavje.

Maščevanje kliče Toma napre.

Čim sem se nekoliko umiril in potolažil, sem pričel razmišljati o okoliščinah in razmerah, v katere sem bil prišel. Sedaj sem bil bogat, premčzen, in da bi se sedaj vrnil s svojim bogastvom domov na Angleško, kakor mi je bil Fonseca svetoval, bi bili moji izgledi doma v resnici kaj ugodni. Toda prisega, ki sem jo bil prisegel, me je težila kot kamen. Prisegel sem bil, da se maščujem nad de Garcio, prosil sem bil Boga, da naj ostane prokletstvo nebes toliko časa nad menoj, dokler se ne maščujem, kakor sem se bil zaklel. Ako bi pa živel doma na Angleškem v miru in izobilju, bi pač ne mogel izvršiti maščevanja. Povrh tega sem bil doznal, kje se nahaja materin morilec, ali vsaj na katerem koncu sveta ga lahko iščem; ker je v tistih krajih, kamor se je bil podal, živelo malo belih ljudi, se ni mogel tako uspešno skrivati kakor na Španskem. To vest sem bil izvedel malo dni pred Fonsecovo smrtjo kot namestnik v njegovem poklicu za časa njegove bolezni.

Moja narava je odločna, trdovratna, in konec tega razmišljanja je bil, da sem sklenil vdušiti svoje srčne želje in v nemar pustiti svet umirajočega dobrotnika, in iti za de Garcio do konca sveta, če treba ter ga ubiti, kakor sem bil prisegel.

Najprvo pa sem marljivo in skrivaj poizvedoval, ali je resnica, da se je bil de Garcia podal v Zapadno Indijo. Naj povem na kratko, da se je dva dni po dvoboju, ki sem ga bil imel z njim, nek človek, čegar opis se je docela ujemal z de Garcio, dasi je imel drugo ime, vkrcal v Sevilji na neko ladjo, ki je bila namenjena na Kanarske otoke; tam je nameravala počakati prihod brodovja, ki je plulo na Hispaniolo (sedaj Haiti). Z ozirom na različne okoliščine nisem ni malo dvomil, da ta človek ni bil nikdo drugi kot de Garcia; na to sicer nisem bil pomislil poprej, vendar ni bilo nič čudnega, kajti Zapadna Indija je bila takrat, kot še sedaj, pribežališče klativitezev in lo-

povov, katerim so bila španska tla prevroča. Tako sem sklenil, da mu sledim tja, in se pri tem nekoliko tolažil z mislijo, da bom vsaj videl nove, čudovite kraje, dasi se mi niti sanjalo ni, kako novi in čudoviti so bili.

Sedaj mi ni preostajalo nič drugega, kakor da spravim na varno premoženje, do katerega sem bil tako nepričakovano prišel. Ko sem ugibal in premišljeval, kako bi to reč najboljše dognal, sem po naključju izvedel, da se je ladja Srečolovka iz Yarmoutha, prav ista ladja, s katero sem se bil pred dobrim letom pripeljal na Špansko, zopet nahajala v pristanišču v Kadizu; tedaj mi je prišlo na misel, da je najboljše, kar morem storiti z zlatom in drugimi dragocenimi in vrednostnimi reči, da jih pošljem na Angleško, kjer naj jih shranijo zame. Poslal sem sporočilo prijatelju kapitanu Srečolovke, da imam zanj dragocen tovor, in sem se začel z vso naglico pripravljati na odhod iz Sevilje. V ta namen sem prodal hišo svojega dobrotnika, premičnine in mnogo drugih vrednih reči za mnogo manjšo ceno, kot so bile vredne. Obdržal sem večino knjig, srebrnine in zlatnine in več drugih stvari, jih zložil v zaboje in dal prepeljati po reki v Kadiz, kjer sem jih izročil v varstvo onim zastopnikom, do katerih so mi yarmouthski trgovci bili dali priporočilna pisma.

Ko se je to zgodilo, sem se podal sam tjakaj vozeč seboj glavni del svojega premoženja, zlato, katerega sem premeteno skrtil v številnih zabojih. In tako se je zgodilo, da sem po enoletnem bivanju v Sevilji za vedno obrnil hrbet temu mestu in deželi. Moje bivanje tam je bilo srečno; prišel sem bil v deželo reven in jo zapuščal bogat, da ne omenjam bogatih izkušenj v življenju in svojem poklicu, kar je tudi bilo veliko. Vendar sem bil vesel, da sem odhajal, kajti tukaj mi je bil ušel de Garcia, tukaj sem bil izgubil svojega najboljšega prijatelja.

V Kadiz sem dospel srečno in brez vsake izgube; najel sem si čoln in odpeljal na Srečolovko, kjer sem našel kapitana, Bell mu je bilo ime, zdravega in prav veselega, da me je zopet videl. Vse bolj pa mi

je bilo vseč, ker je imel zame tri pisma, enega od očeta, enega od sestre Marije in enega od moje zaročenke Lilije Bozard, edino pismo, ki sem ga sploh prejel od nje. Vsebina teh pisanj ni bila posebno prijetna; iz njih sem izvedel, da je zdravje mojega očeta jako slabo in da mora biti v postelji; in prigodilo se je — kar sem seveda izvedel šele čez dolga leta — da je umrl v ditchinghamski cerkvi prav isti dan, ko sem jaz prejel njegovo pismo. Njegovo pismo je bilo kratko in žalostno; pisal mi je, da ga silno žalosti, ker me je bil pustil iti na tako pot, ker me gotovo ne bo več videl živega, in me priporoča varstvu Vsemogočnega in Ga prosi, da bi dodelil, da bi se srečno vrnil. Ko je Lilija čula, da je Srečolovka zopet nameravala odpluti v Kadiz, je skrivaj poslala kapitanu pismo zame; pismo ni bilo kratko, bilo pa je žalostno; pisala mi je, da jo je moj brat Geoffrey, čim sem obrnil domu hrbet, zasnužil pri njenem očetu, in da sta onadva tako silno pritiskala nanjo, da je bilo njeno življenje prav nesrečno; brat jo je vsepovsod zarezoval, njen oče pa je ni nehal oštevati, češ da je neumna deklina, ki zametuje srečo zavoljo popotnega človeka brez beliča.

»Vendar pa,« se je glasilo pismo dalje, »bodi zagotovljen, dragi, da se ne bom dala odvrniti od svoje obljube, razen ako me s silo poroče, kakor sta mi zagrozila. In, Thomas, ako bi me tako proti moji volji poročili, ne bom dolgo žena, kajti dasi sem močna, vseeno mislim, da bi umrla od sramote in žalosti. Tudi je, da me tako mučita, in to samo zavoljo tega, ker nisi bogat. Vseeno pa upam, da se bo na boje obrnilo, ker vidim, da je moj brat Wilfred jako naklonjen tvoji sestri Mariji, in dasi me danes še on priganja na to možitev, je ona dobra obema nama in ga utegne pridobiti na najino stran, preden sprejme njegovo snubitev.« Nato se je pismo končalo z mnogimi nežnimi besedami in molitvijo, da bi se srečno vrnil.

Kar se tiče pisma moje sestre Marije, se je glasilo precej podobno. Dotlej, je pisala, še ni mogla ničesar storiti zame glede Lilije Bozard, kajti brat

Geoffrey je zaljubljen vanjo, moj oče pa da je preveč bolan, da bi se vmešaval v celo zadevo; gospod Bozard pa si je njuno poroko vbil v glavo zavoljo premcženja, za katero gre. Vendar je namignila, da se utegne zgoditi, da ne bo vedno tako, ker zna priti čas, ko bo ona lahko izpregovorila kako besedo zame in ne zaman.

Vse te novice so mi dale veliko misliti. In še več; vzbudile so v meni hrepenenje po domu, ki je bilo tako silno, da je postalo malodane bolešno. Njene ljubeče besede in vonj, ki je dihal iz pisma moje zaročenke, vse mi je tako seglo v dno duše, da me je srce bolelo od koprnjenja, da bi bil pri njej. Zavedal sem se tudi, da bi bil sedaj dobrodošel snubec, kajti moje imetje je bilo daleko večje od bratovega, in starši ne pokažejo vrat snubcem, ki prinesejo seboj več kot dvanajst tisoč zlatov. Želel sem tudi videti očeta, preden bi odšel na drugi svet. Ampak med menoj in mojim hrepenenjem je stal de Garcia in moja prisega. In tako silno sem se poglobil v svoje maščevanje, da sem se celo spričo te velike močne izkušnje zavedal, da moje življenje ne bi moglo biti veselo, ako bi opustil svojo namero in svojo dolžnost. Če sem hotel biti srečen, sem se moral popreje maščevati nad de Garcia. Bil sem celo prepričan, da bi me gotovo zadelo prokletstvo, katerega sem bil klical nad sebe, ako bi se sedaj odrekel maščevanju.

V tem sem pa sledeče storil. Šel sem k notarju in mu naročil, da naj sestavi lastninsko listino, katero sem potem prevedel na angleški jezik. S to listino sem poveril vse svoje imetje, razen dvesto pesos, ki sem jih obdržal za lastno uporabo, trem osebam, ki ga naj upravljajo zame, dokler ne pridem sam ponj. Te tri osebe so bile: moj nekdanji učitelj zdravilstva dr. Grimstone iz Bungaya, o katerem sem vedel, da je poštenjak poštenjakov, moja sestra Marija Wingfield in moja zaročenka Lilija Bozard. S to listino, katero sem podpisal na ladji in jo dal potrditi ro treh pričah, kapitanu Bellu in še dveh drugih Angležih, da bi bila bolj veljavna, sem jim izročil polnomočje, da naj ravnajo z mojo imovino po svoji naj-

boljši vesti in uvidevnosti, da naj nalože ne manj kot polovico v nakup zemljišč, ostanek pa na obresti; te obresti in najemščina zemljišč pa naj se izplačuje imenovani Liliji Bozard v njeno osebno uporabo toliko časa, dokler ostane neomožena.

Hkratu sem naredil tudi oporoko, s katero sem volil večino svojega imetja Liliji Bozardovi za slučaj, ako bi bila ob času moje smrti neporočena, ostanek pa svoji sestri Mariji. V slučaju pa, da bi se Lilija omožila ali umrla, pa je vse imetje imelo pripasti Mariji in njenim dedičem.

Ko ste bili ti dve listini podpisani in opremljeni s pečatom, sem jim izročil z vsem svojim zakladom in drugimi rečmi kapitanu Bellu v varstvo in mu slovesno naročil, da izroči vse skupaj dr. Grimstoneu v Bungayu, kateri ga bo za to uslugo bogato nagradil. Kapitan je obljubil, da bo storil vse vestno in točno, kakor sem mu naročil, dasi me je skoraj s solzami v očeh prosil, da bi jaz sam vse izročil, kakor sem odločil.

Z zlatom in listinami sem poslal tudi več pisem; pisal sem svojemu očetu, sestri in bratu, dr. Grimstoneu, gospodu Bozardu in seveda tudi Liliji. V teh pismih sem popisal svoje življenje in srečo, odkar sem bil prišel na Špansko; doznal sem bil namreč, da pisma, katera sem bil že pisal domov, niso dospela na Angleško; sporočil sem jim pa tudi svoj trdni sklep, da sem odločen iti za de Garcio do konca sveta.

»Drugi ljudje,« sem pisal Liliji, »bodo utegnili misliti, da sem norec, ker tako odlašam ali celo izgubljam srečo, katero si želim nad vse na svetu; ti pa, ki razumeš moje srce, mi gotovo ne boš štela v zlo tega mojega koraka. Dobro veš, ako sem se odločil, da izvršim kako reč, da me razen smrti nič ne more odvrniti od mojega trdnega sklepa, in da me v tej zadevi veže še prisega, katere mi vest ne da, da bi jo prelomil. Nikdar ne bi mogel biti srečen, niti ob tvoji strani, ako bi sedaj popustil svoje iskanje. Prej mora biti delo, potem šele počitek, prej žalost, potem šele veselje. Ne boj se zame; čutim, da bom doživel,

da se vrnem; ako pa se ne vrnem, morem vsaj poskrbeti za tebe na tak način, da se ti zoper tvojo voljo ne bo treba moštiti. Dokler de Garcia živi, moram za njim.«

Bratu Geoffreyu sem pisal prav na kratko in mu povedal, kaj mislim o njegovem vedenju, ko zasleduje dekle, ki se ne more braniti, in skuša delati krivico odsotnemu bratu. Slišal sem, da mu je bilo moje pismo kaj malo všeč.

Tukaj naj še omenim, da je vse, ta pisma in vse ostalo, kar sem poslal, dospelo srečno v Yarmouth. Tam so naložili zlato in ostalo robo na čoln, katerega je vodil kapitan Bell, potem ko je izložil ladjini tovor, vse do Bungaya, kjer so vse skupaj varno pripeljali v hišo dr. Grimstonea. Tukaj so se zbrali moja sestra in brat — oče je bil že dva meseca v grobu — nadalje gospod Bozard s sinom in hčerjo (kapitan Bell je bil namreč obvestil vse s posebnim selom), in ko so slišali vso zgodbo, ni bilo začudenja ne konca ne kraja. Še večje pa je bilo začudenje, ko so odprli zaboje in primerjali težo zaklada z navedbami, napisanimi v mojih pismih, kajti toliko zlata ni bilo še nikoli hkratu v bungayskem mestu, kar ljudje pomnijo.

Lilija se je zjokala, predvsem od veselja nad mojo srečo, potem pa od žalosti, ker še mene ni bilo s tolikim zakladom; ko je gospod Bozard vse videl in slišal vsebino listin, po katerih je bila Lilija sedaj bogata, je na ves glas zaklel in izjavil, da je vedno dobro mislil o meni, poljubil svojo hčer in ji želel veselje in srečo. Skratka, vsi so bili zadovoljni razen mojega brata, ki je odšel iz hiše, ne da bi zinil besedico, in je neutegoma krenil na slaba pota. Sedaj mu je bilo izbito najbolj nevarno orožje iz rok; ko je prišlo očetovo posestvo v njegove roke, je bil dosegel, da je Bozard privolil, da vzame Lilijo s silo za ženo, ako bi druga sredstva ne pomagala. Še dandanes oče lahko primora svojo hčer, da se poroči po njegovi volji, dokler še ni polnoletna, in gospod Bozard ni bil človek, ki bi se branil takega koraka, češ da ženske muhe ne pridejo v poštev. Ampak moč zlata je to-

lika, da tisti dan ni bilo nobenega govorjenja več o tem, ampak da se ona ne sme poročiti z nikomur drugim kot z menoj; njen oče bi ji celo branil, ako bi bila Lilija hotela kaj takega storiti, ker bi s tem izgubila vse premoženje, katerega sem bil nanjo prepisal. Vsi so pa na ves glas izjavljali, da sem nor, ker ne neham zasledovati svojega sovražnika in sem odšel v daljno Zapadno Indijo za njim. Vendar se je gospod Bozard tolažil z mislijo, da bo premoženje vseeno pripadlo njegovi hčeri. Samo Lilija se je potegnila zame in rekla: »Thomas je prisegel prisego in ravna popolnoma prav, da jo hoče izvršiti, kajti gre za njegovo čast. Čakala ga bom, dokler se ne vrne k meni na tem ali na drugem svetu.«

Ampak vse to pravzaprav ni tukaj na mestu, kajti preteklo je mnogo let, preden sem izvedel vse te reči.

Enajsto poglavje.

Nesreča Tomove ladje.

Tisti dan, ko sem bil izročil svoje premoženje in pisma kapitanu Bellu, sem gledal, kako je Srečolovka počasi vozila okoli pomola v Kadizu; moje srce je bilo tako žalostno, da me ni sram priznati, da sem jokal. Z veseljem bi bil dal vse imetje, ki ga je nosila seboj, samo da bi vozila še mene. Toda moja volja je bila neuklonljiva, in rekel sem: druga ladja me bo peljala domov proti angleškim bregovom.

Naključilo se je, da je bila velika španska ladja z imenom Las Cinque Llagas ali Petero ran namenjena, da odjadra proti Hispaniolji (ali Haiti, otok v Zapadni Indiji). Ko sem si preskrbel še uradno dovoljenje za kupčijo, sem se vkrcal na njej pod privzetim imenom trgovec d' Aila. Da bi bila ta premena še boljša, sem si nabavil tudi razne robe v vrednosti sto in petdeset pesos, ki je bila take vrste, da se je v Zapadni Indiji dobro prodajala; to robo sem tudi natovoril. Ladija je bila polna španskih klativitezov, izvečine pretepačev in lopovov sumljive preteklosti, ki pa so bili vseeno dobri tovariši, če niso bili pijani.

Ob tem času sem že tako dobro govoril španski jezik in sem bil po zunanosti tako zelo Španec, da mi ni bilo težko delati se za Španca; v ta namen sem si izmislil celo zgodbo o mojem pokolenju in vzrokih, ki so me nagnili, da sem se podal na morje. Sicer pa sem ostajal sedaj kot poprej kolikor mogoče sam zase in se nisem hotel vmešavati v njihovo družbo in pijančevanje; vzlic vsej molčečnosti pa so me vsi radi imeli, posebno ker sem znal tako dobro pomagati v boleznih.

O naši vožnji ni dosti povedati. Samo konec je bil nesrečen. Na Kanarskih otokih smo ostali ves mesec, nato pa smo odjadrali proti Hispanioli; spotoma smo imeli lepo vreme, a bolj slabotne vetrove. Ko smo bili po računih našega kapitana še dober teden vožnje oddaljeni od pristanišča San Domingo, kamor smo bili namenjeni, se je vreme izpremenilo; potegnil je močan veter od severa in kmalu narastel v silen vihar, ki je postajal vsako uro hujši. Tri dni in tri noči je naša okorna ladja ječala in se zibala pod silo viharja, ki nas je z veliko brzino gnal naprej, da sami nismo vedeli kam; naš položaj je bil tako nevaren, da smo prišli do spoznanja, da se moramo potopiti, ako se vihar ne poleže. Ladja je puščala ob vsakem skladu, valovi so odnesli en jambor, drugi pa se je v višini dvajset čevljev nad palubo prelomil na dvoje. Vse te nezgode pa so bile majhne v primeri s tem, kar je imelo še priti; četrti dan zjutraj nam je velik val odnesel krmilo, tako da smo bili popolnoma izrcčeni valovom na milost in nemilost. Uro pozneje se je privalil kot gora visok zelen val in odnesel seboj kapitana; ladja je zajela vodo, se nagnila na stran in se začela potapljati.

Nastal je strahovit prizor. Mornarji in potniki so bili že več dni neprenehoma močno pili, da bi si clajšali strah in grozo; sedaj pa, ko so spoznali, da se bliža konec, so begali po palubi semintja in kričali, molili, preklinjali. Oni, ki so ostali trezni, so jeli pripravljati dva ladjina čolna in ju spustili v morje; jaz in še en mož, častitljiv duhovnik, sva skušala spraviti v čoln ženske in otroke, ki jih je bilo več na ladji.

Ampak ta naloga ni bila lahka; pijani mornarji so jih potisnili v stran in so sami vdrli v čolna; pri velikem neredu pa se je eden čolnov prevrnil in vsi so utonili, ki so bili v njem. Baš tedaj se je ladja popolnoma nagnila v stran, preden se je potopila. Spoznal sem, da je vse izgubljeno, poklical duhovnika, da naj mi sledi, skočil v morje in plaval proti drugemu čolnu, ki je natovorjen s kričečimi ženskami odplaval v splošni zmedi od ladje. Ker sem bil dober plavač, sem srečno priplaval do njega in hkratu rešil duhovnika, ki se je pričel potapljati. Ladja se je vzdignila s sprednjim delom v zrak in je v tem položaju plavala nekoliko minut po morju; tako smo dobili dovolj časa, da smo vteknili vesla v vodo in odveslali iz njene nevarne bližine. Nismo bili še daleč od nje, ko smo slišali grozno vpitje in ladja je izginila v globine; malo je manjkalo, da ni vrtinec tudi nas potegnil s seboj. Groza nas je prevzela in nekaj časa smo bili kakor onemeli; ko pa je vrtinec, ki ga je naredila ladja, nehal kipeti, smo veslali nazaj proti onemu kraju, kjer je bila ladja izginila. Morje je bilo posuto s kosi razbite ladje, našli smo pa samo enega otroka, ki se je oklepal vesla. Vsi ostali, skoraj dve sto ljudi, pa so se pogreznili z ladjo vred v morske globine; ako je kdo izmed njih še mogoče plaval po vodi, ga nismo mogli najti v teh razburkanih valovih, nad katerimi se je zgrinjala tema.

Bilo je pa tudi dobro za nas in našo varnost, da nismo nikogar dobili; naš majhni čoln je bil tako prenapolnjen, da več ni mogel nositi, — duhovnik in jaz pa sva bila edina moška med rešenimi. Dejal sem, da se je tema zgrinjala čez morje; hkratu pa se je na našo srečo polegalo tudi morje, v katerem bi se nam bil čoln gotovo prevrnil. V tem položaju je bila edina naša naloga, da smo obračali čolnov rilec proti valovom; vso dolgo noč smo tako vozili. Nekaj svečanega je bilo videti, ali bolje slišati, kako je moj tovariš, dobri duhovnik izpovedoval ženske drugo za drugo, ko je hkratu veslal; ko so bile vse izpovedane, so pošiljale goreče molitve k Bogu, da nam odreši duše, kajti popolnoma smo že obupali,

da bi si rešili življenje. Vsakdo si lahko misli, kaj sem občutil pri tem; vendar ne bom govoril o tem; huda je bila moja usoda, pred seboj pa sem videl ljudi, katerih usoda je bila še vse hujša, kakor bom povedal, ko pride vrsta na to.

Naposled je minula noč in dan se je zasvital nad samotnim morjem. Kmalu nato je vzšlo solnce. Hvaležno smo ga pozdravljali izprva, kajti premraženi smo bili do kosti; njegova toplota pa je kmalu postala neznosna; v čolnu nismo imeli ne živeža ne vode, da bi si ugasili silno žejo. Močni veter se je bil izpremenil v trajno sapo; s pomočjo enega vesla in odeje smo si naredili nekako jadro, ki nas je s precejšno hitrostjo vleklo po morju. Proti poldnevu je nenadoma umrl en otrok, katerega smo pokopali v morje. Nekoliko ur pozneje je mati zajela s črpalno posodo morsko vodo in jo željno pila. Nekaj časa je bilo videti, kakor da bi si bila ugasila žejo; iznenada pa je planila pokonci, kot bi znorela, skočila v morje in se pogreznila. Preden je za obzorjem zatnilo solnce, žareče kot razbeljena krogla, sva bila duhovnik in jaz edina med vsemi, ki sva mogla sedeti pokonci — vsi ostali so ležali na enem kupu na dnu čolna kakor kopica umirajočih rib in ječali v svoji bedi. Naposled je prišla noč, ki nam je nekoliko olajšala trpljenje, ker se je zrak ohladil. Molili smo, da bi nam Bog poslal dež; ni ga bilo in vročina je kmalu postala tako silna, ko je solnce zopet vzšlo na nebu brez oblakov, da smo se zavedali, da smo ga zadnjikrat videli, če ne pride pomoč.

Eno uro po zori je umrl drug otrok; ko smo opravljali žalostni pogreb, sem se slučajno ozrl po morju in zagledal v veliki daljavi ladjo, ki je vozila, kakor je vse kazalo, tako, da bi vozila mimo nas v oddalji kakih dveh milj. Hvaležni smo zahvalili Boga za tako srečen prizor in zgrabili za vesla; vlekla je namreč tako rahla sapica, da nam okorno jadro ni bilo v pomoč, in počasi smo veslali naprej, da bi se čim bolj približali ladji. Ko smo se dobro uro tako mučili, se je poglela še tista rahla sapica in ladja je brez vetra obstala kake tri milje daleč. Zavaljo

tega sva veslala z duhovnikom naprej; solnce je pripekalo kot živ ogenj, od nikoder ni bilo nobenega vetra; ustnice so nam bile razpokane od žeje; bili smo prepričani, da moramo vsi zdajzdaj poginiti, kar nas je bilo v čolnu. Vzlic temu sva veslala naprej; dospeli smo do sence, ki so jo delale jambore, in videli, kako so nas mornarji opazovali s krova. Ko smo bili ob ladji, so nam spustili lestvico iz vrvi ob ladjinem boku in nas ogovarjali v španskem jeziku.

Kako smo prišli na palubo, ne vem povedati; spominjam se samo, da sem se zgrudil v senci platnene strehe in pili kozarec za kozarcem vodo. Tudi moja žeja je bila slednjič ugašena; nekoliko časa sem bil jako slab, v glavi se mi je vrtelo, in v mojem želodcu ni bilo prostora za meso, ki so mi ga bili stisnili v roko. Mislim pa, da sem bil moral pasti v omedlevico; ko sem se namreč zopet zavedel, je stalo solnce tik nad nami, in dozdevalo se mi je, da se mi je sanjalo, ko sem slišal nek znan, obsovražen glas. Tisti čas sem ležal sam pod platneno streho; mornarji so namreč bili skoraj vsi na sprednjem krovu zbrani okoli neke stvari, ki se mi je videla, da je človeško telo. Poleg mene je bil velik krožnik živil in steklenica žganja; čutil sem, da se mi vračajo moči in sem hlastno segel po jedi in pijači. Komaj sem se bil pokrepčal, so mornarji na sprednjem krovu vzdignili truplo človeka, ki je bil črne polti, in ga vrgli v morje. Nato so prišli trije izmed njih, ki so bili z ozirom na njihovo vedenje po mojih mislih častniki, proti meni in jaz sem vstal, da bi jim šel naproti.

»Señor,« je rekel največji njih z mehkim, prijaznim glasom, »dovoli mi, da ti čestitam na čudoviti — Tedaj pa je znenada umolknil.

Sem li še vedno sanjal? Ali mi ni bil ta glas znan? Sedaj sem šele dobro videl možaka v obraz — bil je Juan de Garcia! Mahoma sem ga spoznal in on je mene.

»Kerambak« je vzkliknil. »koga pa imamo tukaj? Señor Thomas Wingfield, pozdravljam te! Glejte, tovariši! Ali vidite tega človeka, ki ga nam je morje

dalo? Ni Španec, ampak angleški ogleduh. Zadnji-krat sem ga bil videl na sevilskih ulicah, kjer me je hotel umoriti, ker sem mu zagrozil, da razkrijem oblastem njegov posel. Sedaj je tukaj; kakšen je namen njegovega potovanja, ve sam najboljše.«

»Ni res,« sem zavpil; »jaz nisem ogleduh; prišel sem v te kraje z enim samim namenom — da najdem tebe!«

»Potemtakem si imel srečo, preveliko srečo, nemara. Povej pa samo, ali tajiš, da nisi Thomas Wingfield in Anglež?«

»Ne tajim. Jaz — —«

»Oprosti malo. Kako pa je potem to, da si se vozil na ladji Las Cinque Llagas pod imenom d'Aila, kakor mi je povedal duhovnik?«

»To je moja stvar, Juan de Garcia.«

»Motiš se, señor. Meni je ime Sarceda, kakor ti gospodje tukaj lahko potrdijo. Nekoč sem poznal nekega gospoda z imenom de Garcia, a ta je mrtev.«

»Lažeš!« sem vzkliknil. Pri tej besedi me je eden de Garcijevih tovarišev udaril po ustih.

»Počasi, prijatelj,« je dejal de Garcia; »ne oskrun- naj si rok s tem, da biješ take lopove kot je ta človek; če pa že misliš, da moraš udariti, vzemi palico. Slišali ste, da priznava, da potuje pod lažnivim imenom in da je Anglež, toraj sovražnik naše dežele. K temu še pristavim, in to na svojo častno besedo, da je ogle- duh in morilec, kolikor jaz vem. Tovariši, po nalogu zastopnika Njegovega Veličanstva smo tukaj sodniki; da pa ne boste mislili, ker me je ta angleški pes javno imenoval lažnivca, da bi utegnil pristransko in upravičeno ravnati ž njim, prepuščam vso zadevo vam in jo polagam v vaše roke.«

Poskusil sem še enkrat govoriti, toda Španec, ki me je bil udaril, divji lopov je bil, je potegnil meč in se zaklel, da me na mestu prebode, če si le upam odpreti usta. Zato se mi je zdelo najbolj pametno, da molčim.

»Kaj lepo bi se podalo, če bi ta Anglež visel na drog!« je rekel.

De Garcia, ki je bil začel malomarno žvižgati neko popevko, se je nasmehnil in se ozrl proti drogu — nato pa po meni; v očeh mu je gorelo silno sovražstvo, ki bi me najrajši na licu mesta uničilo.

»Boljšo misel imam,« je dejal tretji častnik. »Če ga obesimo, se utegne kaj kmalu zgoditi, da bi pozvedovali po njem in mi bi morali dajati odgovor; v najboljšem slučaju bi stvar precej veljala. Mladič je čvrstega života, tako da bi kaj lahko vzdržal nekaj let v rudnikih. Prodajmo ga z ostalimi; jaz sam ga kupim za primerno ceno. Na svojem posestvu prav rabim take hruste.«

Pri teh besedah sem videl, da se je de Garciju obraz vznevoljil, kar ni čuda, saj je tako silno želel, da bi se me za vedno iznebil. Vseeno se mu ni videlo primerno, da bi ugovarjal, in narahlo je zazeval in samo rekel:

»Vzemite ga, tovariši, zaradi mene, in to brezplačno. Samo svarim vas, da dobro pazite nanj, sicer se vam utegne prigoditi, da vam porine bodalo med rebra.«

Častnik se je nasmehnil in rekel: »Ej, težko da bo naš prijatelj dobil ugodno priliko za to, kajti jaz se nikoli ne podam sto metrov globoko pod zemljo, kjer bo njegovo bivališče. Sedaj, Anglež, pa mislim, da bo še prostora zate spodaj v ladji;« tako rekši je poklical mornarja in mu velel prinesiti železje, v katero je bil vkovan človek, katerega so bili pravkar vrgli v morje.

To se je zgodilo; preiskali so me, vzeli majhno vsoto denarja, ki sem jo imel pri sebi — bilo je vse, kar mi je ostalo od vsega onega, kar sem bil vzel seboj na pot — mi nataknilo okove okrog gležnjev in vratu ter me vlekli v spodnje ladjine prostore. Preden sem dospel tja, sem iz raznih znakov dognal, kakšen tovor je ladja vozila. Natovorjena je bila s sužnji, ki so jih nalovili v Fernardini — tako nazivljejo Španci otok Kuba —, da jih prodajo na Hispanioli. Eden teh sužnjev sem bil sedaj tudi jaz.

Sam ne vem, kako bi popisal grozote v spodnjem delu ladje. Prostor je bil nizek, meril je komaj sedem

čevljev v višino, in sužnji so ležali okovani v železje v smrdljivi vodi, ki se polagoma nabira prav na dnu ladje. Ležali so takorekoč na enem kupu in njihove verige so bile pritrjene v obročih, ki so se nahajali v steni ladje. Vsega skupaj jih je utegnilo biti kakih dve sto glav, moških in žensk in otrok; ali boljše povedano, dve sto jih je bilo, ko je ladja približno pred enim tednom odrinila na pot. Doslej jih je umrlo kakih dvajset, primeroma še majhno število, kajti Španci računajo pri tej peklenski kupčiji, da jih spotoma pogine ena tretjina do polovice vseh. Ko sem stopil v ta prostor, me je obšla smrtna slabost; bil sem itak že slab, in to slabost je povzročil strahovit smrad in grozni prizor, ki se je nutil mojim očem pri medli svetlobi svetilk, ki so jih imeli moji spremljevalci, kajti v tem prostoru ni bilo niti svetlobe niti zraka. Vlekli so me dalje in me vkovali sredi dolge vrste črnih moških in žensk, tako da so mi noge stale v smrdljivi pritalni vodi. Španci so se mi rogali, rekoč, da je ta prostor še predober za Angleža, in odšli. Nekoliko časa sem vztrajal v svojem položaju; kmalu pa mi je prišlo na pomoč spanje ali nezavest in v tem stanju sem bil moral biti nemara en dan in eno noč.

Ko sem se prebudil, je stal poleg mene Španec, kateremu sem bil prodan ali podarjen, s svetilko v roki in dajal navodila, da naj odvzamejo okove neki ženski, ki je bila prikovana zraven mene. Bila je mrtva; pri luči svetilke sem videl, da je bila umrla za neko strašno boleznijo, ki mi je bila neznana, o kateri sem pa pozneje izvedel, da so ji rekli rumena mrzlica. Ta ženska ni bila edina, ki je med tem časom umrla; videl sem, da so potegnili iz tega prostora še dvajset mrtvih trupel zapored in da je bilo bolnih še mnogo več. Videl sem tudi, da so imeli Španci silen strah, ker niso mogli ničesar ukreniti zoper bolezen in so ji skušali priti v okom s tem, da so prostor očistili in spustili zrak vanjo skozi odprtine v stropu, kjer so odstranili nekaj desk. Ako ne bi bili storili tega, sem prepričan, da bi morali poginiti do zadnjega prav vsi, kar nas je bilo; da nisem

tudi jaz našel bolezn, pripisujem temu, ker so največjo odprtino v stropu naredili baš nad mojo glavo, tako da sem stoječ, kolikor so mi omogočale moje verige, dihal zrak, ki je bil skoraj čist.

Španci so razdelili med nas vode in kruha ter odšli. Željno sem pil vodo, kruha pa nisem mogel jesti, ker je bil plesniv. Glasovi okrog mene, ki sem jih slišal, in prizori, ki sem jih videl, so bili tako strašni, da niti poskusiti nočem, da bi jih opisoval.

Ves čas smo ginili od grozovite vročine, ker je solnce neusmijeno prodiralo skozi deske v stropu. Ker ni bilo čutiti, da bi se ladja premikala, sem sklepal, da ni bilo vetra in je ladja samo plavala po brezvetrnem morju. Vstal sem in uprl pete ob rebra ladje in hrbet ob steno; tako sem se malo vzdignil in sem videl zgoraj na krovu noge mimo hodečih.

Naenkrat sem opazil, da je eden teh ljudi nosil duhovsko obleko in sem sklepal, da je to gotovo moj tovariš duhovnik, s katerim sva se bila rešila. Skušal sem vzbuditi njegovo pozornost, kar se mi je naposled posrečilo. Kakor hitro je duhovnik doznal, kdo je bil spodaj pod njim, se je ulegel na palubo, kakor da bi hotel počivati, in čez nekoliko časa sva se razgovarjala. Povedal mi je, da ni vetra, kakor sem bil že sam uganil, in da je na ladji izbruhnila grozna bolezen, ki je pobrala že tretjino mornarjev; pristavil je, da je to kazen božja za njihovo krutost in hudobnost.

Odgovcril sem mu, da je ta kazen zadela tudi ujete sužnje, in ga vprašal, kaj dela tako zvani Sarceda, kakor so rekali de Garciji. Izvedel sem, da je baš tisto jutro obolel; vesel sem bil te novice, kajti če sem ga bil sovražil že poprej, si vsakdo lahko misli, kako šele sem ga sovražil sedaj. Naenkrat me je duhovnik zapustil in se vrnil čez nekoliko časa z vodo, pomešano z limoninim sokom, katera mi je dišala kot božji nektar, in nekoliko dobrega mesa ter sadja. Vse to mi je podal skozi luknjo v stropu; željno sem z okovanimi rokami pograbil vse in hlastno povžil. Naenkrat pa je v veliko mojo nevoljo odšel

in se ni več vrnil; šele drugo jutro sem izvedel vzrok njegovega nenadnega odhoda.

Minul je dan in dolga noč in ko so drugo jutro Španci zopet prišli pogledat v spodnji del ladje, so našli štirideset mrtvih in mnogo več bolnih. Ko so zvekle mrtve iz prostora in odšli, sem zopet vstal in čakal, da bi prišel moj prijatelj duhovnik; ni ga bilo, niti tedaj niti nikdar več.

Dvanajsto poglavje.

Tom se reši na obrežje.

Dobro uro sem stal in iztegoval vrat proti odprtini, da bi zagledal duhovnika. Moči so me že zapuščale in z vso silo sem se premagoval, da se ne bi zgrudil, kar sem videl mimo odprtine iti žensko obleko, v kateri sem spoznal obleko ene izmed žensk, ki so se bile rešile z menoj v čolnu.

»Señora,« sem šepnil, »za božjo voljo, poslušaj me! Jaz sem, d'Aila, vkovan v železje tukaj spodaj med sužnji.«

Osupnila je, nato pa je sedla na krov kakor prejšnji dan duhovnik; pripovedovati sem ji začel o groznem svojem položaju, ker nisem vedel, da je že vedela, kako je z menoj v spodnjem delu ladje.

»Oj, señor,« mi je odgovorila, »težko, da so hujše kot tukaj zgoraj. Strašna bolezen divja med mornarji, šest jih je umrlo danes, še vse več pa jih besni v strašni mrzlici. Želim samc, da bi nas bilo pogoltnilo morje z ostalimi vred, saj smo se rešili samo zato, da smo zašli v drug pekel. Meni je umrla mati, moj mali brat pa umira.«

»Kje pa je duhovnik?«, sem vprašal.

»Davi je umrl, pravkar so ga bili vrgli v morje. Pred smrtjo je govoril z menoj in mi naročil, naj ti pomagam, če je v moji moči. Ampak takrat se mu je že mešalo in sem mislila, da govori samo v blodnji o tebi. Kako ti morem pomagati?«

»Ali ne bi mogla prinesti nekoliko živeža in pijače,« sem odgovoril. »Bog daj mir in pokoj duši na-

šega prijatelja. Kako pa je s kapitanom Sarcedo? Je-li tudi že umrl?«

»Ne, señor, edino on okreva med vsemi, ki se jih je kuga lotila. Sedaj pa moram k bratu, prej ti pa prinesem živeža.«

Odšla je in se kmalu vrnila z mesom in steklenico vina, ki jo je bila skrila pod obleko; zavžil sem, kar mi je prinesla, in prosil Boga za njo.

Dva dni me je tako preskrbovala z živežom, katerega mi je ponoči donášala. Drugo noč mi je povedala, da je izmed vsega moštva ladije ostalo samo petnajst mornarjev in en častnik nedotaknjenih od bolezni, da je njen brat umrl in da je bržkone tudi ona zbolela. Povedala mi je tudi, da je že skoraj vsa voda pošla na ladji in da je za sužnje samo še malo živeža. Zatem je ni bilo več; mislim, da je tudi ona umrla.

Približno en dan po njenem zadnjem obisku sem tudi jaz zapustil to proketo ladjo. Prigodilo se je takole: Že štiriindvajset ur ni bilo nikogar, ki bi prinesel sužnjem tisto malo živeža kakor so ga dobivali vsak dan. Mnogi ga niso bili več potrebni; bili so mrtvi. Bilo jih je pa še nekoliko pri življenju, dasi se je bila kuga že lotila večine njih, kolikor sem spoznal. Jaz sam sem se bil obranil bolezni, bržkone vsled čistosti in naravnega zdravja svojega telesa, ki me je vedno obvarovalo mrzlice in bolezni, posebno ker me je okrepil dobri živež, ki so mi ga bili donášali. Sedaj sem se pa zavedal, da tudi jaz ne bom dolgo živel; okovan v železje v tej strašni mrtvašnici, sem molil in prosil Boga, da bi me rešil grozot takega življenja. Dan je minul kot vsi dosedanji; vročina je bila neznosna, nobena sapica se ni ganila in naposled je prišla noč, ki je bila vsled divjega blodenja umirajočih grozna. Vzlic vsemu temu sem zaspal in sanjalo se mi je, da sem hodil s svojo drago po dolini reke Waveney.

Proti jutru me je prebudilo glasno rožljanje železnih verig in okovov. Ko sem odprl oči, sem videl pri luči svetilk, da so mornarji odvezemali okove mrtvim in živim. Čim so odstranili okove, so ovili vsa-

kemu okrog telesa vrv, najsi je bil živ ali mrtev, in ga vzdignili skozi lino na krov. Kmalu nato je močan pljusk v vodi zunaj oznanjal, kaj se je godilo. Metali so sužnje vsled pomajkanja vode v morje in v nadi, da bi se s tem rešili kuge oni Španci, kolikor jih je še ostalo živih.

Nekoliko časa sem opazoval ta strašni posel, dokler nista bila v vrsti med menoj in mornarji samo še dva sužnja, katerih je bil eden živ, drugi pa mrtev. Tedaj mi je šinila v glavo misel, da utegne tudi mene zadeti usoda, da me vržejo živega v morje; razmišljal sem, ali naj jim povem, da se mene bolezen ni lotila, da sem zdrav, in jih prosim, da naj mi prizanesejo, ali pa naj pustim, da tudi mene vržejo v morje, kjer bi gotovo utonil. Močna je bila želja do življenja; ampak v dokaz, kako silno je bilo moje trpljenje in kako zelo mi je vpadel pogum spričo moje nesreče in grozot okoli mene, naj povem, da sem sklenil, da se ne bom več boril za življenje in se bom rajši podal v smrt, ki me bo usmiljeno rešila vseh nadlog. Zavedal sem se pa tudi, da bi mi vse prošnje malo pomagale; spoznal sem, da so bili španski mornarji kar blazni od strahu in da so imeli samo to željo, da bi se čim preje iznebili sužnje, ki so pili smrdljivo vodo in po njihovih mislih razširjali kugo. Začel sem moliti molitve, kakoršne so mi ravno prišle na misel, in se pripravljaj na smrt, dasi sem trepetal po vsem životu; bedno meso se namreč boji konca in neznanega po smrti, najsi je duh še tako visok.

Ko so mornarji odvlekli mojega soseda še živega, so se obrnili proti meni. Bili so goli do pasu in so na vso moč hiteli, da bi opravili mrzlo delo, se potili od velike vročine in pili žganje, da ne bi omedleli.

»Tale je tudi še živ in ni videti bolan,« je rekel eden mornarjev in mi odvzel okove.

»Proč s psom, naj bo živ ali mrtev!« se je zadrugi hripavo in v njem sem spoznal častnika, kateremu sem bil podarjen. »Tisti Anglež je; on je prinesel nesrečo nad nas. Vrzite tega Jona v morje. tam naj poskuša svoj hudobni pogled nad morskimi somi.«

»Pa bodi,« je odgovoril prvi in odvezel okove. »Sedaj, Anglež, hitro zmoli nekoliko očenašev, dokler je še čas; želim ti, da bi ti bolj pomagali kot večini na tej prokleti ladji. Na, tu imaš nekaj, kar ti olajša smrt; saj imamo tega na ladji več kot vode.« S temi besedami mi je podal steklenico žganja. Vzel sem jo in naredil dolg požirek; pijača me je nekoliko okrepčala. Nato sta mi ovila vrv okoli života in na dano znamenje so me zgoraj se nahajajoči mornarji začeli vleči kvišku. Odmikajoč se od Španca, kateremu sem bil podarjen in ki me je bil pravkar obsodil, da me vržejo v morje, sem pri luči svetilke dobro videl njegov obraz in na njem so bila znamenja, iz katerih je zdravnik izlahka spoznal, kaj mu je.

»Z Bogom,« sem mu rekel. »Kmalu se bova zopet videla. Bedak, čemu se trudiš? Odpočij se, kuga se te je lotila. V šestih urah boš mrtev!«

Groza ga je spreletela ob mojih besedah in za trenutek je stal kakor okamenel. Nato je strašno zaklel in nameril proti meni s kladivom, katerega je držal v roki, ki bi bil mahoma naredil konec mojemu trpljenju, da me ne bi bili v tistem trenutku krepko potegnili kvišku.

V naslednjem trenutku sem se zgrudil na krov. Zrhljali so mi vrvi. Blizu mene sta stala dva mornarja, ki sta imela nalogo, da sta metala nesrečne žužnje v morje; za njima pa je sedel na stolu de Garcia; obraz mu je bil vpadel vsled prestane boleznin in v roki je držal svoj sombrero, s katerim si je pahljal, ker noč je bila jako vroča.

Mahoma me je spoznal v mesečini, ki je bila prav svitla, in je rekel: »Kaj! Ti tukaj in še vedno živ, bratranec? Trdo življenje imaš. Mislil sem, da si že mrtev ali da vsaj umiraš. Veš, da ne bi bilo te proklete kuge, bi že jaz poskrbel za to. No, navsezadnje je vendar prav prišla; pri vsej tej nesrečni vožnji doživim vsaj eno srečo, da te morem vreči morskim somom. To mi je v veliko tolažbo za marsikaj, prijatelj Wingfield. Prišel si torej preko morja, da bi se maščeval nad menoj. No, upam, da si se dobro imel. Stan si imel na ladji res da malo boren,

vendar je bil vsaj sprejem prisrčen. Sedaj pa je čas, da se poslovimo od tega gosta. Lahko noč, Thomas Wingfield. Ako se boš čez malo trenutkov slučajno sešel z materjo, ji povej, da mi je jako žal, da sem jo moral umoriti; bila je edina ženska, katero sem ljubil. Nisem je prišel umorit, kakor si morebiti mislil, ampak ona me je prisilila do tega, samo tako sem se rešil; če bi je namreč ne bi umoril, bi nikdar več ne videl Španije. Preveč naše krvi je bilo v njej, da bi me pustila pobegniti, in meni se vse vidi, da je tudi v tvojih žilah veliko te krvi, drugače bi bil težko tako trdovraten pri osveti. No, ampak ta kri ti ni bila v korist!« Naslonil se je nazaj na stol in si iznova pričel pahljati s širokim klobukom.

In celo v onem trenutku, ko sem zrl smrti v obličje, mi je kri mogočno vzplala po žilah, tako me je zaskelalo to surovo zasmehovanje. Resnica, zmaga de Garcia je bila popolna. Tako daleč sem prišel, da bi ga izsledil, in kaj je bilo konec vsega tega zasledovanja? On je zmagal in je bil baš na tem, da me vrže morskim somom. Vzlic temu sem mu odgovoril kolikor mogoče dostojanstveno.

»Res me imaš v oblasti, toda najin položaj je neenak,« sem rekel. »Ako imaš le še iskrico moštosti in poštenosti v sebi, daj mi meč in z mečem v roki urediva enkrat za vselej najino zadevo. Vem, da si še slab od bolezni, kakšen pa sem jaz ki sem preživel toliko dni in noči v tem vašem peklu? Najine moči so enake, de Garcia.«

»Že mogoče, bratranec, ampak čemu bi se borila? Veš, da govorim odkrito, takrat, ko sva si stala z mečem v roki drug drugemu nasproti, mi ni šlo nič kaj dobro: in ti dobro veš, dasi je čudno, da so me vedno mučile slutnje, da boš ti moj konec. To je eden izmed vzrokov, zakaj sem se bil umaknil v te toplejše kraje. Sedaj, prijatelj, pa sam vidiš, da so bile vse te slutnje prazne, bedaste. Še vedno živim, dasi sem bil nevarno bolan, in me je volja živeti še na-rej: ti pa — o-rosi da se tako izra-im — ti pa si že toliko kot mrtev. V resnici tale, gosroda « in je pokazal na možaka, ki sta v tem porabila najin raz-

govor in vrgla v morje sužnja, ki je prišel za menoj skozi lino, »že komaj čakata, da končava najin pogovor. Ali imaš kako sporočilo, da ga za te izvršim? Ako ga imaš, ven ž njim, zakaj čas je kratek in tisti prostor spodaj mora biti ob zori izprazen.«

»Sam za sebe ti nimam ničesar sporočiti, imam pa neko sporočilo za tebe, de Garcia,« sem mu odgovoril. »Preden ti ga povem, naj izpregovorim nekaj drugega. Zmagal si, kot vse kaže, podli morilec, vendar morebiti še ni konec vsega. Tvoj strah se utegne vseeno še uresničiti. Mrtev sem, ampak moja osveta utegne vseeno še dalje živeti, zakaj prepuščam jo Roki, v katero bi jo bil moral že takoj iz početka položiti. Mogoče boš živel še nekaj let; ali pa v resnici misliš, da se odtegneš maščevanju? Neki dan bčš umrl, de Garcia, tako gotovo kakor umrjem jaz nocoj, ampak kaj potem, de Garcia?«

»Kar tiho, prosim te,« je dejal porogljivo. »Med tem se vendar nisi dal posvetiti v duhovnika? Dejal si, da imaš neko sporočilo. Hitro, prosim, mi ga povej. Čas beži, mudi se, bratranec Wingfield. Kdo pošilja sporočilo takemu pregnancu, kot sem jaz?«

»Izabela de Siguenca, ki si jo prevaril s sleparsko porčko in zapustil,« sem odgovoril.

Planil je s stola in skočil k meni.

»Kaj je ž nio?« je šepnil srdito.

»Ej, s smrtjo so jo kaznovali.«

»Mati božja! Kako veš to?«

»Slučajno sem izvedel. In njeno prečnjo, da naj se tebi pove, kako je umrla, prikrivajoč tvoje ime, da te ljubi in ti odpušča. To je njeno sporočilo. Naj te straši na veke, ona in moja mati. Straši naj te v življenju in smrti, na zemlji in v peklu.«

Za trenutek si je zakril obraz z rokama, nato pa jih je povetil, se sesedel nazaj na stol in zaklical mornarjema:

»Proč s tem sužnjem! Zakaj sta tako počasna?«

Možaka sta se mi približala, ampak mene ni bila volja, da bi pustil, da bi me onadva vrgla v morje; želel sem, da bi bil de Garcia deležen moje usode, ako bi bilo mogoče. Iznemada sem skočil proti njemu,

ga zgrabil okoli pasa in ga potegnil s stola. Tolika je bila moja moč, ki sta mi jo dala jeza in obup, da se mi je posrečilo vdigniti ga do vrha ograje. Na žalost ne dalje, kajti v tistem trenutku sta priskočila mornarja in mi ga iztrgala iz rok. Nato so planili nad mene z mečem v roki in spoznal sem, da je bilo vse izgubljeno. Prijel sem se ograje in skočil v morje.

Razum mi je veleva, da je najboljšo, da čim hitreje utonem; sklenil sem, da niti plavati ne poskusim, temveč da se takoj pogreznem. Toda veselje do življenja je bilo presilno in čim sem se dotaknil vode, sem razprostrl roke in začel plavati ob ladji, v njeni senc, ker sem se bal, da ne bi de Garcia ukazal streljati v mene s pušicami in kroglijami iz pušk. Ko sem tako plaval, sem ga slišal, ko je zaklel in rekel:

»Ni ga več. To pot je dobro šlo, ampak za las je manjkalo, da se moje slutnje končno niso uresničile. Pah! Kako me straši pogled na tega človeka!«

Zavedel sem se v svojem srcu, da ravnam prav nespametno; četudi bi me bili morski somi pustili na miru, bi vseeno plaval po tej topli vodi šest ur, osem, a navsezadnje bi moral vendarle utoniti; kaj bi mi koristili vsi ti napor? Vzlic takim mislim sem plaval počasi naprej; po vsej nesnagi in smradu s sužnji napo'njenega spodnjega dela ladje, mi je bila čista morska voda in dihanje čistega zraka kakor jed in vino, in čutil sem, da mi spotoma moči naraščajo. Sedaj sem bil gotovo že sto korakov daleč od ladje; dasi so me na krovu ostali težko videli, sem še vedno slišal pluskanje vode, ko so metali sužnje s krova, in vpitje potapljačih, katere so bili žive vrgli v morje.

Dvignil sem glavo in se oziral po širnih vodah; v daljavi sem opazil nekaj, ki je plavalo po morju; začel sem plavati tja vsak hip pričakujoč, da me bo konec, kajti v tistih morjih mrgoli morskih somov. Kmalu sem pripravil bližje in sem v veliko veselje spoznal, da je bil velik sod, katerega so vrgli z ladje in ki je plaval rokonce obrnjen po vodi. Dospel sem do njega, ga suval od spodaj toliko časa, da se je tako nagnil, da sem se ujel z roko ob zgornji rob. Spoznal

sem, da je bil poln kruha in da so ga vrgli v morje zavoljo tega, ker je kruh smrdel. Teža tega smrdljivega kruha pa je delovala kot tešina, ki je držala sod v ravnotežju, da je plaval v vodi pokonci. Prišlo mi je na misel, da bi bil nekaj časa varen pred morskimi somi, ako bi mogel priti v sod; samo nisem vedel, kako bi prišel vanj.

Ko sem tako ugibal, sem se slučajno ozrl nazaj; niti dvajset korakov daleč sem videl plavuto morskega soma nad vodo, ki se je z vso hitrostjo bližala proti meni. Obšla me je groza, ki mi je dala moč in razum. Potegnil sem rob soda nizdol, da se je voda začela vlivati vanj, se oprijel z obema rokama, se vzdignil in uprl s koleni ob sod. Še danes ne vem, kako se je bilo pravzaprav zgodilo, ampak v naslednjem hipu sem bil v tem čolnu, ne da bi se bil posebno ranil; samo golenico sem si oprasn timer. Dasi sem si s tem dobil nekak čoln, je bil njegov položaj tak, da se je moral pogrezniti; poleg plesnjivega kruha in teže mojega telesa je bilo v njem tudi toliko vode, da se je rob soda le malo vzdigoval nad morsko gladino; če bi bilo prišlo še za eno vedro vode vanj, bi me ne mogel več nositi. V tistem hipu se je tudi plavuta prikazala prav v bližini in sem čutil, kako se je sod stresel, ko se je morski som z gobcem zadel vanj.

Kakor nor sem pričel z obema rokama izmetavati vodo in ko sem nekoliko časa tako delal, se je rob soda vzdignil iznad vode. Ko se je bil vzdignil za nekaj palcev, se je som iznova prikazal na površini očitno razjaren, ker mu je gotovi plen ušel tik pred nosom; obrnil se je po strani in ugriznil v spodnji rob, da sem slišal, kako so njegovi zobje zahreščali ob lesu in železnih obročih, da se je sod nagnil in zasukal in pri tem zobet zadel vodo. Iznova sem jo moral izmetavati, vendar bi bil zgubljen, da bi bila riba ponovila napad. Ker ji les in železo ni dišalo je za nekaj časa odšla; še več ur potem sem od časa do časa zagledal njeno veliko plavuto. Izmetaval sem vodo toliko časa, dokler sem jo mogel doseči s periščem: nato sem si sezul čeveli in jo z njim izmetaval. Kmalu se je vzdigoval rob soda precej

visoko nad vodo, vendar si ga nisem upal še bolj o'ajšati iz strahu, da se ne bi prevrnil. Sedaj sem imel čas oči a'i in pomisliti, da mi vse to prav nič ne koristi; navsezadnje sem moral v tem položaju vendarle poginiti bodisi vsled valov bodisi vsled žeje; in bridko sem obžaloval, da sem bil tako bojazljiv, ker sem si z vsem tem samo podaljšal trpljenje.

Začel sem moliti in sem prosil Boga, da mi pomaga; nikdar nisem molil tako goreče kot tisto uro in ko sem končal, me je obšel nek čuden mir in upanje me je navdalo. Po mojih mislih je bilo nekaj čudežnega, da sem se tekom nekoliko dni trikrat rešil v veliki nevarnosti; prvič se nisem potopil z ladjo, potem sem se rešil kuge in lakote na suženjski ladji, in sedaj, dasi morda samo za malo časa, pred krvoločnim žrelom morskega soma. Zdelo se mi je, da vendar nisem utekel tem nevarnostim, ki so bile usodepolne za toliko drugih, samo zavoljo tega, da bi koncem koncev bedno poginil, in v svojem obupu sem začel upati, ko je vsako upanje že bilo nesmiselno; ne morem pa reči, ali mi je bila ta rešitev poslana od zgoraj, ali je bilo samo tako, da sem bil takrat toliko živ, da nisem mogel verjeti, da me čaka bližnja smrt.

Naposled se mi je srce zopet o'junačilo: imel sem celo pogum, da sem opazoval lepoto noči. Morje je bilo gladko kakor mlakuža, nobena sapica se ni gani'a; ko pa je mesec začel zahajati, so se po vsem nebu prikazale neštete zvezde, ki so bile tako jasne, kakor jih ne vidimo na Angleškem. Naposled so tudi zvezde obledele in zora je jela rdečiti vzhod, za njo pa so se prikazali prvi solnčni žarki. A sedaj nisem mogel videti niti petdeset korakov daleč okrog sebe, ker se je nad mirnimi vodami pojavila gosta megla, ki se je vlačila d'bro uro. Ko je solnce popolnoma vzšlo, se je megla razkadila in opazil sem, da sem se bil že zelo oddaljil od ladje; videl sem samo še njene jambore, ki so postajali vedno manjši in nejasnejši dokler niso izginili. Morje je bilo brez megle razen v eni smeri, kjer je bila prav gosta; nisem pa razumel, zakaj se je držala baš tam in nikjer drugje.

Kmalu nato je pričelo pripekati solnce in s solncem so se pričele moje muke; že en dan in eno noč nisem imel kapljice pijače na jeziku, če izvzamem požirek žganja, ki mi ga je bil dal mornar na suženjski ladji. Ne bom nadrobno popisoval tega trpljenja; zadostuje naj, da rečem, da si nikdo niti misliti ne more, kdor ni uro za uro stal v sodu, gologlav in s suhim grlom v pripekajoči vročini tropičnega solnca, katero je zopet odžarivala kakor steklo gladka morská gladina. Ščasoma so me obšle slabosti in omotica in le s težavo sem se obvaroval, da nisem padel v morje; naposled pa me je objelo neko spanje ali nezavest, iz katere me je prebudil glas vreščočih ptic in tekoče vode. Odprl sem oči; v neznansko začudenje in veselje sem spoznal, da je tisto, o čemur sem mislil, da je plast megle, bila v resnici nizka zemlja in da sem z morskim pritokom hitro plaval proti peščeni sipini ob ustju velike reke. Ptičji glasovi so prihajali od ogromnih jat morskih galebov, ki so prežali po plitvinah na ribe, ki so iskale živeža ob stekanju sladke in slane vode. Ko sem opazoval te ptice, sem videl, kako je eden galebov ujel ribo, ki gotovo ni tehtala manj kot tri funte, in jo skušal dvigniti iz vode. Ker se mu pa to ni posrečilo, je kljuval ribo na glavo, dokler je ni ubil, in jo pričel požirati baš, ko sem jaz priplaval v svojem čolnu do tistega kraja in planil nadenj, da bi mu jo odvezel. Dva tri hibe pozneje sem jo požiral surovo, dasi se čudno sliši, in odkrito priznam, da ne vem, da bi bil kdaj jedel z večjim tekom ali da bi me bila jed bolj pokrepčala.

Ko sem povžil vse, kar sem mogel, ne da bi pil vodo, sem vtaknil ostanek ribe v žep jopiča in se v mislih obrnil proti valovom ob sipini. Kmalu mi je bilo jasno, da stoječ v čolnu ne bom mogel priti čez nje: zavaljo tega sem zajahal čoln. Dospel sem v valove, kjer sem imel mnogo truda, da sem se obdržal v svojem položaju, kajti morski pritok me je nesel brzo naprej in tekem pol ure sem imel valove za seboj in sem se nabajal v ustju velike reke. Sreča mi je bila še nadalje mila: po reki je plaval kos lesa. Ujel sem ga in ga porabil kot veslo in z njegovo

močjo sem mogel naravnati čoln proti bregu, ki je bil poraščen z gostim trstjem, med katerim so rastle lepa visoka drevesa s šopi velikih orehov v vršičkih. Do tega brega sem došel brez vsake nezgode po dobrih deset ur trajajoči vožnji v sodu; vendar je bilo to zgolj naključje ali kaj, kajti tam je mrgolelo strašnih plazivcev, katerim pravijo nekateri krokodili, drugi aligatorji. Vendar dotlej še nisem poznal teh živali.

Baš o pravem času sem došel do kopne zemlje; preden sem bil na bregu, se je morski pritok obrnil in pritok in morski tok me je nesel zopet nazaj na morje, odkoder bi se gotovo nikoli več ne vrnil. Poslednjih deset minut sem moral napeti vse moči, da sem mogel z vso silo poganjati sod proti bregu. Naposled sem opazil, da plava po komaj štiri čevlje globoki vodi; skočil sem v vodo in brodil do brega, kjer sem se vrgel na tla, da bi se odpočil in zahvalil Boga, ki me je vse dotle tako čudežno obvaroval. Toda žeja ki se je sedaj še silnejše oglasila, mi ni da'la, da bi dolgo ležal; zlezal sem na noge in stopal ob bregu reke, dokler nisem došel do deževnice v mlakuži; pokusil sem jo in voda je bila sladka in dobra. Pil sem jokajoč od veselja, da sem mogel zopet enkrat okusiti vodo, pil in pil, dokler nisem mogel več; oni, ki so bili že v tako bednem položaju kot jaz, naj se spomnijo, kaj jim je bila voda, ker ne najdem besedi, da bi mogel z njimi to povedati. Ko sem se bil napil in si opral slano vodo z obraza in telesa, sem vzel iz žepa ostanek ribe in jo hvaležno pojedel; tako okrepčan sem se ulegel v senco grma z belim cvetjem in sem v svoji silni utrujenosti zaspal.

Ko sem zopet odprl oči, je bila noč; ni pa dvoma, da bi bil spal še mnogo dalje, da me ne bi srbelo in peklo po vsem životu neznansko, tako da sem skočil pokonci in celo zaklel od bolečin. Izprva nisem vedel, kaj je bilo vzrok teh novih muk, kmalu pa sem spoznal, da je po zraku mrgolelo mušicam podobnih žuželk; kjer mi je taka mušica sedla na golo kožo, je sesala kri in hkratu vlivala strup v rano. Tem strašnim mušicam pravijo Španci moskito. Ampak ti komarji niso bili edine muhe; celi roji nekih drugih

mušic, ki niso bile večje od glavic bucike, so padli po meni kakor padejo krvni psi po utrujenem medvedu, zarili glave v moje meso, ki se je sčasoma začelo gnojiti, kjer so me vgriznile. Španci jim pravijo garapata. Bile so pa še druge take žuželke preštevilne, da bi jih našteval, in vsake oblike in velikosti, vse pa so imele to skupno lastnost, da so grizle in pikale in bile strupene. Preden se je jutro zasvitalo, sem malone znorel zbog te nadloge, ker se na noben način nisem mogel rešiti in obvarovati teh živali. Proti zori sem šel in se ulegel v vodo v nadi, da si olajšam bolečine; nisem bil niti minuto v vodi, ko se je iz blata v moji bližini vzdignil velikanski krokodil. Neznansko prestrašen sem planil proti bregu; dotlej še nisem bil videl take ogromne, zlokobne zveri: na bregu sem bil seveda zopet žrtev kri'atih in rlažečih se živali, ki so prežale name v celih rojih.

Pa dovolj o teh vražjih žuželkah!

Trinajsto poglavje.

Na žrtveniku.

Naposled je prišlo jutro in me našlo v prav žalostnem stanju; obraz mi je bil vsled strupenih pikov moskitov otekel, da je bil debel kot buča, ostali del telesa pa je bil komajda v boljšem stanju. Povrh tega nisem mogel biti za hip na miru, tako silno me je srbelo po vsem životu in sem moral tekati in skakati kot bi bil nor. Na katero stran naj bi se obrnil, da bi prišel iz tega ogromnega močvirja, kjer nisem nikjer videl nobene strehe, nikjer nobenega znamenja o ljudeh? Na to vraščanje nisem vedel odgovora; ker pa sem se moral venomer gibati, sem stopal ob bregu reke naprej in prepodil mnogo krokodilov in ostudnih kač. Kmalu sem prišel do spoznanja da v takih mukah ne bi mogel dolgo živeti. Sklenil sem prodirati naprej, dokler se ne bi nezavesten zgrudil in bi smrt naredila konec mojemu trpljenju.

Tako sem hodil dobro uro ali še bolj dolgo in sem dosel do nekega kraja, kjer ni bilo ne grmovja ne trstja. Preko tega prostora sem skakal in plesal in mahał z oteklimi rokami po komarjih, ki so mi brneli okoli glave. Konec tega odprtega kraja ni bil več daleč, kar sem nameril ves utrujen na gručo mož, ki so bili rujave barve in oblečeni v bele halje in lovili ribe v reki. Poleg njih je bilo v vodi več čolnov natovorjenih z blagom; možaki so baš jedli. Kakor hitro so me ugledali, so začeli vzklikati v neznanem jeziku, zgrabili za orožje, ki je ležalo zraven njih — bili so toki s puščicami in leseni kiji, obloženi na obeh straneh z ostmi iz kremenastega stekla — in planili proti meni, kakor da bi me hoteli pobiti. Vzdignil sem roke proseč jih usmiljenja; ko so spoznali, da sem bil neoborožen in neškodljiv, so odložili orožje in me ogovorili. Zmajeval sem z glavo v znamenje, da jih ne razumem in kazal najprvo proti morju, potem pa na otekli obraz. Prikimali so mi, češ da so me umeli. Eden izmed njih se je podal v enega čolnov in prinesel seboj nekako mazilo, ki je bilo rujave barve in lepo dišalo. Z znamenji so me narotili, da naj slečem vsa oblačila, kar sem jih imel na sebi in katerim so se silno čudili. Ko sem se slekel, so mi namazali telo z mazilom, ki mi je že ob samem dotiku močno olajšalo neznosno srbečico in sklečino, in je povrh vsega omrzelo moje meso žuželkam, ki me potem niso več nadlegovale.

Po maziljenju so mi dali ocvrte ribe in kruh in pa neko jako okusno vročo pijačo, pokrito z rujavimi penami, o kateri sem pozneje dognal, da je bila čokolada. Ko sem se bil najedel in so se oni tiho pogovarjali med seboj, so mi dajali znamenja, da naj stopim v enega čolnov, kjer so mi dali štorje, da bi nanje legel. Storil sem, kakor so mi veleli, in z menoj so stopili v čoln trije možaki, kajti čoln je bil velik. Eden teh možakov, jako resnoben človek prijaznega obraza in vedenja, o katerem sem sodil, da mora biti njihov poglavar, je sedel meni nasproti, ostala dva pa sta se postavila eden ob rilcu drugi ob krmi čolna, katerega sta vozila s pomočjo vesel. Nato smo

odrinili v spremstvu ostalih treh čolnov. Nismo še prišli daleč, ko me je sina moja utrujenost premagala, da sem zaspal.

Zbudil sem se se jako okrepčan; spati sem moral več ur, kajti solnce je že zahajalo; močno pa sem se čudil, ko sem spoznal, da je resnobni možak, moj tovariš v čolnu, čuval nad menoj, ko sem spal, in mi odganjal z listnato vejo mušice. Njegova prijaznost mi je pričala, da se mi ni bilo treba bati, da bi ti ljudje slabo ravnali z menoj; ko sem se bil pomiril v tem pogledu, sem začel ugibati, v katero neznano deželo sem bil prišel in kakšni so njeni prebivalci. Kmalu pa sem opustil to ugibanje, ker nisem imel nobenega temelja, na katerega bi se naslanjal, in sem pričel opazovati pokrajino. Veslali smo po neki reki, ki je bila manjša od one, v katero sem bil priplaval in se rešil; tudi nismo bili več v močvirju. Na obeh straneh je ležala odprta pokrajina, ali bolje rečeno, pokrajina, ki bi bila odprta, da ne bi na njej rastla drevesa, ki so bila večja od največjega hrasta in mestoma jako lepo. Po teh drevesih so se ovijale ovijalke, ki so visele z najvišjih vej kakor debele vrvi, in med temi so bile mnoge neznane rastline s sijajnimi cveti, katere so se oprijemale drevesne skorje kakor se mah oprijema zida. Po vejah so sedele ptice, ki so imele vreščeče glasove in sijajno perje, ter opice, ki so lajale in čebljale.

Baš ko je solnce zahajalo nad vsem tem čudnim novim prizoriščem, so čolni dospeli do izkrcališča, zgrajenega iz lesa, in stopili smo na suho. V tem se je hitro stemnilo in v temi nisem mogel razločiti drugega, kakor da so me peljali po dobri cesti. Kmalu smo dospeli do nekih vrat; po lajanju psov in številu ljudi, ki so se gnetli okoli njih, sem sodil, da je tukaj vhod v mesto; šli smo skozi in stopali po dolgi ulici, katero so na obeh straneh obdajale hiše. Pri zadnji hiši se je moj spremljevalec ustavil, me prijel za roko in me peljal v dolgo, nizko sobo, katero so razsvetljevale lončene svetilke. Tukaj se mu je približalo nekaj žensk, ki so ga poljubile, druge zopet, ki sem jih imel za služinčad, so ga pozdravile s tem,

da so se z eno roko dotaknile tal. Kmalu pa so se oči vseh obrnile vame; vznemirjeno so vpraševali poglavarja; kaj so govorili, nisem razumel in sem samo ugani pomen njihovega govorjenja.

Ko so se me nagledali, so prinesli obilno večerjo, ki je obstojala iz raznovrstnega neznanega mesa, in me povabili, naj se jim pridružim. Rade volje sem se odzval vabilu, sedel na štorjo in se lotil jedi, ki so mi jih prinesle ženske v skledah in postavile na tla. Med temi ženskami sem opazil eno, ki je vse ostale daleč presegala po lepoti, dasi ni bila nobena neprijetna za oko. Bila je bolj temne polti, toda poteze njenega obraza so bile pravilne in oči lepe. Njena postava je bila visoka in vitka in ljubkost njenega obraza je povečaval čar njene lepote. To dekle omenjam tukaj iz dveh vzrokov; prvič, ker me je rešila enkrat mučenja in enkrat, da nisem bil žrtvovan bogovom; drugič pa zavoljo tega, ker ni bila nobena druga kot ona ženska, ki je pozneje zaslula pod imenom Marina, ljubica Korteza, ki ne bi bil brez njene pomoči nikdar osvojil Mehike. Tisti čas pa se ji niti sanjalo ni, da ji je bilo usojeno, da bo spravila državo Anahuak pod okrutni jarem Špancev.

Izza trenutka, ko sem vstopil, sem spoznal, da se je Marina — tako jo bom odslej nazival, kajti njeno indijansko ime je predolgo, da bi ga napisal — usmilila mojega bednega stanja in storila vse, kar je bilo v njeni moči, da bi me čuvala pred nizkotno radovednostjo in ustregla mojim potrebam. Prinesla mi je vodo, da sem se umil, in čisto oblačilo iz platna, da bi nadomestil slabo razcapano obleko, ter plašč za rame, narejen iz svetlih peres.

Po večerji so mi dali štorjo, da bi spal na njej v posebni majhni sobi; tukaj sem se ulegel in razne misli so mi rojile po glavi; dasi sem bil morda izgubljen za domači svet, sem vsaj prišel med ljudi, ki so bili dobri in prijazni, in niso bili divjaki, kakor sem razbral z številnih znakov. Eno pa me je močno pripravljalo v skrbi; zaznal sem, da sem bil tudi ujetnik, dasi so dobro ravnali z menoj; na pragu moje male sobice je namreč spal možak, oborožen z

sulico z bakreno ostjo. Preden sem legel, sem pogledal skozi leseno drogovje, ki je služilo kot nekaka zaščita za okno, in videl, da je hiša stala na robu velikega odprtega prostora, na katerem se je na sredi vzdigovala sto ali več čevljev visoka piramida. Na vrhu te piramide je stalo poslopje iz kamna, ki je bilo po mojih mislih tempelj, in pred njim je gorel ogenj. Ugibajoč, v kakšen namen je utegnita biti zgrajena ta ogromna zgradba in kateri veri na čast, sem zaspal.

Usojeno mi je bilo, da sem drugo jutro več izvedel.

Na tem mestu mi bodi dovoljeno, da omenim — kar sem seveda šele pozneje doznal — da sem bil v mestu Tobasko, glavnem mestu ene južnih provinc države Anahuak, ki leži nekoliko sto milj daleč od osrednjega glavnega mesta Tenoktitlan ali Mehiko. Reka, v katero me je bil zanesel morski pritok, je Rio de Tobasko, kjer je v naslednjem letu Korteza stopil na suho, moj gostitelj ali bolje rečeno ugrabitelj pa je bil kasik ali poglavar Tobaska, prav isti človek, ki je pozneje daroval Marino Kortezu. Tako se je zgodilo, da sem bil z izjemo nekega Aguilarja, katerega je bil pred šestimi leti vihar vrgel z nekoliko tovariši na jukatansko obalo, prvi beli človek, ki je bival med temi Indijanci. Tega Aguilarja je rešil Korteza, dočim so bili njegovi tovariši vsi žrtvovani Huicelkotlu, strašnemu vojnemu bogu tiste dežele. Vendar so Indijanci že poznali ime Špancev, pred katerimi so domačimi imeli praznoveren strah; leto dni, preden je mene nesreča zanesla v te kraje, je bil hidalgo Hernandez de Cordova obiskal jukatansko obalo in imel več bitk z domačini; bolj zarana v letu mojega prihoda pa je bil Juan de Grigalva dospel baš do te reke Tobasko. Tako se je prigodilo, da so tudi mene prištevali temu njim neznanemu novemu ljudstvu Tjulov, kakor so Indijanci rekali Špancem, in zbok tega med sovražnika, po čegar krvi so žejali njihovi bogovi.

Ob svitanju dneva sem se prebudil; spanje me je zelo pokrepčalo. Ko sem se umil in oblekel v platneno oblačilo, katero so mi dali, sem odšel v veliko

sobo, kjer so mi postregli z zajtrkom. Komaj sem bil z jedjo pri kraju, je vstopil moj ugrabitelj, kasik, v spremstvu dveh možakov take zunanosti, da mi je groza pretrsla srce. V obraz sta bila divja, strašna; oblečena sta bila v črno haljo, v katero so bili uvezeni tajni, mistični znaki rdeče barve in dolge, kuštrave lase jim je neka snov držala skupaj, ki je nisem poznal. Ta dva možaka, na katera so vsi navzoči z glavarjem vred zri z največjim spoštovanjem, sta divje bulila vame, da mi je kri zastajala po žilah. Eden njiju je stopil k meni, mi je raztrgal belo oblačilo in položil umazano roko na srce, ki mi je hitro bilo, in šel na glas utripe, drugi pa je prikimal njegovim besedam. Pozneje sem doznal, da je rekel, da sem zelo krepak.

Ozrl sem se okrog sebe, da bi razbral z obraza navzočih, kaj pomeni to dejanje, in moje oči so se sešle z očmi Marine; njen pogled je bil tak, da me je minula vsa negotovost. V njem sem videl grozo in usmiljenost in zavedel sem se, da me je čakala grozna smrt. Preden pa sem mogel kaj storiti, da, preden sem sploh utegnil misliti, sta me duhovnika ali paba, kakor jim pravijo Indijanci, zgrabila in me vlekla iz sobe. Vsa hiša nam je sledila razen Marine in Kasika. Prišedši iz hiše sem se znašel na velikem štirioglatem prostoru a i trgu, katerega so obroblyale številne lepe hiše iz kamna, nekatere tudi iz blata; trg se je hitro napolnil z ogromno množico ljudi, moških žensk in otrok, ki so zija i vame, ko sem stopal proti piramidi, vrh katere je gorel ogenj. Ob vznožju te piramide so me peljali v majhno izbo, izdolbeno v njenem pritličju; tukaj so mi duhovniki strgali oblačilo s telesa, tako da sem bil popolnoma nag, samo okoli ledja sem imel kos platna, na glavi pa venec krasnih cvetic. V tej izbi so bili še trije drugi ljudje, Indijanci, ki so bili tudi obsojeni na smrt, kakor sem sodil po grozi, ki se jim je videla na obrazu.

Visoko nad nami se je naenkrat oglasil boben. Peljali so nas iz izbe in postavili v spreved mnogih duhovnikov; jaz sem bil prvi med žrtvami. Duhovniki so zapeli neko pesem in začeli smo stopati na

piramido po poti, ki se je vijugala okoli in okoli ogromne zgradbe, dokler se ni končevala na ravni strehi, ki je mogoče merila kakih štirideset korakov v četvrt. Jako lep je bil razgled po okolici, ampak v tisti uri se nisem zmenil za noben razgled, in najsi bi bil še tako krasen. Na drugi strani ravne strehe sta se dvigala dva lesena stolpa, visoka kakih petdeset čevljev. Bila sta templja Huicelkctla, boga vojske, in Kuecalkotla, boga zraka, kojih odurni, iz kamna izklesani podobi sta se nam režali skozi odprta vrata. V sobanah teh templjev so stali majhni oltarji, na oltarjih pa velike skledе iz zlata, v katerih so bila srca onih, katere so bili prejšnji dan žrtvovali. Te sobane pa so bile tudi polne vsakovrstne nesnage. Pred templjema je stal oltar, na katerem je gorel večni ogenj, pred oltarjem pa kamen iz črnega marmorja v velikosti velike mize in še en velik izklesan kamen, po obliki podoben kolesu, ki je meril kakih deset čevljev počez in imel v sredini bakren obroč.

Vseh teh reči sem se spomnil pozneje, ampak tisti čas jih niti videl nisem. Kakor hitro smo dospeli na ravno streho, so me zgrabili in vlekli h kolesastemu kamnu. Tukaj so mi opasali usnjat pas, ki je bil privezan z vrvjo k obroču sredi kamna; ta vrv je bila tako dolga, da sem se mogel gibati do roba kamna in nič dalje. Nato so mi dali v roko sulico z ostjo iz kremena; enako sulico sta dobila ujetnika, ki sta prišla z menoj vred tja gori. Z znamenji so mi pojasnjevali, da se moram bojevati z njima. Ona dva sta morala kamen naskakovati, jaz pa braniti. Prišlo mi je na misel, da bi bil mčrebiti prost, ako bi ubil v boju ta dva ujetnika. Da bi si tako rešil svoje življenje, sem se pripravil, da bi jima vzel njihovo, ako bi bilo mogoče. Zdajci je dal veliki duhovnik znamenje in ukazal ujetnikoma, da me napadata. Reveža pa sta bila od strahu pred smrtjo kakor odrevenela, da niti ganiti nista mogla. Zavaljo tega so jih začeli duhovniki pretepali z usnjatimi pasovi, tako da sta naposled tuleč od bolečin planila proti meni. Eden je došel do kamna in skočil nanj malo pred drugim in jaz sem ga sunil z sulico v roko. Mahoma je vrgel orožje

od sebe in zbežal, za njim pa njegov tovariš. Nobe-
nega poguma nista imela in tudi vse bičanje, ki sta
ga bila zopet deležna, ju ni ni moglo pripraviti do
tega, da bi se še enkrat obrnila proti meni.

Ko so duhovniki spoznali, da jima ne morejo
vteptsti poguma, so sklenili, da jima naredijo konec.
Med šumno godbo in petjem so zgrabili onega, kate-
rega sem bil sunil s sulico, in ga vlekli k velikemu
kamnu iz črnega mramorja, ki je bil pravzaprav ka-
men, na katerem so žrtvovali svojim bogovom žrtve.
Vrgli so ga na kamen, prsi obrnjene navzgor. V tem
položaju ga je držalo pet duhovnov, dva za roke, dva
za noge in eden za glavo. Veliki duhovnik, prav tisti,
ki je meni tipal srce, si je oblekel škrlatasto haljo,
zmolil nekako molitev, vzdignil zakrivljen nož iz kre-
menastega stekla ali icli, in z enim samim sunkom
razparal nesrečniku prsa in opravil starodavno da-
ritev solncu.

V tem trenutku se je vsa množica ljudi spodaj
na trgu, ki je videla vse to krvavo dejanje, vrgla na
tla in klečala toliko časa, dokler niso vrgli daritve
v zlato kadilnico pred soho boga Huicelkotla. Nato so
se strašni duhovniki vrgli na truplo in ga glasno
vzklikajoč nesli do roba piramide ali teokali, kjer so
ga zvalili po strmi strani nizdol. Ob vznožju strmine
so drugi možaki, ki so čakali tam, vzdignili telo in
ga nesli proč; v kakšen namen, tisti čas nisem vedel.

Komaj je bila prva žrtev mrtva, so zgrabili drugo
in ravnali ž njo kot s prvo. Množica spodaj se je zopet
vrgla na kolena. Za njim pa je naposled prišla vrsta
name. Čutil sem, da so me zgrabili, zavest me je za-
pustila in se mi je vrnila šele potem, ko sem ležal
na tistem peklenškem kamnu in so me duhovniki
vlekli za roke, noge in glavo, da so se prsa nategovala
navzgor; moja koža je bila napeta kot koža na bobnu,
nad menoj pa je stal tisti človeški hudič v svojem
rdečem p'ášču in držal nož iz stekla v roki. Nikoli
ne pozabim tistega hudobnega obraza, katerega je raz-
paljevala sla po krvi, niti srepega pogleda njegovih
oči, ko je vrgel kuštrave lase nazaj. Vendar me ni
takoj zabodel, ampak je bulil vame in me zbadal z

ostjo mčža. Ko je paba namerjal nož in kazal ž njim sempatja, se mi je dozdevalo, kakor da izim dolga leta na žrtveniku. Naposled sem videl skozi meglo, ki mi je omotila oči, nož, ki se je zapliskal v zraku. V trenutku pa, ko sem baš mislil, da je prišla moja zadnja ura, ga je neka roka zgrabila za nadiakti in jo zaarza a, hkratu pa sem slišal nek glas, ki mu je nekaj šepnil.

Duhovniku očividno ni bilo všeč, kar je bil slišal. Zatulil je na ves glas in planil proti meni, da bi me ubil, toda iznova ga je zgrabila neka roka, da me ni mogel z nožem. Nato je odšel v tempelj boga Kuecalkotla, dočim sem jaz ležal na žrtveniku v neizmernem smrtnem strahu; menil sem namreč, da so sklenili, da me mučijo pred smrtjo in da so jo samo iz tega vzroka odložili.

Tako sem ležal na žrtveniku. Vroče solnce me je žgalo po prsih, od spodaj sem pa se je slišalo rahlo mrmranje tisocev in tisocev začudenega ljudstva. Ko sem ležal z eknjen na tisti strašni kameniti postelji, mi je prišlo v spomin na stotine malenkosti, na ktere sem bil že pozabil, in ž njimi spomini na moja otroška leta, na mojo prisego, dano očetu, na poslovilni poljub Lilije, na obraz de Garcie, ko so me vrgli v morje, in naposled sem se nekam čudno čudil, zakaj so ti duhovniki tako okrutni.

Navsezadnje sem slišal glas bližajočih se stopinj in zamizal. Nisem mogel več prenesti pogleda na tisti grozni nož. Toda glej! Nož mi ni predril prsi. Nenadoma so mi razvezali roke in me postavili na noge, dasi nisem upal, da bi še kdaj stal na njih. Ker nisem mogel hoditi, so me nesli do roba ravne strehe. Tukaj je veliki duhovnik, ki me je nameraval umoriti, izpregovoril na ves glas nekaj besedi spodaj zbrani mčžici, med katero je završalo kakor v gozdu, kadar potegne mččan veter, me objel z okrvavljenimi rokami in poljubil na čelo. Tedaj sem zopet zagledal kasika, ki me je bil ujel. Stal je zraven mene resnoben, uluden, s smehljajem okrog usten. Kakor se je bil smehljajal, ko me je izročil pabam, tako se je smehljajal tudi sedaj, ko me je dobil zopet iz njihovih rok.

Nato so me umili in oblekli in me peljali v svetlišče boga Kuecalkotla; tam sem stal nekaj časa pred odurno podobo tega boga in strme gledal zlato kadilnico, ki je bila pripravljena, da sprejme moje srce, duhovniki pa so med tem molili. Odtod so me peljali po vijugasti poti, ki se je vila okoli piramide, do njenega vznožja, kjer me je moj kasik prijel za roko in me odpeljal skozi zbrano množico, ki me je sedaj gledala z nekim čudnim spoštovanjem. Prva oseba, katero sem zagledal, ko smo dospeli v kasi-kovo hišo, je bila Marina. Pogledala me je in mi zašepetala nekoliko prijaznih besedi, katerih seveda nisem razumel. Nato so me peljali v mojo izbo, kjer sem prebil ostali del dneva ves onemogel in izmučen vsled vsega, kar sem pretrpel. Resnično, prišel sem bil v deželo hudičev.

Sedaj pa naj povem, kaj se je bilo zgodilo, da sem se rešil noža. Bil sem vseč Marini kateri se je zasmilila moja usoda, in ker je imela bistro glavo, je iznašla pot, da me je rešila. Ko so me bili peljali na žrtvenik, je govorila z mojim gospodarjem kasi-kom ter ga spomnila na to, da je Montezuma cesar države Anahuak, bil v stiski vsled Tjulov ali Špan-cev in da je jako želel, da bi videl enega izmed njih. Povedala je, da sem očitvidno tudi jaz Tjule in da bi se Montezuma silno razsrdil, če bi me žrtvovali v oddaljenem mestu, namesto da bi me poslali nje-mu, da bi me on ukazal žrtvovati, če bi se mu pri-merno videlo. Kasik ji je na to odgovoril, da so njene besede pač modre, da bi pa bila morala to že raje povedati. Sedaj so me že duhovniki imeli v rokah in ni upanja, da bi me mogel rešiti iz njihovih krempljev.

»Zapomni si.« je odgovorila Marina, »kaj ti povem. Bog Kuecalkotl, kateremu hočejo žrtvovati tega človeka, je bil bel človek, in kaj lahko je mogoče, da je ta beli možak eden njegovih otrok. Ali pa bo bogu vseč, ako mu žrtvujejo enega njegovih otrok? Ako bi pa tudi ne vzbudili jeze boga, je popolnoma gotovo, da bo Montezuma razjarjen in se bo maščeval nad teboj in nad duhovniki.«

Ko je kasik slišal te besede, je spoznal, da je Marina govorila resnico; odhitel je in zadržal nož duhovnika baš v zadnjem trenutku, da mi ni prebodel prsi. Duhovnik je bil izprva silno razkačen in je zavpil, da je tako ravnanje bogoskrunstvo; ko mu je pa kasik vse obrazložil, je spoznal, da je najboljše, če si ne nakoplje Montezumove jeze. Zavaljo tega so me oprostili in peljali v svetišče; ko sem prišel iz njega, je paba oznanil zbranemu ljudstvu, da je bog izjavil, da sem eden njegovih otrok; to je bil vzrok, da so ravnali z menoj z velikim spoštovanjem takrat in pozneje.

Štirinajsto poglavje.

Rešitev Guatemoka.

Po tem strašnem dnevu so prebivalci mesta Tobasco, ki so mi nadeli ime Tjule ali Španec, dobro ravnali z menoj in me niso več skušali žrtvovati. Ne samo to; dali so mi lepo oblačilo in dobro hrano in mi dovolili, da sem šel kamor sem hotel; seveda pod neprestanim nadzorstvom stražnikov, ki bi bili kaznovani s smrtjo, ako bi jim ušel. Zvedel sem tudi, da so drugi dan potem, ko so me rešili iz rok njihovih duhovnikov, poslali sele do velikega vladarja Montezume, ki so mu sporočili, kako so me bili ujeli. in želeli izvedeti, kaj hoče on z menoi narediti. Toda pot do glavnega mesta Tenoktitlana je bila dolga in preteklo je mnogo tednov. vr eden so se vrnili. Ta čas sem porabil s tem, da sem se učil mavski jezik in nekoliko tudi jezik Aztekov. in to s pomočjo Marine in drugih. Marina namreč ni bila Tobasčanka. ampak je bila rojena v Painali, na južovzhodni meji cesarstva. Njena mati jo je bila prodala trgovcem, da bi Marinina dedščina pripadla nekemu drugemu njenemu otroku iz drugega zakona. in tako je dekle naposled prišlo v roke kasika mesta Tobasko.

Spoznal sem tudi nekoliko zgodovine in šege tiste dežele in pisavo z znamenji. katere sem se naučil brati; posebno pa sem zaslovel med prebivalci vsled svoje zdravniške veščosti, tako da so sčasoma verjeli,

da sem v resnici otrok dobrega boga Kuecalkotla. Čim bolj pa sem proučeval to ljudstvo, tem manj sem ga razumel. V večini ozirih so bili na enaki stopinji kot vsi narodi našega sveta, kar sem jih poznal. Nobeno ljudstvo ni bolj vešče v obrti, malo jih je, ki so boljši stavbeniki ali imajo čistejše zakone. Nadalje so pogumni in potrpežljivi ljudje. Ampak njihova vera je bila kakor črv v korenini zdravega drevesa. V naukih je bila plemenita in je imela mnogo skupnega z našo vero, kakor n. pr. obred sv. krsta; ampak povedal sem že, kako so jo izvrševali v dejanju. Kaj bolj okrutnega, krvoločnega ni mogoče misliti kot so njihove krvave daritve in žrtvovanja!

Ko sem bil en mesec v Tobasku, sem se priučil toliko njihovemu jeziku, da sem se razgovarjal z Marino, s katero sem se sprijaznil, vendar nič več; od nje sem izvedel največ poučnega in koristnega in dobil mnoga napotila, kako se moram vesti, da bom bolj varen. Jaz pa sem jo v zahvalo poučeval nekoliko v naši veri in ji pripovedoval o šegah Evropecev: to znanje, ki ga je bila pridobila pri meni, jo je delalo pozneje tako koristno Špancem in jo pripravljalo, da je vzprejela njihovo vero in dobila pogled v življenje belih ljudi.

Dobre štiri mesece sem tako bival v hiši kasika v mestu Tobasko, ki je šel v svoji prijaznosti do mene tako daleč, da mi je celo ponudil svojo sestro v zakon. Na to ponudbo sem kolikor mogoče prijazno odgovoril, da to ni mogoče, in on se mi je čudil kajti dekle je bilo v resnici zalo. Res, tako dobro so ravnali z menoj, da bi bil skoraj vzljubil to dobro, vešče in marljivo ljudstvo, če moje srce ne bi bilo tako daleč in da bi oni ne imeli tako strašnih obredov svoje vere, ki sem jim malodane vsak dan moral biti priča.

Ko so že minuli dobri štirje meseci, so se na posled vrnili se'i z dvora cesarja Montezume, katere so na potu močno zadrževale in ovirale narasle reke in druge nezgode. Tako velika je bila važnost ki jo je cesar polagal na to, da so me prijeli, in tako silno me je želel videti v svoji prestolici, da je bil poslal

svojega lastnega nečaka kneza Guatemoka pome in ž njim veliko spremstvo vojnika.

Nikdar ne pozabim prvega mojega sestanka s tem knezom, ki je pozneje postal moj najdražji tovariš in sobojevnik. Ko je došel s svojim spremstvom v Tobasko, me ni bilo doma, ker sem bil na lovu; šel sem bil streljat jelene z lokom in puščicami; v tem orožju sem bil tako izurjen, da so se mi vsi Indijanci čudili; seveda niso vedeli, da sem bil v streljanju z lokom dobil dvakrat darilo pri strelnih tekmah v domačem mestu. Poseben sel nas je prišel klicat z lova in vrnili smo se neutegoma, noseč lovski plen seboj. Ko sem došel na dvorišče kasikove hiše, je na njem mrtolelo vojnika v sijajni opremi. Med njimi pa je bil eden, ki je bil še sijajnejši od ostalih. Bil je mlad, jako velik in p'čtat, prav lepega obraza, oči pa je imel kot orel: s'loh je vsa njegova zunanost dihala veličastvenost in visokost. Telo mu je obdajal zlat oklep. Preko katerega je visel plašč iz sijajnega perja, izbrano sestavljenega v pramenih iz različnih barv. Na glavi je nosil čelado s kraljevo perianico, to je orlom, ki je stal na kači, narejeni iz zlata in draguljev. Na rokah in pod koleni je nosil obroče iz zlata in draguljev, v roki pa je držal sulico z bakreno rezino. Okoli njega je stalo mnogo plemičev, ki so bili precej njemu podobno opravljeni, samo da je večina njih nosila namesto zlatega oklepa telovnik iz pršitega platna, namesto kraljevskega znaka pa perjanico iz rtičnega perja.

To je bil Guatemok Montezumov nečak in pozneje poslednji cesar države Anahuak. Čim sem ga opredelal, sem ga rozdravil po indijanski šegi s tem, da sem se z desnico doteknil tal in jo nato vzdignil do glave. Guatemok pa, ki me je pozorno gledal, ko sem stal z lokom v roki, oblečen v preprosto lovsko obleko, se je odkritosrčno nasmejal in rekel:

»Vseš. Tju'e, ako keličkai roznam ljudi po njihovi zunanosti moram reči, da sva si preveč enaka po rojstvu in starosti da bi me rozdravljial, kakor rozdravlja suženi svojega gospodarja.« In podal mi je roko v pozdrav.

Prijel sem jo in mu odgovoril s pomočjo Marine, ki je z željnimi očmi preotrivala tega visokega gospoda.

»Morebiti je tako, knez, a dasi sem v svoji domači deželi uroden in premožen možak, nisem tukaj drugega kot suženj, kat' reva so iztrgali žrtvovanju.«

»Znano mi je,« je rekel in čelo se mu je pomračilo. »Dobro je za vse, ki so tukaj, da so te tako iztrali, r'eden si izdahnil življenje, sicer bi Montezumova jeza zadela vse mesto.« Pri teh besedah je porledal kasika, ki je trepetal po vsem životu, tako strašno je bilo tiste čase samo Montezumovo ime.

Nato me je vprašal, ali sem Tjule ali Španec. Povedal sem mu, da nisem Španec, ampak nekega drugega belega plemena, dasi mi je tekla tudi španska kri po žilah. Te besede so ga pripravile v zadrego, kakor je bi'lo videti, kajti še nikoli ni bil slišal o kakem drugem belem plemenu: zavoljo tega sem mu povedal nekoliko svoje zgodbe, vsaj toliko, kolikor je bila v zvezi z mojo nesrečo na morju.

Ko sem bil končal, je rekel: »Ako sem prav razumel Tjule, praviš, da nisi Španec, a imaš vseeno špansko kri v svojih žilah in si dospel semkaj na španski ladji: ta zgodba se mi vidi prav čudna. No, sicer je pa stvar Montezume, da sodi v teh zadevah, zavoljo tega ne govorimo več o tem. Pokaži mi, kako ravnaš s tistim tvojim velikim lokom. Ali si ga seboj prinesel ali si ga tukaj naredil? Privedetejo mi, da v vsej deželi ni takega lokostrelca kot si ti Tjule.«

Storil sem k niemu in mu pokazal svoj lok. Katerena sem bil sam naredil in s katerim sem lahko izstrelil puščico kakih šestdeset korakov dalje kot z vsakim anahuškim lokom; začela sva se razgovarjati o lovu in vojski, pri čemer mi je zbog mojega romanikljivega znanja jezika pomagala Marina, in preden je tisti dan potekel, sva bila prijatelja.

Skoraj teden dni je ročival knez Guatemok s svojim srreinstvom v mestu Tobasko in ves ta čas smo se mi trije jako veliko razgovarjali. Kmalu sem spoznal, da se je Marina s hrepenječimi očmi ozirala po visokem gospodu, deloma zavoljo njegove lepote,

dostojanstva in oblasti, deloma pa, ker se je bila naveličala ujetništva v kasikovi hiši in bi bila rada postala deležna Guatemokcve moči; Marina je bila častihlepna. Na mnoge načine si je skušala pridobiti njegovo srce, on pa se ni zmenil zanjo, kot je vse kazalo, tako da je naposled začela govoriti bolj odkrito in tako, da sem jaz slišal.

»Jutri odhajaš odtod, knez,« je rekla nežno, »in jaz bi te rada rrosila neko milost, ako blagovoliš poslušati svojo deklo.«

»Govori, dekle!« je odvrnil.

»Tole bi te prosila, da bi me odkupil od mojega gospodarja kasika, če te je volja, ali mu ukazal, naj me izroči tebi, in da bi me vzel seboj v Tenoktitlan.«

Guatemok se je na ves glas zasmel. »Res govoriš odkrito, dekle,« je rekel. »ampak vedi, da čaka name v mestu Tenoktitlan moja žena, cesarjeva sestrična Tekvičpo, in ž njo še tri druge ženske, ki so nekoliko ljubosumne.«

Marina je spričo tega odgovora močno zardela pod rujavo kožo svojega obraza, in prvokrat in zadnjokrat sem videl, kako so se ji mile oči pomračile, ko je odgovorila:

»Prosila sem te, da bi me vzel seboj, knez; nisem te prosila, da bi bila tvoja žena ali ljubica.«

»Mogoče pa si mislila tako,« je rekel mrzlo.

»Kakorkoli sem utegnila misliti, knez, je sedaj pozabljeno. Žele'a sem videti veliko mesto in visokega cesarja, ker sem sita tukajšnjega življenja in bi sama rada postala visoka. Zavrnil si me, toda nemara pride čas, ko bom postala visoka brez tebe, in tedaj se utegnem spomniti na sramoto, ki si mi jo ti prizadejal, knez.«

Guatemok se je vnovič zasmel, nato pa se mu je obraz nenadoma zresnil.

»Preveč smela si, dekle,« je rekel, »za vse manjše besede kot so tvoje, bi marsikdo takoj prišel na žrtvenik. Vendar jih hočem pozabiti, kajti tvoj ženski ponos je užaljen in sama ne veš, kaj govoriš. A tudi ti jih pozabi, Tjule, ako si jih razumel.«

Nato se je Marina obrnila in je odšla; prsi so se ji dvizale od srda in osramočenega ponosa ali ljubezni in ko je šla mimo mene, sem jo slišal, ko je mrmrala: »Dobro, knez, ti morda pozabiš, ali jaz nikdar.«

izza tistega dne sem dostikrat premišljeval in ugibal, ali je tisto uro kak privid bodočnosti navdal prsi dekleta ali pa je v svoji togoti govorila tjavendan. Ugibal sem tudi, ali je bil ta prizor med njo in Guatemokom morebiti v kakšni zvezi z zgodovino njenega poznejšega življenja, ali pa je Marina prinesla sramoto in propad nad svojo deželo samo iz ljubezni do Korteza kakor mi je pozneje zatrjevala. Na to je težko odgovoriti in morebiti vse to ni imelo nič opraviti z onim, kar je sledilo; kadar se namreč dogodijo veliki dogodki, radi iščemo vzroke zanje v preteklosti, ki pravzaprav niso nobeni vzroki. Mogoče je bila to zgolj minljiva strast njena, na katero se hitro pozabi; gotovo je namreč, da le malo ljudi gradi tempelj svojega življenja na trden temelj upanja ali sovrastva, poželenja ali obupa — dasi se je meni tako prigodilo — in se rajši naslonijo na usodo ter prepuste njej, da gradi zanje — in najsi se je poslužijo ali ne, ona je vseeno prva graditeljica. Vseeno mi je znano, da Marina ni pozabila na ta pogovor; v poznejših časih sem jo slišal, kako je baš tega kneza spominjala na besede, ki so bile izgovorjene med njima, in slišal plemeniti odgovor, ki ga ji je bil dal.

Samo še en dogodek iz časa mojega bivanja v mestu Tohasko mi še preostaja, da ga omenim, potem pa se podam v Mehiko in povem, kako je hči cesarja Montezume postala moja žena in kako se mi je pozneje godilo glede de Garcie.

Tisti dan, ko smo odhajali, se je vršilo veliko žrtvovanje sužnjev na ravni strehi piramide, da bi potolažili bogove, da bi nam dodelili srečno pot, najbrže tudi v čast kake svečanosti; teh namreč ni bilo pri Indijancih nikdar ne konca ne kraja. Podali smo se na strmo piramido, kajti moral sem biti vsak dan navzoč pri teh grozovitih žrtvovanjih. Ko je bilo vse pripravljeno in smo mi stali okoli žrtvenika, dočim

je množica gledala od spodaj, je oni silni paba, ki mi je nekoč tiral srce, da bi se rrenričal, kako bije, prišel iz svetišča boga Kuecalkotla in pomignil tovarišem, da naj položijo prvo žrtev na žrtvenik. Tedaj je knez Guatemok iznenada stopil naprej, nagovoril duhovnike, pokazal na njihovega poglavarja, in rekel:

»Zgrabite tega človeka!»

Obotavljali so se, dasi je dal povelje sam knez cesarske krvi; bilo bi bogoskrunstvo, če bi položili roke na velikega duhovnika. Tedaj se je Guatemok nasmešnil in vzel iz žera prstan, ki je imel v prstniku vdolan medlomoder kamen, v katerem je bilo vrezano neko čudno znamenje. Hkrati s prstanom je vzel iz žera tudi zvitek nekakega papirja, popisano s pisavo z znamenji, in oboje pokazal pabam. Prstan je bil Montezumov prstan, zvitek pa je bil podpisan po visokem velikem duhovniku iz Tenoktitlana: in vsi, ki so videli ta prstan in zvitek, so dobro vedeli da je smrt in sramota zadeva vsakogar, ki bi se zoperstavil naročilu njega, ki ga je imel. Zavoljo tega so brez vsakega nadaljnjega pomišljanja zorabili svojega poglavarja in ga držali. Nato se je Guatemok vnovič oglasil in rekel kratko:

»Po'ožite ga na žrtvenik in žrtvujte ga bogu Kuecalkotlu!»

Človek, ki se je bil tako reklensko radoval nad smrtjo drugih na istem žrtveniku, je začel trenetati in bobnati, ker ga ni bilo mikalo, da bi sam zavžil svoje zdravje.

»Zaka' moram biti žrtvovan, o knez?« je zavpil. »Jaz ki sem bil vedno zvest služabnik bogov in cesarja!»

»Zavoljo tega, ker si se drznil položiti na žrtvenik tega Tju'a« je odgovoril Guatemok in pokazal name, »in to brez dovoljenja svojega gospoda, cesarja Montezume, in zavoljo drugih hudobij ki si jih storil in ki so vse napisane v tem zvitku. Ta Tju' je sin Kuecalkotla kakor si sam proglasil, in Kuecalkotl ho maščevan zavoljo svojega sina. Proč ž njim, tukaj je cesarski ukaz!»

Tedaj so duhovniki, do tistega trenutka služabniki obojejenega velikega duhovnika, vlekli svojega poglavarja k zrtveniku in takoj je eden tovarisev, ki je obelkel njegovo škriatasto haljo, izvršil vzlic vsem prošnjam in tujenju nad njim isto umetnost, kakor jo je bil on izvršil na neštevitih zrtvah; njegovo truplo pa so vrgli z ravne strehe na piramidi. Priznati moram, da nisem vzlic svojemu dobremu srcu obžaloval, da je umrl na isti način, kakor je bil on sam usmrtil mnogo boljših ljudi.

Ko je bilo vse končano, se je Guatemok obrnil k meni in rekel: »Tako poginejo vsi tvoji sovražniki, prijatelj Tjule.«

Nekako eno uro po tem dogodku, ki mi je razodel, kako velika je moč Montezume, ki je samo v obični njegovoga prstana mogla povzročiti smrt velikega duhovnika, in to po njegovih lastnih učencih, smo odrinili na dolgo pot. Pred odhodom sem se toplo poslovil pri prijatelju kasiku in tudi pri Marini, ki je plakala, ko sem odhajal. Kasika nisem videl nikdar več, z Marino sva se pa še srečala.

Potovali smo ves mesec; glavno mesto je bilo daleč in pot slaba; včasih smo morali prodirati skozi gozdove, včasih zopet smo morali čakati ob bregu naraslih rek. Mnogo novega in neznanega sem videl na tem potovanju, in mnogo mest, v katerih smo se ustavili in ki so si oblekla praznično oblačilo; vendar mi ne dopušča prostora, da bi vse to opisoval.

Samo o enem dogodku bom poročal, dasi na kratko, in to zavoljo tega, ker je izpremenil spoštovanje, ki sva ga gojila knez Guatemok in jaz drug do drugega, v pristržno prijateljstvo, ki je trajalo do njegove smrti in ki traja v mojem srcu še v tem trenutku, ko to pišem.

Neki dan nas je zadržala močno narasla reka in podali smo se za kratek čas na lov na jelene. Ko smo bili nekoliko časa lovili in ustrelili tri jelene, je naključje naneslo, da je Guatemok uzrl lepega jelena, ki je stal na nekem griču. in šli smo ga zalezovat; vsega skupaj nas je bilo pet. Toda jelen se je nahajal na odprtem prostoru in drevje in grmovje se je kon-

čalo celih sto korakov od kraja, kjer je jelen stal, tako da se mu od nobene strani nismo mogli približati. Tedaj me je Guatemok začel dražiti in dejal: »No, Tjule, cele zgodbe pripovedujejo, kako dobro znaš surejati z lokom; sedaj pokaži, kaj znaš! Dajava do tistega jelena tam-le je trikrat večja od one, v kateri smo mi Azteki gotovi svojega cilja.«

»Bom poskusil,« sem odgovoril, »dasi je daljava jako velika.«

Podali smo se v okrilje velikega drevesa, čegar najnižje veje so visele kakih petnajst čevljev od tal; položil sem puščico na struno loka, ki sem si ga bil naredil po vzorcu onih, kakor jih rabimo doma na Angleškem, pomeril in sprožil. Puščica je zletela in zadela jelena naravnost v srce; od začudenja so vzkliknili vsi, ki so videli ta strel.

Pravkar smo se pripravljali, da bi se podali k ustreljenemu jelenu, kar je skočil puma — ki ni drugega nego mačka, samo petdesetkrat večja —, ki je prežal na jelena, z veje drevesa, pod katerim smo stali, knezu Guatemoku naravnost na rame in ga podrl na tla, kjer je obležal z obrazom navzdol, silna zver pa mu je mesarila hrbet z ostrimi kremplji. Da bi Guatemok ne imel zlatega oklepa in čelade, bi nikoli ne postal cesar države Anahuak, in nemara bi bilo boljše, da ne bi bil postal.

Ko so trije plemiči, ki so bili z nami, videli pumo, ki je renčal in trgal njihovega kneza, se jih je polastil silen strah, dasi so bili srčni možaki, in so pobegnili, misleč, da je knez že mrtev. Jaz pa nisem zbežal, dasi bi bil prav vesel, če bi bil. Ob strani mi je viselo ono indijansko orožje, ki jim služi namesto meča, nekaka lesena gorjača, v katero so na obeh straneh vdelane bodice iz obsidijana (vulkanska skala podobna steklu), podobne zobovju ribe sabljače. Izdrl sem jo iz pentlje in navalil na pumo, ga udaril po glavi, da se je zvalil po tleh in se mu je takoj vlila kri. Kakor bi trenil, je bil zopet na nogah, zarjul od togote in skočil name. Z obema rokama sem zavihtel gorjačo, ki ga je zadela v zraku med šapa, a naravnost na gobec in glavo. Ta udarec je bil tako

silen, da se mi je orožje zlomilo; vseeno puma še ni odjenjal. V mahu sem bil na tleh in zver me je trgala in grizla v prsi in vrat. Sreča je bila zame v tistem trenutku, da sem imel na sebi jopič iz prešite bombaževine, drugače bi me bila zver raztrgala; a tudi spričo te pomoči me je grozno razmesarila in še dandanes se mi poznajo znaki njenih krempljev na mojem telesu. Ko pa se je zdelo, da sem izgubljen, je silni udarec, katerega sem ji bil zadal, začel učinkovati; ena ost je namreč prodrla zveru v možgane. Vzdignila je glavo, kremplji so se krčevito stisnili v mojem mesu, nato je zatulila kakor pes, ki ga zaboli, in se zvrnila mrtva čez mene. Tako sem ležal na tleh in se nisem mogel ganiti, kajti bil sem močno ranjen, dokler se niso tovariši osrčili in vrnili ter potegnili pumo z mene. Ob tem času je Guatemok zopet vstal; videl je bil vse, a se ni mogel ganiti, ker ni imel nič sape.

»Tjule,« je zasopel, »v resnici si srčen možak; ako boš živel, prisegam, da ti bom vedno stal ob strani kot prijatelj, kot si ti stal meni ob strani.«

Tako je govoril meni; ostalim spremljevalcem ni rekel ničesar, tudi očital jim ni ničesar.

Nato sem se onesvestil.

Petnajsto poglavje.

Na dvoru cesarja Montezume.

Ves teden sem bil tako bolan vsled ran, da se nisem mogel ganiti; ko smo odrinili dalje, so me morali nositi v nosilnici, dokler se nismo mestu Tenoktitlan ali Mehiko približali na tri dni hoda. Potem sem se zopet lahko postavil na noge in hodil, kar je bilo tem lažje, ker so bile ceste dobro zgrajene in oskrbovane, boljše kot vse angleške, kar sem jih bil videl. Tega sem bil prav vesel; nič kaj mi ni bilo všeč, da so me nosili drugi ljudje po ženski indijanski navadi, in povrh tega sedaj tudi ni bilo treba kakor v vročih krajih, ker smo prišli v mrzle pokrajine in je cesta držala po prostranih visokih pla-

notah in preko gorskih vrhuncev. Nikoli nisem videl bolj pustini krajev, kot so te neizmerne planjave, porasene z aloami in drugim trajevim in sočnim grmovjem čunorlike oblike, ki more uspevati na peščenih tleh brez vode. Čudna je ta dežela, ki se lahko ponša, da ima tri vrste podnebij in lahko pokaže vse lepote tropičnih krajev poleg neizmernih puščav.

Neko noč smo prenočevali v počivancu, zgradbi, kakršnih je mnogo ob cestan za uporabo pounikov; stalo je skoraj na vrhu sierre ali pogorja, ki oddaja dolino mesta Tenoktitlan. Drugo jutro smo še pred svitanjem aneva odriinili na pot; mraz je bil namreč v tej višini tako hud, da mi, ki smo prihajali iz vroče pokrajine, nismo mogli dosti spati, in tudi Guatemok je zeled še tisto noč dospeti v mesto, ako bi bilo le mogoče.

Ko smo bili hodili nekoliko sto korakov, je pot dospela do grebena pogorja; nenadoma sem obstal, se čudil in ves zavzet občudoval krasni razgled. Pod menoj je ležala prostrana kotanja suhe zemlje in vode, česar pa nisem videl, ker so jo še vedno zakrivale nočne sence. Ampak pred menoj sta se dvigala vrhunca dveh s snegom pokritih gora, prodirajočih celo v oblake, in na njih se je prelivala svetloba še nevzišlega solnca, ki je že izpreminjala svojo belino v krvavo rdečo barvo. Popokatepetl, to je gora, ki se kadi, je ime eni, drugi pa Iztakcihuatl ali speča ženska. Človeške oči ne morejo videti nič bolj veličastnega kot je bil pogled, ki sta ga v tisti uri pred zoro nudili ti dve gori. Iz visokega vrha ognjenika Popokatepetla so se vzdigovali veliki stebri dima, ki so bili vsled ognja v njegovem osrčju in modre rdečine vzhajajočega solnca podobni zvijajočim se stebrom živega p amena. In kar se tiče blestečih obronkov spodaj, kojih barva se je venomer izpreminjala iz bele v medlordečo, iz rdeče v modrordečkasto in iz te zopet v vse mogoče barve, kakor jih ima mavrica, kdo more to popisati, kdo si more sploh kaj takega misliti? Nikdo ne, kvečjemu oni, ki so videli solnce vzhajati iznad ognjenikov, ki obroblyajo tenoktitlansko dolino.

Ko sem si bil napasel oči na Popokatepetlu, sem se okrenil proti Iztakcihuatlu ali Speči zenski. Gora ni tako visoka kot »njen mož« — tako namreč pravijo Azteki ognjeniku Popokatepetlu — in ko sem se prvičkrat ozrl po nji, nisem videl nič drugega kot orjaško postavo ženske, narejeno iz snega in ležečo kakor mrtvo truplo na visokih parah, čigar lasje so se vsipali po pobočju gore nizdol. Sedaj so jo tudi obsevali sončni žarki in je bila videti, kakor da bi se veničastno dvigala iz koprane rožnatih meglic; čudovit, pretresljiv prizor. Dasi pa je bila že takrat prelestna, jo vseeno najrajši vidim na večer. Tedaj leži kakor sijajna postava na črnini spodaj in se počasi pogreza v svečano noč, ko razgrinja tema svojo koprano preko nje.

Ko sem zrl tja, se je pričela svetloba plaziti po obronkih obeh ognjenikov in razkrivala gozdove ob njenih bokih. Še vedno pa je bila širna dolina polna megle, ki je ležala nad njo v gostih valovih, podobnih morskim valovom, iznad katerih so se vzdigovali griči in vrhovi templjev. Ko smo stopali po cesti nizdol, so pare polagoma in počasi izginile in jezera Tezkuko, Čalko in Hočikalko so se zalesketala v solnčnem svitu kakor ogromna zrcala. Ob njihovih bregovih se je blestelo mnogo mest, največje med njimi, Mehiko, je bilo videti, kakor da plava na vodah. Okrog njih in za njimi so se razprostirala zelena polja žita in aloe, gaji gozdnega drevja, v daljavi pa je kipela v zrak črna skalnata stena, ki obroblja dolino.

Ves dan smo hitro potovali po tej bajni deželi. Prišli smo skozi mesti Amaquem in Ajocinko, ki jih ne bom opisoval, in marsikatero prijazno vas, ki se je pritiskala k bregovom jezera Čalko. Nato smo stopili na veliko cesto, zgrajeno iz kamna, ki počiva nad vodami in smo popoldne dospeli do mesta Kvitlahuak. Odtod smo dospeli do Iztapalapana, kjer je Guatemok hotel prenočiti v kraljevi hiši svojega strica Kuitlahua. Ko pa smo prišli v mesto, smo izvedeli, da je cesar Montezuma, kateremu so brzoteki sporočili o našem bližnjem prihodu, poslal naročilo, da naj gremo naprej do Tenoktitlana, in da so pripravili pa-

lankine (nosilnice), da bi nas nosili. Stopili smo torej v palankine, zapustili prijazno mesto samih vrtov in naglo potovali po južnem delu kamenite ceste. Speli smo mimo mest, zgrajenih na koleh, zabitih v dno jezera, mimo vrtov, ki so bili zasajeni na trstju in plavali po jezeru kot čolni, mimo brezštevlnih piramid in blestečih templjev, skozi brodovja lahkih čolnov in množice Indijancev, ki so hiteli po opravkih sem in tja, dokler nismo proti solnčnemu zatōnu dospeli do utrdbe, ki se imenuje Holok in stoji na nasipu. Pravim, stoji. Na žalost ne stoji več! Kortež jo je razrušil in ž njo vsa ona krasna mesta, ki so jih tisti dan gledale moje oči.

Pri Holoku je pravzaprav vhod v mesto Tenoktitlan ali Mehiko, najmogočnejše mesto, kar sem jih bil videl. Hiše v mestnem okolišu so sicer res da bile zgrajene iz blata, v bogatejših delih mesta pa so bile sezidane iz rdečega kamna. Vsako hišo je obdajalo dvorišče, katero je zopet obkrožal vrt, vmes pa so bili kanali, ob katerih so se na obeh straneh vile bele steze. Mesto je imelo mnogo trgov, na trgih pa so stale piramide, palače in templji brez števila. Ves zavzet sem jih gledal; ampak to še ni bilo nič, kakor je vse kazalo, v primeri z velikim templjem, ki sem ga naposled zagledal; velika kamenita vrata na severu in jugu, vzhodu in zahodu, njegovo zidovje pokrito z rezbarijami, izklesanimi kačami, njegov polirani tlak in ravne strehe, pokrite s tisoči in tisoči človeških lobanj, prostrani trg, ki ga je obdajal, vse je tvorilo veličasten pogled, da takega še nisem videl. Vendar še nisem bil videl dobro, kajti temnilo se je; nesli so nas po temi naprej, sam nisem vedel kam.

Minulo je nekaj časa in spoznal sem, da smo bili zapustili mesto in stopali v senci mogočnih ceder po strmi poti navkreber. Kmalu smo se ustavili na velikem dvorišču, kjer so mi veleli, naj stopim iz nosilnice. Nato me je Guatemok peljal v čudovito poslopje, kjer so vse sobe imele strop iz cedrovega lesa in so bile stene pokrite z živobarvastimi zavesami, zlata pa je bilo v tej hiši toliko, kot pri nas doma opeke in hrastovine. Služabniki, ki so držali cedrove

palice v roki, so nas peljali po mnogih hodnikih in sobah, dokler nismo naposled dospeli do neke sobane, kjer so nas čakali drugi strežaji, ki so nas umili z biagodišečo vodo in nas oblekli v sijajna oblačila. Odtod so nas peljali do nekih vrat, kjer smo morali sezuti čevlje in je vsakdo izmed nas dobil raskavo, barvasto oblačilo, pod katerim smo skrili prejšnje sijajno oblačilo. Ko smo se oblekli, smo smeli skozi vrata in se znašli v prostrani dvorani, kjer je bilo mnogo plemičev in nekoliko žensk, ki so vsi stali in bili oblečeni v podobna raskava oblačila kot mi. Na dajnem koncu te dvorane je stala pozlačena stena ali zaslon, in izza nje so se glasili zvoki prijetne godbe.

Ko smo stali v veliki dvorani, katero so razsvetljevale prijetno dišeče baklje, je prišlo k nam mnogo plemičev, ki so pozdravljali kneza Guatemoka; pri tem sem opazil, da so me vsi zelo radovedno gledali. Kmalu na to je prišla neka ženska, ki je bila jako lepa. Bila je velike zastavne postave in je nosila pod preprostim zunanjim oblačilom sijajno obleko, posuto z vezenjem in dragulji. Dasi sem bil zelo utrujen in ves zmeden, me je njena milina in ljubkost zgrabila kakor kak primaž; še nikdar nisem bil videl take miline. Njene oči so bile ponosne in polne kot jelenje, kodrasti lasje so se ji valili po ramah in poteze njene obraza so bile jako plemenite, vendar nežne, malone žalostne, dasi so bile včasih videti tudi silne. Ta ženska je bila šele v cvetu prve mladosti, morebiti je imela kakih osemnajst let, njena postava pa je bila postava dorasle ženske in nadvse kraljevska.

»Pozdravljen, bratranec Guatemok,« je rekla z zvonkim glasom, »torej si vendarle prišel. Moj visoki oče te že dolgo čaka in te bo vprašal, zakaj si se tako zakasnil. Tudi moja sestra, tvoja žena, se je že čudila, kako to, da si tako dolgo izostal.«

Ko je govorila te besede, sem bolj čutil kot videl, da me je ženska pozorno motrila s svojimi krasnimi očmi.

»Pozdravljena, sestrična Otomi,« je odgovoril knez. »Popotne nezgode so me zadrževale. Tobasko je daleč in tudi moj varovanec in tovariš Tjule,« in namignil je proti meni, »je imel nezgodo na potu.«

»Kakšna je bila ta nezgoda?« je vprašala.

»Nič posebnega, samo mene je rešil iz krempljev in žrela pume, pri čemur je tvegala svoje življenje, dočim so vsi ostali zbežali. Pri tem je bil nekoliko ranjen. Mene je rešil tako —« in v kratkih besedah je povedal vso zgodbo.

Pozorno ga je poslušala in videl sem, kako so se ji oči iskriale spričo tega, kar je slišala. Ko je bilo vse povedano, je zopet izpregovorila in je topot nagovorila mene.

»Pozdravljen, Tjule,« je rekla smehljaje. »Nisi sicer izmed našega ljudstva, toda moje srce ceni takega možaka.« In smehljajoč se še vedno je odšla.

»Kdo je ta visoka gospa?« sem vprašal Guatemoka.

»Moja sestrična Otomi, kneginja Otomi, najljubša hči mojega strica Montezume,« je odgovoril. »Všeč si ji, Tjule, in to je dobro zate iz več vzrokov. Tiho!«

Čim je izpregovoril, se je zaslon na daljnem koncu dvorane odmaknil na stran. Za njim se je prikazal mož, ki je sedel na vezeni blazini in po indijanski šegi vdihaval dim tobaka iz pozlačene lesene pipe. Ta mož, ki ni bil nikdo drugi kot vladar Montezuma, je bil visokega stasa in otožnega obličja; polt njegovega obraza je bila jako bela, nenavadno bela za rujavo polt njegovega plemena, lasje pa redki in črni. Oblečen je bil v belo haljo iz najčistejšega platna, okoli pasu je nosil zlat pas, na nogah z dragulji posute sandale, na glavi pa šop perja kraljevsko-zelene barve. Za njim se je nahajala gruča krasnih deklet, ki so bile bolj na rahlo oblečene, igrale na plunke in druga glasbila, na vsaki njegovi strani pa so stali štirje stari svetovavci, vsi bosonogi in oblečeni v kar najbolj preprosta oblačila.

Kakor hitro se je zaslon odmaknil, se je vsa v dvorani zbrana družba vrgla na kolena — temu zgledu sem tudi jaz žurno sledil — in je ostala v tem

položaju, dokler ni cesar dal znamenja z zamahom pozlačene pipe; nato so zopet vsi vstali in stali na svojem mestu s sklenjenimi rokami in upirali oči v tla. Zdajci je Montezuma dal drugo znamenje in približali so se mu trije postarni možje; bili so poslani, kakor sem doznal, in ga nekaj prosili. Cesar jim je odgovoril s tem, da je prikimal z glavo, nakar so se mu priklonili, odšli izpred njega in se pomešali med množico. Nato je Montezuma nagovoril enega svetovalcev, ki se je priklonil in odšel počasi po dvorani, ozirajoč se na levo in desno. Kmalu je uzrl Guatemoka, saj ga je bilo lahko videti, ker je bil za glavo večji od vseh ostalih.

»Zdrav, knez!« je rekel. »Kraljevski Montezuma želi govoriti s teboj in s tvojim spremljevalcem Tjulo.«

»Stori, kar storim jaz, Tjule,« je rekel Guatemok in me vodil po dvorani, dokler nisva dospela do mesta, kjer je stal leseni zaslon, katerega so pomaknili zopet nazaj, čim sva prišla tja, tako da nas v dvorani zbrani niso videli.

Tukaj sva nekoliko časa stala s sključenimi rokami in povešenimi očmi, nato pa sva na dano znamenje stopila naprej.

»Tvoje poročilo, nečak,« je rekel Montezuma s tihim, zapovedujočim glasom.

»Podal sem se v mesto Tobasko, presvitli Montezuma. Našel sem Tjula in ga pripeljal semkaj. Odredil sem tudi, da so žrtvovali velikega duhovna, kakor se je glasilo cesarsko povelje, in sedaj vračam cesarski znak,« in podal je prstan enemu svetovalcev.

»Zakaj si se tako dolgo zamudil na potu, nečak?«

»Vsled nezgod na potovanju. Ko mi je moj ujetnik Tjule reševal življenje, presvitli Montezuma, ga je puma ugriznil. Koža zverine se prinaša tebi v dar.«

Tedaj šele se je Montezuma ozrl name, nato pa je odvil zvitek s pisavo z znamenji, ki mu ga je podal eden svetovalcev, in ga bral, pogledujoč mene od časa do časa.

»Popis je dober,« je rekel naposled, »v vsem razen v eni stvari — v njem ni omenjeno, da je ta ujetnik najzlaši človek v državi Anahuak. Povej,

Tjule, zakaj so tvoji rojaki stopili na moji zemlji na suho in ubijali moje ljudi?»

»Ničesar ne vem o tem, cesar,« sem odgovoril s pomočjo Guatemoka, kakor sem pač najboljše mogel, »oni tudi niso moji rojaki.«

»Poročilo pravi, da priznavaš, da se ti pretaka kri teh Tjulov po tvojih žilah in da si došel na našo obalo ali blizu nje v enem njihovih velikih čolnov.«

»Tako je, cesar, vendar nisem iz njihovega ljudstva in sem prišel do brega plavajoč v sodu.«

»Jaz mislim, da lažeš,« je odgovoril Montezuma in čelo se mu je pomračilo, »zakaj morski somi in krokodili bi požrli vsakogar, ki bi tako plaval.« Nato je pristavil boječe: »Povej mi, ali si potomec Kvecalkotla?»

»Ne vem, svitli cesar. Belega plemena sem in našemu predniku je bilo ime Adam.«

»Morebiti je drugo ime za Kvecalkotl,« je rekel. »Že zdavnaj je bilo prerokovano, da se bodo njegovi otroci vrnili, in kakor vse kaže, je sedaj prišla ura njihove vrnitve.« Pri teh besedah je globoko vzdihnil, nato pa je še rekel: »Pojdi sedaj. Jutri mi boš povedal kaj več o teh Tjulich in zbor duhovnikov naj potem odloči o tvoji usodi.«

Ko pa sem slišal besedo duhovniki, sem se začel tresti po vsem životu in milo proseč sem sklenil roki in vzkliknil:

»Ubij me, ako je tvoja volja, svitli cesar, prosim te samo ne izroči me zopet v roke duhovnov.«

»Mi vsi smo v rokah duhovnov, ki so usta božja,« je odgovoril hladno. »Povrh tega mislim, da si mi lagal.«

Nato sem odšel sluteč nesrečo in tudi Guatemok je bil videti potr. Bridko sem proklinjal uro, ko sem rekel, da sem španske krvi in vendar nisem Španec. Da bi bil vedel, kar sem vedel že tedaj, bi mi nobeno mučenje ne izvabilo teh besedi iz mene. Ampak sedaj je bilo prepozno.

Guatemok me je peljal v sobane te palače na Čapoltepeku, kjer ga je čakala njegova žena, kraljeva

princezinja Tekuičpo, jako ljubka gospa, in ž njo druge gospe, med njimi Montezumova hči kneginja Otomi, in nekoliko plemičev. Tukaj so postregli z bogato večerjo, pri kateri sem sedel poleg kneginje Otomi, ki je jako milostno govorila z menoj in me izpraševala mnogo reči o moji domači deželi in ljudstvu Tjulov. Od nje sem bil zvedel, da je cesar v velikih skrbeh zavoljo teh Tjulov ali Špancev, da je jako praznoveren in veruje, da so otroci boğa Kvecalkotla, ki pridejo, kakor pravijo stare prerokbe, in mu vzamejo deželo. Bila je v resnici tako milostljiva in tako kraljevsko ljubka, da sem izza onega časa, ko sem bil odšel od doma, prvikrat čutil, da mi je srce ganila druga ženska poleg moje zaročenke, katero sem bil pustil daleč na Angleškem in katero ne bom nikdar več videl, kot sem mislil. In pozneje sem doznal, da tisto noč ni bilo samo moje srce ganjeno.

Blizu naju je sedela druga kraljevska gospa Papanzin, Montezumova sestra; bila ni niti mlada niti ljubka, a vendar prav milega obraza in žalostna, kakor da bi slutila bližnjo smrt.

Ko je bila gostija končana in smo niti kakao ali čokolado in kadili tobak v pipah — čudna a kaj pomirljiva navada, ki sem se je privadil v Tobasku in katere nisem mogel opustiti, dasi se tukaj na Angleškem težko dobi to zelišče — so me peljali v mojo spalnico, mahno izbo, opaženo z deskami iz cedrovega lesa. Dolgo časa nisem mogel zaspati: prevzel me je spomin na vse, kar sem čudnega videl v tej čudoviti novi deželi, ki je bila tako civilizirana, a vendar tako barbarska. Mislil sem na tega cesarja z otožnim obrazom, neomejenega gospodarja nad milijoni prebivalcev, katerega je obdajalo vse, kar si more človeško srce poželeti, ogromno bogastvo, stotine ljubkih žen, ljubeči otroci, neštevilne vojske, ves sijaj umetnosti, na cesarja, ki je vladal nalerše cesarstvo na zemlji, ki je imel vsako veselje, vsako zabavo na uslugo, ki je bil bog v vseh pogledih razun svoje umrjocnosti in čaščen bog, in je bil vendar žrtev strahu in praznoverja in imel težje srce kakor najnižji suženj v njegovih palačah. Tukaj sem videl nauk,

kakor ga je kralj Salomon oznanjal, kajti ta Montezuma je lahko vzkliknil s kraljem Salomonom:

»Nahra! sem si tudi zlata in srebra, in posebni zaklad kraljev in pokrajin; pridobil sem si pevce in pevke, in radosti sinov človeških in godbenega orodja in to vsake vrste. In karkoli so si požezele moje oči, jim nisem odrekel, svojemu srcu nisem kratil nobene veselja. In glej, vse je bilo nečimurnost in mučitev duha in nobene koristi ni bilo pod solncem.«

Tako bi bil lahko vzkliknil, tako je tudi v resnici vzkliknil z drugimi besedami: kajti — kakor nam tako lepo kaže slika okostnjakov in treh vladarjev na severni strani ladije v naši domači ditchinghamski cerkvi — tudi kralji imajo svojo usodo in oni niso deležni nič več sreče kot vsi ostali sinovi človeški. V resnici je sploh nikdo ni deležen, kakor mi je nekoč dejal moj dobrotnik Fonseca; prava sreča je zgolj sen, iz katerega se venomer prebujamo v žalosti našega kratkega, mukepolnega dne.

Nato so mi misli poletele k drugi prikazni, k oni nad vse ljubki devici, kneginji Otomi, ki me je, kakor sem mislil, tako prijazno gledala; ta privid mi je bil sladak, saj sem bil mlad, in moja draga, angleška Lilija je bila daleč, daleč, in zame za vedno izgubljena. Ali je potemtakem čudno, da se mi je ta indijanski mak zdel zal? Resnično, kje je možak, katerega ne bi bila prevzela njena milina, njena lepota in tisti znak kraljevske dostojanstvenosti, ki prihaja od kraljevske krvi in vsakdanjega izvrševanja oblasti in moči? Kakor bogata čudesa oblačila, ki ga je nosila, je njeno barbarstvo, ki sem ga sedaj videl samo od boljše strani, privlačilo in omamljalo oči moje duše, podeljujoč njeni ženski dražesti neko novo lastnost, čudno, resnobno, nekako jutrovsko silajnost, ki je ni v naših dobro vzgojenih angleških ženskah, ki je hkrati prevzemala čute in domišljije in ž njima za-sužnjila srce.

Otomi je bila namreč ženska, o kakršnih moški pač sanjarijo, a si jih kaj redkokdaj pribore, saj ima svet malo takih bitij in še manj krajev, kjer se vzgoje. Bila je čista in strastna obenem, kraljevske krvi in

kraljevskega srca, bogate narave in nadvse ženska, vendar srčna kot moški in krasna kot noč; imela je duha, ki ga je žejalo po vednosti, in dušo, ki je nobena žalost ni mogla streti; bila je vedno izpremenljiva v zunanjem vedenju in razpoloženju in vendar nad vse zvesta in prožeta moške časti; taka je bila Otomi, hči cesarja Montezume. Mar je bilo potemtakem čudno, da se mi je videla prekrasna ali da sem jo tudi jaz vzljubil, potem ko mi je usoda naklonila njeno ljubezen? In vendar je bilo v njeni naravi ono, kar bi me moralo zadrževati, samo da bi bil poznal tisto, kajti pri vsej svoji dražesti, svoji lepoti in svojih vrlinah je bila v svojem srcu še vedno divjakinja, in včasih jo je prevladala njena kri, najsi jo je še tako skušala prikriti.

Ko sem tako ležal v palači na Čapoltepeku, me je topot korakov straže pred mojimi vrati glasno opominjal, da sedaj zame pač ni bil čas misliti na ljubezen in druge radosti, zame, čegar življenje je od dne do dne viselo na tanki niti. Drugi dan so duhovni imeli določiti mojo usodo in kakor so ti duhovni bili sodniki, je ujetnik lahko že naprej vedel, kakšna bo njihova rzsodba, še preden je bila izrečena. Bil sem vendar tujec v tej deželi, človek bele polti, in tak bi bil bogovom vse bolj dopadljiva daritev kot ona, ki so jim jo nudili tisoči indijanskih src. Iztrgali so me iz rok duhovnov na žrtveniku v mestu Tobasko, da bi dičil višje oltarje v Tenoktitlanu, to je bilo vse. Moja usoda je bila, da bedno poginem daleč od doma, tako da živa duša ne bo nikdar več govorila o meni.

V takih žalostnih mislih sem naposled zaspal. Ko sem se prebudil, je bilo solnce že vzšlo. Vstal sem, stopil k zamreženemu oknu in pogledal ven. Palača, od kjer sem gledal, je stala na vrhu skalnatega griča. Ta grič se je na eni strani kopal v modrih vodah jezera Tezkuko, na drugi strani so se v oddalji dobre milje dvigali stolpi templjev mehikanskega mesta. Po obronkih in v nekaterih smereh kako miljo daleč od vznožja griča so rastle orjaška cedrova drevesa in ž njihovih vej je viselo sivo, pošastno mahovje. Ta drevesa so tako velika, da je najmanjše izmed njih

višje kot največji hrast pri nas doma, dočim meri največji svojih dvaindvajset čevljev okoli debla pri tleh. Med in za temi čudovitimi, starodavnimi drevesi so se razprostirali Montezumovi vrtovi, ki so bili s svojimi neznanimi, krasnimi cveticami, svojimi mramornatimi kopeli, zverinjaki in tičniki po mojih mislih najbolj čudoviti na vsem svetu.

»Ako že moram umreti,« sem dejal sam pri sebi, »je vsaj to nekaj, da sem videl to deželo Anahuak, njenega kralja, njene šege in njeno ljudstvo.«

Šestnajsto poglavje.

Tom postane bog.

Niti sanjalo se ni meni, Tomu Wingfieldu, ki sem preprost človek, ko sem tisto jutro vstal, da bom pred solnčnim zahodom bog in za cesarjem Montezumo najbolj čaščen in spoštovan človek ali prav za prav bog v mestu Mehiko.

Prigodilo pa se je takole. Po zajtrku z domačimi kneza Guatemoka so me peljali v dvorano pravice, ki so ji rekli 'sodišče boga'. Tukaj je na zlatem prestolu sedel Montezuma in delil pravico s takim velikoslavjem, da ga ne morem opisati. Okoli njega so bili njegovi svetovalci in velikaši, pred njim pa je stala človeška lobanja, okrašena s tako velikimi smaragdi, da se je iz njih vzdigoval žar svetlobe. V roki je držal puščico kot nekako žezlo. Sodil je nekatere glavarje ali kasike zaradi veleizdaje; niso bili dolgo v negotovosti glede svoje usode. Po kratkem zaslišanju prič so bili vprašani, kaj imajo povedati v svojo obrambo. Vsak izmed njih je v malo besedah in na kratko povedal svoj zagovor. Nato je Montezuma, ki vse dotlej ni niti izpregovoril niti kaj storil, vzel barvani zvitek z obdolžitvami in ga prodril s puščico, katero je držal v roki, na onem mestu, kjer se je nahajala slika vsakega obtoženca, ki je značilo njegovo ime. Nato so jih odpeljali v smrt, vendar ne vem, kakšne smrti so umrli.

Ko je bila ta sodna obravnava končana, je stopilo v dvorano nekoliko duhovnov, ki so bili oblečeni v črna oblačila in so jim kuštravi lasje padali po hrbtu. Bili so silni, divjeoki možje velike dostojanstvenosti in stresel sem se po vsem životu, ko sem jih zagledal. Opazil sem tudi, da so samo oni naredili Montezumi le majhen poklon. Ko so se svetovalci in plemiči umaknili, so se ti duhovni jeli razgovarjati s cesarjem; kmalu potem sta stopila dva izmed njih naprej, me vzela iz varstva straže in peljala k prestolu. Tam so mi nenadoma veleli, da naj slečem svoja oblačila; storil sem, kakor mi je bilo ukazano, dasi me je bilo močno sram, ker sem stal popolnoma nag pred njimi. Nato so se mi približali duhovni in me natanko preiskali po vsem životu. Na eni roki sem imel brazgotine od ran, ki mi jih je bil zadal meč de Garcie, na prsih pa komaj zaceljeni znaki pumovih zob in krempljev. Natančno so pregledali te rane in me vprašali, kako sem jih dobil. Povedal sem jim, nato pa so se začeli med seboj razgovarjati tako, da jih nisem mogel slišati; ta razgovor je postal tako razvnet, da so se naposled obrnili do samega cesarja, da bi razsodil med njimi. Le-ta je nekoliko časa premišljeval in slišal sem ga, ko je rekel:

»Ti madeži ne prihajajo iz telesa, tudi jih ni bilo ob rojstvu na njem, marveč jih je prizadejalo nasilje ljudi in zveri.«

Nato so se duhovni iznova posvetovali in njihov poglavar je kmalu na to zašepetal Montezumi nekaj na ušesa. Cesar je prikimal, vstal s prestola in prišel k meni, ki sem stal tam nag in drgetajoč od mraza, kajti zrak je v Mehiki oster. Stopajoč proti meni, je snel verižico smaragdov in zlata, ki mu je visela okoli vratu, in odpel kraljevski plašč z ramen. Nato mi je lastnoročno obesil verižico okrog vratu in odel plašč okoli ramen, ponižno priklonil koleno pred menoj, kakor da bi me hotel moliti, mi vrgel roke okoli vratu in me objel.

»Zdrav! Preblaženi!« je rekel. »Božanski sin Kvecalkotla, imejitelj duha božanskega Tezkatlipoke, duša sveta, stvarnik sveta. Kaj smo storili, da si nas

počastil za nekaj časa s svojo navzočnostjo? Kaj moremo storiti, da povrnemo tako čast? Ti si ustvaril nas in vso to deželo; glej, dokler boš bival med nami, je tvoja in mi nismo nič drugega kot tvoji služabniki. Zapoveduj, in tvoji ukazi se bodo izvršili, misli, in tvoje misli se bodo izpolnile, preden ti pridejo čez ustnice. O Tezkatlipoka, jaz, Montezuma tvoj služabnik, ti prinašam svoje čaščenje in po sebi čaščenje vsega mojega ljudstva.« Pri teh besedah je zopet priklonil kolena.

»Častimo te, molimo te, o Tezkatlipoka!« so se mu pridružili duhovniki.

Jaz sem molčal ves osupel in zavzet, kajti nimalo nisem razumel vse te bedastoče; ko sem stal tako nezmožen, da bi izpregovoril kako besedico, je Montezuma zaploskal z rokami in v dvorano so stopile ženske, ki so nosile krasna oblačila in venec iz cvetic. Oblekle so mi oblačilo in položile venec na glavo, ves čas me časteč in govoreč: »Tezkatlipoka, ki je včeraj umrl, je prišel zopet. Radujte se, Tezkatlipoka je prišel zopet v telesu ujetega Tjula.«

Tedaj šele sem razumel, da sem sedaj bil bog in največji bogov, dasi sem se tisti trenutek bolj počutil kot norec, da še nikoli tak.

Nato so se prikazali možje, resnobni, častitljivi, noseč plunke v roki. Povedali so mi, da so to moji varuhi in učitelji, in ž njimi je prišla dolga vrsta kraljevih pažov, ki so bili moji služabniki. Z godbo so me peljali iz dvorane; pred menoj je stopal klicar, ki je oznanjal, da sem jaz bog Tezkatlipoka, duša sveta, stvaritelj sveta, ki je zopet prišel obiskat svoje ljudstvo. Vodili so me po vseh dvoriščih in neskončnih sobanah palače, in kamorkoli sem prišel, so se moški, ženske priklanjali do tal pred menoj in častili mene, Toma Wingfielda, doma iz Ditchinghama v okrožju Norfolk, tako da sem naposled že mislil, da sem znorel.

Nato so me posadili v nosilnico in me nesli po griču Čapoltepek nizdol in po cestah in ulicah, dokler nismo dospeli do velikega trga, kjer je stal veliki tempelj. Pred menoj so hodili klicarji in duhovni,

za menoj so sledili paži in plemiči, kamorkoli pa smo prišli, povsod so se množice vrgle na kolena, tako da sem naposled dejal sam pri sebi, da je prav utrudljivo in nadležno biti takov bog. Nato so me nesli skozi zidovje, okrašeno s kačami in po vijugasti poti mogočne piramide do vrha, kjer so stali templji in maliki; tukaj se je oglasil velik boben in svečeniki so meni na čast žrtvovali žrtev za žrtvijo, da mi je slabo prihajalo ob pogledu na toliko krvi in zlobe. Zdajci so me povabili, naj stopim iz nosilnice in polagali bogate preproge in cvetlice, da sem stopal po njih; naenkrat se me je polastil silen strah in že sem mislil, da bodo še mene žrtvovali na čast meni ali kakemu drugemu božanstvu. Vendar se to ni zgodilo. Peljali so me do roba piramide ali vsaj tako blizu, kolikor sem se upal iti, ker sem se bal, da me ne bi iznenada zgrabili in vrgli v prepad. Tukaj je veliki duhoven oznanil moje božanstvo tisočim in tisočim, ki so bili zbrani spodaj, in vsi so pripognili svoja kolena, da počaste mene, duhovniki zgoraj in množice zdolaj. In tako je šlo nadalje, da se mi je kar v glavi vrtelo od čaščenja, vpitja, godbe, žrtev in smrti, in prav hvaležen sem bil, ko so me naposled nesli nazaj na Čapoltepek.

Tukaj so me čakale nove časti; peljali so me namreč v krasne sobane, ki so mejile na sobane cesarja samega; povedali so mi tudi, da mi je Montezumova služinčad na uslugo in da umrje oni, ki ne bi hotel izvršiti mojega povelja.

Naposled sem se res oglasil in jim povedal, da se moje povelje glasi, da naj mi privoščijo nekoliko počitka vse do gostije, katero so pripravljali zame v sobanah kneza Guatemoka, ker sem upal, da najdem tam Otomi.

Moji varuhi in plemiči, ki so mi stregli, so mi odgovorili, da moj služabnik Montezuma upa, da bom tisto noč pri njem na gostiji. Vzlic temu sem vztrajal pri tem, da se moje povelje izvrši. Nato so me zapustili rekoč, da se v eni uri zopet vrnejo, da me popeljejo na gostijo. V svoji sobi sem odvrigel znake svojega božanstva in se vrgel na blazine, da bi se ne-

koliko odpočil in premišljeval; pri tem se me je lotila neka vznemirjenost; mar nisem bil bog, ali nisem imel skoraj neomejeno oblast? Ker pa sem že po naravi previden in oprezen, sem začel ugibati, zakaj da sem bog in koliko časa bo moja božanska oblast trajala.

Preden je minila ura, so prišli paži in plemiči z novimi oblačili, v katere so me oblekli, in svežimi cveticami, s katerimi so mi ovenčali glavo, in so me odpeljali v Guatemokove sobane; spredaj pred nami so stopale lepe ženske, ki so igrale na različna godbena orodja.

Tam me je čakal knez Guatemok, da me sprejme; v resnici me je sprejel z vsemi častmi, kakor da bi bil jaz, njegov ujetnik in tovariš, prvi med kralji. A vendar se mi je dozdevalo, da sem videl v njegovih očeh poleg radosti tudi žalost. Sklonil sem se k njemu in mu šepetaje rekel:

»Kaj pa pomeni vse to, knez?« sem ga vprašal. »Ali se norčujejo iz mene ali sem v resnici bog?«

»Tiho!« je odvrnil, se globoko priklonil in tiho govoril: »To pomeni zate dobro in slabo, prijatelj Tjule. Drugikrat ti povem.« Nato pa je na glas pristavil: »Ali ti je všeč, o Tezkatlipoka, bog vseh bogov, da prisedemo k večerji s teboj, ali morebiti želiš sam uživati večerjo?«

»Bogovi ljubijo dobro družbo, knez,« sem mu odgovoril.

Med tem govorjenjem sem bil opazil, da je bila med prisotnimi tudi kneginja Otomi. Ko smo stopali k nizki mizi, okoli katere smo pozneje posedli na blazine, sem ostal za drugimi in pazil, kam bo sedla ona, nato pa sem se neutegoma usedel zraven nje. To je vzbudilo med družbo nekoliko zmede, kajti zame so bili pripravili častno mesto ob vzglavju mize, kjer je bil na moji desni sedež Guatemoka, na levi pa njegove žene, kraljevske Tekuičpo.

»Tvoj sedež je tam, o Tezkatlipoka,« je rekla in zardela pod olivkasto poltjo.

»Bog vsekakor lahko sede, kamor se mu zljubi, kraljevska Otomi,« sem odgovoril; »sicer pa,« sem

pristavil tiho, da me je samo ona slišala, »kje morem najti boljše mesto kot ob strani najbolj dražestne boginje na zemlji?«

Iznova je zardela in odgovorila: »Žal, jaz nisem boginja, temveč zgolj umrjoče dekle. Poslušaj: ako želiš, da bi pri naših gostijah in svečanostih bila tvoja tovarišica, moraš izdati posebno povelje; potem se nikdo ne bo drznil biti neposlušen tebi, niti sam Montezuma, moj oče.«

Tedaj sem vstal in izjavil v prav šepavem azteškem jeziku plemičem, ki so mi stregli: »Moja volja je, da bodi moj prostor vedno ob strani kneginje Otomi!«

Pri teh besedah je Otomi še bolj zardela in med gosti se je začulo mrmranje; knez Guatemoka je bil izprva jezen, nato pa se je nasmejal. Plemiči, moji strežniki, so se priklonili in njihov govornik je odgovoril:

»Besedam Tezkatlipoke moramo biti pokorni. Sedež kraljevske kneginje Otomi, ljubljenske Tezkatlipokove, naj se postavi poleg boga.«

Pozneje se je to vedno zgodilo, razen kadar sem jedel z Montezumo samim. Kneginja Otomi je zaslodela po mestu kot »blažena kneginja, miljenka Tezkatlipokova«. Šega in praznovornost sta bili pri tem ljudstvu tako močno ukoreninjeni, da so menili, da je največja čast za njo, ki je bila ena izmed prvih žensk v deželi, ako je oni, o katerem so za kratko dobo menili, da je duša sveta, blagovolil želeli njeno družbo pri mizi. Gostija se je nadaljevala in požuril sem se in vprašal Otomi, kaj pomeni vse to.

»Žal,« je zašepetala, »ti ne veš in jaz si sedaj ne upam povedati. Rečem ti pa tole: dasi ti, ki si bog, lahko danes sediš, kjer želiš, vseeno pride ura, ko boš moral ležati na mestu, kjer ne želiš. Poslušaj: po jedi izjavi, da je tvoja želja, da se greš izprehajati po vrtovih te palače in da te moram jaz spremljati. Tedaj bo prilika, da lahko govoriva.«

Ko je bila gostija končana, sem res izjavil, da želim iti s kneginjo Otomi izprehajati se po vrtu; odšla sva in hodila pod svečanimi drevesi, ki so bila ovita

z vijugastimi prameni sivega mahovja, visečega z vseh vej, kakor da bi ves gozd pokrivala sive urade cele armade starcev, se majala in otozno šelestela v hladnem nočnem zraku. Toda žal, nikjer nisva mogla biti sama; kakih dvajset korakov za nama je sledila cela množica plemičev strežnikov z zanimi piesalkami in godci, oboroženimi s tistimi vražjimi piunkami, na katere so venomer igrali in plesali. Zaman sem jim ukazal, da naj bodo tiho rekoč, da je pisano že v davnih časih, da je en čas za igro in ples, pa zopet čas, da bodi konec igre in plesa; toda edino v tem mi niso bili poslušni. Niti takrat niti pozneje nisem nikdar užival miru in šele sedaj na stara leta doma sem spoznal, kako velik zaklad je samota.

Vzlic temu sva se sprehajala pod drevjem in dasi naju je vrišč godbe spremljal, kamor sva šla, sva se kmalu lepo pomenkovala. Na tistem izprehodu sem šele izvedel, kako strašna je bila usoda, ki me je čakala.

»Vedi, o Tjule,« je rekla Otomi, ki me je klicala s starim imenom, kadar ni bilo nikogar tako blizu, da bi jo lahko slišal; »v naši deželi imamo tako šego, da vsako leto izberemo mladega ujetnika, da nam predočuje pozemsko podobo boga Tezkatlipoke, ki je ustvaril zemljo. Samo dvoje je potrebno za tega ujetnika, namreč da mora biti plemenite krvi in da mora njegova oseba biti lepa in brez vsakega madeža in pogreška. Tisti dan, ko si došel semkaj, Tjule, je bil slučajno oni dan, ko si izbiramo novega ujetnika, ki naj pooseblja boga; to pot si bil izbran ti, ker si plemenite krvi in za ši od vsakega moškega, kar jih je v Anahuaški državi, in pa tudi zavoljo tega, ker si od ljudstva Tjulov, Kvecalkctlovih otrok, o katerih nam je prišlo toliko govoric do ušes in kojih prihoda se moj oče Montezuma boji bolj kot vse drugo na svetu; tudi so duhovniki menili, da bi ti mogel odvrniti od nas njihovo jezo in jezo bogov.«

Nato je Otomi utihnila, kakor da bi hotela še nekaj povedati, a ni mogla najti primernih besedi; toda jaz sem se spominjal samo tega, kar mi je bilo povedano, in sem se kar napihoval ob zavesti svoje

veličine in pa, ker je ta ljubka kneginja izjavila, da sem najzalsi mozak v celi anahuaški državi, jaz, kateremu dot.ej še nikdo, ne moški, ne ženska, ne otrok, ni rekel lep, dasi sem menil, da sem sicer prav čeden fant. Toda tudi v tem slučaju se je prigodilo kakor v marsikaterem drugem, da prevzetnost hodi pred padcem.

»Mora biti izgovorjeno, Tjule,« je Otomi nadaljevala. »Oj, da mora baš meni biti usojeno, da ti povem. Eno leto boš v našem glavnem mestu Tenoktitlan vladal kot bog in nikdo te ne bo nadlegoval, če izvzameš neke ceremonije, katerim se moraš pokoriti, in gotove stvari ali umetnije, ki se jih moraš naučiti. Najmanjša tvoja želja bo postava in če se boš komu nasmejal, bo dobro znamenje zanj in te bo blagoslavljal; celo moj oče Montezuma bo ravnal s teboj s spoštovanjem in s častjo kakor da bi mu bil enak in še več. Vsakega veselja boš lahko deležen, celo zakona, ki ti bo zabranjen do dvanajstega meseca. Tedaj boš dobil štiri najzalsše device cele dežele kot neveste.«

»Kdo pa jih bo izbiral?« sem vprašal.

»Tega ti ne morem povedati, Tjule, ker se ne vmešavam v te skrivnosti,« je naglo odgovorila. »Včasih je bog sam sodnik, včasih pa izbirajo duhovni zanj. Kakor pač nanese. Sedaj pa poslušaj konec vsega, kar ti imam povedati, in ko ga boš slišal, boš gotovo pozabil na vse drugo. En mesec boš živel s svojimi štirimi ženami in ta mesec boš preživel v samih gostijah, ki se bodo vršile po vseh največjih plemiških hišah našega mesta. Zadnji dan tistega meseca bodo peljali tebe in tvoje štiri žene na kraljevski barki čez jezero do nekega kraja, ki mu pravijo »To ilnica kovin«. Odtod te bodo peljali do piramide, katero nazivajo »Orožarna«, kjer se bodo tvoje žene za vedno poslovile od tebe in kjer, Tjule, žal mi je, da ti moram ravno jaz povedati, si obsojen, da te žrtvujejo bogu, čegar duh imaš v sebi, velikemu bogu Tezkatlipoki; tam ti bodo iz živega telesa iztrgali srce, odsekali glavo z ramen in jo nataknili na drog, ki je znan pod imenom »drog glav.«

Ko sem slišal, kako strašna usoda me je čakala, sem na glas zaječal in kolena so se mi sibil, da je malo manjkalo, da se nisem zgrudil. Nato se me je lotila besna togota in pozabil sem na svet svojega očeta in proklinjal bogove tiste dežele in njeno ljudstvo, ki jih je častilo, najprvo v azteškem in mayaškem jeziku, potem pa, ko mi je zmanjkalo besedi v teh jezikih, še v španskem in angleškem. A Otomi, ki je slišala nekatere mojih besedi, in jih še več uganila, je prestrašena vzdignila roki in rekla:

»Ne proklinjaj strašnih bogov, lepo te prosim, sicer se ti neutegoma zgodi nekaj strašnega. Ako bi te naši ljudje slišali, bi mislili, da si obseden od hudobnega duha, ne dobrega, in potem bi te takoj mučili do smrti. Sicer pa te slišijo vsaj bogovi, ki so vsepovsodi.«

»Naj me slišijo,« sem odgovoril. »Krivi so ti bogovi in prokleta je dežela, ki jih časti. Oni so obsojeni v pogubo, pravim, in ž njimi vsi, ki jih častijo. Ne, vseeno mi je, ako me slišijo — tako bom vsaj takoj umrl vsled mučenja, kar je vendar stokrat, tisočkrat boljše kot živeti celo leto v mučni zavesti na vedno bolj se bližajočo smrt. Ampak ne bom umrl sam, vse morje krvi, katero so prelili vaši duhovni, vpije po maščevanju do pravega Boga, in On bo maščeval.«

Tako sem besnel naprej, skoraj blazen od strahu in jeze, ki je bila brez moči; kneginja Otomi je stala pred menoj vsa prestrašena in zavzeta spričo takega bogokletja, za nama pa so se glasile plunke in plesali plesalci. V svoji besnosti sem opazil, da se je Otomi zamislila, skoraj zamaknila, kajti strmela je proti vzhodu kakor človek, ki vidi privid. Tudi jaz sem se ozrl proti vzhodu in videl, da se je vse nebo žarelo na tej strani. Od roba obzorja vse do najvišjih delov neba se je razprostirala nekaka pahljača blede, strahovite svetlobe, preprežene z ognjenimi iskrami; ročaj pahljače je takorekoč počival na zemlji, krila pa so pokrivala vzhodno nebo. Nehal sem proklinjati in osupel obstal. Vpitje groze se je vzdignilo na vseh koncih palače in ljudje so vsepovsod vreli iz hiš, da

bi zrli usodno znamenje, ki je gorelo in žarelo na vzhodu. Zdajci je prišel sam Montezuma v spremstvu svojih velikašev, in pri tisti grozljivi svetlobi sem videl, kako so mu ustnice vtripale in drgetale in roke oklepale druga druge. To čudo še ni minilo, ko se je na jasnem, vedrem nebu, ki se je vzpenjalo nad mestom, prikazala ognjena krogla, ki je bila videti, kakor da bi počivala na vrhovih visokega templja na velikem trgu, in je razsvetlila ravno streho, da je bila svitla kakor podnevi. Mahoma je izginila, toda na kraju, kjer je bila, je vzplamtela nova svetloba: tempel boga Kvecalkotla je bil v plamenu.

Glasno prestrašeno jadikovanje se je začelo iz ust vseh, ki so gledali ta čuda na griču Čapoltepek in iz mesta spodaj. Celo jaz sem se prestrašil, sam ne vem zakaj, kajti kaj lahko je bilo, da ni bil svetlobni sij ali žar, katerega smo videli tisto noč in še več noči za tem, nič drugega kot svitla repatica in da je požar v templu povzročila strela. Ampak temu ljudstvu, posebno pa Montezumi, čegar duh je bil že itak poln govoric o prihodu čudnih belih ljudi, ki so imeli uničiti njegovo cesarstvo — prerokovanje se je uresničilo — so se ta znamenja na nebu zdela jako zlokobna. Ako pa so še količkaj dvomili o tem, kaj pomenijo, so se jim ti dvomi kmalu razpršili. Ko smo namreč začudeni stali tamkaj, je dospel sel, brez sape in zamazan od potovanja, se vrgel pred Njegovim veličanstvom cesarjem na kolena, izvlekel izpod oblačila barvan zvitke in ga podal enemu navzočih velikašev. Montezuma je tako zahrepenel, da bi dognal vsebino tega zvitka, da ga je zoper vse šege in običaje iztrgal svetovavcu iz rok, ga razvil in začel pri medli svetlobi žarečega neba in gorečega templja brati pisanje, pisano z znamenji. Ko smo ga opazovali, je Montezuma naenkrat na ves glas zaječal, vrgel pisanje na tla in si z rokami zakril obraz. Naključje je nanoslo, da je zvitke padel blizu kraja, kjer sem jaz stal, in videl sem na zvitku preproste podobe ladij španske opreme in mož v španskem oklepu. Tedaj sem razumel, zakaj je Montezuma zaječal. Španci so stopili na njegovih obalah na suho!

Tedaj se je približal eden svetovavcev, da bi ga tolažil, cesar pa ga je pahnil od sebe rekoč:

»Pustite me, naj žalujem — propast in nesreča, ki je bila prerokovana, je prišla nad otroke Anahuaka. Otroci Kvecalkotla se zbirajo na naših bregovih in morijo moje ljudstvo. Pustite me, naj žalujem, vam pravim!«

Tisti trenutek je došel drug sel iz palače in tuga se mu je brala z obraza.

»Govori!« je rekel Montezuma.

»O, cesar, odpusti jeziku, ki ti mora sporočiti tako vest. Groza je obšla tvojo cesarsko sestro Papan-cino, ko je videla tisti strašni prizor,« in pokazal je na nebo; »pravkar umira v palači!«

Ko je cesar čul, da mu umira sestra, katero je zelo ljubil, ni rekel besedice, ampak si je s cesarskim plaščem zakril obraz in odšel počasi proti palači.

Ves ta čas pa se je na vzhodu blestela in iskrila modrordečkasta svetloba, podobna pošastni, nenaravni zori, spodaj v mestu pa je svitlo gorel tempel boga Kvecalkotla.

Obrnil sem se k Otomi, ki je ves čas stala poleg mene, prevzeta od začudenja in trepetajoča po vsem telesu.

»Ali nisem rekel, da je ta dežela prokleta, kne-ginja Otomi?«

»Govoril si, Tjule,« je odgovorila, »prokleta je.«

Nato sva se vrnila v palačo, ampak celo v tej uri vsesplošne groze so bili pevci za menoj kot poprej.

Sedemnajsto poglavje.

Vstajenje Papan-cine.

Papan-cina je drugi dan umrla; pokopali so jo še isti večer z velikim sijajem na pokopališču na Čapoltepeku ob strani cesarjevih prednikov. Vendar ona ni bila zadovoljna z njihovo družbo, kakor bomo kmalu slišati. Tisti dan sem tudi doznal, da ni nič kaj prijetno biti bog, ker so od mene pričakovali, da bi

znal razne umetnosti, zlasti godbo, do katere nisem nikdar imel nobenega poželenja. Vzlic vsemu mi niso dovolili, da bi moje želje kaj veljale v tej zadevi; prišli so učitelji, starci, ki bi si lahko poiskali boljši posel, da bi me poučevali v rabi plunke; hočeš-nočeš sem se moral učiti brenkati na to godbeno orodje. Prišli so še drugi, ki so me učili leposlovja, pesništva in umetnosti, kolikor so Azteki umeli te reči; tega znanja sem bil vesel. Vedno pa sem se spominjal besedi iz svetopisemskega pridigarja: »Kdor si povečuje znanje, si povečuje žalost. Povrh tega se mi je videlo, da mi kaj malo koristi nabirati si znanje, ki bo kmalu prešlo na žrtveniku.

Glede tega, to je mojega žrtvovanja, sem bil izpočetka ves obupan. Kratko premišljevanje pa me je učilo, da sem že bil v mnogih nevarnostih in prišel iz njih brez škode, in je bilo kaj verjetno, da se rešim tudi te. Smrt je bila sicer še v veliki daljavi; za sedaj sem bil bog. Zavoljo tega sem sklenil, najsi živim ali umrjem, da bom živel kot bog, dokler bom še živel, in užival vse rādosti, ki se mi nudijo; in kakor sem sklenil, tako sem tudi ravnal. Noben človek ni imel tako velikih ali tako čudnih ugodnih prilik, in noben človek jih ni mogel boljše uporabiti. Da bi me ne mučile žalostne misli na izgubljeno ljubezen in daljni dom, ki so me obhajale z vso silo, bi bil malone srečen zavoljo oblasti in moči, ki sem jo imel, in zavoljo čudne okolice in razmer. Toda vrniti se moram k svoji zgodbi.

Tiste dni, ki so sledili smrti Papancine, je bila vsa palača in vse mesto pokonci. Ljudstvo je bilo preplašeno vsled govoric, katerih je bilo ozračje polno. Vsako noč je na vzhodu žarelo ognjeno usodepolno znamenje, vsak dan so dohajala sporočila o novih čudesih ali znamenjih na nebu in ž njimi razburljive zgodbe o Špancih in njihovih činih, o katerih je večina ljudstva menila, da so beli bogovi, otroci Kvecalkotla, ki so se vrnili, da vzamejo deželo, katero so vladali njihovi praočetje.

Med vsemi pa, ko so bili v skrbeh in strahu, ni bil nikdo v tako slabem položaju kot cesar Monte-

zuma, ki vse te tedne ni skoraj nič jedel niti spal, tako silen strah ga je prevzel. V tej sili je poslal sele do svojega starega tekmeca, modrega in strogega Neze, kralja zavezniške države Tezkuko, in ga prosil, naj ga pride obiskat. Kralj Neza, starec silnih, svetlih oči, je res prišel in jaz sem bil priča razgovoru, ki je sledil obisku; v svoji lastnosti kot bog sem se lahko svobodno gibal po palači in sem bil lahko navzoč pri zborovanjih cesarja in njegovih velikašev. Ko sta se se oba vladarja okrepčala, se je Montezuma obrnil do Neze glede znamenj na nebu in prihoda Tjulov ter ga prosil, da mu pomaga s svojo modrostjo. Neza si je pogladil dolgo sivo brado in odgovoril — dasi utegne biti Montezumovo srce težko — da bo postalo še težje, preden bo konec.

»Poglej,« je rekel, »jaz sem tako prepričan, da so dnevi našega cesarstva šteti, da igram s kockami s teboj za svoja kraljestva, po katerih ste ti in tvoji očetje tolikanj hrepeneli.«

»Za kakšno stavo?« je vprašal Montezuma.

»Takole igrava,« je odgovoril Neza. »Ti stavi tri peteline; ako dobim jaz, bom zahteval samo njihove ostroge. Proti ostrogam treh petelinov pa stavim jaz celo širno kraljestvo Tezkuko.«

»Majhna stava,« je odvrnil Montezuma; »petelinov je mnogo, kraljestev malo.«

»Vseeno pojde,« je odgovoril kralj; »vedi, da igrava zoper usodo. Kakršna bo igra, tak bo izid. Ako ti dobiš moja kraljestva, je vse v redu; ako jaz dobim peteline, potem pa hajdi slava Anahuaka! Zakaj njeno ljudstvo bo prenehalo biti ljudstvo in tujci bodo zavladali deželo.«

»Igrajva, da vidiva,« je rekel Montezuma in odšla sta na prostor, ki mu pravijo Tlačko, kjer so se navadno vršile igre. Tukaj sta pričela igrati s kockami; izpočetka je šlo za Montezumo tako dobro, da je na ves glas zavpil, da je že gospodar kraljestva Tezkuko.

»Bodi tako!« je odgovoril stari Neza. Ali izza tistega trenutka se je igra obrnila. Najsi se je Montezuma še tako trudil, ni se mu posrečilo, da bi do-

bil še eno točko; igra je bila kmalu pri kraju in Neza je dobil peteline. Godba je zaigrala in dvorniki so se prikazali, da bi se poklonili kralju in mu čestitali k uspehu. Neza pa je vstal, globoko vzdihnil in rekel:

»Rajši bi bil izgubil svoje dežele kakor dobil te kure; kajti, ako bi bil izgubil svoje dežele, bi bile vseeno prišle v roke človeka mojega rodu. Sedaj pa morajo moje in njegove zemlje priti v roke tujcev, ki bodo vrgli naše bogove z oltarjev in deli naša imena v nič.«

Ko je izgovoril te besede, je vstal, se poslovil pri cesarju in odšel v svojo deželo, kjer se je prigodilo, da je prav kmalu umrl, ne da bi doživel čas, ko so se njegove bojazni uresničile.

Drugi dan po njegovem odhodu so dospela nova sporočila o činih Špancev, ki so še bolj vznemirila Muntezumo. V svojem strahu je poslal po zvezdogleda, ki je slovel po deželi vsled resničnosti svojih prerokovanj. Zvezdogled je prišel in cesar ga je zasebno sprejel. Ni mi znano, kaj mu je bil mož razodel, vsekakor pa ni bilo nič prijetnega; še tisto noč je namreč dal cesar svojim ljudem povelje, da porušijo hišo tistega vedeža, ki je poginil zasut pod njenimi razvalinami.

Da dni po zvezdogledovi smrti je prišlo Montezumi na misel, da sem tudi jaz Tjule in da bi mu lahko dal kako pojasnilo. Ob solnčnem zatonu je poslal pome in mi velel, naj se grem izprehajati z njim po vrtovih. Šel sem, za menoj pa moj godec in strežaji, ki me niso nikdar pustili na miru; on pa jim je zapovedal, da se morajo umakniti, ker je želel na samem z menoj govoriti. Nato je odšel pod mogočna cedrova drevesa in jaz ž njim, samo en korak zadaj.

»Tjule,« je naposled izpregovoril, »povej mi kaj o svojih rojakih in zakaj so prišli na te obale. Pazi pa, da boš govoril resnico.«

»Saj niso moji rojaki, Montezuma,« sem odgovoril, »pač pa je bila moja mati njihovega rodu.«

»Mar ti nisem rekel, da govoriš resnico, Tjule? Ako je bila tvoja mati iz njihovega rodu, moraš biti tudi ti. Mar nisi meso in kri svoje matere?«

»Kakor je cesarju drago,« sem odgovoril in se priklonil. Nato sem pričel pripovedovati o Špancih, o njihovi deželi, njihovi veličini, njihovi okrutnosti in njihovi pohlepnosti po zlatu; pozorno me je poslušal, dasi mislim, da je verjel le malo tega, kar sem mu povedal; njegov strah ga je delal silno nezaupnega. Ko sem končal, je rekel:

»Zakaj pa prihajajo sem v Anahuak?«

»Bojim se, cesar, da prihajajo, da se polaste dežele ali vsaj, da jo oropajo bogastva in uničijo njeno vero.«

»Kakšen je potem tvoj svet, Tjule? Kako se morem braniti zoper te mogočne ljudi, ki so oblečeni v kovino in jezdijo na iskrih divjih živalih, ki imajo orožje, katero dela hrušč, podoben gromu, ob čegar glasu padajo njihovi nasprotniki mrtvi kakor snopje, in ki imajo orožje iz blestečega srebra v svojih rokah? Na žalost ni mogoče, da bi se branili zoper te ljudi, kajti otroci so Kvecalkotla, ki so se vrnil, da zavzamejo deželo. Izza otroških let mi je znano, da mi je grozilo to gorje, in sedaj je tukaj.«

»Ako se smem jaz, ki sem samo bog, drzniti in govoriti gospodariu zemlje,« sem odgovoril, »rečem, da je odgovor lahek. Zoper silo postavi silo. Tjulov je malo, ti pa lahko zbereš tisoč vojakov na enega izmed njih. Napadi jih neutegoma, ne obotavljaj se, da jim njihova velika hrabrost ne pridobi prijateljev, temveč jih steri v prah.«

»Tak je torej svet človeka, čegar mati je bila iz rodu Tjulov,« je odgovoril cesar pikro porogljivo. »Povei mi, svetovalec, kako naj vem, da se boreč zoper nje ne bom boril zoper bogove? Kako naj sploh doznam, kaj želijo ali nameravajo ljudje ali bogovi, ki ne govore mojega jezika in jaz ne njihovega?«

»Stvar je kaj lahka. Montezuma,« sem odgovoril. »Jaz govorim njihov jezik; mene pošlji, da doznam, kaj želijo ali nameravajo pri nas.«

Pri teh besedah mi je srce poskočilo spričo upanja, ki je razsvetlilo moj nevarni položaj; ako bi se mi posrečilo priti do Špancev, bi se nemara lahko

rešil oltarja žrtvovanja. Po mojih mislih so bili tudi nekaka vez med menoj in domačijo. Dospeli so na lad'ah. ladje pa se vozijo zopet nazaj. Dasi za trenutek moja usoda ni bila baš žalostna, si vsakdo lahko misli, da bi bil pošteno vesel, če bi bil zopet enkrat med kristjani.

Montezuma me je nekaj časa gledal, nato pa je odgovoril:

»V resnici misliš, da sem bedak. Tjule. Kaj! K tvojim rojakom nai te pošljem, da bi jim razodel moj strah in mojo slabost in jim pokazal, kje so v oklepu vrzeli? Mar meniš, da ne vem, da si ogleduh, ki so te baš ti Tjuli poslali v našo deželo, da bi jo bolj spoznal? Bedak! Takoj izpočetka sem to vedel, in pri Huicelkotlu! Da bi ti ne bil zaobljubljen Tezkatlipoki, bi se tvoje srce jutri kadilo na oltarju Huicelkotla. Pazi se in ne dajai mi več krivih svetov, sicer bo tvoj konec hitreje prišel nego si misliš. Vedi, da sem ti namenoma dal ta vprašanja in na ukaz bogov, kakor je bilo pisano v srcih njih, ki so bili danes žrtvovani. Namenoma sem torej ravnal in na zapoved, da bi doznal tvoje skrivne misli in se izognil svētu, katerega bi ti dal. Svetuješ mi, da naj se bojujem zoper Tjule; zavoljo tega se ne bom bojeval z njimi, temveč šel jim bom z darovi in lepimi besedami naproti; zakaj dobro vem, da želiš, da bi jaz storil ono, kar bi zapečatilo mojo pogubo.«

Tako je govoril silno razjarjen in s tihim glasom; glavo je držal nizko, roke je imel prekrižane na prsih, in opazil sem, da se je tresel od strasti. Dasi sem se močno bal, da me ne bi en sam namig tega mogočnega vladarja neutegoma poslal v mučno smrt. Dasi sem bil bog, sem se vseeno čudil, kako je mogel ta človek, ki je bil vendar v vsem ostalem jako moder, tako nespametno ravnati. Zakaj je dvomil nad menoj, me sumničil, zakaj je pripustil, da ga praznoverstvo tira v pogubo? Dandanes vidim odgovor na to. Montezuma ni delal tega sam po sebi, temveč ker je roka usode delovala po njegovi roki in je glas usode govoril z njegovim glasom. Bogovi Aztekov so bili v res-

nici krivi bogovi, ampak jaz za svojo osebo verujem, da je bilo v njih življenje in razum, kajti tiste odurne podobe iz kamna so bile bivališča hudičev, in duhovni so resnico govorili, ko so rekli, da je žrtvovanje ljudi dopadljivo njihovim bogovom.

Do teh hudičev se je cesar obrnil za svet potom duhovnov, in sedaj jih je doletela usoda, da so morali dajati krive svete v svojo lastno pogubo in pogubo njih, ki so jih častili, kakor je bil sklenil Eden, ki je mogočnejši od njih.

Med razgovorom je bilo solnce hitro zašlo in ves svet je bil zavit v temo. Vendar je svetloba še vedno drhtela na snežnih vrhovih ognjenikov Popokatepetel in Iztakcihuatl ter jih rdečila z grozno rdečino. Nikoli poprej niso moje oči videle postave mrtve ženske, ki ima na trupu Iztakcihuatla svoj mrtvaški oder na veke vekov, tako jasno in tako čudovito kot tisto noč; morebiti je bilo v resnici tako, ali pa ji je samo moja domišljija dajala popolno postavu in barvo ženskega mrliča, pripravljenega za pogreb in namočenega v krvi. Vendar to ni bilo samo v moji domišljiji; ko je namreč Montezuma nehal robantiti nad menoj, se je slučajno ozrl proti gori in pogled mu je obstal na nji.

»Poglej, Tjule!« je rekel in se svečano nasmejaj; »tamkaj leži mrtvo truplo anahuaških ljudstev, oprano v vodi krvi in pripravljeno za pogreb. Ali ni strašno v smrti?«

Ko je izgovoril te besede in se obrnil, da bi odšel, je završalo otožno ječanje od gore sem, grozeče nečloveško, da mi je kri zastajala v žilah. Montezuma me je iz strahu prijel za roko in skupaj sva strmela proti Iztakcihuatlu; obema se je dozdevalo, da se je v resnici zgodilo sledeče čudo. V tisti strašni rdeči svetlobi je namreč rdeča postava Speče ženske vstala ali se je videlo, da vstaja iz svoje kamenite mrtvaške rakve. Vstala je počasi, kakor človek, ki se prebudi iz spanja, in kmalu je stala pokonci na gorskem vrhuncu, dvigajoč se visoko v zrak. Kakor orjaško mrtvo truplo, ki se je pravkar prebudilo iz večnega

spanja, je stala tam na gori, in njeno belo oblačilo je bilo namočeno s krvjo; trepetala sva, ko sva zrla vanjo.

Nekoliko časa je ta prikazen zrla proti mestu Tenoktitlan, nato pa je iznenada vrgla svoje ogromne roke proti nebu kakor vsled velike žalosti in tuge; tisti hip pa se je noč zgrnila čez njo in jo zakrila, in tožbe so počasi utihnile.

»Povej mi, Tjule,« je hripal cesar, »ali nimam vzroka, da se bojim, ko gledajo moje oči dan na dan taka usodepolna znamenja? Ali slišiš jadikovanje v mestu? Prikazni nisva videla samo midva. Poslušaj, kako ljudstvo od strahu vpije in kako duhovni razbijajo po bobnih, da bi odvrnili nesrečo. Plakaj, ljudstvo, in vi duhovni, molite in žrtvuajte! Od sile je potrebno, kajti poguba je prišla nad vas. O Tenoktitlan, kraljica vseh mest! Vidim te razdejano in opustošeno, tvoje palače začrnele od ognja, tvoje templje oskrunjene, tvoje prijazne vrtove izpremenjene v puščavo. Tvoje visokorojene ženske so igrača tujih gospodarjev in tvoji knezi njihovi služabniki; po kanalih teče voda, rdeča od krvi tvojih otrok, tvoje ceste in ulice so zagrajene s kupi kosti. Smrt vlada vsepovsod v tebi, sramota, nečast je tvoj vsakdanji kruh, opustošenje in razdejanje tvoj delež. Srečno, kraljica mest, zibelka mojih dedov, v kateri so me dočili!«

Tako je Montezuma jadikoval v temi in ko je na ves glas plakal, je iznad obzorja vzšel mesec in razlival svojo enolično svetlobo po vejah cedrovih dreves, oblečenih v grozljivo oblačilo iz mahu. Mesečina je obsevala visoko postavo cesarja Montezume, njegov silno razburjeni obraz in drobne roke, s katerimi je mahal v preroškem strahu sempatja, moje blesteče oblačilo, preplašeno gručo dvornikov in godcev, ki so prenehali s svojo godbo. Potegnila je tudi rahla sapa, ki je žalostno ječala po mogočnih drevesih in skalovju Čapoltepeka. Nikdar v svojem življenju nisem bil priča prizora, ki bi bil bolj čuden in bolj prožet s tajnostjo in bolj grozeč s še neporojeno grozo, kot je bil pogled na tega velikega vladarja, ki je žaloval nad

propastjo svojega rodu in svoje moči. Doslej še ni bila nobena nesreča zadela ne eneža ne drugega, vendar se je zavedal, da je oboje izgubljeno; in te tožeče besede so prihajale iz dna srca, ki ga je strla tuga, ki pa je šele s svojo senco legla nanj.

Toda tisto noč še ni bilo konec čudes.

Ko je Montezuma nehal jadikovati in prorokovati, sem ga ponižno vprašal, ali naj priključem velikaše, ki so tvorili njegovo spremstvo, ki pa so stali nekoliko oddaljeni.

»Ne,« je odgovoril, »nočem, da bi me videli, ko se mi bere tuga in groza na obrazu. Najsi navdaja strah vse druge, jaz moram biti na zunaj pogumen. Pojdi še malo z menoj, Tjule; ako ti morebiti pride na misel, da bi me umoril, mi ne bo žal.«

Na te besede mu nisem odgovoril, ampak sem šel za njim, ko je stopal po najtemnejših vijugastih potih, ki se vijejo med cedrami, kjer bi ga bil prav izlahka umoril, ako bi bil hotel; vendar jaz nisem uvidel, da bi imel kako korist od njegove smrti. In dasi sem dobro vedel, da je Montezuma moj sovražnik, se mi je tudi samo srce zgražalo ob misli na umor. Hodila sva dobro miljo, ne da bi govorila, sedaj po jasih in vrtovih, posajenih s krasnimi cveticami, dokler nisva naposled dospela do vrat onega kraja, kjer so polagali cesarske mrličke k večnemu počitku. Spredaj pred temi vrati je bila odprta jasa ali trata, na katero je svetil mesec, in na sredi te jase je ležalo nekaj belega, kar je bilo podobno ženski postavi. Tukaj se je Montezuma ustavil, pogledal proti vratom in rekel:

»Ta vrata so se pred štirimi dnevi odprla moji sestri Papancini; rad bi vedel, čez koliko časa se bodo odprla meni.«

Ko je izgovoril te besede, se je na trati ležeča bela postava, katero sem bil jaz videl in on ne, zganila kakor speči, ki se prebuja. Kakor se je bila zganila snežna postava na gori, tako se je zganila ta postava; kakor je bila ona vstala, je vstala tudi ta; in kakor je bila ona vrgla roke kvišku tako jih je vrgla

tudi ta. Tedaj jo je zagledal Montezuma in obstal trepetajoč; tudi jaz sem se tresel.

Nato se je ženska — bila je v resnici ženska — počasi bližala nama in ko je prišla bližje, sva videla, da je imela mrtvaška oblačila na sebi. Naenkrat je vzdignila glavo in mesečina ji je razsvetlila obličje. Montezuma je na ves glas zaječal; zaječal sem tudi jaz, kajti spoznala sva, da je bil tisti obraz pred nama drobní obraz kneginje Papancine — one Papancine, ki je ležala že štiri dni v grobu. Premikala se je kakor mesečnica in se nama približevala, naposled je obstala pred grmom, v čegar senci sva midva stala. Papancina, ali njen duh, naju je gledala s praznimi slepimi očmi, to se pravi, z očmi, ki so bile široko odprte, a vendar niso ničesar videle.

»Si li ti tukaj, brat Montezuma?« je rekla prikazen z glasom Papancine; »jaz vsaj čutim tvojo navzočnost, dasi te ne vidim.«

Tedaj je Montezuma stopil iz sence in stal pred umrlo sestro.

»Kdo si?« je rekel, »ki imaš postavo ženske, ki je umrla, in si oblečena v njena oblačila?«

»Papancin sem,« je odgovorila; »vstala sem iz groba, da ti prinesem neko sporočilo, Montezuma, brat moj.«

»Kakšno sporočilo mi prinašaš?« je vprašal hripavo.

»Prinašam ti sporočilo o pogubi in propasti, brat. Tvoje cesarstvo se bo razsulo in tebe bodo tisoči in deset tisoči tvojega ljudstva spremljali v smrt. Štiri dni sem živela med mrtvimi in tam sem videla tvoje krive bogove, ki so hudiči. Tam sem videla tudi duhovne, ki so jim služili, in veliko njih, ki so jih častili, in vsi so bili pahnjeni v neizrekljivo trpljenje. Zavoljo tega, ker anahuaško ljudstvo časti te peklenške bogove, je obsojeno, da propade.«

»Ali nimaš nobene besede tolažbe zame, Papanci, sestra moja?« je vprašal.

»Nobene,« je odgovorila. »Ako nehaš častiti te krive bogove, morebiti utegneš rešiti svojo dušo;

svojega življenja ne moreš rešiti, niti življenja svojega ljudstva.«

Po teh besedah se je obrnila in odšla v senco dreves; slišal sem, kako je njeno mrtvaško oblačilo šumelo po travi.

Montezume se je polotila besnost in na ves glas je razsajal rekoč:

»Prokletstvo nad tebe, Papancin, sestra moja! Čemu sploh prihajaš iz groba s takimi zlokobnimi vestmi? Da bi bila prinesla seboj upanje, da bi bila pokazala pot do rešitve, bi te z veseljem pozdravil. Vrni se zopet nazaj v temo in zemlja naj ti na vekov veke teži srce. Kar se tiče mojih bogov, ti rečem: častili so jih moji očetje, častil jih bom tudi jaz vse do konca; in ako oni mene zapuste, jaz jih ne bom nikdar. Bogovi se srdijo, ker se na njihovih oltarjih malo žrtvuje; žrtvovanja odslej naj se podvoje. Da, sami duhovni bogov naj bodo žrtvovani, ker zanemarjajo njihovo čaščenje.«

Tako je besnel kakor slabič, ki mu je velika groza zmešala pamet; njegovi velikaši in strežniki, ki so mu bili sledili v majhni oddalji, so ga obsuli prestrašeni in začudeni. Naposled je prišel konec; Montezuma si je trgjal z drobnimi rokami cesarska oblačila s sebe, pulil lase in brado, nato pa se je zgrudil in se zvijal po tleh.

Odnegli so ga v palačo in živa duša ga ni videla tri dni in tri noči. Toda njegova grožnja glede žrtev ni ostala prazna; izza tiste noči so po vsej deželi podvojili žrtvovanja. Senca Križa je že objemala anahuaške oltarje, toda še vedno se je vzdigoval dim njihovih žrtvovanj proti nebu in vpitje ujetnikov se je razlegalo okoli piramid. Resnično, prišla je ura peklenskih bogov nadnje, toda topot so spravljali svojo poslednjo krvavo žetev, in ta je bila bogata.

Jaz, Thomas Wingfield, sem na lastne oči videl vsa ta usodepolna znamenja; vendar ne morem reči, ali so v resnici bila svarila, ki jih je pošiljalo nebo, ali zgolj premame, izvirajoče iz naključij v naravi. Vsa dežela je bila prevzeta od groze in kaj lahko je mogoče, da je duh ljudi, ki so bili tako udarjeni,

našel nesrečen pomen v znamenjih, katera bi bila sicer ostala neopažena. Da je Papančin vstala iz groba, je resnično; vendar je bila bržkone padla samo v nezavest ali se ji je kaj podobnega pripetilo, kajti v resnici ni bila umrla. Vsekakor se že dolgo časa ni povrnila nazaj v grobnico; videl je sicer nisem nikdar več, slišal pa sem praviti, da je živela še dolgo, postala kristjana in pripovedovala čudne zgodbe o tem, kar je bila videla v deželi senc.

Osemnajsto poglavje.

Tom in neveste.

Nekoliko mesecev je preteklo izza onega dne, ko so me postavili za boga Tezkatlipoko in so Španci stopili na mehikanska tla, in ves ta čas je bilo glavno mesto v mrzličnem vrvenju. Montezuma je venomer pošiljal poslanstva do Korteza, ki so mu nosila ogromne zaklade zlata in draguljev v dar, proseč ga hkratu, da naj odide; ta nespametni vladar se ni zavedal, da je s tolikim bogastvom, ki jim ga je bil pokazal, samo vrgel vabo, na katero je sovražnik moral prijeti. Kortež je dajal tem poslanstvom vljudne odgovore in darila neznatne vrednosti; to je bilo vse.

Kmalu nato je začel prodirati v notranje kraje. Montezuma je prestrašen izvedel, da je Kortež podvrgel bojeviti rod Tlaskalancev, kateri bi se bili vseeno vzdignili zoper bele ljudi, dasi so bili zagrizeni dedni sovražniki Montezume. Za tem je došla novica, da so premagani Tlaskalanci iz sovražnikov postali zavezniki in služabniki Špancev in da so tisoči njihovih najsilnejših vojniki prodirali ž njimi proti svetemu mestu Čolula. Ni trajalo dolgo in raznesel se je glas, da je bilo mesto izročeno splošnemu klanju in da so bili sveti, ali pravzaprav nesveti bogovi vrženi iz svetišč. Slišale so se čudovite zgodbe o Špancih, o njihovi srčnosti in njihovi moči, o oklepu, ki so ga nosili, o gromu, ki ga je njihovo orožje delalo v boju, in divjih živalih, na katerih so jezdili. Nekoč sta bili Montezumu poslani glavi dveh belih

vojniki, katera so bili zajeli v neki praski, divji glavi, veliki in z dolgimi lasmi, in ž njima konjska glava. Ko je Montezuma zagledal te grozne trofeje, je skoraj omedlel od strahu, vseeno pa jih je ukazal nasaditi po stolpičkih vrh templja in razglasiti, da čaka podobna usoda vsakega sovražnika, ki vdere v deželo.

V tem je bila njegova politika sama zmeda. Dan za dnevom je zboroval in se posvetoval z velikaši, z velikimi duhovni in sosednimi, prijateljskimi kralji. Eni so nasvetovali to, drugi ono, in konec vsega je bilo samo obotavljanje in bedastoče. Da bi bil Montezuma vendar poslušal glas velikega Guatemoka, anahuaška država ne bi bila danes španski fevd. Guatemok ga je venomer prosil, da naj se vendar otrese strahu in napove Tjulom vojno, preden bi bilo prepozno, da naj jim neha pošiljati poslanstva in darove, in da naj zbere svoje neštevilne čete in udari v gorskih soteskah in prelazih na sovražnika.

Na vse te prošnje je Montezuma odgovarjal: »Čemu pa, nečak? Kako mi je mogoče bojevati se zoper te ljudi, če so se bogovi sami izrekli zanje? Bogovi seveda lahko store, kar hočejo, in meni ni za mene in mojo usodo, ampak za ljudstvo mi je, za žene in otroke, za stare in slabotne!«

Nato si je zakril obraz z rokami in jadikoval in plakal kot otrok; Guatemok je odšel izpred njega nem od togote nad nespametjo tako velikega vladarja, vendar ni mogel ničesar ukreniti. Guatemok je bil z menoj mnenja, da je Montezuma znorel in da ga je nebo udarilo s to boleznijo, da bi uničil svojo deželo in državo.

Vzlic temu, da mi je moje božje dostojanstvo nudilo ugodno priložnost, da mi je bilo znano vse, kar se je godilo, sem bil jaz, Thomas Wingfield, zgolj mehurček na velikem valu dogodkov, ki se je pred dneva rodovoma zgrinjal nad anahuaško državo. V resnici sem bil mehurček na vrhu vala, ampak tisti čas sem imel prav toliko moči in oblasti, kolikor je imajo pene nad valom. Montezuma mi ni zaupal; v njegovih

očeh sem bil vohun, duhovnikom sem bil bog in prihodnja velika žrtev in nič več; samo prijatelj Guatemok in Otomi, ki me je skrivaj ljubila, sta imela zapuanje vame; pogosto sem govoril ž njima in jima pojasnjeval pravi pomen vsega, kar se je godilo pred našimi očmi. A tudi ta dva sta bila brez moči; dasi Montezuma ni več ravnal po zdravem razumu, je njegova neomejena oblast vodila državno ladjo sedaj sem, sedaj tja; podobno naravnava krmilo ladje v njeno pogibelj, ko ga je bil krmar zapustil, in se obrača, kakor hoče veter in morski tok.

Ljudstvo je bilo prevzeto od strahu glede bodočnosti; namesto da bi se ga bili otresli in se iztreznili, so se baš iz tega vzroka z vso vnemo vdali zabavi in veselju, zamenjajoč ga včasih z verskimi ceremonijami. Tiste dni ni bila nobena gostija zanemarjena, nobenemu oltarju ni primanjkovalo žrtev. Kakor reka, ki teče vedno hitreje, čim se bliža prepadu, preko katerega mora pasti, prav tako je mehikansko ljudstvo, videč propast pred seboj, drvelo v pogubo in začelo živeti kot ni živelo še nikoli poprej. Ves božji dan se je razlegalo vpitje žrtev iz stotero templjev in vso noč so se čuli glasovi bučnega razbrzdanega veselja po ulicah. »Jejmo in pijmo,« so kričali, »kajti morski bogovi so prišli nad nas, jutri itak umrjemo.« Ženske, ki so bile na glasu kot krepostne, so postale ničvredne; možje, ki so bili poštenjaki, so postali lopovi, in nikdo jim ni rekel: fejj! Da, celo otroci so hodili pijani po ulicah, kar je pri Aztekih nekaj na moč grdega.

Cesar se je bil preselil iz Čapoltepeka v palačo na velikem trgu nasprotj velikega templja; ta palača je bila sama zase mesto; vsako noč je spalo več kot tisoč človeških bitij pod njeno streho, da ne omenim pritlikavcev in spak in stotin divjih ptičev in zverí v kletkah. Tukaj sem se vsako noč gostil s komurkoli sem hotel; kadar pa sem se naveličal, sem jo navadno mahnil na ulice in igral na plunko; sedaj sem se bil že nekoliko naučil brenkati na to grozovito godbeno orodje; ob takih prilikah sem bil oblečen v si-

jajno opravo in spremljal me je cel roj plemičev in cesarskih pažev. Ljudje so vreli iz hiš, vzklikali in mi izkazovali spoštovanje, otroci so me obsipali s cveticami, device so plesale pred menoj in mi poljubljale roke in noge, tako da me je s časoma spremljala kakih tisoč glav broječa množica. Tudi jaz sem plesal in vpil kot vaški norec; mislim namreč, da me je tiste dni obšla nekaka norost ali pa pijanost vsled čaščenja. Poskušal sem tudi pozabiti na svojo žalost; želel sem pozabiti, da sem bil obsojen za žrtvenik in da sem se z vsakim dnevom približal krvavemu duhovnikovemu nožu.

Želel sem pozabiti, toda na žalost nisem mogel. Duhovi pijač, ki sem jih bil pil po gostijah, so se mi razkadili iz glave, vonj cvetic, pogled na lepoto in čaščenje ljudstva, vse skupaj me ni več ganilo; nem in tih sem razmišljal o svoji usodi in se s hrepeneanjem spominjal daljne ljube domovine in domačije. Če bi mi Otomi ne bila tako nežno prijazna, mislim, da bi mi bilo tiste dni srce počilo ali pa bi bil sam sebe usmrtil. Toda ta velika, krasna ženska me je venomer bodrila in je včasih izpregovorila nejasne besede, ki so mi vzbujale upanje, da mi je kri vzplala po žilah. Da sežem nekoliko nazaj, naj ponovim, da mi je bila Otomi ob prihodu na dvor cesarja Montezuma neznansko všeč in vse moje misli so se jo oklenile. Tudi sedaj mi je bila zelo všeč, ampak moje srce je bilo tako polno groze in strahu, da v njem ni bilo prostora za nežnejše misli in za njo, ne za nobeno drugo žensko. Kadar nisem bil pijan od vina ali čaščenja, sem v resnici usmeril svoje misli na to, da bi se spravił z nebom, česar sem bil prav potreben.

Vseeno sem mnogo govoril z Otomi, je poučeval v naši veri in mnogih drugih rečeh, kakor sem bil delal pri Marini, ki je bila sedaj, kakor smo slišali, prijateljica in tolmačinja španskega poveljnika Korteza. Kneginja Otomi me je resno poslušala in me ves čas motrila s svojimi nežnimi očmi, toda nič več, kajti bila je najbolj čednostna in skromna med vsemi ženskami, kakor je bila najponosnejša in najlepša.

Tako se mi je godilo, dokler niso Španci zapustili mesta Čobula in se napotili proti Mehiki. Tiste dni se je prigodilo, da sem neko jutro sedel na vrtu s plunko v roki, dočim so moji plemiči in učitelji ostali nekoliko zadaj za menoj. Od onega kraja, kjer sem sedel, sem videl vhod na dvor, kjer je cesar vsak dan imel zborovanja in posvetovanja; pri tem sem opazil, da so po odhodu velikašev začeli duhovni prihajati na dvor, kmalu za njimi pa je prišlo več jako dražestnih deklet, katere so spremljale ženske srednjih let. Kmalu nato je prišel k meni knez Guatemok, ki se je le redkokdaj smejal, in me smehljaje vprašal, ako vem, kaj se tam godi. Odgovoril sem mu, da ne vem prav ničesar in da mi je še manj mar, da pa mislim, da zbira Montezuma prav poseben zaklad, katerega je želel poslati svojim gospodarjem Špancem.

»Pazi, kako govoriš, Tjule,« je odgovoril knez oholo. »Tvoje besede so lahko resnične, ampak povem ti, ako te ne bi imel tako rad, da bi ti bilo žal, da si jih govoril, čeprav imaš Tezkatlipokovega duha v sebi. Oj!« je pristavil in udaril z nogo po tleh, »oj, da norost mojega strica sploh omogoča, da se take besede morejo izreči. Oj, da bi jaz bil anahuaški cesar, bi tekom enega samega tedna pokrivalo glave vseh Tjulov stolpičke velikega templja!«

»Pazi, kako govoriš, knez,« sem odgovoril in ga oponašal, »kajti so tukaj ljudje, kateri bi tebi pokazali, da bi ti obžaloval svoje besede, ako bi te slišali. Neki dan vseeno lahko še postaneš cesar in tedaj bomo videli, kako boš ti ravnal s Tjuli; to se pravi, videli bodo drugi, jaz ne. Ampak kaj pomeni tisto? Mar si Montezuma izbira nove žene?«

»Res, žene izbira, a ne zase. Znano ti je, Tjule, da poteka tvoj rok. Montezuma in svečeniki izbirajo dekleta, ki ti morajo biti dane za žene.«

»Meni dane za žene!« sem vzkliknil in skočil pokonci. »Meni, čegar nevesta je smrt? Kaj imam jaz opraviti z ljubeznijo ali poroko? Jaz, ki bom moral v malo tednih krasiti oltar? Oj, Guatemok, praviš, da

me ljubiš. Nekoč sem ti rešil življenje; ako bi me resnično ljubil in rad imel, bi me gotovo rešil, kakor si se zaklel.«

»Prisegel sem, da bi rad dal svoje življenje za tvoje, Tjule, ako bi bilo v moji moči; in to prisego hočem držati; vsi namreč ne smatrajo življenja tako silno važnim kot ti, prijatelj. Ampak jaz ti v tem položaju ne morem pomagati. Posvečen si bogovom in jaz te ne morem rešiti pred tvojo usodo, najsi bi stokrat umrl. Nič drugega te ne more rešiti kakor roka nebes, ako hoče. Veseli se zavoljo tega, Tjule, dokler se moreš, in umri pogumno, kadar pride čas. Tvoj položaj ni nič slabši od mojega in mnogih drugih, kajti smrt čaka nas vse. Srečno!«

Po njegovem odhodu sem vstal, odšel iz vrta in se podal v óno sobano, kjer sem navadno sprejemal ljudi, ki so želeli videti boga Tezkatlipoko, kakor so me nazivali. Tukaj sem sedel na zlati blazini in vdihaval tobakov dim; naključje je naneslo, da sem bil popolnoma sam, kajti nikdo se ni upal stopiti v sobo, dokler nisem dal privoljenja. Kmalu pa mi je prvi mojih pažev javil, da želi nekdo govoriti z menoj; povetil sem glavo v znamenje, da naj oseba vstopi, ker sem bil že utrujen od premišljevanja. Paž je odšel; kmalu nato je stala pred menoj s kopreno močno zakrita ženska. Ves začuden sem jo pogledal in ji velel, da naj odgrne kopreno in govori. Storila je, kakor sem ji ukazal, in spoznal, da je bila obiskovalka kneginja Otomi. Zavzet in osupel sem vstal, ker ni bila navada, da bi me sama tako obiskala. Vsled tega sem si mislil, da ima kako posebno poročilo zame ali da ravna po kaki šegi, katere še nisem poznal.

»Prosim, sedi,« je rekla zmedena; »ni primerno, da bi ti stal pred menoj.«

»Zakaj ne, kneginja?« sem odgovoril. »Ako ne bi spoštoval dostojanstva, bi moral spoštovati in ceniti lepoto.«

»Pustimo take besede, Tjule,« je rekla in zamahnila z nežno roko. »Prihajam, o Tezkatlipoka, po

starodavnem običaju, ker mi je poverjena naloga, da ti prinesem neko sporočilo. One ženske, katere boš poročil, so izbrane. Prinašam ti njihova imena.

»Govori, kneginja Otomi!«

»Ta so...« in imenovala je tri ženske, o katerih sem vedel, da so najzaljše v celi deželi.

»Mislil sem, da so štiri,« sem rekel in se bridko nasmejal. »Ali me hočejo ociganiti za četrto?«

»Še ena četrta je.« je odgovorila in molčala.

»Povej mi njeno ime,« sem zavpil. »Katero babnico so še našli, da se poroči z zločincem, obsojenim, da umrje na žrtveniku?«

»Še eno so našli, o Tezkatlipoka, ki pa ima vse druge naslove kot tega, katerega ji ti nadevlješ.«

Vprašajoč sem jo pogledal in ona je govorila s tihim glasom:

»Jaz, Otomi, hči cesarja Montezume, sem četrta in prva.«

»Ti!« sem rekel in se sesedel na blazine. »Ti!«

»Da, jaz. Poslušaj: Duhovni so me izbrali kot najbolj ljubko v celi deželi, dasi po krivici. Moj oče, cesar Montezuma, se je silno raztogotil in rekel, naj se zgodi karkoli hoče, ampak da jaz ne bom nikdar žena ujetnika, ki mora umreti na oltarju žrtvovanja. Duhovni pa so mu odgovorili, da sedanji časi niso primerni, da bi zahteval izjemo za svojega otroka, ko se bogovi srdijo. Mar naj se prva ženska v deželi odreče bogu, so vprašali. Tedaj je oče vzdihnil in rekel, da bodi, kakor je moja volja. Nato sem jaz odgovorila duhovnom, da se morajo v teh hudih časih in stiskah visoki ponižati v prah, celo tako globoko, da se poroče z ujetim sužnjem, kateremu pravijo bog in ki je obsojen na smrt na žrtveniku. Tako sem jaz, kneginja Otomi, privolila v to, da postanem tvoja žena, o Tezkatlipoka, dasi bi morebiti ne privolila, ako bi bila vedela vse to, kar berem v tej uri v tvoji duši. Mogoče je, da sem v tej sramoti upala najti ljubezen, četudi za eno samo kratko uro, in da sem imela namen izpremeniti šego našega ljudstva in dovršiti svojo poroko ob strani žrtve na oltarju; to imam pra-

vico storiti, ako hočem. Sedaj pa vidim, da nisem dobro došla; ne boj se, dam ti besedo, dasi je sedaj prepozno zame, da bi odstopila. Saj so še druge tri, ne bom ti v nadlego. Sporočilo sem ti sedaj objavila; ali je tvoja volja, da naj grem? Svečani obred poroke se vrši dvanajsti dan od danes, o Tezkatlipoka.«

Vstal sem sedeže, jo prijel za roko in rekel:

»Hvala ti, Otomi, za plemenitost tvojega duha. Da ne bi bil imel tolažbe in prijateljstva, ki sta mi ga bila naklonila ti in tvoj bratranec Guatemok, mislim, da bi me že davno ne bilo več med živimi. Ti me torej želiš tolažiti do zadnjega diha; kakor se mi vidi, si imela celo namen umreti z menoj. Kako naj si to tolažim, Otomi? V moji domači deželi bi bila morala ženska prav nenavadno ljubiti človeka, preden bi hotela deliti z njim tako posteljo, kakoršna me čaka tam na oni piramidi. Jaz si skoraj misliti ne morem, da bi ti, katero so kralji snubili, tako ponižala svoje srce. Kako naj razumem tvoje besede, kneginja Otomi?«

»Razumi jih s srcem,« je šepnila in čutil sem, kako ji je roka drhtela v moji.

Pogledal sem njeno lepoto; bila je velika; pomislil sem na njeno udanost, tako udanost, ki se ni strašila najbolj grozovite smrti, in neko čuvstvo, ki je bilo močno sorodno ljubezni, mi je prešinilo dušo. Ko pa sem zrl nanjo in mislil na njeno udanost, mi je prišel v spomin angleški park in angleško dekle, od katere sem se bil poslovil pod bukvijo doma v Ditchinghamu, in besede, katere sva bila takrat govorila. Ni dvoma, da je še živela in mi bila zvesta; in dokler je živela, ali ji jaz ne bi moral ostati zvest v srcu? Ako se že moram poročiti s temi indijanskimi dekleti, jih pač moram vzeti; čim bi pa rekel Otomi, da jo ljubim, in Otomi ne bi bila zadovoljna z nič manj, bi prelomil svojo prisego večne zvestobe. Dasi sem bil globoko ganjen in je bila izkušnjava velika, vseeno še nisem bil prišel tako daleč, da bi ji govoril o ljubezni.

»Sedi, Otomi,« sem ji rekel, »in poslušaj me. Vidiš ta zlati prstan,« in snel sem Lilijin prstan z roke, »in vidiš napis na njem.«

Prikimala je z glavo, vendar ni izpregovorila, in videl sem bojazen v njenih očeh.

»Prebrati ti hočem besede, Otomi, ki so vrezane v njem,« in povedal sem ji v azteškem jeziku napis:

Srce k srcu,
Dasi v dalji.

Stoprav tedaj se je oglasila. »Kaj pomeni ta pisava?« je rekla. »Jaz berem samo pisavo, pisano z znamenji, Tjule.«

»Ta pisavi pomeni, Otomi, da živi v daljni deželi, odkoder prihajam, ženska, ki me ljubi in ki je moja ljuba.«

»Ali je potem tvoja žena?«

»Ni moja žena, Otomi, ampak obljubljeni mi je slovesno v zakon.«

»Obljubljena ti je slovesno v zakon,« je odgovorila bridko. »Ej, potemtakem sva si enaki, kajti tudi jaz sem ti slovesno obljubljeni v zakon, Tjule. Ampak ena razlika je med nama: ti jo ljubiš, dočim mene ne ljubiš. To bi mi rad obrazložil. Prizanašaj mi z nadaljnjimi besedami; razumem vse. Vseeno pa se mi vidi, ako sem jaz na izgubi, je tudi ona. Veliko morje valuje med teboj in to tvojo ljubeznijo, Tjule, morje vodâ in oltar žrtvovanja in smrt. Dovoli, da grem. Tvoja žena moram biti, kajti za to ni nobene rešitve; vendar te ne bom dosti nadlegovala, saj bo kmalu vse končano. Potem pa išči njo, po kateri hrepeniš, nad zvezdami, kamor moraš oditi, in jaz prosim bogove, da jo najdeš. Vse te mesece sem snovala načrte, da bi našla kako upanje zate, in sem mislila, da sem ga našla. Toda zidala sem na napačno vero in sedaj je končano. Da bi ti mogel reči iz dna srca, da me ljubiš, bi utegnilo biti dobro za naju oba. Ako ti bo mogoče reči to pred koncem, utegne biti še vedno dobro. Vendar te ne prosim, da bi mi rekel kaj takega, in varuj se, da mi ne izgovoriš laži. Zapu-

ščam te, Tjule; preden pa grem, ti hočem še povedati, da te v tej uri častim bolj, kot sem te častila poprej, ker si se upal povedati mi resnico, meni, Montezumovi hčeri, ko bi bil tako lahko lagal in tako varno. Ona ženska tam onstran morja naj ti bo hvaležna, toda med njo in menoj je boj na življenje in smrt, dasi ne gojim nobene zlovolje do nje. Neznani sva druga drugi in neznani si ostaneeve, ampak ona se je že dotaknila tvoje roke kakor se je jaz sedajle dotaknem. Ti naju vežeš, Ti si vez najinega sovraštva. Zdravstvuj, bodoči moj mož. Videla se ne bova več do onega žalostnega dne, ko bo ‚babnica‘ dana ‚zločincu‘ v zakon. Tvoje lastne izraze rabim, Tjule.◀

Otomi je po teh besedah vstala, si zagrnila obraz s kopreno in počasi odšla iz sobane pustivši me močno razburjenega. Smelo dejanje je bilo, da sem zavrnil ponujeno ljubezen te kraljice med ženskami, in sedaj, ko sem to storil, nisem bil nič kaj vesel. Ali bi bila Liliya pripravljena, sem ugibal, da bi se na njenem mestu tako ponižala in vrgla proč škrlat svojega cesarskega dostojanstva, da bi ležala ob moji strani na krvavem žrtveniku? Morebiti da ne, kajti ta silna, divja zvestoba se najde samo pri ženskah druge krvi. Te hčere solnca ljubijo popolnoma, kadar sploh ljubijo, in kakor ljubijo, tako tudi sovražijo. Njim ni do duhovna, ki bi posvetil zvezo in zvestobo, in se tudi ne dajo vezati po njih zavoljo dolžnosti, ako jim obljuba zamrzi. Njihovo poželenje jim je postava, in po njej ravnajo neustrašno, dokler ta postava velja, in iščejo, ako treba, njeno izpolnitev pri vratih smrti, in če to ni mogoče, v pozabljenju.

Devetnajsto poglavje.

Štiri boginje.

Počasi je mineval čas in naposled je prišel dan, ko je stopil Korteza s svojo zmagovito vojsko v mesto Mehiko. Ne bom obširneje popisoval, kaj so delali Španci po osvojitvi mesta; to je predmet zgodovine,

jaz pa moram pripovedovati svojo zgodbo. Zavaljo tega bom pisal samo o onih Špancih, s katerimi sem imel opraviti. Nisem bil videl sestanka med Montezumo in Korteom, videl sem samo Montezumo, ko se je podal v spremstvu svojih velikašev in v vsem sijaju kakor kak Salomon na ta sestanek. Prepričan pa sem, da noben suženj, katerega so peljali na žrtvenik, ni imel težjega srca kot je bilo tisti nesrečni dan srce cesarja Montezume. Njegova nespamet ga je bila pogubila, in mislim, da se je zavedal, da je odhajal v propast.

Pozneje proti večeru sem videl cesarja, ko se je v svoji zlati nosilnici vračal od sestanka in se podal v palačo, katero je bil sezidal njegov oče Aha, in ki je stala v razdalji kakih petsto korakov nasproti njegovi, obrnjena proti zapadnim vratom velikega templja. Kmalu nato sem slišal glasno vpitje množice ter glasen topot konj in oboroženih vojakov; iz svoje sobane sem videl Špance, ki so stopali po velikih cestih, in srce mi je začelo močno utripati ob pogledu na kristjane. Na čelu španske vojske je jezdil njen poveljnik Korteo v bogatem oklepu, možak srednjih let s pozornimi očmi, ki so vse videle; za njim je korakala njegova majhna zmagovita vojska deloma konjikov, večina pa pešcev, ki so se drzno ozirali okrog sebe in se šalili med seboj. Bila jih je majhna peščica, zagorela od solnca in polna brazgotin, zadanih od orožja; nekateri izmed njih so bili celo slabo oboroženi in malodane razcapani. Ko sem jih tako opazoval, sem se samo čudom čudil njihovemu neukrotljivemu pogumu, ki jim je bil dal moč, da so prodrli vzlic boleznim in vednim bojem skozi tisoč in tisoč mož broječe sovražne vojske, vse do osrčja Montezumove moči in slave.

Zraven Korteza je stopala krasna Indijanka, ki mu je držala stremene; oblečena je bila v belo oblačilo in imela glavo ovenčano s cveticami. Ko je šla mimo palače, je obrnila obraz. Mahoma sem jo spoznal. Bila je moja prijateljica Marina; povzpela se je bila do veličine, po kateri je hrepenela, in je bila

vzlic vsej nesreči, katero je bila prinesla nad svojo deželo, videti prav srečna v tej nesreči in v ljubezni svojega novega belega gospodarja.

Ko so Španci korakali mimo, sem pozorno motril njihove obraze; navdajalo me je neko nejasno upanje glede de Garcie. Dasi je bilo kaj mogoče, da naju je smrt odtegnila drugega drugemu, sem se vseeno nekoliko nadejal, da ga najdem med zmagovalci. Tak cilj, kot so ga oni imeli, ki je obljubljal zlato, kri in ropanje, je gotovo prijal njegovemu hudobnemu srcu, in prav mogoče je bilo, da se je pridružil vojski; tudi mi je pravil neki notranji glas, da ni bil mrtev. Toda njega ni bilo med vojaki, ki so tisti dan stopili v Mehiko.

Tisto noč sem videl Guatemoka in ga vprašal, kako in kaj se godi.

»Dobro za jastreba, ki gospodari v golobjem gnezdu,« je odgovoril in se bridko nasmejal, »jako slabo pa za goloba. Moj stric Montezuma je bil grulil tamle,« in pokazal je proti palači Ahe, »vodja Tjulov pa je tudi zagrulil v odgovor; vendar sem slišal med njegovimi golobjimi glasovi vreščanje jastreba, dasi ga je skušal skriti. Ne bo dolgo in v Tenoktitlanu se bo marsikaj prigodilo.«

Imel je prav. Preden je minul teden, so Španci izdajsko prijeli Montezumo in ga imeli ujetega v svojih bivališčih, kjer so ga noč in dan stražili vojaki. Nato so dogodki hitro sledili drug za drugim. Nekaj velikašev domačinov iz obmorskih krajev je bilo na odredbo Korteza pozvanih v Mehiko, ker so ubili nekoliko Špancev. Prišli so, in zmagovalci so jih zgrabili in na dvorišču palače žive sežgali. A to še ni bilo vse; njihov vladar Montezuma je moral z okovi na nogah biti priča njihovi usmrtitvi. Tako globoko je bil padel cesar Aztekov, da je moral nositi verige kakor navaden hudodelec. Po tej žalitvi je prisegel udanost in zvestobo španskemu kralju, ujel na izdajski način Kakamo, kralja v Tezkuku ter ga izročil Špancem, nad katere se je bil Kakama nameraval vzdigniti z vojsko. Špancem je tudi predal vse zlato

in vse zaklade, ki jih je bilo cesarstvo tekom nešteti let nagromadilo in ki so bili vredni stotisoče angleških funtov. In narod je vse to mirno prenašal. Bil je zbebljen in je še vedno poslušal zapovedi svojega ujetega vladarja. Ko pa je Špancem dovolil, da so molili pravega Boga v enem izmed svetišč velikega templja, se je med tisoči in tisoči Aztekov pojavilo nezadovoljno godrnjanje in mrka razjarjenost. Vse ozračje ga je bilo polno, vsepovsod se je slišalo, kjerkoli so se zbirali ljudje, in glas tega nezadovoljnega godrnjanja je bil kakor bučanje daljnega srditega morja.

Ves ta čas je moje življenje potekalo kot popreje s to izjemo, da mi ni bilo dovoljeno zapustiti palačo; bili so v strahu, da ne bi na kak način prišel v dotiko s Španci, ki niso vedeli, da je bil človek bele polti zaprt v njej in obsojen na smrt na žrtveniku. Tiste dni sem tudi poredko videval kneginjo Otomi, prvo med mojimi prisojenimi mi nevestami; izza čudnega ljubavnega prizora med nama se me je izogibala in kadar sva se srečala pri gostijah ali na vrtu, je govorila z menoj o nepomenljivih rečeh ali državnih zadevah. Naposled je prišel dan moje poroke. Vršila se je, dobro se spominjam, v noči pred dnevom, ko so Španci o priliki praznika boga Anicelkotla poklali šest sto arteških velikašev.

Na dan moje poroke so najvišji velikaši v mestu ravnali z menoj silno obzirno in me častili kot boga; prišli so se mi poklonit in žgali kadilo pred menoj, da mi je duh kadila naposled pošteno presedal; dasi je namreč tolika žalost vladala v deželi, niso hoteli duhovni niti za pičico odjenjati od svojih ceremonij in krvoločnosti; ker sem bil rodu Tjulov, so povrh vsega gojili velike nade, da bodo baš z žrtvovanjem mene odvrnili jezo bogov. Ob solnčnem zatonu so me pogostili s sijajno gostijo, ki je trajala dve uri ali še dalje, in ko je bila končana, je vsa zbrana družba vstala in začela glasno klicati:

»Slava tebi, o Tezkatlipoka! Srečen si tukaj na zemlji, srečen boš tudi v hiši solnca. Ko dospeš tja,

se spominjaj, da smo dobro ravnali s teboj, ti dali vse najboljše, kar premoremo, in posreduj za nas, da nam bodo odpuščeni naši grehi. Slava ti, o Tezkatlipoka!

Nato sta stopila dva glavna velikaša naprej, vzela baklje v roke in me peljala v prekrasno sobano, katere še nisem bil videl. Tukaj sta me preoblekla in mi dala oblačila, ki so bila še vse sijajnejša od vseh, kar sem jih bil nosil dotlej, in so bila narejena iz najfinejše bombaževine, prevezene z vezenjem in blestečim perjem kolibrija. Na glavo sta mi dala venec iz cvetic, okrog vratu in zapestja pa smaragde in dragulje izredne velikosti in vrednosti. Lepa šema sem moral biti v tej opravi, ki bi bolj pristojala lepi ženski kot meni.

Ko sta bila gotova, sta ugasnila baklje in nekoliko časa je vladala popolna tišina. Tedajci so se iz daljave začuli ženski glasovi, ki so peli poročno pesem; za njihov okus je bila nemara jako lepa, vendar je ne bom opisoval. Petje je utihnilo in slišalo se je samo šumenje obleke in tiho šepetanje. Tedaj se je oglasil iz teme moški glas, ki je rekel:

»Ali ste tukaj, izvoljenke nebes?«

In ženski glas, po mojih mislih je bil glas kneginje Otomi, je odgovarjal:

»Tukaj smo.«

»O device anahuaške države,« je nadaljeval moški glas iz tmine, »in ti, o Tezkatlipoka, bog med bogovi, poslušajte moje besede. Device! Velika čast vam je bila izkazana, kajti samo nebo vas je izbralo, da vam dodeli ime, dražestnost in kreposti štirih velikih boginj; izbralo vas je, da bivate nekoliko časa ob strani tega boga, vašega stvaritelja in vašega gospodarja, kateremu je dopadlo, da nas je prišel obiskat za kratko dobo, preden se vrne na svoj dom v bivališču solnca. Glejte, da se izkažete vredne te časti. Tolažite ga, razveseljujte ga, da pozabi v vaši prijaznosti na svojo slavo in da vzame seboj, kedar se vrne v svoje bivališče, hvaležen spomin in dobro sporočilo o vašem ljudstvu. Le nekoliko časa vam je dano, da bivate v tem življenju ob njegovi strani,

kajti kreljuti njegovega duha že prhutajo ob drogovje mesa kakor ptica, zaprta v kletki, in kmalu se bo otresel vas in nas. Vendar je dovoljeno eni izmed vas, ako jo je volja, da ga spremlja v njegov dom, deležna njegovega poleta v hišo solnca. Ampak vam vsem, ako greste ž njim ali ako ostanete tukaj, da žalujete za njim vse dni svojega življenja, naročam: ljubite in razveseljajte ga, bodite nežne in ljubeznive ž njim, ker drugače vas zadene poguba na tem in onem svetu in slab sloves bo šel v nebesih o vas in nas vseh. Tebe pa, o Tezkatlipoka, prosimo, sprejmi te device, ki nosijo ime in čare tvojih nebeških družic; v vsem cesarstvu Anahuak ni lepših devic niti iz bolj visokega rodu, in med njimi je sama hči našega cesarja. Res da niso popolne, kajti popolnost je poznana samo tebi v nebeških cesarstvih; te device so le senca in simbol nebeških boginj, tvojih pravih žena, in tukaj na zemlji ni popolnih žensk. Na žalost nimamo boljših, da bi ti jih ponudili, vendar upamo, da boš tedaj, ko ti bo prijalo, da odideš od tod, imel dobro mnenje o ženskah naše dežele in jih z višav blagoslovil, ker bo prijazen tvoj spomin na nje, ki so se imenovalle tvoje žene na zemlji.«

Glas je utihnil, nato pa se je oglasil iznova:

»Ženske, v vaših božanstvenih imenih boginj Moči, Milo, Atla in Klihto in v imenu vseh bogov vas poročam s stvariteljem Tezkatlipoko, da živite z njim za časa njegovega bivanja na zemlji. Med nami bivajoči bog jemlje v zakon vas, katere je sam ustvaril, da bi bil simbol popolen. Da pa vaša radost ne bo prevelika — pogledjte sedaj tisto, kar bo.«

Ko je glas izgovoril te besede, so na daljnem koncu sobane zagorele baklje in razkrile grozovit prizor. Tam je na žrtveniku ležalo telo nekega človeka — ali je bilo telo živega človeka ali iz voska narejeno, ne vem še danes; mislim pa, da je moral biti iz voska, ker se mu je koža belo svetila kot meni — razen če je bilo telo pobarvano. Pet duhovnov ga je držalo za ude in glavo, šesti pa je stal nad njim, držeč v rokah nož iz obsidiana. Zavihtel ga je visoko

v zrak, ko pa se je zabliskal, so baklje ugasnile. Nato se je slišal zamolkli odjek udarca in stokajoči glasovi; zavladata je zopet tišina, dokler niso neveste iznova zapele poročno pesem, čudno, divje prijetno pesem, ki me pa ni malo ni mogla ganiti z ozirom na to, kar sem bil videl in slišal.

V temi so prepevale celo še bolj glasno, kar se je na koncu sobane naenkrat zasvetila ena sama baklja, nato še druga in tretja, dasi nisem videl, kdo jih je vžigal, in vsa sobana je bila kakor en plamen luči. Oltar, žrtva, duhovniki, vse je izginilo in v sobani ni bilo drugega kot jaz in moje štiri neveste. Vse so bile visoke, ljubke ženske in vsaka je na čelu imela znamenje ene izmed štirih boginj, ampak Otomi je bila najbolj krasna in dražestna in je bila v resnici prava boginja. Druga za drugo so prihajale k meni, smehljajoč in vzdihujoč, pokleknile pred menoj in dejale:

»Izvoljena sem bila, da sem ti za nekoliko časa žena, o Tezkatlipoka, in srečna sem devica. Naj bogovi dodelijo, da bi bila dopadljiva tvojim očem, da bi me ljubil tako, kakor te jaz častim.«

Po teh besedah se je vsaka zopet umaknila iz slišne daljave in prišla je naslednja.

Naj zadnja je prišla Otomi. Pokleknila je in izpregovorila omenjene besede, nato pa je pristavila s tihim glasom:

»Doslej sem govorila kot nevesta in boginja svojemu možu in bogu Tezkatlipoki; sedaj Tjule, pa govorim kot ženska moškemu. Ti me ne ljubiš, Tjule, zavoljo tega se dajva ločiti, ako je tvoja volja, iz svoje proste volje, saj sva bila poročena na povelje drugih; tako namreč si prihranim nekoliko sramote. Te tri so moje prijateljice in naju ne bodo izdale,« in pomignila je proti sonevestam.

»Kakor je tvoja volja, Otomi,« sem na kratko odgovoril.

»Hvala ti za prijaznost, Tjule,« je rekla, se žalostno nasmejala, poklonila in odšla tako krasna in tako ljubka, da mi je bilo zopet srce ganjeno, kakor

od ljubezni. Izza tiste noči do strašne ure žrtvovanja ni bilo med menoj in kneginjo Otomi ne poljuba ne nežne besede. In vendar je najino prijateljstvo in nagnenje naraščalo z vsakim dnevom; pogovarjala sva se namreč zelo veliko in v tem sem tudi skušal preobrniti njeno srce k pravemu Kralju nebes. Vendar to ni bilo lahko; kakor njen oče, cesar Montezuma, se je tudi Otomi oklepala bogov svojega ljudstva, dasi je sovražila duhovne in se umikala obredom žrtvovanja človeških bitij, razen kedar je bila žrtev sovražnik njene domovine; o teh obredih je rekala, da so jih vpeljali pabe, kajti v starih časih niso na oltarjih žrtovali ljudi, ampak samo cvetlice. Nagnenje med nama je dan za dnevom rastlo in zorelo, tako da sem jo naposled za Lilijo bolj ljubil kot kogarkoli na zemlji, dasi sam ne vem, kako je prišlo do tega. Ostale tri so mi kmalu postale zoprne, dasi so bile jako ljubeznive in lepe. Vzlic temu sem se gostil in rajal ž njimi. Deloma sem moral, sicer bi bile morale umreti strašne smrti, ker se jim ni posrečilo doseči, da bi mi ugajale, deloma pa, da bi utopil svojo grozo pred bližajočo se smrtjo v pijači in zabavi; treba je namreč pomniti, da se je število dni mojega življenja krčilo in je strašni konec z vsakim dnevom prihajal bližje.

Drugi dan potem, ko smo praznovali poroko, se je zgodilo, da so Španci brez sramu poklali šest sto azteških velikašev, in sicer na ukaz hidalga Alvarado, kateremu je bil Korteza za časa svoje odsotnosti izročil poveljstvo. Korteza je bil namreč odpotoval v obmorske pokrajine, da bi užugal Narvaeza, katerega je bil njegov sovražnik Velasquez, guverner na Kubi, poslal, da bi njega ukrotil.

Tisti dan so obhajali praznik Anicelkotla z žrtvovanji, petjem in plesom na velikem dvorišču templja; to dvorišče je bilo obdano z zidovjem, po čegar vrhu so se nahajale izklesane podobe zvijajočih se kač. Tisto jutro je prišel k meni knez Guatemok glede nekega obreda, preden je odšel na slavnost.

Vprašal sem ga, ako se namerava udeležiti slovesnosti; sijaj njegove oprave je bil namreč tolik, da je bil po mojih mislih gotovo namenjen udeležiti se.

»Da,« je odgovoril; »zakaj me vprašaš?«

»Zavoljo tega, Guatemok, ker bi jaz ne šel, da bi bil na tvojem mestu. Povej mi, ali bodo plesalci oboroženi?«

»Ne, ni navada.«

»Brez orožja bodo, Guatemok, in oni so cvet dežele. Neoboroženi bodo plesali na tistem zaprtem prostoru in Tjuli jih bodo gledali oboroženi. Kaj pa bi bilo, ako bi se prigodilo, da bi Tjuli začeli kak prepir z velikaši?«

»Ne vem, zakaj tako govoriš, Tjule; ti beli možje vendar niso zavratni morilci; vseeno smatram tvoje besede ko slabo znamenje; svečanost se mora vršiti, glej, velikaši se že zbirajo, vendar jaz ne pojdem zraven.«

»Razumen si, Guatemok,« sem rekel. »Sedaj sem prepričan, da si razumen.«

Pozneje smo se podali Otomi, Guatemok in jaz na vrt poleg palače, in sedli na vrh majhne piramide, katero je bil dal sezidati Montezuma, da bi imel primeren kraj, odkoder bi imel lep razgled po trgu in tempeljskih dvoriščih. S tega mesta smo gledali ples azteških plemičev in poslušali petje in godbo. Bil je slikovit prizor; na svitem solncu se je iz perja kolibrijev in drugih domačih ptičev narejena oprema lesketala liki dragulji; nikomur se niti sanjalo ni, kakšen je imel biti konec. Med plesalci so bile pomešane gruče Špancev, ki so nosili oklep in bili oboroženi z meči in puškami; sčasoma pa sem opazil, da so se odločili od Indijancev in se začeli zbirati kakor čebele okoli vrat in na raznih točkah v senci Zidovja kač. —

»Kaj neki vse to pomeni?« sem rekel Guatemoku. Komaj sem izgovoril te besede, sem videl enega izmed Špancev, ki je mahal z belim robcem po zraku. Preden še je robec izginil, se je na vseh straneh pokazal dim in takoj nato smo slišali pokanje

pušk. Vseповsodi so med plesalci padali mrtvi in ranjeni, večina njih pa, ki so ostali neranjeni, se je stisnila skupaj kakor ovce in obstala nema in prestrašena. Tedaj so Španci vzklikajoč ime svojega patrona — kakor so delali vselej, kadar jim je šlo po glavi kako tako zlodejstvo — potegnili meče, planili nad neoborožene azteške plemiče in jih začeli moriti. Nekateri so kričali in bežali, drugi so ostali na mestu, dokler jih niso pobili; konec je bil isti, najsi so stali ali bežali, kajti vrata so bila zastražena in zidovje previsoko, da bi ga mogli preplezati. Poklani so bili vsi, kolikor jih je bilo. Bog, ki vse vidi, kaznuj te morilce! Bilo je kmalu končano; tekom deset minut izza trenutka, ko je robec zavihral po zraku, je onih šest sto možakov ležalo na tleh mrtvih ali umirajočih, in Španci so med divjim vpitjem plenili mrtva trupla.

Obrnil sem se k Guatemoku in rekel: »Kakor je videti, si prav storil, da se nisi udeležil svečanosti.«

Guatemok pa ni odgovoril. Sreпо je strmел proti mrtvim in onim, ki so jih bili pomorili, in molčal. Samo Otomi se je oglasila: »Vi Tjulj ste kaj prijazni ljudje,« je rekla in se bridko nasmejala; »tako torej povračujete gostoljubnost. Sedaj upam, da je moj oče Montezuma zadovoljen s svojimi gosti. Oj, da bi jaz bila na njegovem mestu, prav vsak izmed njih bi ležal na žrtveniku. Ako so naši bogovi hudiči, kakor praviš, kaj pa so potem oni ljudje?«

Čez nekaj časa pa je izpregovoril Guatemok: »Samo eno nam preostaja po tem, in to je maščevanje. Montezuma je postal prava ženska; jaz se ne zmenim več zanj, da, z lastno roko bi ga ubil, če bi bilo treba. Vendar sta še dva moža ostala v deželi — moj stric Knitlahua in jaz. Sedaj odhajam, da skličem naše vojake.« In odšel je.

Vso tisto noč je v mestu šumelo in vrelo kakor v panju in drugo jutro ob zori so bile ulice in trgi napolnjene s tisoči in tisoči oboroženih mož. Kakor val so se zagnali proti zidovju Ahine palače in ogenj pušk jih je zagnal nazaj kakor se val odbije od klečevja. Trikrat so napadli in trikrat so bili odbiti. Tedaj se

je na zidovju prikazal Montezuma, ta ženski kralj, in prosil množice, da naj odjenjajo, kajti če bi se jim napad posrečil, bi moral on umreti. In tako veliko je bilo spoštovanje ljudstva do njegove svete cesarske osebe, da ga je ubogalo in nekoliko časa ni napadlo Špancev. Ampak bolj se mu niso hoteli podati. Če jim je Montezuma prepovedal ubijati Špance, so bili vseeno trdno odločeni, da jih vsaj izstradajo; in izza tiste ure so močno obkolili palačo. Azteških vojnika je padlo že na stotine, vendar niso oni imeli izgube; ujeli so bili nekaj Špancev in mnogo Tlaskalapcev. Konec teh nesrečnih ujetnikov je bil hiter; neutegoma so jih vlekli v templje in jih vpricho tovarišev žrtvovali bogovom.

Tisti čas se je vrnil Korteza z novimi četami; premagal je bil Narvaeza, čegar pristaši so se pridružili njegovi zastavi, in z njimi več drugih, izmed katerih sem enega dobro poznal. Azteki so dovolili Kortezi, da se je pridružil svojim tovarišem v palači, in ga niso napadli, sam ne vem zakaj; drugi dan je Korteza izpustil brata cesarja Montezume, palapanskega kralja Knitlahua, da bi pomiril ljudstvo. Toda Knitlahua ni bil bojzljivec. Čim je bil prost in zunaj palače, je sklical zbor, kateremu je načeloval Guatemok.

Na tem zboru so sklenili vojsko do zadnjega in razglasili, da je Montezuma izgubil vsled svoje strahopetnosti cesarstvo; in po tem sklepu so ravnali. Da bi bili tak sklep naredili samo pred dvema kratkima mesecema, bi tisti dan niti en Španec ne ostal živ v mestu Tenoktitlan. Poleg Marine, Kortezove ljubice, ki je s svojo lokavostjo in premetenostjo pomagala Špancem do zmage, je bil Montezuma glavni vzrok, da je propadel on in z njim anahuaško cesarstvo.

Dvajseto poglavje.

Nasvet kneginje Otomi.

Dan po Kortezovi vrnitvi v Mehiko me je še pred svitanjem dneva vzbudilo iz nemirnega spanja glasno vpitje tisočev vojnika in glas bobnov.

Odhitel sem na svoje opazovališče na mali piramidi, kjer se mi je pridružila Otomi, in tam sem videl, da se je vse ljudstvo zbralo na vojno. Kakor daleč je seglo oko, na trgu, tržnem prostoru, po ulicah in cestah, vsepovsod se je trlo na tisoče in tisoče vojniki. Nekateri so bili oboroženi s pračami, nekateri z loki in puščicami, drugi z metalnimi kopji, ki so imela bakreno ost in drog opremljen z bodicami iz obsidijana, in še drugi, revnejši državljani z gorjačami, utrjenimi v ognju. Na sebi so nekateri nosili zlate oklepe in plašče iz perja, glavo so imeli zavarovalo z barvanimi lesenimi lobanjami, ki so bile pokrite z dlako in izdelane v obliki kačje, pumove ali volčje glave; drugi so nosili oklepe iz prešitega platna, večina pa je gola, samo okrog ledij so nosili kos platna. Tudi po ravnih hišnih strehah in celo na ploščadi piramid in templjev so stale gruče vojniki, ki so imeli nalogo obsipati špansko bivališče z metalnim orožjem. Čuden je bil ves prizor v rdečem žaru vzhajajočega solnca, kakoršnega ne pozabiš tako izlahka; solnčna svetloba se je razlivala po templjih in palačah in odsevala od lesketajočega perja in pisanih praporov, osti nešteti sulic in oklepa Špancev, ki so hiteli za braniki sempatja, da se pripravijo za obrambo.

Kakor hitro je vzšlo solnce, je eden duhovnikov zapiskal na školjko, in njegovemu znamenju so se odzvale trobente iz španskega tabora. Kakor bi trenil, so se tisoči in tisoči azteških vojniki z glasnim vpitjem vsuli proti palači in neštevilno metalno orožje je zatemnilo dan. V tistem hipu se je na zidovju Ahine palače pojavila dolga črta ognja in dima, kateremu je sledilo gromenje, in napadajoči vojniki so padali kot jesensko listje pod kroglami topov in velikih pušk.

Za trenotek so omahovali in glasno ječanje in stokanje se je vzdigalo proti nebu; zdajci pa je Guatemok skočil naprej, držeč prapor v roki, in vojniki so se zopet postavili v red in vdrli za njim. Prodrli so do zidovja palače in naskok se je pričel. Azteki so se

ljuto borili. Skušali so zlesti na ozidje, gromadili trupla padlih tovarišev, da bi jim služila kot lestvice, a vsakokrat so bili odbiti s silnimi izgubami. Ker se jim je to izjalovilo, so začeli razbijati zidovje z debelimi tramovi; ko pa so naredili predor in se kakor čreda ovac vsuli vanj, so topovi otvorili ogenj nanje, da so krogle rezale cele vrzeli v njihovih množicah. Nato so jeli streljati z gorečimi puščicami in so tako vžgali zunanje dele; toda palača je bila iz kamna in ni hotela goreti. Dvanajst dolgih ur je nepretrgoma divjal boj, in šele nenadna noč mu je naredila konec; drugega nisi videl kot ogenj neštevilnih bakelj, ki so iskali mrtve; nisi slišal drugega kot jok žensk in stok umirajočih.

Drugi dan se je boj ob zori iznova pričel. Korteza se je zagnal z večjim delom vojakov in nekoliko ti-soči tlaskalanskih zaveznikov iz trdnjave. Izprva sem menil, da je namenil napasti Montezumovo palačo; prešinilo me je rahlo upanje, ker bi se mi mogoče posrečilo, da bi v splošni zmedi pobegnil. Vendar ni bilo tako; njegov namen je bil zažgati hiše, s katerih se je neprestano vsipala toča metalnega orožja po njegovih vojaki. Napad je bil obupen in je uspel, kajti Indijanci so se mogli navalu konjev tako malo ustavljati, kakor so se njihova gola telesa mogla upirati španskemu jeklu. Kmalu so bile neštete hiše v plamenu in kmalu so se valili gosti oblaki dima v zrak, kakoršni se vzdigujejo iz Popokatepetlovega žrela. Toda mnogo onih, ki so prišli peš in na konju skozi vrata Ahine palače, se ni več vrnilo nazaj; Azteki so se oklepali konjskih nog in vlekli jezdece žive z njih. Še tisti dan so žrtvovali te ujetnike na oltarju Huicelkotla v pričo njihovih tovarišev, in ž njimi vred so žrtvovali tudi konja, katerega so bili živega ujeli in ga z neskončnim trudom in naporom zvelkli na piramido. Nikdar niso bila žrtvovanja tako številna kakor v teh dnevih ljutega boja. Ves dan je tekla kri po oltarjih in ves dan mi je zvenelo vpitje žrtev po nšesih, ko so pobesneli duhovni opravljali svoj krvavi

posel. S tem so hoteli dopadljivo ustreči bogovom, ki naj bi jim dali zmago nad Tjuli.

Celo ponoči so se nadaljevala žrtvovanja pri svetlobi svetih ognjev; pri njihovi luči so bili oni, ki so jih žgali, videti kot hudiči, ki so švigali po peklen-skem ognju in mučili izgubljene; precej tako so naslikani na sliki v naši domači cerkvi na sliki, ki pred-očuje vstajenje mrtvih. Uro za uro pa se je razlegal po temi glas, ki je grozeče in svareče klical Špancem: »Huicelkotl je lačen vaše krvi, Tjuli; vsi pojdete isto pot, po kateri ste videli iti svoje tovariše; ječe so pripravljene, noži ostri, železa razbeljena za mučenje. Pripravite se, Tjuli; nobeden ne bo ušel, dasi nas mnogo pobijete.«

Boj se je nadaljeval dan za dnevom brez prestan-ka; tisoči in tisoči Aztekov so padli in Španci so bili do dobra izčrpani od gladu, bojevanja in ran, ker niso imeli niti ure počitka in miru. Neko jutro, ravno ko je boj najhuje divjal, se je na osrednjem stolpu palače prikazal sam cesar Montezuma, sijajno oblečen in z dragoceno krono na glavi. Pred njim so se vstopili klicarji z zlato palico v roki, okrog njega pa so stali plemenitaši, ki so tvorili njegovo spremstvo v ujetništvu, in španska straža. Iztegnil je roko in, ka-kor bi trenil, je boj prenehal in tišina je zavladala po vsem širnem prostoru; celo ranjenci so nehali stokati in ječati. Nato je nagovoril neštevilne množice. Bil sem predaleč, da bi bil slišal, kaj je govoril, vendar sem pozneje izvedel vsebino njegovega govora. Prosil je svoje ljudstvo, da naj odneha od vojne, češ da so Španci njegovi prijatelji in gostje in da bodo takoj zapustili mesto Tenoktitlan. Ko je bil izgovoril te iz-dajske besede, se je ljuta besnost polotila njegovih podložnikov, ki so ga dolga leta častili kot boga, in en glas je pretresal ozračje, iz katerega je bilo slišati samo dve besedi:

»Babal Izdajalec!«

Zdajci je prifrčala puščica in zadela cesarja, za puščico pa se je vsula ploha kamenja po njem, da se je zgrudil na streho stolpa.

Naenkrat je zavpil neki glas: »Ubili smo našega cesarja. Montezuma je mrtev!« in množica se je na ves glas jadikujoč razpršila na vse strani, tako da v kratkem ni bilo žive duše, kjer je bilo pred kratkim časom na tisoče in tisoče vojakov.

Obrnil sem se, da bi tolažil kneginjo Otomi, ki je zraven mene gledala ves prizor ter videla, kako se je njen cesarski oče zgrudil, in sem jo plakajočo odpeljal v palačo. Tu sva srečala kneza Guatemoka; obraz mu je bil srdit in divji; bil je popolnoma obo-rožen in držal lok v roki.

»Ali je Montezuma mrtev?« sem ga vprašal.

»Ne vem in mi tudi ni mar,« je odgovoril in se divje zasmejal; nato pa je pristavil:

»Proklinjaj me, sestrična Otomi; moja je bila puščica, ki ga je podrla na tla, tega kralja, ki je postal strahopetljiv, prava baba in izdajalec, nezvest svoji deželi in svoji moštosti.«

Otomi je nehala jokati in odgovorila:

»Ne proklinjam te Guatemok; bogovi so bili udarili mojega očeta z norostjo, kakor si ga ti zadel s puščico. Najbolje je, da umrje, zavoljo njega samega in zavoljo njegovega ljudstva. Vendar sem prepričana, Guatemok, da tvoj zločin ne ostane nekaznovan in da boš za kazen za to bogoskrunstvo umrl sramotne smrti.«

»Že mogoče,« je odgovoril Guatemok, »ampak jaz vsaj ne bom izdajal svojega ljudstva.«

Sedaj pa moram povedati, da je bil po mojem računanju ta dan moj poslednji dan na zemlji; drugi dan je namreč poteklo leto dni mojega božanstva, in jaz, Thomas Wingfield, bi moral biti odpeljan na žrtvenik. Vzlic vsemu hrušču v mestu, vzlic žalovanju za mrtvimi in vzlic strahu, ki je visel nad mestom kakor črn oblak, so se verski obredi in verske slovesnosti še vedno strogo vršile, v resnici še bolj strogo in natančno kakor kdaj poprej. Tako se je prigodilo, da se je to noč vršila slovesna gostija meni na čast; pri gostiji sem moral sedeti ovenčan s cvetlicami sredi svojih žena, in plemiči, kolikor je ostalo

živih v mestu, so se mi priklanjali; ž njimi vred tudi Kuitlahua, ki bi postal cesar, ako bi bil Montezuma mrtev. Ta gostija je bila prav žalostna; jaz nisem mogel biti vesel, dasi sem skušal v pijači vtopiti svoje gorje; pa tudi gostje so bili kaj malo dobre volje. Stotine njihovih sorodnikov so bile mrtve in ž njimi tisoči ljudstva; Španci so še vedno držali svojo utrdbo; velikaši so videli, da je cesar, ki jim je bil pravi bog, padel ubit od enega izmed njih samih in so z grozo čutili, da je prišla poguba nad nje vse. Zato ni čuda, da niso bili dobre volje. Resnično, nobena pogrebna gostija ni mogla biti bolj žalostna, saj cvetlice in vino in lepe ženske ne ustvarjajo veselja; in koncem koncev je bila ta gostija v resnici pogrebna gostija — za mene.

Naposled je bila gostija končana in jaz sem zbežal v svoje sobane, kamor so mi sledile tri moje žene — Otomi namreč ni prišla — in me blagrovale, kako srečen in blažen sem, ker bom drugi dan sam pri sebi, to je, pri svojem božanstvu v nebesih. Jaz pa jih nisem blagroval; v svoji togoti sem planil pokonci in jih segnal izpred sebe, rekoč jim, da imam samo eno tolažbo in ta je, da jih pustim za seboj, kamorkoli pojdem.

Nato sem se vrgel na blazine svoje postelje in žaloval od strahu in bridkosti srca. Tak je bil torej konec maščevanja nad de Garcio, katero sem prisegel izvršiti, da moram na koncu koncev pustiti, da mi iztrgajo srce iz prs in ga žrtvujejo hudiču! Resnično, moj dobrotnik Fonseca je bil govoril modre besede, ko mi je svetoval, da naj vzamem celo premoženje, grem domov in pozabim na osveto. Da bi bil ravnal po njegovem nasvetu, bi bil danes mož svoje zaročenke in srečen v njeni ljubezni doma na mirnem Angleškem; tako pa sem bil pravcata izgubljena duša v rokah zlodjev in namenjen za žrtev zlodju. Na glas sem jokal v smrtnem strahu in v bridkosti te misli ter prostil Stvarnika, da me reši te krute smrti ali da se mi vsaj odpuste moji grehi, tako da bom naslednji dan v miru počival v nebesih.

Čez dolgo časa sem v joku in molitvi rahlo zaspal; sanjalo se mi je, da sem hodil po griču blizu cerkvene steze, ki pelje skozi domači vrt v Ditchinghamu. Veter je šepetal po drevju, ki raste po bregovih vinorodnega griča, vonj dišečih angleških cvetic mi je bil v nosnicah in balzamična junijska sapica mi je pahljala čelo. Bila je noč in mislil sem, da je mesec prijazno svetil po travnikih in reki, in od vseh strani se je glasilo slavčevo petje. Toda jaz se nisem zmenil za te radostne poglede in glasove, dasi sem se jih dobro zavedal; moje oči so bile pozorno obrnjene na stezo, ki drži zadaj za hišo v breg, in moje srce je prisluškovalo, da bi zaslišalo stopinje, po katerih sem hrepenel. Tedaj se je izza griča začulo petje in besede te pesmi so bile žalostne; pripovedovale so o človeku, ki je odjadral v daljnjo tujino in se ni več vrnil; kmalu nato sem med jablanami zagledal belo postavo. Prihajala je počasi proti meni; zavedel sem se, da je bila ona, katero sem pričakoval, moja zaročenka Liliya. Medtem je prenehala peti, a je počasi in narahlo prihajala bližje in njen obraz je bil videti jako žalosten. Ta obraz je bil obraz ženske, srednjih let, a še vedno jako lep, celo lepši kot je bil v cvetu mladosti. Dospela je do vznožja griča in se obračala proti malim vrtnim vratom, kar sem stopil iz sence drevja in stal pred njo. Prestrašena je zavpila, se umaknila nazaj, nato pa je utihnila in mi zrla v obraz.

»Tako izpremenjen,« je zašepetala; »ali je mogoče, da je isti? Thomas, ali si res ti in se vračaš v resnici od mrtvih k meni, ali je to samo privid?« In postava je počasi in dvomeče iztegnila roke, kakor da bi me hotela objeti.

Tedaj sem se zbudil. Zbudil sem se in glej! pred menoj je stala krasna ženska, belo oblečena, na katero je svetil mesec prav kakor v sanjah, in njene roke so bile ljubeče iztegnjene proti meni.

»Jaz sem, predraga, in nobena prikazen,« sem vzdiknil, planil iz postelje in jo pritisknil na prsi, da bi jo poljubil. Preden pa so se moje ustnice dotaknile njenih, sem spoznal svojo zmoto; ženska, katero sem

objel, ni bila moja zaročenka Lilija Bozard, marveč kneginja Otomi, ki so ji rekli moja žena. Tedaj sem se zavedel, da so bile to najbolj žalostne in najbolj bridke moje sanje, ki so mi bile poslone v zasmeh, kajti vsa grozna resnica je mahoma objela mojo dušo. Izpustil sem kneginjo, se zgrudil nazaj na posteljo in na ves glas zastokal; v trenutku pa, ko sem se zgrudil, sem videl, kako ji je rdečica zalila čelo in prsa. Ta ženska me je v resnici ljubila in zavoljo tega so bile moje besede in moje dejanje žalitev za njo, ki je lahko uganila, kaj mi jih je izvabilo. Vseeno je govorila jako prijazno.

»Oprosti mi, Tjule, prišla sem te samo čuvat, ne zbuditi. Prišla sem tudi zavoljo tega, da bi te pred dnevom samega videla, v nadi, da bi ti bila na uslugo ali vsaj v tolažbo, kajti konec se bliža. Povej mi pa, ali me nisi v sanjah zamenjal z neko drugo žensko, ki ti je dražja od mene in je lepša in katero si hotel objeti?«

»Sanjal sem, da si ti moja zaročenka, ki jo ljubim, in ki živi daleč za morjem,« sem odgovoril ves v žalosti. »Toda dovolj o ljubezni in takih rečeh. Kaj imam opraviti z njimi jaz, ki odhajam v temo?«

»Resnično, ne morem povedati, Tjule; slišala pa sem modre može, ki so rekli, ako se ljubezen najde vsepovsod, se najde tudi v temini smrti, ki je v resnici svetla. Ne žaluj, kajti ako je kaj resnice v veri, o kateri si mi pripovedoval, ali v naši veri, boš z očmi duha videl svojo drago, preden solnce zaide, ali na tem svetu ali na onem, in jaz želim, da bi jo našel zvesto. Povej mi pa, kako močno te ljubi? Ali bi se tudi ona vlegla poleg tebe na posteljo žrtvovanja, kar sem upala, da storim, ako bi bilo med nama drugače, Tjule?«

»Ne,« sem odgovoril, »pri nas nimajo ženske navade, da bi usmrtille same sebe, če jim je mož slučajno umrl.«

»Nemara mislijo, da je bolje živeti in se vnovič poročiti,« je odgovorila Otomi na videz jako mirno, toda videl sem v mesečini, kako so se ji oči iskriale in prsa dvigala.

»Dovolj je tega nespametnega govorjenja,« sem rekel. »Poslušaj, Otomi; ako bi me v resnici rada imela, bi me bila gotovo rešila te strašne usode ali vsaj pregovorila Guatemoka, da bi me rešil. Hči si cesarja Montezume; ali res ne bi bila tekom vseh teh dolgih mesecev mogla doseči, da bi bil izdal cesarski ukaz, da morajo meni prizanesti?«

»Ali v resnici misliš, da sem tako slaba prijateljica, Tjule?« je odgovorila razvneto. »Vedi pa, da sem vse te mesece podnevi in ponoči delovala in skušala najti sredstvo, da bi te rešila. Preden je moj oče, cesar Montezuma, prišel v ujetništvo, sem ga venomer prosila in nadlegovala, tako da mi je naposled prepovedal priti mu pred oči. Skušala sem podkupiti duhovne, snovala načrte za beg, veš, in tudi Guatemok je pomagal, kajti ima te zelo rad. Da bi ne bili prišli ti prokleti Tjuli in da ne bi v mestu zbirali vojakov, bi te bila gotovo rešila, kajti ženska glava je iznajdljiva in zna najti pot, kjer se drugim zdi nemogoče. Toda ta vojska je izpremenila vse; še to naj ti povem, da so možaki, ki vedežujejo iz zvezd in prerokujejo iz src žrtvovanih, oznanili prerokovanje, ki je zapečatilo tvojo usodo. Prerokovali so namreč, ako bo tvoja kri prelita in ako se bo jutri opoldne na oltarju boga Tezkatlipoka žrtvovalo tvoje srce, da bo naše ljudstvo zmagalo nad Tjuli in jih popolnoma uničilo. Izjavili so tudi, da moraš umreti ne v templju orožja onstran jezera, kakor so se ta žrtvovanja po starodavnem običaju vsako leto vršila, temveč na veliki piramidi pred glavno soho boga. To so razglasili po vsej deželi; tisoči duhovnov molijo sedaj, da bi bilo žrtvovanje srečno, in nad žrtvenikom so obesili zlat obroč tako, da mora solnčni žarek natančno v trenutku poldneva zadeti na sredino tvojih prsi. Že tedne te stražijo in prežijo na te kakor preži jaguar na svoj plen, ker so se bali, da ne bi pobegnil h Tjulom; tudi nas, tvoje žene, so skrbno stražili. V tem trenutku stoji trojen obroč straže okoli palače in duhovniki so razpostavljeni pred tvojimi vratmi in pod okni. Sedaj sodi, Tjule, ali je količkaj mogoče pobegniti.«

»Pač malo,« sem rekel, »in vendar poznam eno pot. Ako samega sebe usmrtilim, potem me ne morejo žrtvovati.«

»Ne,« je urno odgovorila, »kaj pa ti bo to pomagalo? Dokler si živ, imaš vedno upanje, ko si pa enkrat mrtev, si mrtev za vedno. In dalje, ako moraš umreti, je najbolje, da umrješ pod roko duhovnika. Veruj mi, dasi je konec grozen,« in stresla se je pri teh besedah, »je skoraj brez bolečin, tako pravijo, in jako hiter. Mučili te ne bodo, toliko sva bila dosegla Guatemok in jaz, dasi so izpočetka želeli na ta veliki dan še bolj posebno počastiti boga.«

»O Tjule,« je nadaljevala Otomi, sedla na posteljo poleg mene in me prijela za roko, »ne misli več na to kratko trpljenje, temveč zri, kaj pride za njim. Ali je tako hudo umreti, in to hitro? Vsi moramo umreti, danes, nočoj, ali jutri — brez pomena je, kdaj — in tvoja vera te uči kot naša, da je onstran groba brezkončna blaženost. Pomisli torej, prijatelj moj, jutri boš imel vso to borbo in vse težave daleč za seboj; boj in žalost in vsakdanji strah za bodočnost, ki grenijo dušo, vsega bo konec zate in užival boš za vedno mir, katerega ti ne bo nikdo motil. Tam boš našel ono mater, o kateri si mi pravil, in ki te je ljubila; tam tudi se ti nemara pridruži ona, ki te ljubi bolj kot tvoja mati; morebiti te celo jaz najdem tamkaj, prijatelj,« in čudno me je pogledala pri teh besedah. »V resnici je temna pot, po kateri ti je hoditi, gotovo pa je dobro izhojena in na koncu sveti luč. Bodi torej mož, prijatelj, ne bodi žalosten; raje bodi vesel, da boš v tako zgodnji starosti dognal vso tugo in dvome in dospel do vrat radosti, da boš imel trnjevo, nenamakano divjino za seboj ter gledal smehljajoča se jezera in vrtove in med njimi templje svojega večnega mesta.«

»Sedaj pa zdravstvuj in srečno! Ne bova se več videla, dokler ne napoči ura žrtvovanja; me ženske, ki se šemimo kot tvoje žene, te moramo namreč spremljati do prve ploščadi templja. Zdravstvuj, dragi prijatelj, in misli na moje besede; najsi se boš

ravnal po njih ali ne, o enem sem prepričana, da boš tako zavoljo samega sebe in svoje časti kakor tudi zavoljo tega, ker te jaz prosim, umrl pogumno, kakor da bi te gledale oči vsega tvojega ljudstva. Pri teh besedah se je nenadoma sklonila, me poljubila na čelo nežno kot sestra in odšla.

Zavese so se zagrnille za njo, toda njene besede so še vedno odmevale v mojem srcu. Nič ne more nagniti človeka, da bi prijazno zrl v smrt, in smrt, ki je čakala mene, je bila taka, da bi se tudi najsrčnejši zdrznil pred njo; vseeno sem se zavedal, da je Otomi govorila resnico in da bo taka smrt, kakor je bila tudi na videz grozna, morebiti v resnici manj strašna, kot je bilo življenje samo. Neki nadnaraven mir je objel mojo dušo, kakor objame gosta megla obličje oceana. Spodaj pod to meglo lahko divjajo vode in se penijo, zgoraj nad njo lahko sije solnce, ampak okroginokrog je mir. Dozdevalo se mi je, da stojim v tej uri izven svojega pozemskega jaz-a in da zrem na vse stvari z nekim novim čutom. Tok življenja je odtekal od mene, obrežje smrti se je videlo jako blizu, in jaz sem razumel takrat, kakor razumem danes v tej visoki starosti, kako mnogo več deleža imamo mi smrtniki v smrti kakor v tem kratkem neznatnem življenju. Lahko sem pretehtal vso svojo preteklost, čutil začudenje nad bodočnostjo svojega duha in se celo čudil plemenitosti in modrosti indijanske ženske, ki je mogla misliti take misli in jih izražati.

Naj se zgodi karkoli hoče, sklenil sem trdno, da je v eni stvari ne bom razočaral; pogumno bom umrl, kakor pristoja Angležu, ostalo pa prepustil Rogu, Nikdar ne bodo ti divjaki mogli reči o meni, da je bil tujec bojzaljivec. Kdo pa sem bil jaz, da bi se pritoževal? Mar ni na stotine ljudi, ki so bili prav tako dobri kot jaz, dan na dan umrlo na onem velikem trgu in brez mrmranja, brez glasu? Ali ni tudi moja mati umrla, umorjena po morilcu? Na svetu je vse polno groze in žalosti, podobne moji; kdo pa sem bil jaz, da bi se potem pritoževal?

Tako sem razmišljal, dokler se naposled ni jelo svitati, in z vzhajajočim solncem se je vzdignil tudi hrušč in trušč vojakov, ki so se pripravljali za bitko. Sedaj je namreč dan za dnevom divjal srdit boj in tisti dan je imel biti najljutejši. Toda jaz sem se tedaj kaj malo zmenil za vojno med Azteki in Španci, saj sem se moral sam pripraviti na bližnji lastni smrtni boj. —

Enoindvajseto poglavje.

Poljub ljubezni.

Kmalu nato se je oglasila godba in v mojo sobano so vstopili moji paži, katere je spremljalo nekaj umetnikov in ki so nosili zame nova oblačila, še bolj sijajna od vseh, kar sem jih bil doslej nosil. Ko so mi ti paži slekli oblačila, katera sem imel na sebi, so mi umetniki poslikali vse telo z odurnimi risbami v rdeči, beli in modri barvi, da sem bil močno podoben zastavi; prizanesli niso niti obrazu in ustnicam, katere so pobarvali s škrlatnordečo barvo. Nad srcem so mi z največjo natančnostjo in merjenjem narisali škrlatast krog. Nato so mi počesali lase, ki so se mi doslej valili po ramah, navzgor na način, kakor so jih nosili indijanski poveljniki; vrh glave so jih namreč zvezali z vezenim rdečim trakom in vtaknili vanj petelinovo pero. Nato so mi oblekli nova sijajna oblačila, mi vdeli v ušesa zlate uhane, na zapestji in gležnje zlate zapestnice, okoli vratu pa ovratnik iz neprecenljivih smaragdov. Tudi na prsa so mi obesili velik dragulj, ki se je lesketal kakor voda v mesečini, na podbradek pa umetno brado iz školjkinih las. Nato so me povili kroginkrog s kitami cvetja, da mi je prišel na misel majhen mlaj, kakoršne včasih postavljajo fantje v domači fari; nato pa so počivali in občudovali umetno delo, katero so bili dovršili.

Dali so mi dve plunki, ki sem jih moral držati vsako v eni roki, in me med sviranjem godbe peljali v veliko dvorano v palači. Tukaj je bilo zbranih več odličnjakov in velikašev, ki so bili praznično oble-

čeni; tukaj so bile na vzvišenem odru zbrane tudi moje štiri žene, oblečene v bogata oblačila boginj Hoči, Hilo, Atla in Klihto, po katerih so dobile ime za oni čas, v katerem so bile poročene z menoj. Ko sem bil zavzel svoje mesto na odru, so prišle moje žene druga za drugo k meni, me poljubile na čelo in mi podale slaščic in kruha na zlatih krožnikih in čokolade in vina v zlatih kupicah. Vino sem vzel, ker je bilo precej dobro in sem bil potreben notranjega okrepčila, drugih stvari pa se nisem dotaknil. Ko so bile te ceremonije pri kraju, je vladala nekoliko časa popolna tišina, nato pa je na drugem koncu dvorane vstopila gruča hudobnih duhovnov, ki so bili oblečeni v škrlatasta žrtvovalna oblačila. Bili so krvavi vsepovsod, njihovi dolgi kodri so se sprijemali v strjeni krvi, roke so jim bile vse rdeče od krvi, celo njihove zločeste oči so bile krvave. Stopali so po sobani in se ustavili pred odrom; tedaj je veliki duhoven nenadno vzdignil roke kvišku in na ves glas zaklical:

»Častite neumrljive bogove, ljudje,« in vsi, ki so bili zbrani v dvorani, so se vrgli na tla in zavpili:

»Častimo boga!«

Trikrat je veliki duhoven zaklical tiste besede in množica se je pri vsakem odgovoru vrgla na tla in mu trikrat odgovorila. Nato so vsi vstali in veliki duhoven me je nagovoril:

»Odpusti nam, o Tezkatlipoka, da te ne moremo počastiti tako, kakor ti pristoja, kajti med nami ni našega vladarja, ki bi te z nami vred častil. Dobro ti je znano, o Tezkatlipoka, kako huda je stiska tvojih služabnikov, ki se morajo v lastnem glavnem mestu vojskovati zoper nje, ki proklinjajo tebe in tvoje bratske bogove. Znano ti je, da leži naš preljubljeni vladar ranjen v ujetništvu v njihovih brezbožnih rokah. Ugodili smo tvoji želji, da bi odšel onstran nebes, o Tezkatlipoka; v svoji pozemeljski posebnosti si nam dal nauk, da je človeški blagor in prospeh zgolj senca, ki hitro zbeži; posreduj za nas v

spominu na našo ljubezen, lepo te prosimo, da bi premagali te zločute ljudi in počastili tebe in nje z obredom žrtvovanja njih samih. O Tezkatlipoka, le malo časa si bival med nami, in sedaj gotovo ne boš pristil, da bi te še dalj časa zadrževali in odvrčali od tvoje slave; naše oči in srca so hrepenela, da bi doživela ta srečni dan, in naposled je prišel. Ljubili smo te, o Tezkatlipoka, in ti stregli po najboljših močeh; v zahvalo nam dodeli, da bi te gledali v tvojem blesku in sijaju, mi, ki smo tvoji mali otroci; in dokler ne pridemo za teboj, čuvaj nad našo blaginjo in nad blaginjo ljudstva, med katerim si blagovolil bivati.«

Ko je ta hudobni duhoven izgovoril te besede, katere so se tuptam komaj slišale, ker je vsa zbrana množica ihtela in so moje žene razen Otomi naglas jokale, je dal znamenje in godba se je iznova oglasila. Nato se je s svojimi spremljevalci razvrstil okoli mene, moje žene so se postavile spredaj in zadaj, ter me odpeljale preko dvorane in dalje do vrat palače, katera so na stežaj odprli, da bi mogel sprevod skozi. Ko sem se hladno začuden oziral okoli sebe — v tej moji poslednji uri ni nič ušlo moji pozornosti — sem videl, kako prečudno je bilo, kar se je godilo okrog mene in v bližnji okolici. Nekoliko stotin korakov daleč je divjal besen napad na Ahino palačo, v kateri so se bili Španci utrdili. Roji vojnikov so skušali splezati s pomočjo lestvic na zidovje in smrtonosni ogenj Špancev in sulice in kopja njihovih tlaskalanskih zveznikov so jih venomer odbijali. S streh onih hiš, katerih se ogenj še ni dotaknil, posebno pa z ravne strehe in ploščadi velike piramide, kamor so peljali mene in kjer me je čakala strašna smrt, se je vsipala ploha puščic, kamenja in metalnih kopij na dvorišča in zunanje utrdbe španskega tabora.

Komaj pet sto korakov daleč je divjal ta boj na življenje in smrt; okrog mene pa, okrog vrat palače cesarja Montezume, se je odigraval vse drugačen prizor. Tukaj se je zbrala ogromna množica, med njo mnogo žensk in otrok, ki so čakali, da bi me videli

umreti. Prišli so s kitami cvetja v roki, z godbo in radostnim vzklikanjem; ko so me zagledali, so zagnali tak vrišč v pozdrav, da se je v njem malone udušilo gromenje topov in srditi bojni hrušč. Zdajpa zdaj je kaka slabo merjena topovska krogla orala v njihovih vrstah, jih ubila nekoliko, nekoliko ranila, ostali pa se niso zmenili za vse to, ampak so še bolj kričali: »Dobrodošel, Tezkatlipoka, in srečno! Slava ti, odrešitelj naš; dobrodošel in srečno!«

Počasi smo si delali pot skozi veliko gručo, stopali po poti, posuti s cveticami, in prišli preko dvorišča do vznožja piramide. Tukaj ob zunanjih vratih smo se morali ustaviti, ker je bila gneča prevelika; ko smo tako stali in čakali, da bi se ljudstvo umaknilo, se je skozi množico preril velik vojniki in se priklonil pred menoj. Ko sem se ozrl kvišku, sem videl Guatemoka pred seboj.

»Tjule,« mi je zašepetal, »pustil sem svojo četo,« in pokazal je proti oddelku, ki je skušal prodreti v Ahino palačo, »da se poslovim. Ni dvoma, da se v kratkem vidimo. Veruj mi, Tjule, da bi ti bil pomagal, ako bi bilo v moji moči; vendar ni bilo mogoče. Želim si pa, da bi bil na tvojem mestu. Prijatelj dragi, srečno. Dvakrat si mi rešil življenje, ampak jaz ne morem tvojega.«

»Z Bogom. Guatemok,« sem odgovoril; »Bog ti daj srečo, zakaj zvest možak si.«

Nato smo odšli dalje.

Ob vznožju piramide se je spreved razvrstil; pri tej priliki se je ena mojih žen poslovila od mene, se mi naslonila na vrat in jokala; jaz pa se nisem zjokal na njenih ramah. Cesta do vrha ploščadi se vije okoli in okoli piramide, vzdigujoč se vedno bolj: in po tej cesti smo stopali v svečani procesiji. Pri vsakem ovinku smo se ustavili in pri vsakem ovinku se je poslovila ena žena ali eno izmed mojega godbenega orodja, za kar mi ni bilo kar nič žal, ali so mi vzeli del moje čudovite oprave. Po eno uro trajajoči poti — prišli smo le prav počasi naprej — smo naposled dospeli do ravne ploščadi vrh piramide, na katero se

pride po velikih stopnicah; ta ploščad je večja kot cerkvišče okrog naše domače cerkve in neograjena ob robu. Na tem vrtoglavem prostoru sta stala tempelja Huicelkotla in Tezkatlipoke, zidana iz kamna in lesa; grozne, odurne postave malikov so stale v njih in strašne izbe so bile vse krvave od žrtvovanja. Tukaj so tudi bili sveti ognji, ki so večno goreli, žrtveniki, mučilno orodje in orjaški boben iz kačjih kož; drugače pa je bil ves prostor brez vsega drugega. Ni pa bil prazen, kajti na oni strani, ki je bila obrnjena proti španskim utrdbam, je stalo nekaj sto vojnikov, ki so neprestano metali metalno orožje v njihov tabor. Na drugi strani je bila tudi zbrana množica duhovnov, ki so čakali na obred moje smrti. Na velikem trgu spodaj, katerega so obdajale pogorele hiše, se je trlo na tisoče in tisoče ljudi, eni v boju s Španci, večji del pa se je bil zbral, da bi bil priča, kako me bodo umorili.

Na vrh piramide smo dospeli dve uri pred poldnevom, kajti pred žrtvovanjem je bilo treba opraviti še mnogo obredov. Najprej so me peljali v svetišče boga Tezkatlipoke, čegar ime sem imel. Tukaj je bil njegov kip ali malik, izklesan iz črnega marmorja in pokrit z zlatimi okraski. Ta malik je držal v roki ščit iz zglajenega zlata; na ta ščit je upiral svoje oči iz draguljev in bral z njega, kakor so duhovni govorčili, vse, kar se je godilo na zemlji, katero je bil ustvaril. Pred njim je stal tudi zlat krožnik, katerega je veliki duhoven, nrmrajoč molitev, očistil in drgnil s svojimi dolgimi lasmi. Ko ga je bil očistil, mi ga je položil pred usta, da bi dihnil vanj; slabo mi je prihajalo in omedleval sem; vedel sem, da pripravlja možak ta krožnik za moje srce, ki mi je močno in glasno utripalo v prsih.

Kakšne obrede so na tem brezbožnem kraju imeli še v mislih, mi ni znano; v tistem trenutku je namreč nastal spodaj na velikem trgu silen hrušč in duhovniki so me hitro odpeljali iz svetišča. Zunaj sem bil priča upapolnega prizora: Španci so razjarjeni vsled plohe metalnega orožja, ki se je vsipalo nanje z vrha

piramide, napadli piramido. V močnih oddelkih, katere je vodil sam Kortezi, so vreli preko dvorišča, ž njimi je bilo tudi mnogo stotin njihovih zaveznikov, Tlaskalancev. Na drugi strani je nekaj tisoč Aztekov hitelo proti vznožju prvega ovinka, da bi se ustavili sovražnemu naskoku. Pet minut je minulo in vnel se je srdit boj. Španci so pod varstvom ognja iz velikih pušk venomer napadali Azteke, ker pa je konjem drselo na kamenitem tlaku, so naposled razjahali in se bojevali peš. Počasi in z velikimi izgubami so bili Indijci potisnjeni nazaj in Španci so se ustanovili na prvem ovinku. Toda še vedno so stotine vojakov držale vijugasto cesto, še več pa ploščad, in bilo je jasno, da je čakala Špance še trda naloga, preden bi dospeli do vrha. Silno upanje je vzkliklo v meni, ko sem videl, zakaj gre. Ako bi Španci vzeli tempelj, se žrtvovanje ne bi moglo vršiti. Otomi mi je bila povedala, da se do poldneva ne bo vršilo nobeno žrtvovanje, in sedaj je bilo še dve uri časa do poldneva. Ako bi bili Španci zmagoviti v tem času, je bilo upanje, da bi ostal pri življenju, ako ne, bi moral umreti.

Ko so me bili peljali iz svetišča Tezkatlipoke, sem se čudil, kako je to, da je stala kneginja Otomi, a.i pravzaprav boginja Atla, kakor so jo tedaj nazivali, med velikimi duhovni in se ž njimi prerekala; videl sem, kako je pri vratih svetega kraja povsila glavo; mislil sem, da je to storila v znamenje slovesa, ker je bila zadnja mojih žen, ki se je imela posloviti od mene. Vsled bojnega hrupa nisem slišal, zakaj se je prerekala; toda njene besede so bile krepke in meni se je dozdevalo, da so bili duhovni nekam osupli zavoljo njih, a vendar zopet silno veseli. Videti je bilo tudi, da je bila zmaga na njeni strani; kmalu namreč so se ji poklonili, ona pa se je počasi obrnila in se podala proti meni s toliko dostojanstvenostjo, da sem se ji čudil. Ko sem ji pogledal v obraz, sem videl, da ji je žarel kakor vsled nekega velikega, svetega namena, in da je bila podobna srečni nevesti, ki hiti ženinu v roke.

»Zakaj nisi še odšla, Otomi?« sem jo vprašal.
 »Sedaj je prepozno. Španci so obkolili piramido; tebe bodo ali ubili ali ujeli.«

»Jaz čakam konca, najsi bo tak ali tak,« je odgovorila na kratko, in nekoliko časa nisva več govorila, ampak opazovala potek boja, ki je bil v resnici srdit. Besno so se azteški vojniki borili pred podobami svojih bogov in vpričo ogromne množice, ki je polnila trg in molče motrila boj. Vrgli so se nad Špance, se jih oklenili z rokami in jih med silnim vpitjem vlekli do strmega roba ceste z namenom, da bi jih vrgli v prepad. Včasih se jim je namen posrečil; velik klobčič vojnika, čegar središče je bil Španec, okrog katerega so se vojniki oklepali drug drugega, se je zakotalil po strmini in razletel na kamenitem tlaku na kosce. Toda vzlic vsemu si je dolga bojna vrsta Špancev, ki se je v bleščečih oklepah zvila kakor orjaška kača, orala pot skozi neurje sulic in kopij. Korak za korakom, minuto za minuto, so se pomikali naprej, bojujoč se, kot se bojujejo možje, ki poznajo usodo, ki čaka oskrunjevalce anahuaških bogov, bojujoč se za življenje in čast in da se obvarujejo žrtvenika. Tako je pretekla ura in Španci so prodrli do polovice piramide. Vedno glasnejši je bil bojni metej; Španci so zmagovestno vpili ter klicali svetnike, svoje zaščitnike na pomoč; Azteki pa so zopet kot divje zverine tulili, duhovni so kričeč molili bogove in vzpodbujali vojnike; nad ves hrušč in trušč pa se je dvigalo pokanje velikih pušk, grmenje topov in strahoviti glas velikega bobna iz kačje kože, po katerem je napol gol duhoven besno razbijal. Spodaj stoječe množice pa se niso niti ganile, niti oglasile. Molče so stale na svojem mestu in srepo zrle kvišku, videl sem, kako so se solčni žarki svetlikali v tisočih strmečih očih.

Ves ta čas sem stal v bližini žrtvenika in Otomi poleg mene. Okrog naju je stal močen obroč duhovnov; nad žrtvenikom je bil razpet velik štirioglat kos črnega platna na štirih drogih, stoječih v jamicah v tlaku. V sredi tega črnega platna je bil vшит nekaj

zlat lijak, ki je ob ustju meril kakih šest palcev v premeru, in solnčni žarki, ki so prehajali skozi ta lijak, so padali v svitli lisi v velikosti jabolka na oni del tlaka, na katerega je padala senca platna. Kakor se je solnce pomikalo na nebu, tako se je ta krog svetlobe plazil preko sence, dokler ni polagoma zlezel na žrtvenik in došel do njegovega zgornjega roba.

V tistem hipu so me na znamenje velikega duhovna njegovi pomočniki zgrabili in strgali z mene še tiste dele krasnega oblačila, kolikor mi ga je ostalo, podobno kakor skubijo hudobni dečki žive ptiče, da sem bil popolnoma brez vsega; samo barva mi je ostala na telesu in kos platna okrog ledij. Tedaj sem se zavedel, da je prišla moja zadnja ura; in čudno, obenem s to zavestjo me je prvokrat tisti dan prešinil pogum in bil sem vesel ob misli, da bom kmalu prost svojih rabljev. Obrnil sem se proti Otomi, da bi se z razločnim glasom poslovil od nje; v silno svoje začudenje pa sem opazil, da so ž njo ravnali, kakor z menoj; strgali so ž nje vsa krasna oblačila, da ni imela na sebi drugega kot svojo lepoto, valovite lase in vezeno srajco iz bombaževine.

»Ne čudi se, Tjule,« je rekla s tihim glasom odgovarjajoč na vprašanje, katerega moj jezik ni hotel izreči, tvoja žena sem in tam je najina zakonska postelja, prva in poslednja. Dasi me ne ljubiš, umrjem s teboj tvoje smrti in ob tvoji strani, do česar imam pravico. Rešiti te nisem mogla, Tjule, ampak vsaj umrjem lahko s teboj.«

V tistem trenutku ji nisem odgovoril; moje začudenje mi je zavezalo jezik in preden sem mogel govoriti, so me duhovniki vrgli na žrtvenik; že drugič sem ležal na njem. V tistem hipu je glasen krik, ki je bil silnejši in daljši kot vsi drugi doslej, oznanjal, da so Španci prodrli do poslednje ploščadi na piramidi. Čim so naravnali moje telo na sredo velikega žrtvenika, so položili poleg mene kneginjo Otomi tako blizu, da sva se dotikala; jaz sem moral ležati na sredini in tako ob strani ni bilo veliko prostora za njo, ker še ni bil prišel pravi trenutek žrtvovanja,

so naju duhovni zvezali z vrvicami, katere so privezali k bakrenim obročem v tlaku, in opazovali boj.

Tako sva nekoliko minut ležala drug poleg drugega; v mojem srcu je vzkliklo veliko začudenje in hvaležnost; čudil sem se, da more biti ženska tako srčna in vrla; bil sem hvaležen za ljubezen, ki mi jo je izkazala in zapečatila s svojim življenjem. Ker me je Otomi ljubila, si je izvolila to strašno smrt; ker me je tako silno ljubila, je želela raje umreti ob moji strani kot živeti v vsem veličastju in časti brez mene. Ko sem razmišljal o čudovitem njenem ravnanju, je kakor bi trenil, nova svetloba razsvetlila moje srce in bil sem ves drugačen, izpremenjen do nje. Čutil sem, da mi nobena ženska ne more biti tako draga, kakor ta veličastna ženska, da, niti moja zaročenka. Čutil sem — ne, kdo more povedati, kaj sem čutil? Samo toliko se zavedam, da so me zalile solze in mi teklo po pobarvanem obrazu; in obrnil sem glavo, da bi jo videl. Ležala je na levi strani, kolikor so ji dopuščale roke; dolgi lasje so se ji valili z žrtvenika na tlak, kjer so obležali, in njen obraz je bil obrnjen proti meni. Bil je tako blizu mojega, da ni bilo za palec prostora med najinimi ustnicami.

»Otom!« sem zašepetal, »poslušaj me. Ljubim te, Otomi.« Videl sem, kako so se ji prsi dvigale pod sponami in rdečica se ji je prikazala na čelu.

»S tem sem poplačana za vse,« je odgovorila in najine ustnice so se združile v poljubu, prvem, in kakor sva mislila, tudi poslednjem. Resnica, tam na žrtveniku, pod nožem velikega duhovna in v senci smrti sva se poljubila; če je kdaj bil bolj čuden ljubavni prizor na svetu, ne vem, nisem še slišal o njem.

»Oi, poplačana sem za vse!« je rekla še enkrat; »z veseljem bi umrla še večkrat, da bi pridobila še en tak trenutek, in prosim bogove, da bi umrla, preden prekličesh svoje besede. Kajti vem, Tjule, da je še eno živo bitje, ki ti je dražje kot jaz, ampak sedaj ti je udanost indijanskega dekleta omečila srce in misliš, da jo ljubiš. Naj torej umrem v veri, da je sen resničen.«

»Ne govori tako,« sem odgovoril s težkim srcem, kajti v tistem trenutku mi je prišla na misel Lilija. »Svoje življenje žrtvuješ za mene, zavoljo tega te v resnici ljubim.«

»Moje življenje ni nič, tvoja ljubezen vse,« je odgovorila in se nasmejala. »Ah, Tjule, kakšen čar imaš, da si dosegel, da sem prišla jaz, hči cesarja Montezume, na žrtvenik bogov in to iz moje proste volje? Veš, ne želim si mehkejše postelje; kako in zakaj, bova kmalu doznala oba, in še več drugih stvari.«

Dvaindvajseto poglavje.

Zmaga križa.

»Otom!,« sem rekel kmalu nato, »kdaj naju umore?«

»Kedar bo ost solnčne svetlobe ležala v krogu, ki ga imaš narisanega na prsih nad srcem,« je odgovorila.

Obrnil sem glavo od nje in pogledal žarek, ki je prodiral nad nama kakor zlat svinčnik. V tistem trenutku je počival na kamnu kakih šest palcev od mojega telesa; izračunal sem, da bo došel v približno petnajst minutah v škrlatnordeči krog, ki mi je bil narisan na prsih. Medtem je postajal bojni metež vedno hrupnejši. Premaknil sem se, kolikor so mi pripuščale vrvice, iztegoval glavo pokonci in videl, da so Španci prodrli do vrha piramide; boj je sedaj divjal ob robu ploščadi; še nikdar nisem videl tako srditega, strašnega boja. Azteki so se borili z besnim obupom, ne meneč se za svoje življenje, samo da bi mogli pobiti kakega Španca. Toda njihovo preprosto orožje izvečine ni moglo prodreti železnih oklepov; tako jim je preostajala samo ena pot, da bi došli svoj namen, in ta je bil, da bi vrgli bele sovražnike preko roba ploščadi, da bi se razbili kot jajčna lupina na dvesto čevljev spodaj ležečem tlaku. Tako se je boj razdelil v posamezne gručé nasprotnikov, ki so se borili in ruvali ob robu piramide, kjer jih

je včasih po deset, dvanajst izginilo v prepadu. Tudi nekateri duhovni so se udeležili boja; bilo jim je manj do lastnega življenja kakor za oskrunjenje njihovih templjev; videl sem, kako je eden izmed njih, ki je bil orjaške postave in silno močan, zgrabil španskega vojaka čez sredo in skočil z njim v brezdno. Vseeno pa so Španci in Tlaskalanci počasi prodirali proti središču ploščadi, in čim bližje so prihajali, tem manjša je postala zanje nevarnost, kajti Azteki so jih morali sedaj vleči bolj daleč.

Bojni metež se je približal žrtveniku; vsi Azteki, kolikor jih je ostalo pri življenju, morebiti kakih dvestopetdeset, so se z duhovni vred postavili v krogu okrog niega in naju dveh. Zunanji rob solnčnega žarka, ki je padal skozi zlati lijak, se je neusmiljeno plazil dalje in se že dotaknil pobarvanega kroga na mojih prsih, kjer me je žgal kot razbeljeno železo; ni bilo v moji moči, da bi medtem, ko je divjal srditi boj, zapovedal solncu, da naj obstane, kakor je bil svoje čase storil Jozva v bitki pri Ajalonu. Ko se je žarek dotaknil kroga, so me duhovni zgrabili za ude in glavo; njihov poglavar, prav oni, ki me je bil vodil iz palače, je z obema rokama pograbil nož iz kremenjaka. Obšel me je smrtni strah in zaprl sem oči, misleč, da bo zdajdaj vsega konec; v tistem hipu pa sem slišal, kako je neki divji možak, glavar zvezdogledov, ki je stal v bližini, zaklical velikemu duhovnu:

»Ne še, duhovnik Tezkatlipoke! Ako suneš, preden bo solnčni žarek ležal nad srcem žrtve, so tvoji bogovi pogubljeni in z njim je pogubljeno anahuaško ljudstvo!«

Duhoven je od jeze zaškripal z zobmi, ozrl se je po plazeči se osti svetlobe in pogledal čez ramo proti bojnemu metežu, ki se je vedno bolj bližal žrtveniku. Obroč vojnikov in duhovnikov se je počasi zožil, zlati solnčni žarek je počasi priplezal na moje prsi in njegov zunanji rob se je dotaknil rdečega kroga na njih. Vnovič je veliki duhoven zavihтел strašni nož, iznova sem zamižal in zopet sem slišal glasni krik zvezdogleda: »Ne še, ne še! Sicer so naši bogovi pogubljeni!«

Takoj nato sem slišal drug glas. Bil je glas kneginje Otomi, ki je na ves glas klicala na pomoč.

»Rešite nas, Tjuli, morijo nas!« je vpila tako na glas, da so jo Španci slišali, kajti eden je zaklical v španskem jeziku: »Naprej, tovariši! Ti psi morijo na svojih oltarjih!«

V mogočnem navalu so potisnili Azteke ob žrtvenik, da so prevrnili žrtvujočega duhovna, ki je padel na mene. Trikrat se je ponovil ta naval, podoben navalu morja ob breg, in vsakokrat je bila obramba Aztokov slabejša. Njihov krog je bil prodrt in španski meči so se bliskali na vseh straneh; svitli solnčni žarek je posvetil v središče kroga nad mojim srcem.

»Suni, duhovnik velikega Tezkatlipoke!« je zavreščal zvezdogledov glas, »suni, udari, v slavo naših bogov!«

Veliki duhoven je strahovito zakričal in vzdignil nož; videl sem solnčni žarek, ki je sijal naravnost nad moje srce. Ko je nož padal, sem videl isti solnčni žarek, ki se je zabliskal v dolgem, ozkem jeklu, ki je švignilo preko mene in se izgubilo v prsih duhovnika morilca. Težki nož iz kremenjaka je padel nizdol, vendar je zgrešil svoj cilj. Zadel me je sicer, toda ne v prsi, tako da mu vseeno nisem docela ušel. Padel je na žrtvovalni oltar, kjer se je razdrobil ob oltarjevem kamnu, padel je ravno med menoj in Otomi in nama prerezal meso, da se je najina kri pomešala na žrtveniku. Hkrati pa se je rad naju vdručič zgrudil duhoven; ampak topot ni več vstal; zviljal se je umirajoč na telesih onih, ki jih je bil hotel umoriti.

Kakor v sanjah sem slišal jadikujoči glas zvezdogleda, ki je prepeval mrtvaško pesem anahuaških bogov.

»Veliki duhoven je mrtev, njegovi bogovi so padli!« je kričal. »Tezkatlipoka je zavrgel svojo žrtev in je padel. Pogubljeni so bogovi anahuaški! Križ kristjanov je zmagal!«

Tako je jadikoval, naenkrat pa sem slišal glas udarcev z mečem in sem vedel, da je bil tudi ta duhoven mrtev.

Krepka roka je potegnila umirajočega velikega duhovna z naju, opotekel se je nazaj in se zgrudil na oltar, na katerem je gorel večni ogenj, in ga pogasil s svojo krvjo in truplom, tisti ogenj, ki je bil gorel nepretrgano izza davnih rodov; neki nož je prerezal vrvice, s katerimi sva bila zvezana.

Vsedel sem se pokonci in se preplašen oziral okrog sebe; nad menoj je govoril neki glas v španskem jeziku, seveda ne meni, temveč svojemu tovarišu.

»Za las je manjkalo, in tale dva reveža bi bila mrtva,« je rekel. »Da bi bil samo eno sekundo pozneje udaril z mečem, in divjak bi mu bil naredil v prsih luknjo, veliko kot moja glava. Pri vseh svetnikih! Tole dekle je krasno, ali vsaj bi bilo, če bi bila umita. Prosil bom Korteza, da mi jo da kot nagrado.«

Tako je govoril glas in jaz sem ta glas poznal. Noben drug glas ni zvenel tako trdo. Celó v tistem trenutku sem ga spoznal, zlezal z žrtvenika in pogledal kvišku. Sedaj sem videl. Pred menoj je stal v polni bojni opravi moj smrtni sovražnik de Garcia. Božja previdnost je bila naredila, da je njegov meč prodrl prsi žrtvujočega duhovnika. Rešil me je človek, kateri bi, alko bi bil to vedel, rajši obrnil svoje jeklo proti lastnemu srcu kakor proti mojemu morilcu.

Strmel sem vanj in ugibal, ali se mi sanja ali kaj; nato pa so se mi ustnice odprle brez moje volje in vzkliknil sem:

»De Garcia!«

Ob zvoku mojega glasu se je zdrznil in umaknil od mene kakor človek, katerega je krogla zadela; bulil je vame, si mencial z obema rokama oči in zopet bulil. Naposled me je spoznal vzlic mojim barvam.

»Sveta Mati božja!« je zahropel, »tisti lopov, Thomas Wingfield — in jaz sem mu rešil življenje!«

V malo trenutkih sem se zavedel; spoznal sem, kakšno neumnost sem naredil, in se obrnil, da bi pobegnul. Toda de Garcia ni bil voljan, da bi me izpustil iz rok. Zavihtel je meč, zatulil kot besna zver in planil nad mene. Kakor blisk sem smuknil za žrtvenik, za menoj pa dvignjeni meč mojega sovražnika. Kaj hitro bi me bil dotekel, kajti bil sem oslabe-

od strahu in gladu in moje mišice so bile odrevenele vsled vezi; zdajci je neki vitez, o katerem sem zbok njegove oprave in vedenja sodil, da ne more biti nikdo drugi kot Kortez sam, zbil de Garciji meč v stran in mu zaklical:

»Kaj pa je to, Sarceda? Ali si znorel vsled sle po krvi, da hočeš žrtvovati žrtve kot indijanski duhovnik? Pusti ubogega zlodja pri miru!«

»Saj ni Indijanec, ampak angleški vohun,« je zavpil de Garcia in se zopet požuril, da bi prišel do mene.

»Naš prijatelj je v resnici blazen,« je rekel Kortez in pozorno motril mene; »po vsej sili trdi, da je nesrečnejš Anglež. Pojdita vsak svojo pot, drugače se bo še kdo drugi tako motil.«

In zamahnil nam je z roko v znamenje, da naj gremo svojo pot, misleč, da nisem razumel njegovih besedi. Ko pa se me je de Garcia ves togoten še enkrat hotel lotiti, je dejal:

»Za Bogal! Tega pa ne trpim. Kristjani smo in smo prišli žrtve reševati, ne pobijati. Hej, tovariši, primite tega bedaka, ki si hoče z umorom omadeževati dušo.«

Španci so prijeli de Garcio za roke, on pa je divjal in jih proklinjal; njegova besnost je bila zverinska, ne človeška, kakor sem že dejal. Osupel sem stal, kjer sem se bil ustavil in nisem vedel, kam bi bežal. Na srečo je zraven mene stala oseba, ki sicer ni razumela španskega jezika, a je imela tem bolj bister um. Ko sem namreč nekoliko časa stal tamkaj, me je Otomi prijela za roko in šepnila: »Beži, urno beži!« In peljala me je proč od žrtvenika.

»Kam naj vendar greva?« sem rekel čez nekaj časa. »Ali ne bi bilo bolje, da bi se zaupala Špance?«

»Tistemu hudiču v človeški podobi, ki te je hotel z mečem?« je odgovorila. »Le tiho, Tjule, in pojdi za mano!«

Peljala me je naprej; Španci so naju pustili pri miru, govorili so celo sočutno, ko sva stopala mimo njih; vedeli so, da sva bila oni žrtvi, kateri so rešili smrti na žrtveniku. In ko je neki divjaški Tlaskala-

nec planil nad naju, da bi naju pobil z gorjačo, ga je eden Špancev prodril skozi ramo, da se je ranjen zgrudil na tlak.

Odšla sva naprej in ko sva dospela do roba ploščadi, sva se ozrla; videla sva, da se je bil de Garcia iztrgal onim, ki so ga držali, ali pa se je bil toliko umiril, da jim je povedal, kaj je na vsem. Sedaj je drvel za nama kakih petdeset korakov zadaj in se nama bližal z vzdignjenim mečem. Strah nama je dal moč in bežala sva kot veter. Drug vstric drugega sva spela po strmi poti, skakala čez stopnice in stotine mrtvih in umirajočih; samo včasih sva se ustavila, da sva se obvarovala, da naju niso podrla seboj trupla duhovnov, ki so jih Španci metali s ploščadi. Ko sem se enkrat ozrl, sem videl, da naju de Garcia še vedno zasleduje; a zaostal je daleč za nama in kmalu ga ni va več videla. Brez dvoma se je naveličal zasledovanja ali pa se je bal, da ne bi padel azteškim vojnikom v roke, ki so še vedno stali ob vznožju piramide.

S kneginjo Otomi sva bila tisti dan prestala mnogo nevarnosti; vendar naju je čakala še ena, preden sva za nekoliko časa dosegla mir. Ko sva bila dospela do vznožja piramide in se obrnila, da bi se pomešala med prestrašeno množico, ki je drvela in vrela po tempeljskem dvorišču in odnašala mrtve in ranjene, kakor pobira morje ob pritoku naplavljenih stvari, nama je zadonel na ušesa gromenju podoben hrušč. Ker je glas prihajal od zgoraj, sem se ozrl kvišku in videl neko ogromno stvar, ki je drvela z vrha piramide nizdol. Mahoma sem vedel, kaj je bilo; bil je malikovalski kip boga Tezkatlipoke, katerega so bili Španci vrgli iz svetišča in je sedaj kakor maščevalen zlodej drvel naravnost nad mene. Bil je že prav blizu; nikamor se nisva mogla umakniti, da bi se rešila smrti; rešila sva se bila žrtvovanja Tezkatlipoki samo zato, da bi naju kamen njegove podobe strl v prah. Drvel je nizdol, visoko zgoraj pa se je slišalo zmago-slavno vpitje Špancev. Spodnji del kipa je bil zadel ob kamenito pobočje piramide kakih petdeset korakov nad nama, nato se je prekucnil v zraku okoli in okoli, in priletel komaj tri korake od naju zopet ob

piramido. Čutil sem, kako so se trdna tla pod nama potresla pod udarcem kipa, in v naslednjem trenutku je po zraku švignilo neštevilno marmornatih kosov, ki so brneli in žvižgali mimo naju, kakor da bi se bil pod najinimi nogami vžgal podkop s smodnikom. Bog Tezkatlipoka se je bil razletel na stotine kosov, ki so padali okoli naju kot ploha puščic; vendar naju ni nobeden zadel. Njegova glava je obdrsnila mojo glavo, njegove noge so izkopale precejšnjo luknjo tik pred mojimi nogami, vendar sem ostal neranjen; krivi bog ni imel moči nad žrtvijo, ki mu je bila ušla!

Kaj se je zgodilo potem, se ne spominjam; znašel sem se zopet v svojih sobanah v Montezumovi palači, o kateri nisem upal, da jo še kdaj vidim. Poleg mene je bila Otomi, ki je prinesla vode, da bi si opral barvo s telesa in kri moje rame; ne brigajoč se za svojo, mi je spretno in večče umila globoko rano, katero mi je prizadejal duhovnov nož in ki je močno krvavela. Oblekla se je tudi v novo obleko, prinesla meni oblačilo, živeža in pijače, po katerih sem hlastno segel. Nato sem ji velel, da naj se še ona nekoliko pokrepša; ko se je bilo to zgodilo, sem zbral svoje misli in izpregovoril.

»Kaj pa sedaj?« sem jo vprašal. »Duhovniki bodo kmalu zopet nad nama in naju bodo iznova vlekli na žrtvenik. Tukaj ni zame upanja; bežati moram k Špancem in zaupati v njihovo usmiljenost.«

»V usmiljenost tistega človeka z nožem? Slišiš, Tjule, kdo pa je to?«

»Tisti Španec je, o katerem sem ti pravil. Otomi. Moj smrtni sovražnik je, za katerim sem šel čez morje.«

»In sedaj se hočeš njemu izročiti? Tjule, ti si v resnici neumen.«

»Bolje je, da padem kristjanom v roke, kot vašim duhovnom.« sem odgovoril.

»Ne boj se,« je rekla. »Duhovni ti ne bodo žalega storili. Rešil si se njihovih rok in s tem je cela stvar pri kraju. Le malo se jih je rešilo iz njihovih kremp-ljev; tisti pa, ki se jih reši, je v resnici čarovnik. Sicer pa mislim, da je tvoj Bog močnejši od naših bogov;

On naju je zagrnil s svojim plaščem, ko sva ležala tam na žrtveniku. Ah, Tjule! Kako daleč si me pripravil, da sem začela celo dvomiti nad našimi bogovi in se v sili celo obrnila do sovražnikov svoje domovine za pomoč. Veruj mi, nisem storila tega zavoljo same sebe; iz srca rada bi bila umrla s tvojim poljubom na ustnicah in tvojimi besedami ljubezni v ušesih, dočim moram sedaj živeti naprej v zavesti, da je vse to veselje meni prešlo.«

»Kako to?« sem odgovoril. »Kar sem rekel, sem rekel. Otomi, umreti si hotela z menoj in si mi rešila življenje s tem, da ti je prišlo na misel, da si poklicala Špance na pomoč. Odslej je to življenje tvoje, kajti ni druge ženske na svetu, ki bi bila tako vrla in pogumna, in rečem te še enkrat, Otomi, žena moja, jaz te ljubim. Najina kri se je pomešala na žrtveniku in tam sva se poljubila. To bodi obred najine poroke. Morebiti mi ni več dano dolgo živeti, ampak tvoj sem do smrti, Otomi, žena moja.«

Tako sem govoril iz dna srca; moja moč in moja srčnost mi je upadla, groza in samotnost me je obšla. Samo dvoje mi je še ostalo na tem svetu; moje zaupanje v božjo Previdnost in ljubezen te ženske, ki je bila toliko tvegala zame. Zavoljo tega sem pozabil na svojo besedo in se oprijel nje, kakor se otrok oprijemlje svoje matere. Brez dvoma je bilo napačno, ampak jaz sem tako drzen, da trdim, da bi malokateri mož ravnal v mojem položaju drugače. Povrh tega tudi nisem mogel preklicati besede, katere sem bil govoril na žrtveniku. Ko sem jih bil govoril, sem bil v resnici pričakoval smrti; ako bi jih bil za sedaj preklical, ko se je vzdignila senca smrti od mene, dasi samo za malo časa, bi bil ravnal nepočteno. Bilo dobro, bilo slabo, izročil sem se bil Montezumovi hčeri in pri tem sem moral ostati ali biti osramočen. In plemenitost te indijanske ženske je bila tako velika, da me niti sedaj ni hotela prijeti za besedo. Nekoliko časa se je žalostno smehljala in vlekla koder svojih dolgih las skozi prste. Nato pa je rekla:

»Danes nisi popolnoma zbranih misli, Tjule, in podlo bi bilo, ako bi sklenila tako slovesno pogodbo

s človekom, ki ne ve, kaj daje. Tam na žrtveniku in v trenutku smrti si rekel, da me ljubiš, in ni dvoma, da si v resnici tako mislil in čutil. Ampak sedaj si se zopet vrnil v življenje; povej mi, gospod, kdo ti je nataknil tisti zlati prstan na roko, kaj je napisano na njem? Pa tudi če so resnične besede, katere si mi govoril, in me v resnici nekoliko ljubiš, je vseeno onstran morja ženska, katero ljubiš še bolj. To bi mogla prenašati, kajti moje srce je dano samo tebi med vsemi moškimi, in gotovo je, da bi bil najmanj dober do mene, in jaz bi se solnčila v tvoji prisotnosti. Ampak sedaj, ko sem enkrat spoznala luč, ne morem živeti, da bi tavela po temi. Ne razumeš me, kaj hočem s tem reči. Povem ti, česa se bojim. Bojim se, ako — ako bi bila midva poročena, da bi se me naveličal, kakor se moški po navadi, in da bi te potem prevzel spomin na dom. Potem bi bilo polagoma mogoče, da bi se vrnil čez morje nazaj v domačo deželo in k nekdanji ljubezni in tako zapustil mene. Tega jaz ne bi mogla prenesti, Tjule. Sedaj te lahko še pustim in ostanem samo tvoja prijateljica. Ampak nemogoče mi je, da bi se pustila odsloviti kot plesalka, tovarišica za mesec dni, jaz, hči cesarja Montezume, kraljice v svoji deželi. Ako se poročiš z menoj, se moraš za vse življenje, Tjule; to pa je morebiti več, kot bi ti rad obljubil, dasi si me lahko poljubil tam na tistem žrtveniku in dasi je med nama krvno pobratimstvo.« Pri teh besedah je pogledala na rdeči madež na platenem oblačilu, ki ji je zakrivalo rano v strani.

»Sedaj, Tjule, te pustim za nekoliko časa, da poiščem Guatemoka, ako je še živ, in druge, ki imajo sedaj, ko je oblast duhovnov omajana, moč, da te čuvajo in povzdignejo do časti. Razmišljaj o vsem, kar sem ti rekla in ne odloči se prenašlo. Ali bi pa morebiti rad takoj naredil konec in pobegnil k belim ljudem, ako se mi posreči najti pot, po kateri bi ušel tja?«

»Preveč sem utrujen, da bi bežal,« sem odgovoril, »tudi ako bi mogel. Vrh vsega jaz pozabljam na nekaj. Pri Špancih je moj sovražnik, oni, katerega

sem prisegel umoriti; zavoljo tega so njegovi prijatelji moji sovražniki in njegovi sovražniki moji prijatelji. Nočem bežati, Otomi.«

»Pametno storiš,« je rekla; ako bi namreč prišel k Tjulom, bi te tisti človek umoril; tekom enega dneva bi te umoril na lep ali grd način, to sem razbrala iz njegovih oči. Sedaj pa počivaj; grem iskat varnosti za tebe, če je v tej od krvi namočeni zemlji sploh kakšna varnost.«

Triindvajseto poglavje.

Tom poročen.

Otomi se je obrnila in odšla. Gledal sem, kako so se zlate zavese zagrnilo za njo; nato sem se zgrudil nazaj na ležišče in v trenutku zaspal; bil sem slab in tako omamljen od utrujenosti, da ta čas skoraj nisem vedel, kaj se je bilo zgodilo in o čem sva bila govorila. Vendar sem se pozneje spomnil na vse. Spati sem moral dolgo časa, kajti bilo je že pozno v noč, ko sem se zbudil. Bila je noč, vendar ni bilo temno; skozi zamrežena okna je prihajal glas hrušča in boja in rdeči žar gorečih hiš. Eno teh oken se je nahajalo nad mojim ležiščem; stopil sem na posteljo, prijel za podoknico in se vzdignil vzlic bolečinam, ki mi jih je prizadevala rana, da sem videl skozi omrežje. Videl sem, da Španci niso bili zadovoljni s tem, da so osvojili piramido, ampak so ponoči naskočili in zažgali stotine hiš v mestu. Ogenj je bil tolik, da je bila noč svetla kot temačen dan. Ob njegovem svitu so se beli umikali v svoje taborišče, zasledovani od tisočev Aztekov, ki so jih napadali s puščicami in kamenjem.

Spustil sem se s podoknice in začel premišljevati, kaj naj storim, kajti moj duh je iznova omahoval. Ali naj bi zapustil Otomi in se rešil k Špancem, če bi bilo mogoče, ter se podal v nevarnost, da mi de García vzame življenje? Ali pa naj bi ostal med Azteki, če bi mi dali zavetje in se poročil z Otomi? Bila je sicer še ena tretja pot, da bi ostal

pri njih in pustil Otomi na miru, dasi bi bilo to težko storiti brez izgube časti. Enega pa sem se zavedal: ako bi se poročil z Otomi, bi moral postati Indijanec in se odreci vsakemu upanju, da bi se vrnil na Angleško in k svoji zaročenki. To je bilo seveda kaj malo mogoče; lahko pa bi se primerilo, ako bi ostal pri življenju in ako bi imel proste roke. Ako bi bil zvezan po tem zakonu, bi se moje upanje ne moglo uresničiti, dokler bi Otomi živela; kar se pa t.č. Lilije Bozardove, bi potem pač moral reči, da sem zanjo mrtev. Kako bi mogel biti tako nezvest do nje, njenega spomina in svoje prisege? In kako zopet sem mogel dati slovo ženski, ki je zame tvegala vse in ki se mi je — da govorim resnico — tolikanj priljubila, vzlic temu, da je živela druga oseba, ki mi je bila še bolj ljuba? Samo velik junak ali angel je mogel najti pot iz te zagate! Jaz pa na žalost nisem bil ne eno ne drugo, temveč zgolj človek, poln človeških slabosti kot drugi ljudje, in Otomi je bila poleg mene, mila, ljubka, dražestna. Vzlic temu sem skoraj sklenil, da se bom poslužil njene plemenitosti, da bom držal dano besedo in jo prosil, naj me zaničuje in ne pride več v mojo bližino, samo da ne bi bil primoran prelomiti slovesno obljubo, ki sem jo bil dal pod bukvijo doma v Ditchinghamu. Imel sem namreč velik strah pred to prisego dosmrtne zvestobe, katero bi moral priseči Otomi, ako bi krenil po drugi poti.

Tako sem razmišljal ves beden in zmeden, in se nisem zavedal, da vse to ni bilo v moji moči; drugi ljudje so bili že določili pot, po kateri sem hočeš nočeš moral iti ali pa umreti. In da govorim pošteno in resnično, v dokaz bodi to, da mi ne bi bilo treba ničesar pisati o teh bojih moje vesti in o moji slabosti, ako bi hotel prikriti resnico ali jo olepšati. Kaj kmalu je imelo priti do tega, sicer ne po njeni volji, da sem moral ali poročiti se s kneginjo Otomi ali pa umreti na licu mesta; in mislim, da pač nikogar ni, ki bi mi štel v zlo, da sem si izvolil prvo in ne zadnjega. Da, že poročen, bi bil lahko izjavil svoji zaročenki in vsemu svetu, da sem bil tako rekoč

suženj dogodkov, zavoljo katerih je bilo nemogoče, da bi drugače ravnal. Ampak to še ni bilo vse, kar se je v meni godilo; bil sem namreč še neodločen, kaj naj storim, in povem odkrito, da mi ne bi bili drugi ljudje, v katerih moci sem bil, določili toka mojega življenja, ne vem, kako bi se bil moj notranji boj končal.

Ko se sedaj oziram nazaj v daljno preteklost in pretehtavam strogo in nepristransko kot krvnik svoja dejanja in svoj značaj, se mi vidi, da je bila še ena stvar, ki bi bila gotovo nagnila tehtnico v korist kneginje Otomi, da bi bil jaz imel čas za pre-mišljevanje. De Garcia je bil med Španci in moje sovraštvo do de Garcie je bila prva in zadnja strast mojega življenja, jačja strast celo kot moja ljubezen do dveh ljubih mi žensk. Dasi je že mnogo let mrtev, ga sovražim še dandanes, in najsi je želja še tako pregrešna, povem odkrito, da še v teh svojih starih letih dostikrat želim, da bi mi bilo še vedno dano, da bi mogel izvršiti maščevanje. Dokler sem bil pri Aztekih, je bil de Garcia njihov in moj sovražnik in lahko bi nameril nanj v boju in ga ubil. Ako pa bi se mi posrečilo dospeti v špansko taborišče, je bilo skoraj popolnoma gotovo, da bi bil jaz moral ne-utegoma umreti. Nobenega dvoma ni, da me je bil sedaj že toli očrnil pri Špancih, da bi tekom ene ure visel kot ogleduh ali bi me pa drugače spravili s sveta.

Vendar naj preneham s temi nekoristnimi ugi-banji in razmišljanji, ki imajo samo eno vrednost, namreč da pojasnijo moj čudni položaj, v katerem sem bil primoran voliti med ljubeznijo v daljni do-movini in ljubeznijo, ki je bila tako rekoč pri roki in mi rešila življenje; nadaljujem naj z opisovanjem dogodka, pri katerem nisem nimalo mogel pretehta-vati svojih pomislekov in dvomov ter jih jemati v ozir.

Ko sem sedel na ležišču ves zatopljen v se, se je odgrnila zavesa in vstopil je nekdo z bakljo v roki. Bil je Guatemok, ki je baš prihajal iz bojnega meteža, ki je bil končan za tisto noč, ako se ne oziram na

požar, ki je še divjal med gorečimi poslopji. Perje mu je bilo strgano z glave, njegov zlati oklep je bil razbit od španskih mečev in na vratu je krvavel iz rane, ki mu jo je zadala krogla.

»Pozdravljen, Tjule,« je rekel. »Da govorim resnico, nisem upal, da te bom nocoj videl živega, niti da bom jaz sam čakal to noč. Čuden je ta svet in danes se vrše v Tenoktitlanu reči, kakršne se še niso in ki se jih najmanj nadejamo. Ampak nimam časa, da bi govorili. Prišel sem, da te pokličem pred zbor.«

»Kakšna usoda me čaka?« sem vprašal. »Da me vlečejo zopet nazaj na žrtvenik?«

»Ne, glede tega ne imej nobenega strahu. Sicer pa ti ne morem povedati nič gotovega. Tekom ene ure boš mrtev ali pa velik med nami, ako je v teh dnevih sramote sploh mogoče reči o kom izmed nas, da je velik. Otomi je dobro delovala zate med knezi in svetovalci, tako pravi, in ako imaš srce v sebi, ji moraš biti hvaležen za to; po mojih mislih je malokatera ženska tolikanj ljubila moškega, kot ona tebe ljubi. Jaz sem imel drugje posla čez glavo,« in ozrl se je po razbitem oklepu, »vendar hočem tudi jaz povzdigniti svoj glas za tebe. Pojdi, prijatelj, baklja že dogoreva. Sedaj moraš biti že dobro utrjen zoper nevarnosti; ena več ali manj ti je pač vseeno, kakor meni.«

Vstal sem in odšel ž njim v veliko dvorano, opazeno s cedrovino, v kateri so me bili še tisto jutro častili kot boga. Sedaj nisem bil več bog ampak ujetnik, katerega so sodili na življenje in smrt. Na odru, na katerem sem bil stal v uri svojega božanstva, so bili zbrani knezi in svetovalci, kolikor jih je še ostalo živih. Nekateri izmed njih so imeli kot Guatemok razbite, krvave oklepe, drugi navadno obleko, eden pa duhovniško haljo. Samo dvoje so imeli skupno med seboj, resne obraze in visoko dostojanstvo; tisto noč se niso zbrali, da bi odločili mojo usodo, kajti ta je bila neznatna malenkost, temveč, da bi se

posvetovali, kako bi pregnali Špance, preden bi bilo vse mesto uničeno.

Ko sem vstopil, je eden izmed njih, ki je nosil oklep, sedel je v sredi polkroga — in sem v njem spoznal Kuitlahuo, ki je imel po Montezumovi smrti postati cesar, hitro pogledal kviško in rekel:

»Kdo je človek, Guatemok, ki si ga pripeljal seboj? Ej, spominjam se; tisti Tjule je, ki je bil bog Tezkatlipoka in ki se je danes rešil žrtvenika. Poslušajte, plemenitaši in velikaši. Kaj naj se zgodi s tem človekom? Povejte, ali je zakonito, če ga peljemo nazaj na žrtvenik?«

Tedaj je duhoven odgovoril: »Na žalost moram reči, da ni zakonito, visoki knez. Ta človek je bil ležal na oltarju boga in sveti nož ga je celo ranil. Toda bog Tezkatlipoka ga je zavrnil v usodepolni uri in zavoljo tega ne sme priti v drugič na žrtvenik. Ubijte ga, ako vam je drago, toda ne na žrtveniku.«

»Kaj se naj torej zgodi z njim?« je dejal knez še enkrat.

»Krvi Tjulov je, zavoljo tega sovražnik. Eno je gotovo, da ne smemo pripustiti, da bi se pridružil belim hudičem ter jih obvestil o naši stiski in bedi. Ali ni najbolje, da se ga neutegoma iznebimo?«

Nekateri zbranih so prikimali z glavo, drugi pa so molče sedeli in niso naredili nobenega znamenja.

»Nujte,« je nadaljeval Kuitlahua, »nimamo časa, da bi ga tratili s tem človekom, ko gre vsako uro za življenje tisočev. Vprašanje je, ali naj tega Tjula usmrtimo?«

Tedaj je vstal Guatemok in izpregovoril:

»Oprosti, plemeniti sorodnik, ampak moje mnenje je, da lahko tega človeka bolje porabimo in ga ne usmrtimo. Jaz ga dobro poznam; srčen je in nam zvest in udan, kakor sem že dokazal; nadalje on sploh ni Tjule, temveč napol od drugega plemena, ki sovraži Tjule kot jih on. On tudi pozna njihove navade in njihov način bojevanja, kar je nam neznano, in jaz mislim, da nam more dati dober svet v naši stiski.«

»Nemara, kakor volk jagnjetu,« je dejal Kuitlahua hladno. »Svèt, ki nas preda v kremplje Tjulov. Kdo bo porok za tega tujega hudiča, da nas ne izda, ako mu zaupamo?«

»Jaz sem porok s svojim življenjem,« je odgovoril Guatemok.

»Tvoje življenje je preveč vredno, da bi ga tvegala za tako jamstvo, nečak. Ljudje te bele zalege so lažniki in njegova beseda je brez vrednosti, tudi če jo zastavi. Jaz mislim, da je najbolje, da ga ubijemo in naredimo vsej negotovosti konec.«

»Ta človek je poročen s kneginjo Otomi, Montezumovo hčerjo, tvojo nečakinjo,« je nadaljeval Guatemok. »In ona ga tolikanj ljubi, da se je dala ž njim vred žrtvovati na žrtveniku. Ne motim se najbrže, da bo tudi ona porok zanj. Ali naj jo pokličem pred zbor?«

»Ako hočeš, nečak! toda zaljubljena ženska je slepa; ni dvoma, da je tudi njo premamil. In dalje: ona je njegova žena samo po pravilih vere. Ali je vaša želja, tovariši, da se kneginja pozove pred nas?«

Nekateri so zanikali, večina pa jih je pritrdila in konec vsega je bil, da so poslali enega iz svoje srede po njo.

Kmalu je bila v dvorani; videti je bila zelo izmučena, a ponosnega vedenja in kraljevsko oblečena, ko je vstopila, se je priklonila.

»Gre za tole vprašanje, kneginja,« je rekel Kuitlahua; »ali naj takoj ubijemo tega Tjula ali pa naj ga zaprisežemo, da bo eden izmed nas, ako ga je volja, da priseže. Knez Guatemok je porok zanj in pravi nadalje, da boš i ti porok zanj. Ženska more to storiti samo na en način, s tem, da ga vzame za moža. Po pravilih naše vere si že poročena s tem tujcem. Ali se hočeš poročiti ž njim tudi po šegi naše dežele in jamčiti s svojim življenjem za njegovo zvestobo?«

»Hočem,« je odgovorila Otomi mirno, »ako on hoče?«

»Resnično, velika je čast, ki jo hočeš s tem izkazati temu belemu psu,« je rekel Kuitlahua.

»Dobro pomisli, kneginja si, vladarica rodu Otomi in ena izmed hčera našega vladarja. In od tebe se nadejamo, da pripeljaš na našo stran gorske rodove Otomi, katerim si vladarica, in da se ločijo iz svoje brezbožne zveze s prokletimi Tlaskalanci, sužnji Tjulov. Ali ni tvoje življenje predragoceno, da bi ga zastavila za zvestobo tega tujca? Zakaj vedi, Otomi, ako bi bil nezvest, ti tvoje dostojanstvo ne bo pomagalo.«

»Dobro vem vse,« je odvrnila mirno. »Najsi je tujec ali ne, jaz ljubim tega moža in hočem biti s svojo krvjo porok zanj. Še več, z njegovo pomočjo upam, da pripeljem ljudstvo Otomi zopet v zvestobo do domače dežele. Ampak dovoli, gospod, da govori sam za sebe. Mogoče nima želje, da bi me vzel za ženo.«

Kuitlahua se je srdito nasmejal in rekel: »Kedar se izbera tiče smrti in tvojih zalih rok, nečakinja, se njegov odgovor lahko ugane. Vendar govori, Tjule, in hitro.«

»Malo imam povedati, gospod. Ako me hoče kneginja Otomi vzeti za moža, jo hočem jaz vzeti za ženo,« sem odgovoril; v trenutku nevarnosti so se razpršili vsi moji dvomi in pomisleki. Kuitlahua je bil govoril resnico; lahko je bilo uganiti izbero človeka, kateremu je bilo voliti med smrtjo in kneginjo Otomi.

Otomi je slišala moje besede, me pomenljivo pogledala in rekla s tihim glasom: »Spominjaj se onega, kar sva govorila, Tjule. S to poroko se odpoveš preteklosti in mi izročiš svojo prihodnjost.«

»Spominjam se,« sem odgovoril; ko pa sem izgovoril te besede, se mi je v duhu prikazal Liličin obraz, kakršen je bil, ko sem se poslavljaj od nje. Tak je bil torej konec priseg, ki sem jih bil prisegel. Kuitlahua me je gledal, kakor da bi mi hotel prodreti v srce, in je rekel:

»Slišim tvoje besede, Tjule. Ti, belopolti popotnik, si torej tako milostiv, da hočeš vzeti to kneginjo za ženo in se ž njo povzdigniti visoko med velikaše naše dežele. Ampak, kako ti moremo mi zaupati?

Ako se nam izneveriš, umrje tvoja žena v resnici; kajpada to ni tebi nemara nič.«

»Pripravljen sem priseči udanost in zvestobo,« sem odgovoril. »Sovražim Špance, med njimi je moj najhujši sovražnik, za katerim sem se podal čez morje, da bi ga ubil — tisti človek, ki me je prav danes skušal zopet umoriti. Več ne morem reči; ako dvomite nad mojimi besedami, je najbolje, da naredite konec z menoj. Mnogo sem že pretrpel od vaših ljudi; malo mi je na tem, ali sem mrtev ali živ.

»Drzno govoriš, Tjule. Sedaj, tovariši, pa prosim, kakšna je vaša sodba. Ali naj damo tega človeka kneginji Otomi za moža in ga zaprisežemo, da bo eden izmed nas, ali pa ga naj pri tej priči ubijemo? Vsa zadeva vam je znana. Ako se moremo v resnici nanj zanesti, kakor Guatemok in Otomi verujeta, bo nam vreden kot cela vojska; on pozna jezik, navade, orožje in način bojevanja teh belih hudičev, katere so spustili bogovi nad nas. Ako pa mu po drugi plati ne moremo zaupati, ako nam je težavno, da bi verovali človeku njihove krvi, nam utegne prizadejati mnogo zla; naposled potegne k Tjulom in jim izda naše načrte in našo moč, oziroma nje pomanjkanje. Na vas je, da sodite, tovariši.«

Svetovalci so se jeli posvetovati med seboj; eni so dejali to, drugi so trdili ono; niso namreč bili enih misli. Kuitlahua je naposled postal nestrpen in jih pozval, naj glasujejo; glasovali so z vzdiganjem rok. Najprvo so glasovali oni, ki so bili za to, da umrjem, za njimi pa so bili oni, ki so bili mnenja, da bi bilo pametno, če bi ostal pri življenju. Poleg Kuitlahue je bilo šestindvajset svetovalcev navzočih in od teh je glasovalo trinajst za smrt, trinajst pa za življenje.

»Kakor je videti, moram še jaz oddati svoj glas,« je rekel Kuitlahua, ko so bili glasovi prešteti; kri mi je zastajala po žilah, ko je govoril te besede, saj sem bil spoznal, da je bil tudi on zoper mene. Tedaj pa se je oglasila Otomi in rekla:

»Oprosti, stric, ampak preden izpregovoriš, naj še jaz rečem eno besedo. Kajneda, vi potrebujete

mojo pomoč? Ako namreč bo ljudstvo Otomi sploh koga poslušalo in se dalo odvrniti od svoje zle poti, sem to jaz. Moja mati je bila že po svojem rojstvu njihova vladarica, poslednja dolge vrste glavarjev, in jaz sem edini njen otrok; poleg tega je moj oče njihov cesar. Moje življenje v teh burnih, hudih časih potemtakem ni majhne vrednosti; dasi nisem sama za svojo osebo nič, se kaj lahko zgodi, da pripeljem trideset tisoč vojniki pod vašo zastavo. Duhovniki tam na piramidi so to dobro vedeli, in ko sem zahtevala svojo pravico, da se dam žrtvovati ob strani tega Tjula, so mi ugovarjali in niso hoteli tega dovoliti, dasi jih je žejalo po kraljevski krvi, dokler nisem poklicala maščevanja bogov nanje. Stric, in vi, velikaši naše dežele, rečem vam tole: Ubijte tega človeka, ako vas je volja; toda vedite, da morate potem dobiti drugega človeka, da izpelje ljudstvo Otomi iz upora, ne mene; zakaj potem dovršim jaz, kar sem davi pričela, in grem za njim v grob.«

Umolknila je in začudeno mrmranje je završalo po dvorani; nikdo ni bil pričakoval, da bi bila v srcu te visoke ženske tolika ljubezen in tolika srčnost. Samo Kuitlahua se je razsrdil.

»Brezvestno dekle,« je rekel, »ti se drzneš staviti svojega ljubega pred blagor dežele? Sram te bodi, brezsramna hči našega vladarja! Ej, tako je pač v krvi, kakršen oče, taka hči. Ali ni Montezuma zapustil svojega ljudstva in šel k Tjulom, tem krivim otrokom Kvecalkotla? In sedaj hodi še ta Otomi njegovo pot. Povej nam, ženska, kako je to, da sta se samo ti in tvoj dragi rešila z one piramide, ko so bili vsi ostali pobiti? Ali si že v zvezi s temi Tjuli? Povem ti, nečakinja, ako bi bilo drugače in ako bi jaz imel glavno besedo, tvoja želja bi se ti v resnici izpolnila, zakaj usmrtili bi te ob strani tega človeka in tekom ene ure.« Umolknil je, loveč sapo, in jo gledal ves razjarjen.

Toda Otomi ni omahovala; bleda, tiha je stala pred njim, s sklenjenimi rokami in povešenimi očmi, in mu odgovorila:

»Ne oštevaj me zavoľjo tega, ker je moja ljubezen močna in velika, ali pa mi očitaj, kar hočeš, če ti je drago; izpregovorila sem zadnjo besedo. Obsodi tega človeka na smrt, knez, samo potem si poišči kakega drugega človeka, ki pripelje ljudstvo Otomi vladarju anahuaške države.«

Kuitlahua je strmel v temo nad seboj, si gladil brado in razmišľjal; v dvorani je zavladała popolna tišina, ker nikdo ni vedel, kakšna bo njegova sodba. Naposled je izpregovoril:

»Torej bodi. Mi potrebujemo mojo nečakinjo Otomi; brez pomena je boriti se zoper žensko ljubezen. Tjule, damo ti življenje in z življenjem čast, bogastvo in največjo naših žensk za ženo ter mesto v našem zboru. Vzemi te darove in njo; ampak vama obema povem, pazita, kako bosta uporabljala vse to. Ako nas izdaš, da, ako bi samo misľil na izdajstvo, ti prisežem, da umreš smrti, ki bo tako počasna in tako grozna, da ti bo že ob sami misli nanjo kri zastajala po žilah. In sicer ti in tvoja žena, tvoji otroci in tvoji služabniki. Sedaj pa ga zaprisežimo!«

Slišal sem sodbo, v glavi se mi je zavrtelo, neka tema mi je pomračila oči. Zopet sem bil rešen trenutne smrti.

Tema mi je kmalu izginila; vzdignil sem oči in pogledal v oči ženske, ki me je bila rešila, moje žene Otomi, ki se mi je smehľjala nekam žalostno. Nato se mi je približal duhoven, noseč leseno skodelo, ob robu obdano z vrezanimi čudnimi znaki, in nož iz kremena. Razgalil mi je laket in naredil vrez vanjo, da je tekla kri v skodelo. Nekoliko kapljic te krvi je zľil na tla in mrmral nekake molitve. Nato se je obrnil in pogledal Kuitlahuo; leta se je pikro nasmejal in odgovoril:

»Blagosľovi ga torej s krvjo kneginje Otomi, moje nečakinje, saj je ona porok zanj.«

»Ne, gospod,« se je oglasil Guatemok, »kri teh dveh se je bila že na žrtveniku pomešala, in onadva sta mož in žena. Ampak tudi jaz sem jamčil zanj in s tem dajem svojo kri v dokaz svoje vere vanj.«

»Ta Tjule ima velike prijatelje,« je dejal Kultlahua, »preveč ga počastita. Ampak bodi.«

Tedaj je Guatemok stopil naprej; ko ga je duhoven hotel vrezati z nožem, se je nasmehnil, pokazal na rano na vratu in rekel:

»Ni treba, duhoven. Tukaj teče kri, ki so jo Tjuli prelili. V ta namen ne more nobena biti bolj primerna.«

Nato je duhoven odstranil obvezo in pustil, da je Guatemokova kri kapljala v drugo manjšo skodelo. Potem je stopil k meni, pomočil prst v kri in se me dotaknil z njim na čelo rekoč:

»V prisotnosti in v imenu boga, našega gospoda, ki je vse povsod in vidi vse stvari, te zaznamujem s to krvjo in te naredim s tem, da si od te krvi. V prisotnosti in v imenu boga, našega gospoda, ki je vsepovsod in vidi vse stvari, zlijem tvojo kri na zemljo.« (Tako govoreč je zлил kri na tla.) »Kakor se ta tvoja kri pogrezne v zemljo, tako naj se pogrezne spomin na tvoje preteklo življenje in pozabi, zakaj zopet si se rodil kot član anahuaškega ljudstva. V prisotnosti in v imenu boga, našega gospoda, ki je vsepovsod in vidi vse stvari, pomešam te krvi,« (s temi besedami je zлил kri iz ene skodele v drugo) in se ž njimi dotaknem tvojega jezika« (tako rekoč je pomočil prst v skodelo in se dotaknil ž njim konca mojega jezika) »in ti velim, da prisežeš takole:

»Naj pride vsako zlo, kateremu je podvrženo č'oveško meso, v moje meso, naj živim v bedi in nesreči, naj umrjem mučen strašne smrti, naj bo moja duša zavržena iz hiše solnca in naj tava brez doma v temi, ki je za zvezdami, ako prelomim to svojo prisego. Jaz, Tjule, prisegam, da bom zvest anahuaškemu ljudstvu in njegovim zakonitim vladarjem. Prisegam, da se bom bojeval zoper njegove sovražnike, da bodo uničeni, posebno pa zoper Tjule, dokler ne bodo pognani v morje. Prisegam, da ne bom javno žalil anahuaških bogov. Prisegam, da sem poročen z Otomi, kneginjo rodu Otomi, hčerjo mojega vladarja Montezume, za tako dolgo, dokler bo živeła.

Prisegam, da ne bom poskusil pobegniti z dežele. Prisegam, da se odpovedujem očetu in materi in deželi, v kateri sem se na novo rodil; in ta moja prisega velja, dokler ne bo ognjenik Popokatepetl nehal bruhati dima in ognja, dokler ne bo nobenega kralja v Tenoktitlanu, dokler ne bo noben duhoven več daroval na oltarjih bogov in anahuaško ljudstvo ne bo več ljudstvo.«

»Ali prisežeš vse reči, vsako in sleherno?«

»Prisežem vse in sleherno,« sem odgovoril, ker sem moral, dasi je bilo v prisegi marsikaj, kar mi ni bilo nič kaj všeč. In čujte kako čudne stvari so se prigodile. Tekom petnajstih let izza tiste noči je ognjenik Popokatepetl nehal bruhati dim in ogenj, kralji so nehali vladati v Tenoktitlanu, duhovniki so nehali darovati na oltarjih bogov, in anahuaško ljudstvo ni bilo več ljudstvo; moja prisega je postala neveljavna. In vendar so duhovni, ki so ustanovili to obliko prisege, vzeli te reči kot primere neminljivosti!

Po prisegi je stopil Guatemok k meni in me objel rekoč: »Dobrodošel, Tjule, brat mi po krvi in srcu! Sedaj si naš in mi pričakujemo od tebe pomoči in sveta. Pojdi, sedi zraven mene.«

Dvomljivo sem pogledal Kuitlahuo, ta pa se je prijazno nasmejal in rekel: »Tjule, sodba je pri kraju. Sprejeli smo te medse in ti si prisegel slovesno prisego, da nam boš brat; ako jo prelomiš, boš umrl grozne smrti na tem svetu, na drugem pa te bodo mučili zlodeji na vekov veke. Pozabi vse, kar je bilo mogoče izrečeno v tej uri pretehtavanja; tehtnica se je nagnila na tvojo stran in bodi prepričan, ako nam ne boš dal vzroka, da bi dvomili nad teboj, tudi ti ne boš imel vzroka dvomiti nad nami. Kot soprog kneginje Otomi si sedaj velikaš med velikaši, imaš čast, dostojanstvo in velika posestva, in kot tak sedi poleg brata Guatemoka in se udeleži našega zbora.«

Storil sem, kakor mi je rekel, in Otomi je odšla iz dvorane. Nato se je Kuitlahua iznova oglasil in je govoril, ne o meni in mojih stvarih, ampak o nujnih

državnih zadevah. Govoril je počasi, tehtno, in več kot enkrat je izgubil od žalosti glas. Pravil je o silni nesreči, ki je zadela deželo, o smrti nešteti njenih najvrlejših vojniki, o klanju duhovnov in vojakov na piramidi in o oskrunitvi bogov svojega ljudstva. »Kaj nam je storiti v tej sili?« je vprašal. »Montezuma umira v ujetništvu Tjulov in ogenj, katerega je bil zanetil, požira vso deželo. Noben trud, noben napor ne more streti železne moči teh belih hudičev, ki so oboroženi s čudnim, strašnim orodjem. Dan za dnevom je azteško orožje nesrečno. Kdo, kaj naj jim pomaga sedaj, ko so bogovi, naši varuhi, razbiti prav v njihovih svetiščih, ko teče po oltarjih kri njihovih duhovnikov, ko so oraklji nemí ali pa odgovarjajo samo z besedami obupa?«

Ko je končal, so vstajali knezi in poveljniki drug za drugim in govorili vsak po svoji pameti. Naposled so bili govorili vsi in Kuitlahua se je ozrl proti meni in rekel:

»Novega svetovalca imamo v svoji sredi, ki pozna vojskovanje in šege belih ljudi, ki je še pred eno uro sam bil beli človek. Ali nima besede tolažbe za nas?«

»Govori, brat,« je rekel Guatemok.

Nato sem povzel besedo. »Plemeniti Kuitlahua, in vi, knezi, velikaši, poveljniki. Veliko čast mi izkazujete s tem, da me vprašate za svet. Odgovorim v malo besedah in prav na kratko. Vi tratite in trošite svojo moč s tem, da neprestano pošiljate svoje čete zoper kamenito zidovje in orožje Tjulov. Na ta način jih ne boste premagali. Ako hočete doseči zmago, morate izpremeniti način bojevanja. Španci so kakor drugi ljudje; oni niso bogovi, kot si domišljajo nevedni; živali, na katerih jezdijo, niso zlodeji, ampak živali, katere uporabljajo v razne namene v deželi, v kateri sem bil rojen. Španci so ljudje, pravim; ali pa ljudje nimajo gladu in žeje? Ali ni mogoče izmučiti ljudi s pomanjkanjem spanja in jih uničiti na več načinov? Ali niso ti Tjuli že do smrti utrujeni? Nehajte napadati Špance, ampak obdajte jih z močnim obročem, tako da ne bo noben živež mogel do njih

in njihovih zaveznikov Tlaskalancev. Ako to storite, se bodo tekom desetih dni od danes ali podali ali pa bodo skušali prodreti nazaj do morja. V ta namen pa morajo priti prej iz mesta in to ne pojde tako lahko, ako izkopljete jarke po cestah. Šele potem, ko bodo skušali pobegniti, obteženi z zlatom, po katerem tolikanj hrepene in po katerega so prišli v te kraje, potem šele, pravim, bo pravi trenutek, da jih napadate in docela uničite.«

Nehal sem govoriti in glasno odobravanje se je glasilo med svetovalci.

»Kakor vse kaže, je bila naša sodba modra, ko smo sklenili prizanesti temu možu,« je rekel Kuitlahua; »zakaj vse je gola resnica, kar nam je govoril, in jaz samo želim, da bi se bili takoj izpočetka ravnali po njegovih besedah. Tovariši, jaz glasujem za to, da ravnamo, kakor nam svetuje naš brat. Kaj pravite vi k temu?«

»Mi pravimo s teboj vred, da so besede našega brata dobre,« je odgovoril Guatemok. »Ravnajmo se po njih do konca.«

Zbor se je po kratkem posvetovanju razšel; jaz sem se podal v svojo sobano skoraj slep od prevelike utrujenosti in pod utisom vsega, kar sem bil pretrpel ta doživljajev polni burni dan. Zora je žarela na vzhodnem nebu in ob njeni svetlobi sem stopal po praznih hodnikih, dokler nisem došel do zaves svoje spalnice. Odgrnil sem jih in odšel skozi nje. Na drugi strani sobe je stala moja nevesta Otomi; rahla jutranja svetloba se je razlivala po njenem snežno bellem oblačilu, črnih laseh in zlitem nakitu.

Odšel sem proti njej in ona je z iztegnjenimi rokami splavala meni naproti. Objela me je okrog vratu in poljubila na čelo.

»Sedaj je vse dovršeno, moj dragi, moj gospod,« je zašepetala; »in najsi pride dobro ali slabo, midva sva zvezana do smrti; takih priseg, kot so naše, ni mogoče prelomiti.«

»Res, vse je dovršeno, Otomi, in najina prisega velja za vse življenje; samo je bilo treba prelomiti

druge prisege za to, da jo je bilo mogoče priseči,« sem odgovoril.

Tako toraj sem bil jaz, Thomas Wingfield, poročen s kneginjo Otomi, hčerjo cesarja Montezume.

Štiriindvajseto poglavje.

Nič strahu.

Pređen sem se tisti dan prebudil, so bili že zdavnaj izvršili povelja našega zborovanja; podrli so mostove, ki so držali čez jarke in kanale, po katerih je tekla voda iz jezer. Tisti popoldan sem se napotil oblečen kot indijanski vojniki z Guatemokom in drugimi poveljniki na pogajanje s Kortezo, ki se je podal prav na isti stolp palače, na katerem je bil stal Montezuma, ko ga je zadela Guatemokova puščica. O tem pogajanju ni kdovekaj poročati in jaz se ga spominjam najbolj zavoljo tega, ker sem zopet iz bližine videl Marino, prvokrat izza odhoda iz Tobaska, in slišal njen prijazen, zvonki glas. Bila je kakor vedno ob Kortezi strani in tolmačila v azteškem jeziku Kortezovo ponudbo za mir. V tej ponudbi je bila ena točka, ki mi je pričala, da de Garcia ni držal rok križem. Španci so zahtevali, da naj jim izroče Azteki onega belega človeka, katerega so bili oni rešili na oltarju bogov vrh piramide, in sicer v zameno za več azteških ujetnikov, da bi ga obesili, kakor zasluži kot vohun in begunec, kot izdajalec španskega kralja. Ko sem slišal te besede, sem bil jako radoveden, ali je Marina, ko jih je govorila, vedela, da ni bil tisti beli izdajalec nikdo drugi kakor njen prijatelj iz Tobaska.

»Sedaj vidiš, da si srečen, da si postal naš, Tjule,« je rekel Guatemok in se nasmejal; »tvoji lastni ljudje te želijo pozdraviti z vrvjo.«

Nato je odgovoril Kortezi, ne da bi omenil mene in mu velel, naj se pripravi on in vsi Španci na smrt:

»Mnogo je padlo naših,« je rekel; »a tudi vi morate poginiti, Tjuli. Poginili boste od lakote in žeje, poginili boste na oltarjih naših bogov. Ni rešitve za vas, Tjule; mostovi in ceste so razdrte.«

In množica je povzela njegove besede in zagr-mela: »Ni rešitve za vas, Tjuli; mostovi in ceste so razdrte.«

Nato se je pričelo streljanje s puščicami in jaz sem se podal v palačo, da sporočim svoji ženi Otomi, kaj sem bil doznal o stanju njenega očeta Montezume, ki je še vedno umiral, kakor so dejali Španci, in o njenih dveh sestrah, ki sta bili talnici v njihovem taboru. Povedal sem ji tudi, da so zahtevali, da jim izroče mene; ona pa me je poljubila in rekla smeje, čeprav je bilo moje življenje obremenjeno ž njo, da je bilo vseeno bolje tako, kakor če bi prišel Špancem v roke.

Dva dni pozneje je prišla vest, da je Montezuma umrl, in kmalu za tem njegovo truplo, katero so Španci izročili Aztekom, oblečeno v sijajna vladarska oblačila, da ga pokopljejo. Položili so ga v veliko dvorano v palačo, odkoder so ga ponoči hitro odpeljali na Čapoltepek in ga na tihem pokopali; bali so se, da ga ne bi ljudstvo od jeze raztrgalo na kosce. Otomi je plakala zraven mene, ko sem se poslednjikrat ozrl na obraz tega tako nesrečnega cesarja, čegar v začetku tako sijajno vladanje se je končalo tako bedno. Zroč nanj sem premišljal, katero trpljenje je moglo biti njegovemu enako; pahnjen s prestola, oropan svoje države, obsovražen pri svojih podanikih, katere je bil izdal, je umrl kot ujetnik v oblasti tujih volkov, ki so trgali srce njegovi deželi. Res se ni čuditi, da si je Montezuma trgal obveze s svojih ran in ni pustil, da bi mu jih lečili. Zakaj prava, resnična rana je bila v njegovi duši; tam je bil globoko zadet in te rane mu ni mogel zaceliti noben drug zdravnik kot smrt. In vendar ni bil samo on kriv vsega; nad njim so bili maščevani tisti hudiči, katere je častil kot bogove; oni so ga bili navdali s praznoverstvom svoje hudobne vere in zavoljo tega so morali ž njim vred

poginiti bogovi in njihovi duhovni. Da ne bi bil imel te prazne bojazni, ki ga je venomer mučila, bi se Španci nikdar ne bili ustanovili v Tenoktitlanu in Azteki bi bili še mnogo let svobodni. Toda božja Previdnost je drugače hotela in ta mrtvi, osramočeni vladar je bil samo njeno orodje.

Take misli so mi šle po glavi, ko sem zrl na truplo velikega Montezume. Otomi je nehala jokati, poljubila njegove zemeljske ostanke in je na glas vzkliknila:

»Oj oče, prav je, da si mrtev, kajti noben človek, ki te je ljubil, ne bi mogel želeti, da bi živel v sramoti in suženjstvu. Bogovi, katere si častil, naj mi podelijo moč, da te maščujem, ali pa naj najdem to moč samo v sebi, ako to niso bogovi. Prisegam ti, da ne bom odnehala in te bom skušala maščevati, dokler bom imela samo enega vojnika.«

Nato me je prijela za roko, se obrnila in odšla od tod, ne da bi izpregovorila besedico. Kakor bomo slišali, je držala prisego.

Tisti in drugi dan so se vršili boji s Španci, ki so planili iz svojega tabora, da bi zasuli jarke; namen se jim je posrečil, dasi so imeli pri tem nekoliko izgub. Ampak to jim ni dosti pomagalo; čim so zopet obrnili hrbet, smo mi jarke zopet odkopali. V teh dneh sem prvokrat okusil vojsko in sem dobro pomagal s svojim lokom, ki je bil narejen po angleškem vzorcu. Slučaj je nanesel, da sem izstrelil prvo puščico baš na svojega obsovražnega de Garcio; ampak to pot me je moja sreča zapustila; meril sem previsoko, bodisi ker sem bil toliko časa iz vaje, ali preveč v skrbeh; čeprav je bil cilj ugoden, je strelica samo prodrla železo njegove čelade, da je omahnil na sedlu, ne da bi ga bila ranila. Vzlic temu, da je bilo moje streljanje slabo, mi je vseeno pridobilo velik ugled pri Aztekih, ki so bili kaj slabi lokostrelci, kajti dotlej še ni bil nikdo s puščico predril španskega oklepa. Sicer pa ga tudi moja strelica ne bi bila prodrila, da ne bi bil nabiral železnih osti španskih streljic ter jih priličil svojim puščicam. Oklep je

redkokdaj kljuboval tako narejenim ostem, ako je bila razdalja majhna in sem dobro meril.

Po boju prvega dne sem bil imenovan poveljnikom oddeika tri tisoč lokostrelcev; dali so mi tudi bojni prapor, katerega so nosili pred menoj, in sijajno poveljniško opravo. Vse bolj pa mi je bila všeč verižna srajca, ki so jo vzeli s telesa nekega Španca. Dolga leta sem nosil pod bombažastim oklepom to verižno srajco, ki mi je več kot enkrat rešila življenje, kajti obeh tudi krogla iz puške ni mogla prodreti.

Samo oseminštirideset ur sem bil poveljnik, da sem v največji naglici le za silo podučil svoje lokostrelce v rabi orožja in boju; v tem so imeli malo znanja, dasi so bili jako pogumni; kmalu se je ponudila ugodna priika, da so rabili orožje v resnici, in z ugodno priliko nesrečna noč, ki je še sedaj znana med Španci kot noče triste. Popoldne pred tisto nočjo se je vršilo v palači vojno posvetovanje; oglasil sem se tudi jaz in povedal, da sem prepričan, da se nameravajo Tjuli umakniti iz mesta, in sicer v temi, ker drugače ne bi venomer zasipali jarkov. Na te moje besede je odgovoril Kuitlahua, ki je imel postati cesar sedaj, ko je bil Montezuma mrtev, dasi še ni bil izvoljen in kronan; rekel je, da je prav mogoče, da mislijo Tjuli na pobeg, da pa ne bodo poskusili oditi v temi, ker bi zašli po cestah in jark.h.

Odgovoril sem mu, da Azteki sicer nimajo navade korakati in se bojevati ponoči, da pa je to prav navadno pri belih ljudeh, o čemer so imeli že priliko prepričati se; in baš zavoljo tega, ker je Špancem znano, da Azteki nimajo take navade, bodo toliko raje poskušali oditi pod varstvom teme, misleč, da njihovi sovražniki spe. Zavoljo tega sem nasvetoval, da naj razpostavijo straže po vseh cestah. Kuitlahua je pritrdil mojemu nasvetu in poveril cesto proti Tlakopanu Guatemoku in meni, da bi jo zastražila s svojimi oddelki. Tisto noč proti polnoči sva se Guatemala in jaz podala z nekoliko vojaki pregledovat straže, katere sva bila razpostavila. Noč je bila zelo temna in padal je rahel dež, tako da ni bilo mogoče

daleč videti. Našla sva in zamenjala stražo, ki je javila, da je vse mirno, in sva se vračala proti velikemu trgu; kar sem iznenada slišal neki zamolkel glas, kakor topot številnih korakajočih mož.

»Poslušaj,« sem rekel.

»Tjuli so, ki skušajo uiti,« je šepnil Guatemok.

Urno sva tekla proti kraju, kjer se ta cesta loči od velikega trga, in sva kmalu celo skozi dež in temo videla lesket oklepov. Tedaj sem zaključal na vse grlo: »K orožju! K orožju! Tjuli uhajajo po tlakopanski cesti!«

Razstavljene straže so slišale moje besede in jih podajale od straže do straže, dokler se niso po vsem mestu razlegali klici k orožju. Glasili so se po vseh ulicah in kanalih, odmevali od hiš in stolpov stotero templjev. Vse mesto je bilo pokonci, kakor bi trenil, in od jezera sem so se slišali glasovi tisočero vesel, kakor da bi mirijade divje perjadi nenadoma vzletele iz svojih skrivališč v trstju. Tukaj, tam, vsepovsod so se svetile baklje, kakor bi se zvezde utrinjale, in trobili so na rogove in školjke; nad vsem hruščem in truščem pa se je dvigal grmeči glas velikega bobna, na katerega so tolkli duhovni na piramidi.

Hrušč in trušč je kmalu narastel v divje tuljenje in od vseh plati so vreli vojniki proti tlakopanski cesti. Nekaj jih je prišlo peš, večji del pa jih je bilo v čolnih, ki so pokrivali jezero dalje, kakor je uho moglo slišati. Kmalu nato so prihajali Španci, močni kakih petnajst sto mož, v spremstvu šest do osem tisoč Tlaskalancev, v dolgi tanki vrsti na cesto. Z Guatemokom sva bežala pred njimi zbirajoč spotoma vojnike, dokler nisva dospela do prvega jarka ali kanala, kjer so se že zbirali številni čolni. Čelo španske vrste je dospelo do kanala in vnel se je boj, ki je bil — kar se tiče Aztekov — nekaj metež brez načrta in reda; v temi in zmedu niso poveljniki videli svojih vojnikov in vojniki zopet niso slišali in videli svojih poveljnikov. Ampak bilo jih je brez števila in v njihovih prsih je gorela samo ena želja, da bi pobili Tjule. Top je zagrmel in nas obsul s ploho krogel; pri

svitu strela smo opazili, da so Španci nosili seboj lesen most, katerega so potiskali preko kanala. Tedaj smo padli po njih. Vsak vojniki se je bojeval zase. Pri prvem navalu sovražnika sva zletela z Guatemokom čez most kakor listje v viharju, in dasi sva obadva srečno dospela čezenj, se tisto noč nisva več videla. Z nami in za nami pa je prišla dolga vrsta Špancev in Tlaskalancev; od vseh strani so se Azteki vsipali nadnje in se oklepali njihove bojne vrste, kakor se mravlje drže ranjenega črva.

Kako naj popišem, kaj se je tisto noč vse godilo? Ne morem, saj sem le malo videl. Vem samo toliko, da sem se dve uri bojeval kot blazen. Sovražnik je prekoračil prvi kanal; ko pa so vsi prišli čezenj, je tičal most tako globoko v blatu, da ga ni bilo mogoče premakniti. Tri osmine milje dalje je bil drugi kanal, ki je bil širši in globlji od prvega. Preko tega niso mogli prejši, dokler ni bil premosten z mrtvimi trupli. Bilo je kakor da bi bil na tem ozkem grebenu suhih tal ves pekel pokonci. Grmenje topov in pokanje pušk, glasovi in kriki od bolečine in strahu, klici španskih vojakov, bojni kriki Aztekov, hrskanje ranjenih konj, ječanje žensk, sikanje puščic in žvižganje krogel, zamolkli glas padajočih udarcev, vse se je v strahovitem hrušču in trušču dvigalo proti nebu. Dolga španska bojna vrsta se je majala sempatja kakor splašena čreda govedi. Mnogi so se prevrnili čez rob ceste in padli v jezero, kjer so jih pobili ali odpeljali v čolnih na žrtvenike, mnogo jih je utonilo v kanalih in še več je bilo pomandranih v blatu. Tudi Aztekov je padlo na stotine, in to zvečine pod orožjem lastnih rojakov, ki so bili in streljali vse vprek, ne da bi vedeli, koga naj bi zadeli ali čigave prsi naj bi puščica prodrla.

Jaz sem se boril z majhno četo mož, ki se je zbrala okoli mene, dokler ni napočil dan, ki je razkril našim očem grozovit prizor. Večina Špancev in njihovih zaveznikov, kolikor jih je ostalo živih, je bila že prekoračila drugi kanal po mostu, katerega so tvorila mrtva trupla njihovih tovarišev, razbiti kosi prt-ljage, topovi in zaboji z zlatimi zakladi. Sedaj je boj

divjal na drugi strani. Nereden oddelek Špancev in Tlaskancev je še vedno korakal čez strašni drugi most; na te sem se vrgel z vojniki, kolikor jih je bilo z menoj. Planil sem naravnost v njihovo sredino in sem iznenada zagledal obraz de Garcie pred seboj. Z glasnim krikom sem navalil nanj. Človek je slišal moj glas in ga spoznal. Zaklel je na vse grlo in udaril proti moji glavi. Težki meč je padel na mojo čelado iz pobarvanega lesa, je odsekal en del in me podrl na tla; preden sem pa padel, sem ga udaril z gorjačo, ki sem jo imel v roki, po prsih in ga zvrnil po tleh. Napol omamljen in slep sem se plazil skozi gnečo proti njemu. Kri mi je zalivala oči in videl nisem drugega kot nejasen lesket oklepa. Vrgel sem se nad človeka v njun, ga pograbil za grlo in obadva sva se zvalila čez rob ceste v plitvo vodo ob bregu jezera. Jaz sem bil zgoraj; ves divji od veselja sem si otrl kri z oči, da bi videl, kako bom ubil sovražnika, ki mi je koncem koncev vendarle prišel v roke. Telo mu je ležalo v jezeru, glava pa na položnem obronku brega; sklenil sem, da ga bom toliko časa tiščal pod vodo, dokler se ne utopi; gorjačo sem bil namreč izgubil.

»Vendar te imam, de Garcia!« sem zavpil v španskem jeziku in ga prijel višje zgoraj proti glavi.

»Za božjo voljo, pusti me!« je zahropel surov glas pod menoj. »Bedak, saj nisem indijanski pes.«

Ves osupel sem pogledal v obraz človeku, ki sem ga tiščal v vodo. Pograbil sem bil de Garcio, ampak ta glas ni bil njegov glas, ta obraz ni bil njegov obraz, ampak obraz drugega španskega vojaka.

»Kdo pa si ti?« sem vprašal in zrahljal prijemljaj. »Kje je de Garcia — oni, ki mu pravite Sarceda?«

»Sarceda? Ne vem. Pred malo trenutki je ležal na cesti na hrtbu. Potegnil me je seboj na tla, ko je padel, in se zvalil za menoj. Pusti me, pravim. Nisem

Sarceda; a če bi tudi bil, ali je sedaj čas za poravnavo zasebnih sporov? Tovariš sem tvoj, Bernal Diaz. Sveta Mati božja! Kdo pa si ti? Aztek, ki govori špansko?»

»Nisem Aztek,« sem odgovoril. »Anglež sem in se borim z Azteki, da bi ubil njega, ki mu pravite Sarceda. Ampak s teboj nimam spora, Bernal Diaz. Pojdi in se reši, če moreš. Ne, dovoli, da obdržim tvoj meč.«

»Anglež, Španec, Aztek ali »hudič«, je robantil vojak, ko se je izvlekel iz blata, bodi, kar hočeš, ampak dober človek si in jaz ti obljubljam, ako preživim vse to, in ako se namreč, da jaz kdaj primem tebe za grlo, se bom spomnil, kako si ravnal z menoj. Z Bogom!« In brez obotavljanja je planil po bregu navzgor in se pridružil jati bežečih rojakov pustivši svoj dobri meč v moji roki. Skušal sem slediti mu, da bi našel svojega smrtnega sovražnika, ki se mi je zopet izmuznil z zvijačo! toda moje moči so me zapustile, de Garcijev meč me je bil globoko vščeni in kri mi je močno tekla. Zavoljo tega sem moral vedeti; kjer sem bil, dokler ni prišel čoln in me odpeljal k moji Otomi; devet dni je minulo. preden sem zopet mogel hoditi.

Tak je bil moj delež pri zmagi v tisti noči noče triste. Na žalost je bila zmaga klaverna, dasi je padlo več kot pet sto Špancev in več tisoč njihovih zaveznikov. Med Azteki namreč ni bilo nobenega reda, nobene vojaške veščosti; namesto da bi bili zasledovali Špance, da ne bi eden izmed njih ostal živ, so se ustavili, plenili mrtve in vlačili žive na žrtvenik. Ta dan maščevanja pa je bil žalosten tudi za mojo Otomi; v bojnem metežu sta poginila tudi dva njena brata, Montezumova sinova, ki so ju Španci imeli kot talca.

O de Garcii nisem mogel izvedeti ničesar, kaj se je bilo zgodilo ž njim; niti toliko, ali je bil še živ ali mrtev.

Pet in dvajseto poglavje.

Montezumov zaklad zakopan.

Knitlatna je postal po smrti svojega brata Montezume cesar Aztekov, ko sem ležal bolan vsled rane; katero mi je zadal de Garcijin meč, pa tudi — od one, katero sem dobil na žrtveniku. Ta se mi še ni mogla zaceliti, ker se mi je v srditih bojih v noči strahu zopet odprla in močno krvavela. Sploh mi je povzročala preglavice še dolga leta in še dandanes jo čutim v jesenskem vremenu. Otomi, ki mi je nežno stregla in je bila — tako čudno je žensko srce — v svoji žalosti spričo izgube očeta in dveh bratov videti skoraj potolažena zavoljo tega, ker sem se jaz rešil in si pridobil slavo, mi je pravila o velikoslavju in venčanju, ki je bilo jako sijajno. Azteki so bili v resnici skoraj nori od veselja, ker so Tjuli naposled odšli. Pozabili so v resnici ali navidez, da so sami izgubili tisoče in tisoče svojih najboljših vojnikov in cvet svoje vojske, in se niso kar nič brigali za prihodnost. Od hiše do hiše, od ulice do ulice so tekali tropi mladih fantov in deklet, ovenčanih s cveticami, in vpili: »Tjulov ni več; veselite se z nami! Tjuli so pobegnili.« In gorje tistemu, ki ni bil vesel z njimi, četudi jim je smrt opustošila hiše. Na veliki piramidi so zopet postavili kipe bogov, iznova postavili templje, z razpelom pa, katero so bili Španci postavili tamkaj, so ravnali kot so njihovi sovražniki ravnali z malikoma Huikotla in Tezkatlipoke; vrgli so ga s ploščadi piramide in sicer potem, ko so bili vpričo razpela žrtvovali nekoliko španskih ujetnikov. Sam Guatemok mi je pravil o tem bogoskrunstvu, vendar brez posebnega veselja; pripovedoval sem mu bil o naši veri, in je skrivši veroval, da je bil Bog kristjanov pravi, mogočni Bog; vendar je bil pretrd pogan, da bi se bil izpreobrnil. Guatemok tudi ni mogel — podobno kakor Otomi — trpeti grozovitih obredov žrtvovanja ljudi, dasi jih je vsled vpliva in moči duhovnov moral odobravati.

Ko sem slišal o groznem bogoskrunstvu, mi je jeza prevladala razum in razjarjen sem zakričal:

»Prisegel sem, da bom živel za vašo stvar, Guatemok, brat moj, in sem vzel za ženo najvišjo žensko vaše krvi, ampak povem ti, da je vaša stvar od tega trenutka prokleta. Tisti Bog, katerega ste oskrunili, in oni, ki Njemu služijo, bodo prišli nazaj z veliko močjo, in On bo stal na mestu, kjer so sedeli vaši maliki, in nikdo Ga ne bo premaknil odtod na veke.«

Tako sem govoril in moje besede so se uresničile, dasi ne vem, kaj mi je navdahnilo srce ž njimi, kajti v togoti sem govoril tjavendan. Še dandanes stoji Kristusova cerkev v mestu Mehiko prav na tistem kraju, kjer so žrtvovali žive ljudi, kot znamenje Njegove zmage nad maliki in tam ostane, dokler bo svet stal.

»Nespametno govoriš in nepremišljeno,« je odgovoril Guatemok še precej ponosno, dasi sem videl, da se je zdrznil spričo zlokobnega pomena mojih besedi. »Nepremišljeno, prenagljeno govoriš, pravim, in da bi te kdo slučajno slišal, veš, še imamo one, ki bi te vzlic dostojanstvu, katero smo ti dali, kljub časti, ki si si jo pridobil v boju in zboru, in neglede na to, da si se bil že rešil žrtvenika, prisilili, da bi še enkrat zrl v obraz onih bitij, ki jih proklinjaš. Mar se je vašemu krščanskemu Bogu kaj hujšega pripetilo, kar so tvoji beli sorodniki ponovno storili našim bogovom? Vendar ne govoriva več o tej reči, in jaz te prosim, brat, nikari meni ne govori več takih zlovestnih besedi, da ne bi zrahljale najinega prijateljstva. Ti torej misliš, da se Tjuli vrnejo?«

»Da, Guatemok, tako gotovo, kakor bo jutri solnce vzšlo. Ko si imel Korteza v svojih rokah, si ga pustil, da se ti je izmuznil, vidiš, in izza tedaj si je že izvojeval novo zmago pri Otompanu. Mar meniš, da je on mož, ki bo vtaknil meč v nožnico, katerega je bil baš izdrl, in odšel v temo in sramoto? Preden bo minulo leto dni, bodo Španci iznova stali pred tenoktitlanskimi vrati.«

»Nocoj nimaš tolažilne besede, brat,« je rekel Guatemok, »in skoraj se bojim, da so tvoje besede

resnične. No, ako pa se že moramo boriti, skušajmo vsaj, da zmagamo. Sedaj vsaj ni Montezume, ki bi si dal gada na prsa in ga negoval, dokler ga ne bi pičil. « Nato je vstal in odšel, in jaz sem spoznal, da mu je bilo srce težko.

Drugi dan po tem razgovoru sem mogel zapustiti posteljo in tekom enega tedna sem skoraj popolnoma okreval. Tedaj je prišel zopet k meni Guatemok, rekoč, da mu je cesar Kuitlahna velel, da moram spremljati njega, Guatemoka, na zaupni in tajni poti. Ta naloga je v resnici pričala, kako veliko zaupanje so voditelji Aztekov stavili vame; šlo ni namreč za nič drugega, kakor da skrijeva zaklad, katerega so bili v noči strahu oteli Špancev, pomnožen z drugimi zakladi iz tajnih zakladnic velikega cesarstva.

Ko se je stemnilo, smo se podali na pot Guatemok, jaz in nekoliko velikašev. Ko smo dospeli do jezera, smo našli deset velikih čolnov, naloženih z nekim tovorom, ki je bil zakrit pod platnom. Skrivši smo stopili v čolne, misleč, da nas nikdo ne vidi. Ker nas je bilo vsega skupaj trideset, so prišli po trije na vsak čoln; pod Guatemokovim vodstvom smo veslali dobri dve uri čez jezero Tezkuko, dokler nismo pristali na nasprotnem bregu na kraju, kjer je knez imel lepo posestvo. Tukaj smo stopili na suho in odgrnili tovor naših čolnov. Prikazali so se ogromni vrči in vreče, polne zlata, draguljev in drugih dragocenosti; med njimi je bila velika, iz čistega zlata izdelana glava cesarja Montezume, ki je bila tako težka, da sva jo z Guatemokom komaj vzdignila. Vrčev je bilo sedemnajst, ako se prav spominjam, vsakega pa je moralo nositi šest možakov s pomočjo vesel, katera so privezali na obeh straneh posode, in še tedaj je šlo težko. Vse to neprecenljivo bogastvo smo v več potih znesli do vrha višine, ki je bila kakih šest sto korakov oddaljena od jezera, in ga postavili po tleh v zavetju nekake groblje ob ustju globokega navpičnega rova. Ko je bilo vse prenešeno na ta kraj, se je Guatemok dotaknil mene in še nekega velikega azteškega plemenitaša za ramo ter naju

vprašal, ako je naju volja podati se v luknjo in tamkaj spraviti zaklad.

»Z veseljem,« sem odgovoril; silno rad bi videl tisti prostor, ki je bil namenjen za zaklad; velikaš se je nekoliko časa obotavljal, na koncu pa je vendarle šel z nama — v svojo nesrečo.

Nato je Guatemok vzel baklje v roke in se dal privezan na koncu vrvi spustiti v globoki rov. Za njim sem prišel jaz na vrsto. Viseč na vrvi kakor pajek na niti sem se odpeljal v globino. Jama je bila jako globoka. Naposled sem obstal zraven Guatemoka na dnu rova, okrog katerega je bil zgrajen — kakor sem videl pri svitu bakelj — nekak obklad ali nastavek iz sesušene opeke, ki se je vzdigoval nad najini glavi še toliko, kolikor je človek visok. Na tem obkladu in naslonjena ob steni rova je počivala surovo obsekana črna skala, v katero je bilo vklesano pisanje, pisano z azteško pisavo z znamenji. Pogledal sem pisanje, katero sem znal že precej dobro brati; spoznal sem, da je bilo v njem zabeleženo, da so na tem kraju in v prvem letu vladanja mehikanskega cesarja Kuitlahue zakopali državni zaklad; poleg tega napisa je bila vklesana strašna kletev, ki naj zadene onega, ki bi se ga drznil ukrasti. Pravokotno od tega rova je držal drug rov, ki je bil kakih deset korakov dolg in tako visok, da je mogel človek stopati po njem; ta rov je vodil do nekake izbe, ki je bila izdolbena v zemljo in nekako tako velika, kot je le-ta, v kateri pišem doma v Ditchinghamu. Ob vratih ali ustju te izbe so bili nakupičeni kupi opeke in malta.

»Kdo je izkopal ta prostor?« sem vprašal.

»Ljudje, ki niso vedeli, kaj so kopali,« je odgovoril Guatemok. »Čakaj, glej, najin spremljevalec prihaja. Da veš, brat, prosim te, ne daj se iznenaditi od ničesar, karkoli se zgodi, in bodi zagotovljen, da imam dober vzrok za vse, kar utegnem storiti.«

Preden sem mogel odgovoriti na te čudne besede, je bil azteški plemič pri nama. Nato so pričeli zgoraj stoječi spuščati vrče in vreče z zakladi po rovu nizdol; Guatemok jim je odvezoval vrvi in jih urejeval, midva z Aztekom pa sva jih valila po rovu v izbo,

kakor valijo pri nas doma sode piva. Delali smo več ur. Končno je bilo delo dovršeno. Poslednji kos, katerega so bili spustili po vrvi nizdol, je bila vreča z dragulji, ki je počila, ko je dospela nižje doli, tako da se je vsul lesketajoč dež draguljev po nas. Naključje je naneslo, da mi je priletela na glavo velika ovratnica iz samih smaragdov, ki so bili nenavadno veliki in lepi, ter se mi obesila čez ramo.

»Obdrži jo, brat,« se je nasmehnil Guatemok, »v spomin na to noč.«

Nisem si dal dvakrat reči in sem vtaknil nečimerno reč za srajco. Še dandanes imam to ovratnico; samo en kamen iz nje — drugega najmanjšega — sem bil poudaril naši milostni kraljici Elizabeti. Mnogo let jo je nosila Otomi in iz tega vzroka naj se pokoplje z menoj, dasi je njena vrednost neprecenljiva — tako vsaj trdijo ljudje, ki so strokovnjaki glede draguljev. Pa najsi bodo neprecenljive vrednosti ali ne, usojeno ji je, da bo ležala v groblji na ditchinghamskem pokopališču, in ista kletev, ki je vklesana na kamnu, ki krije azteški zaklad, naj zadene njega, ki jo ukrade z mojih kosti.

Zapustivši izbo smo vsi trije stopili v rov in začeli zazidavati dohod v izbo. Ko je novi zid dosegel višino dveh, treh čevljev, je Guatemok popustil delo in me prosil, naj vzdignem bakljo višje. Storil sem, kot mi je rekel, radoveden, kaj je hotel videti. Nato se je umaknil kake tri korake nazaj v rov in nagovoril najinega spremljevalca, azteškega velikaša:

»Kakšna je usoda izdajalca, kateremu je izdaja dokazana, prijatelj?« je rekel z glasom, ki je bil sicer miren, a je strahovito zvenel; to rekoč je odpasal bojno gorjačo s steklenimi bodicami, ki mu je visela na jermenu.

Azteki je prebledel pod temno poltjo in vztrepetal od strahu.

»Kaj hočeš reči s tem, gospod?« je zasopel.

»Že dobro veš, kaj hočem reči,« je odgovoril Guatemok z istim strašnim glasom in vzdignil gorjačo.

Tedajci se je izgubljeni človek zgrudil na kolena in kriče prosil milosti; njegovo ječanje je donelo tako

strašno v tistem globokem, samotnem kraju, da je malo manjkalo, da mi ni baklja od groze padla iz rok.

»Sovražniku lahko izkažem milost — ampak izdajalcu nobene,« je odgovoril Guatemok, zavihtel gorjačo, planil proti velikašu in ga z enim udarcem ubil. Nato je zgrabil s krepkimi rokami truplo in ga vrgel v izbo z zakladom, kjer je obležal strašno in nepremično med dragulji in zlatom. Po naključju sta se mu roki oklenili okrog dveh velikih vrčev, kakor da bi jih celo v smrti hotel pritisniti na srce.

Ozrl sem se proti Guatemoku, meneč, da je prišla tudi moja zadnja ura; dobro mi je bilo znano, kadar vladarji zakopljejo svoje bogastvo, da poskrbe, da jih je kolikor mogoče malo deležnih njihove skrivnosti.

»Ne boj se, brat,« je dejal Guatemok. »Poslušaj: Ta človek je bil tat, strahopetec in izdajalec. Dvakrat nas je skušal izdati Tjulom, kakor sedaj vemo. Nadalje jim je nameraval pokazati to dragoceno gnezdo, ako bi se zopet vrnili, in z njimi deliti plen. Vse to smo doznali s pomočjo ženske, o kateri je menil, da je njegova ljubica; bila pa je v resnici vohunka, katero smo najeli, da bi prodrla v tajnosti njegovega zlobnega srca. Naj se nažre zlata! Poglej, kako ga še v smrti grabi; noben bel človek bi ne mogel bolj pritiskati to blago na prsa. Oj, Tjule, želim, da ne bi anahuaška zemlja dajala nič drugega kot žito za kruh in baker pa kremen za osti sulic in puščic; potem bi bili njeni sinovi svobodni na veke. Prokletstvo na tisto šaro, saj ni drugega kot vaba, ki privablja zverine, da nas trgajo. Prokletstvo nanjo, pravim; nikdar več naj se ne leskeče na solncu, izgubljeno bodi na vekov veke!«

Nato pa je z vso vnemo začel zazidavati steno.

Kmalu je bila skoraj vsa dozidana; preden pa sva vložila poslednje opeke, ki so bile štirioglate oblike kakor pri nas doma, sem pomolil bakljo skozi odprtino in poslednjikrat pogledal v zakladnico, ki je bila hkratu mrtvašnica. Tamkaj so ležali lesketajoči dragulji; tam je na enem vrčev stala in se svetila zlata glava cesarja Montezume, ki je s svojimi smaragdnimi očmi bulila vame, kakor se mi je dozdevalo;

in tam je ležal mrtvi velikaš, naslonjen s hrbtom prav ob tisti vrč in oklepajoč z rokama dva druga na levi in desni. Vendar ni bil več mrtev, vsaj tako se mi je videlo; njegove oči, ki so bile prej zaprte, so se bile odprle in so srepro strmele vame kakor smaragdne oči zlate cesarjeve glave nad njim, samo bolj strašno.

Prav urno sem potegnil bakljo nazaj; nato sva molče dokončala delo. Ko je bilo dovršeno, sva odšla do konca rova in se ozrla kvišku; in jaz za svojo osebo sem bil vesel, da sem videl zopet zvezde, ki so se svetile na nebu nad menoj. Nato sva naredila v vrvi dvojno pentljo; na dano znamenje so naju potegnili navzgor, dokler nisva visela nad nastavkom, na katerem je počival veliki črni kamen, nagrobni kamen Montezumovega zaklada in njega, ki spi med njim.

Ta kamen je bil nameščen v polnem ravnotežju; potiskala in porivala sva ga z rokami in nogami, dokler ni z glasnim treskom padel v rov in se ujel na nastavku, katerega so bili priredili zanj; s tem je bil rov, ki vodi do zakladnice, tako močno zaprt, da bi moral rabiti smodnik vsakdo, kdor bi hotel kdaj priti v ta rov.

Nato so naju potegnili kvišku in sva srečno dospela na zemeljsko površje.

Eden okoli stoječih velikašev je vprašal, kje je oni, ki je bil šel z nama v rov in se ni več vrnil.

»Zljubilo se mu je, da je ostal spodaj, da čuva zaklad kot dober in zvest državlján vse dotlej, dokler ga kralj ne bo potreboval,« je odgovoril Guatemok, in navzoči so ga razumeli ter prikimali.

Po teh besedah so prijeli za orodje in zasuli ozki rov z pentljo, ki je bila pripravljena; delali so brez prestanka in danilo se je že, preden je bilo delo dokončano. Ko je bila jama navsezadnje zasuta, je eden spremljevalcev vzel iz prinešene vreče semena in ga potresel po goli zemlji, drugi pa je vzel dve mladi drevesi, ki ju je bil prinesel seboj, in je vsadil na mestu rova; jaz nisem vedel, zakaj je to storil, mislim pa, da bi zaznamoval prostor. Ko

je bilo prav vse storjeno, smo pobrali vrvi in orodje, stopili v čolne in se vrnili zjutraj v mesto Mehiko; čolne smo pustili na ...kem pristajališču zunaj mesta in odšli posamič ali po dva domov neopaženi, kakor smo mislili.

Na ta način sem jaz pomagal zakopati Montezumov zaklad; usojeno pa mi je bilo, da sem bil pozneje mučen zavoljo njega. Ne vem, ako bo kako mučenje pomagalo, da bi ga našli in odkopali; vem samo toliko, da so do mojega odhoda iz anahuaške dežele vsi ohranili skrivnost za se, ki so bili navzoči, ko smo ga zakopali, in mislim, da so bili razen mene vsi mrtvi. Ko sem poslednjikrat prišel v mesto Mehiko, se je prigodilo, da me je pot pripeljala mimo onega kraja; spoznal sem ga po obeh drevesih, ki sta bili že visoko vzrastli; in ko sem stopal sredi Špacev mimo tistega kraja, sem se zarotil v svojem srcu, da z mojo pomočjo ne bodo dobili tistega zlata v svoje roke. Iz istega vzroka niti sedaj nočem natančneje opisati lege tisteg. kraja, kjer leži zakopan z izdajalčevimi kostmi vred, dasi mi je prav dobro znana; kaj lahko je mogoče, da se zgodi, da pride tole, kar sem napisal, v roke človeka njihovega rodu.

Preden pa nadaljujem glavno zgodbo in opišem obleganje mesta Tenoktitlan, moram omeniti še nekaj; namreč kako sva se z mojo ženo Otomi podala k rodu Otomi in jih pridobila veliko število, da so bili zopet zvesti in udani azteški kroni. Vedeti je namreč treba, ako moja zgodba tega še ni pojasnila, da azteško cesarstvo ni sestajalo iz enega samega ljudstva, ampak je bilo zgrajeno iz več ljudstev; ta je zopet obdajalo več drugih rodov, izmed katerih so bili nekateri njihovi zavezniki ali jim podložni, nekateri pa celo njihovi smrtni sovražniki. Taki so n. pr. bili Tlaskalanci, majhno, a bojevito ljudstvo, ki je prebivalo med Mehiko in obrežjem in je Korteza z njihovo pomočjo premagal Montezumo in Guatemoka. Za Tlaskalanci proti zapadu je bivalo v svojih gorah ali še biva veliko pleme Otomi. To ljudstvo je pogumnejše kot so Azteki, govore drug jezik, so druge krvi in sestoje iz mnogo rodov. Včasih so bili

podložni velikemu azteškemu cesarstvu, včasih njegovi zavezniki, včasih pa so se zopet vojskovali z njimi in bili dobri prijatelji Tlaskalancev. Montezuma si je bil vzela za ženo hčer in edino zakonito naslednico njihovega poglavarja ali kralja s tem namenom, da bi tesnejše zvezal ljudstvu Aztekov in Otomijev. Ta žena pa je umrla za porodom svojega prvega otroka in ta otrok je bila moja žena Otomi, dedna kneginja Otomijev. Dasi pa je imela Otomi pri ljudstvu svoje matere tako visoko dostojanstvo, ga je bila samo dvakrat obiskala in še takrat kot otrok. Vendar je dobro poznala njihov jezik in njihove šege in običaje, ker so jo bile vzgojile in učile učiteljice in varuhinje otomijskih rodov; ti rodovi so ji tudi vsako leto plačevali velik davek in ona je nad njimi izvrševala mnogo kraljevskih pravic, in to vse lažje in bolje kot njen oče cesar Montezuma.

Kakor smo bili že povedali, so se nekateri teh otomijskih rodov zvezali s Tlaskalanci in se kot njihovi zavezniki na strani Špancev udeležili vojske. Zavoljo tega se je na svečanem zborovanju v Tenoktitlanu sklenilo, da se podava Otomi in jaz v posebnem poslanstvu v glavno mesto ljudstva Otomi, ki je bilo znano pod imenom Mesto smrek, in ga poskusiva zopet privedi pod azteško zastavo.

Odposlala sva glasnike naprej in se naposled podala na pot, ne vedoč, kakšen bo na koncu vzprejem. Potovala sva s silnim velikoslavljem in najino spremstvo je venomer naraščalo; ko so namreč otomijski rodovi doznali, da jih pride njihova kneginja osebno obiskat in da pripelje s seboj svojega soproga iz rodu Tjulov, ki je postal Aztek, so vreli skupaj v velikih množicah, ki so pomnoževale njeno spremstvo; tako se je zgodilo, da nas je, preden smo dospeli v Mesto smrek, spremljala cela vojska, broječa najmanj deset tisoč gorjancev, samih velikih, silnih ljudi, ki so delali spotoma divjo godbo. Vendar se nisva niti z njimi niti z njihovimi glavarji spustila v noben razgovor, če odštejemo formalne pozdrave; kadar sva se zjutraj napotila dalje, Otomi v nosilnici, jaz na konju, katerega so bili ujeli od Špancev, so

naju vselej na ves glas pozdravljali, da je odmevalo od gora. Čim dalje sva prišla, tem bolj divji in lepši so postajali ljudje in kraji; potovala sva skozi gozdove, po katerih je rasel hrast in smreka in razno lepo zelenje in praprotje. Včasih sva prekoračila velike, peneče reke, včasih zopet se je najina pot vila po globelih, soteskah in gorskih prelazih; z vsako uro sva prišla višje in podnebje je postalo milejše, kakor je pri nas doma na Angleškem, samo bolj čisto. Osmi dan sva potovala po soteski, ki je bila narejena v rdeči skali in mestoma tako ozka, da so trije jezdeci komaj mogli jezdit v štric. Ta soteska, ki je pet milj dolga, je glavna cesta, ki pelje v Mesto smrek; drugače se pride do njega samo še po skrivnih gorskih stezah; na obeh straneh ceste kipe v zrak strme skale, visoke od enega do dveh tisoč čevljev.

»Tukaj je kraj, kjer bi se sto mož lahko celi vojski ustavljalo,« sem rekel ženi Otomi; tedaj se seveda nisem zavedal, da je imel priti čas, ko bom baš jaz izvrševal to nalogo.

Naenkrat se je soteska zavila in zavzet sem ustavil konja; pred menoj je ležalo Mesto smrek v vsej svoji krasoti. Mesto je ležalo na kolesu podobni ravnini, ki je merila kakih dvanajst milj počez, okoli in okoli te ravnine pa se vzdigujejo gore, pokrite do vrha z gozdovi hrastov in ceder. V ozadju mesta in na sredi obroča teh gora se vzdiguje ena gora, ki nima zelenega drevja, ampak je črna od lave; nad lavo pa je bela od snega, iznad katerega se dviga podnevi dim, ponoči pa ognjen steber. To je bil ognjenik Haka ali kraljica; dasi ni tako visok kot njegov drugi Orizaba, Popokatepetl in Iztakcihuatl, je zame najlepši izmed vseh teh, in to zavoljo svoje polne oblike in modroškrlataste barve ognja, ki ga bruha ponoči ali kadar mu je osrčje vznemirjeno. Otomijci so častili to goro kot boga, ji darovali človeške žrtve, kar ni bilo nič čudnega, saj je nekoč lava, ki se je razlila iz njenega telesa, naredila pot skozi Mesto smrek. Menijo tudi, da je gora sveta in da strašijo duhovi na njej, in živa duša si ne upa

stopiti na njene višave. Meni je bilo usojeno, da sem lezel po njih — in z menoj nekomu drugemu.

V naročju tega gorskega obroča in v zavetju mogočne gore Haka, oblečene v snežno oblačilo, s čepico dima in krono ognja na vrhu, leži, ali bolje je ležalo Mesto smrek. Sedaj je namreč v razvalinah, vsaj v takem stanju sem ga jaz zapustil. Mesto samo ni bilo tako veliko kakor druga mesta, katera seŕm bil videl v anahuaški deželi, in je štelo samo kakih petinštirideset tisoč duš. Otomiji kot gorjansko ljudstvo namreč ne bivajo radi po mestih. Ako pa ni bilo tako veliko, je bilo najlepše med vsemi indijanskimi mesti. Ceste so bile ravne in so se stekale na trgu, ležečem sredi mesta. Ob teh cestah so stale hiše, vsaka v svojem vrtu; bile so izvečine zgrajene iz strjene lave in so imele strehe iz nekakega cementa iz belega apna. Sredi trga je stala piramida, venčana s templji, na katerih so visele vrvi z lobanjami; za piramido, oziroma njej nasproti pa je stala palača, dom prednikov moje žene, dolgo, nizko, jako staro poslopje z mnogimi dvorišči, vsepovsod okrašeno s kačami in režečimi se maliki. Palača in piramida sta bili zgrajeni iz finega belega kamna, ki se je svetil na solncu kakor srebro in se čudno razločeval od temnih hiš, ki so bile zidane iz lave.

Tako je bilo Mesto smrek, ko sem ga bil prvikrat videl. Ko sem ga poslednjikrat videl, je bilo le kup kadečih se razvalin, in je sedaj brez dvoma dom šakalov in netopirjev; sedaj je »dvor sov«, »sedaj se je zmeda zgrnila čezenj in kamenje praznote polni njegove ceste«.

Ko sva zapustila sotesko, sva potovala nekoliko milj po ravnini, kjer je bila vsaka ped zemlje obdelana in je rastlo žito, aloa in drugi sadeži, dokler nisva dospela do enih izmed štirih mestnih vrat. Ko sva stopila v mesto, so bile ravne strehe na obeh straneh široke ceste natlačeno polne žensk in otrok; ki so metali na naju cvetlice in vpili: »Dobrodošla, kneginja! Dobrodošla, Otomi, kneginja Otomijev!« In ko sva naposled dospela do velikega trga, je bilo videti, kakor da bi se vsi moški otomijske dežele

zbrali na tem kraju; tudi oni so povzeli pozdrav žensk in vpili: »Dobrodošla, Otomi, kneginja Otomijev!« da se je zemlja tresla. Tudi mene so pozdravljali s tem, da so se z desnico dotaknili zemlje in jo potem vzdignili nad glavo; mislim pa, da je konj, na katerem sem jezdil, vzbujal večje občudovanje kot jaz; saj večina njih še nikdar ni bila videla konja in ga je gledala, kakor da bi bil kak zlodej ali pošast. Tako sva se premikala skozi pozdravljajočo množico, spredaj in za nama pa tisoči vojniki, mnogi iz med njih pokriti z blestečim oklepom in s prapori v rokah. Naposled sva prišla mimo piramide, kjer sem visoko zgoraj videl duhovne pri njihovem krvavem poslu, in takoj potem do vrat palače. In tukaj sva v čudni sobani, polni izrezljanih podob režečih se malikov našla za nekoliko časa počitek.

Drugi dan se je vršil v veliki dvorani palače zbor glavarjev in načelnikov otomijskih rodov; bilo jih je kakih sto ali še več. Ko so bili vsi zbrani, sva stopila v dvorano Otomi in jaz; ona je nosila kraljevska oblačila, v katerih je bila videti nad vse krasna, jaz pa sem bil oblečen kot azteški velikaš prve vrste. Zbor je vstal v pozdrav. Otomi jim je velela, naj posedejo, in jih je tako-le nagovorila:

»Poslušajte me, glavarji in poveljniki ljudstva moje matere, mene, ki sem po krvi vaša vladarica, poslednja vaših starodavnih vladarjev, hči anahuaškega cesarja Montezume, ki je sedaj mrtev za nas, ki pa živi večno življenje v palačah solnca. Predvsem vam predstavim svojega soproga, velikega plemenitaša Tjula, kateremu sem bila dana v zakon, ko je v njem bival duh Tezkatlipoke; ko je prišel živ z oltarja tega boga in ga je nebo izvolilo, da nam pomaga v našem boju, sem se iznova poročila ž njim po običaju naše dežele in z voljo mojih kraljevskih bratov. Vedite pa, glavarji in poveljniki, da ta plemeniti gospod moj mož, ni naše indijanske krvi, tudi ni popolnoma krvi Tjulov, s katerimi imamo vojsko, temveč je iz krvi pravih otrok Kvecalkotla, ki bivajo ob daljnem morju na severu in ki so sovražniki Tjulov. In kakor so oni njihovi sovražniki, je tudi

ta moj gospod njihov sovražnik; gotovo ste slišali o noči zmage nad Tjuli, ampak nobeno junaštvo ni bilo večje od njegovega in on je bil tudi tisti, ki je prvi spoznal, da se Tjuli umikajo.

»Glavarji, poveljniki velikega in starodavnega ljudstva Otomi! Mene, vašo kneginjo, je poslal z mojim gospodom Kuitlahua, ki je moj vladar in vaš, da bi se z vami pogovorili o neki zadevi. Naš kralj je slišal in tudi jaz sem slišala osramočena, da se je mnogo vojniki naše krvi pridružilo Tlaskalancem, ki so bili od nekdanj sovražniki Aztekov, v njihovem brezbožnem zavezništvu s Tjuli. Sedaj so beli ljudje za enkrat odbiti; ampak oni so videli zlato, po katerem jih skominja in se bodo vrnili kakor čebele na cvetje, katero so še malo obrale. Vrnili se bodo, ampak sami iz svoje moči ne morejo ničesar storiti zoper slavo Tenoktitlana. Kako pa pojde potem, ako pridejo ž njimi tisoči in deset tisoči indijanskih ljudstev? Dobro se zavedam, da je v teh časih stiske, ko se kraljestva rušijo, ko je ozračje polno usodepolnih znamenj in so celo bogovi brez moči, kakor vse kaže, da je v teh časih stiske mnogo ljudi, ki bi radi porabili ugodno priložnost in se ž njo okoristili. Mnogo je ljudi in rodov, ki se spominjajo starih vojn in starih krivic in ki kričijo: „Sedaj je prišla ura maščevanja, sedaj bomo vzeli v misel vdove, ki so nam jih pustile azteške sulice, davek, katerega so iztisnili iz naše revščine, da bi si povečali svoje bogastvo, in ujetnike, ki so krasili njihove oltarje in njihove žrtvenike!“

»Ali ni tako? Da, je tako in jaz se ne čudim temu. Prosim vas pa, da pomislite, da se bo jarem, katerega bi pomagali nadeti na vrat kraljice vseh naših mest, kmalu oklepel tudi vašega vratu. Oj, nespametniki, mar mislite, da bo vam prizanešeno, ko bo Tenoktitlan z vašo pomočjo v razvalinah in Azteki ne bodo več ljudstvo? Povem vam, da nikdar! Tjuli bodo tiste palice, s katerimi so ukrotili Tenoktitlan in mu vzeli življenje, zlomili drugo za drugim in jih pometali v ogenj, da zgore v njem. Ako padejo Azteki, pade prej ali slej sleherni rod v tej prostrani

deželi. Pobiti bodo vsi rodovi, njihova mesta porušena do tal, njihovo bogastvo vzeto in njihovi otroci bodo jedli kruh suženjstva in pili vodo bede. Izberite si, otomijsko ljudstvo! Ali hočete držati z ljudmi vaše dežele in vaših šeg, dasi ste si bili včasih z njimi sovražniki, ali pa hočete izročiti svojo usodo neznanim tujcem? Izberite, otomijsko ljudstvo, vedite pa, da odvisi usoda vseh anahuaških držav od tega, kaj si boste izbrali vi in drugi anahuaški možje. Vaša vladarica sem in meni bi morali biti poslušni; ampak danes ne dajem nobenega ukaza. Pravim samo, svobodno si volite med zvezo z Azteki in med jarmom Tjulov, in bog, ki je nad bogovi, vsemogočni, nevidni bog naj vodi vašo izbero!«

Otomi je umolknila in glasno odobravanje je zadonelo po dvorani. Jaz kot njen mož na žalost ne morem ceniti ognja njenih besedi, kakor ne morem opisati dostojanstvenosti in dražestnosti njene osebe v tisti uri. Ampak segle so preprostim glavarjem v srce, ki so jo poslušali. Mnogi izmed njih so zaničevali Azteke, češ, da so pomehkuženi ljudje ravnine in jezer, ljudje kupčije. Mnogi so imeli z njimi krvave boje, ki so segali nazaj v davne rodove. Vzlic temu so se zavedali, da je njihova kneginja govorila resnico in da bi zmaga Tjulov nad Tenoktitlanom pomenila njihovo zmago nad vsemi mesti po vsej deželi. Zavoljo tega so lahko izbirali, dasi jih je pozneje, ob času poraza in stiske mnogo zabavljalo čez to, kako so ta dan izbirali, kakor je pač navada pri ljudeh.

»Otomi,« je vzkliknil njihov govornik po kratkem posvetovanju, »volili smo. Kneginja, tvoje besede so nas premagale. Mi združimo svojo usodo z Azteki in se hočemo bojevati proti Tjulom za svobodo do poslednjega dihljeja.«

»Sedaj šele spoznam, da ste v resnici moje ljudstvo, da sem jaz v resnici vaša vladarica,« je odgovorila Otomi. »Tako bi v podobnem slučaju bili tudi govorili velikaši, ki jih ni več, moji predniki, vaši glavarji. Nikoli se ne kesajte te odločitve, bratje moji, možje otomijskega ljudstva!«

Tako se je prigodilo, da sva z Otomi, ko sva odhajala iz mesta smrek, nosila cesarju Kuitlahui obljubo, da stoji na njegovi strani dvajset tisoč vojnikov, ki so prisegli, da mu bodo v njegovi vojski zoper Špance služili do smrti.

Šest in dvajseto poglavje.

Kronanje Guatemoka.

Ker je bila naloga, ki sva jo imela pri otomijskem ljudstvu, dovršena, sva se vrnila proti mestu Tenoktitlan, kamor sva srečno dospela po odsotnosti enega meseca in enega dne. Le kratka je bila ta doba, vendar dovolj dolga, da je nova beda in tuga zadela to nadvse nesrečno mesto. Sedaj je še Vsemogočni poslal svojo šibo poleg usode, ki ga je bila že itak zadela. Pred kratkim je bilo mesto okusilo smrt od meča belih mož, sedaj je smrt prišla nadenj v drugi obliki. Španec je bil prinesel seboj grde bolezni iz Evrope in koze so razsajale po vsej deželi. Na tisoče jih je dan za dnevom pomrlo za to novo boleznijo, to nevedno ljudstvo je namreč zdravilo to kugo s tem, da so oblivali telesa obolelih z mrzlo vodo in tako pregnali mrzlico v notranje bistveno važne organe; tekom dveh dni je večina zbolelih umrla zavoljo tega. Žalostno jih je bilo gledati, ko so v bolezni blodili, tavalj po cestah sem in tja in razširjali nalezljivo bolezen daleč naokoli. Umirali so po hišah, ležali na kupih po trgih čakajoč, da jih pokopljejo; bolezen ni prizanesla nobeni hiši, nobeni družini, celo duhovni so zboleli za njo pri oltarju, ko so žrtvovali otroke, da bi potolažili jezo bogov. Ampak najhujše moram šele povedati; bolezen je vrgla na posteljo tudi cesarja Kuitlahuo, ki je umiral, ko sva se z Otomi vrnila s pota. Vzlic temu je naju želel videti in je poslal povelje, da naju pripeljejo k njegovi smrtni postelji. Zaman sem prosil ženo, naj ne gre tja; ona, ki ni poznala strahu, se mi je samo smejala in rekla: »Kaj, mož moj, jaz se naj izognem nevarnosti, v katero se moraš ti podati? Pojdiva obadva

tjakaj in poročajva, kaj sva opravila. Ako se me bolezni loti in moram umreti, pač umrjem, ker je prišla moja ura.«

Tako sva se podala oba v palačo, kjer so naju peljali v sobano, v kateri je ležal Kuitlahua, pokrit z rjuho, kakor da bi bil že mrtev, in v kateri je v zlatih kadilnicah gorelo kadilo okrog njega. Ko sva vstopila, je bil v nezavesti, a se je kmalu zavedel; obvestili so ga, da sva midva prišla in da čakava.

»Dobrodošla, nečakinja,« je rekel, govoreč z zamolklim glasom in skozi rjuho. »V zlem stanju me najdeš; moji dnevi so šteti; kuga Tjulov mori nje, ki jim je njihov meč prizanesel. Kmalu bo moral drug vladar zavzeti moj prestol, kakor sem jaz prestol tvojega očeta; in jaz se nič kaj ne žalostim, kajti na njem bo slonela slava in breme poslednjega boja Aztekov. Tvoje poročilo, nečakinja; hitro mi ga povej. Kaj pravijo otomijski rodovi, tvoji podložniki?«

»Gospod,« je odgovorila Otomi ponižno in s sklonjeno glavo, »želim, da bi te ta kuga zapustila in da bi še dolgo vrsto let živel in vladal nad nami! Gospod! Moj soprog Tjule in jaz sva pridobila večji del otomijskega ljudstva nazaj pod naše zastave. Vojska dvajset tisoč gorjanskih vojnika čaka na tvojo besedo in za temi jih sledi še več.«

»Dobro sta izvršila svojo nalogo, Montezumova hči in ti, beli mož,« je hropel umirajoči kralj. »Bogovi so bili modri, ko so na žrtveniku zavrnil vaju dva, in jaz sem bil nespameten, Tjule, ko sem te hotel ubiti. Tebi in vsem naročam: vaše srce bodi stano vitno in ako boste morali umreti, umrite častno. Boj se bliža, vendar se ga jaz ne bom udeležil; kdo ve, kakšen bo njegov konec?«

Po teh besedah je nekoliko časa mirno ležal, nato pa je naenkrat vrgel rjuho raz sebe, kakor da bi ga nekaj navdahnilo, in je sedel pokonci; ni bilo prijetno gledati ga, kajti bolezni ga je strašno izpremenila.

»Gorje!« je jadikoval, »gorje! Ulice tenoktitlanske vidim rdeče od krvi in ognja, vidim mrtve, ki leže na kupe in konji Tjulov teptajo po njih. Vidim

duha svojega ljudstva; njegov glas vzdihuje, njegov vrat je obtežen z verigami. Šiba božja je prišla nad otroke zavoljo hudobnosti njihovih očetov. Izgubljeno si, anahuaško ljudstvo, katerega sem negoval kot orel neguje svoje mladiče. Pekel ti zija nasproti, zemlja se te brani zavoljo tvojih grehov; ostanek pa, ki ostane, bo suženj od roda do roda, dokler maščevanje ne bo dovršeno!«

Ko je Kuitlahua na ves glas izgovoril te besede, se je zgrudil nazaj na blazine; in preden mu je prestrašeni zdravnik, ki ga je zdravil, mogel vzdigniti glavo, je odšel tja, kjer ni nadlog tega sveta. Toda besede, katere je bil govoril, so se vtisnile globoko v srce vseh, ki so jih slišali, dasi jih niso pozneje povedali nikomur drugemu kot Guatemoku.

Tako je vpričo mene in moje žene Otomi umrl azteški cesar Kuitlahua potem, ko je vladal samo petnajst tednov. V drugič v kratkem času je anahuaško ljudstvo žalovalo za svojim vladarjem, glavarjem tisočerih svojih otrok, katere je ž njim pobrala kuga, da so odšli v palače solnca ali morebiti v temo za zvezdami.

Vendar žalovanje ni dolgo trajalo; časi so bili hudi in položaj države je zahteval, da bi čimprej venčali novega cesarja, ki bi prevzel vodstvo vojske in vladal ljudstvo. Z ozirom na to se je takoj na dan po pogrebu rajnkega cesarja sešel zbor štirih volivcev in ž njimi knezov in velikašev vseh vrst, vsega skupaj tristo veljakov; med njimi sem bil tudi jaz z ozirom na svoje dostojanstvo kot poveljnik in kot soprog kneginje Otomi. Zbranim ni bilo treba mnogo pretehtavati in premišljevat; dasi se je res da imenovalo več imen, so se vsi zavedali, da je bil med njimi samo eden, kateri je bil po svojem rojstvu, svoji srčnosti in plemenitaštvu duha sposoben in zmožen, da bi bil v teh hudih časih kos nadlogam anahuaškega ljudstva. In ta mož je bil Guatemok, moj prijatelj in pobratim, nečak zadnjih dveh cesarjev in soprog sestre moje žene, Montezumove hčere Tekuičpo. Vsi so se zavedali, pravim, samo eden ne, namreč, čudno, Guatemok sam; ko sva namreč skupaj

šla na zbor, mi je imenoval dva druga kneza rekoč, da bo brezdvoma samo med njima mogoče izbirati.

Veličasten, svečan prizor je bil ta sestanek štirih velikašev, ki so bili volilci, oblečeni v sijajna oblačila, in nižje potrdilne zbornice treh sto knezov in velikašev, ki so sedeli zunaj kroga, vendar tako daleč, da so slišali vse, kar se je vršilo. Jako slovesna je bila tudi molitev velikega duhovna, kateri je bil v svojem črnem oblačilu videti kakor madež črnila na blestečem zlatu. Molil pa je takole:

»O, bog, ki si vsepovsod in vidiš vse, ti veš, da je naš vladar Kuitlahua odšel k tebi. Položil si ga pod svoje vznožje in tam počiva v večnem počitku. Potoval je po poti, po kateri mora iti vsakdo izmed nas, in je došel v kraljeva bivališča naših mrtvih, dom večnih senc (duhov). Tam, kjer ga nikdo ne bo nadlegoval, tam se je zazibal v spanje. Njegov kratki trud je končan in, zaznamovan z grehom in tugo, odšel k tebi. Ti si mu dodelil, da je okusil radosti, ne da bi jih pil; sijaj cesarstva je minul pred njegovimi očmi liki hude sanje. S solzami in molitvami do tebe je vzel svoje breme, poln sreče ga je odložil. Kamor so šli njegovi očetje, tjekaj mu je sledil in se ne more več vrniti k nam. Naš ogenj je pepel, naša svetiljka je sreča. Oni, ki so nosili njegov cesarski plašč pred njim, so mu zapustili neznosno pezo vladanja, in on jo zopet zapušča drugemu. Resnično, slaviti in poveličevati bi te moral, ti kralj vseh kraljev, gospodar zvezd, ki stojiš sam, ker si mu vzel tako veliko breme z ramen in s čela krono gorja, poplačujoč mu z mirom za vojsko, s počitkom za trud.

O bog, naše upanje, izberi si sedaj služabnika, ki mu bo sledil, človeka po svojem srcu, ki se ne bo ne bal ne omahoval, ki bo delal in ne bo utrujen, ki bo vodil tvoje ljudstvo kakor mati vodi svoje otroke. Gospod gospodov, bodi milosten tvojemu Guatemoku, katerega si izberemo. Potrди ga, sprejmi ga v svojo službo in daj, da bo kot duhoven sedel na tvojem pozemskem prestolu vse dni njegovega življenja. Daj, da bodo tvoji sovražniki postali njegovi podložniki, daj, da bo poveličeval tvojo slavo, oznanjal tvoje češče-

nje in varoval tvoje kraljestvo. Tako sem sedaj molil k tebi v imenu ljudstva. O bog zgodi se tvoja volja!«

Ko je veliki duhoven končal svojo molitev, je vstal prvi izmed velikih volilcev in rekel:

»Guatemok, v imenu boga in z glasom vsega anahuaškega ljudstva te pozivljamo na anahuaški prestol. Dolgo živi in pravično vladaj in tvoja bodi slava, da poženeš nazaj v morje te sovražnike, ki nas hočejo uničiti. Živel Guatemok, cesar Aztekov in njihovih podložnih rodov.« In vseh tristo članov potrdilnega zbora je ponavljalo z gromkim glasom:

»Živel Guatemok, cesar!«

Tedaj je stopil sam knez naprej in rekel:

»Vi veliki gospodje volilci, in vi, knezi, poveljniki, plemenitaši potrdilne zbornice, poslušajte me. Bogovi naj mi bodo priča, da nisem, ko sem stopil v to dvorano, niti mislil, niti vedel, da sem bil določen za tako visoko čast, katero mi izkazujete. In bogovi naj mi bodo tudi priča, da bi vam rekel, ako bi bilo moje življenje moje in ne zastava v rokah našega ljudstva: ‚Iščite dalje in najдите vrednejšega za prestol.‘ Toda moje življenje ni moje, Anahuak kliče svojega sina in poslušen se odzove klicu. Deželi grozi vojska na življenje in smrt; mar naj se potem umaknem, dokler je v moji roki meč, da udari, in ima moja glava moč, da misli? Ne. Sedaj in odslej slovesno obljubljam, da se postavljam v službo svoje domovine in za vojsko zoper Tjule. Ne bom sklenil miru ž njimi, ne bom počival ne miroval, dokler ne bodo pognani tja, odkoder so prišli, ali pa dokler ne padem mrtev pod njihovim mečem. Nikdo ne more povedati, kaj imajo bogovi za nas pripravljeno; morebiti imajo zmago, morebiti pogubo; ampak bodi zmagoslavje, bodi smrt, bratje moji, ljudstvo moje, prisezimo skupaj veliko prisego. Prisezimo, da se bomo bojevali zoper Tjule in izdajice, ki jih podpirajo za naša mesta, naša ognjišča, naše oltarje, dokler ne bodo naša mesta kup kadečih se razvalin, naša ognjišča polna mrtvih in oltarji rdeči od krvi njihovih častilcev. Tako bo naše zmagoslavje gotovo, ako nam je usojeno, da zmagamo; ako pa smo obsojeni, da

propademo, bodo vsaj lahko govorili o nas. Ali prisežete, ljudstvo moje, bratje moji?

»Prisegamo!« so mu odgovorili kakor en mož.

»Tako je prav,« je rekel Guatemok. »Večna sramota naj pa pride nad njega, ki prelomi to prisego.«

Na ta način je bil torej izvoljen Guatemok, poslednji in največji izmed azteških cesarjev, da zasede prestol svojih očetov. Sreča je bila zanj, da ni predvidel onega strašnega dne, ko je moral on, najplemenitejši človek, umreti kot zločinec baš pod roko teh Tjulov. Ampak tako se je zgodilo, kajti usoda, ki je zadela deželo, je udarila vse enako; resnično, čim višji je bil človek, tem bolj gotova je bila njegova usoda.

Ko je bilo vse končano, sem odhitel v palačo, da bi sporočil svoji ženi Otomi, kaj se je bilo zgodilo; našel sem jo v spalnici ležečo na postelji.

»Kaj te boli, Otomi?« sem jo vprašal.

»Oj, mož, je odgovorila,« kuga se me je lotila. Ne pridi blizu mene, dragi, prosim te, ne pridi blizu. Pusti, naj mi ženske strežejo. Ne smeš tvegati svojega življenja zame, dragi.«

»Le tiho,« sem rekel in stopil k nji. Govorila je resnico; sem kot zdravnik predobro poznal pojave bolezni. Da bi ne bil jaz več zdravilstva, bi bila Otomi gotovo umrla. Tri dolge tedne sem se ob njeni postelji boril zoper smrt in naposled sem zmagal. Mrzlica jo je minula in po zaslugi mojega ravnanja ni bolezen zapustila niti ene brazgotine na ljubkem njenem obrazu. Osem dni se ji je neprestano mešalo; šele v teh dneh sem spoznal, kako globoka, kako popolna je bila njena ljubezen do mene. Ves ta čas namreč, ko se ji je mešalo, ni govorila drugega kakor o meni, in razkrila se mi je tajna bojazen njenega srca — da ne bi naenkrat več maral za njo, da je ne bi zapustil, da me ne bi »dekle cvetic«, tako je namreč rekla Liliji, ki je bivala daleč za morjem, z njenim čarom zvabila nazaj; taka je bila vsebina njenih blodenj. Naposled se ji je pamet vrnila in vprašala me je:

»Kako dolgo sem že bolna, mož moj?«

Povedal sem ji in ona se je nasmejala.

»In ti si mi ves čas stregel in v tako grdi bolezni?«

»Da, Otomi, stregel sem ti.«

»Kaj sem storila, da si tako dober do mene?« je zamrmrala. Nato pa je naenkrat zaječala kakor od bolečine, katero ji je prizadejala neka grozna misel, ki ji je šinila v glavo, in je zavpila:

»Zrcalo! Hitro, prinesite mi zrcalo!«

Podal sem ji ga; vzdignila se je na komolec in si je pri medli svetlobi zasenčene sobe skrbno pregledala obraz; nato je izpustila ploščo iz zglajenega zlata in se s slabotnim, a srečnim krikom zgrudila nazaj.

»Bala sem se,« je rekla, »da sem grda postala kot vsi oni, ki se jih je bolezen lotila, in da me boš nehal ljubiti; potem bi bilo bolje, da bi umrla.«

»Sram te bodi,« sem dejal. Mar misliš, da more peščica brazgotin pregnati ljubezen?«

»Da,« je Otomi odgovorila, »taka je pač ljubezen moških; ni taka ljubezen kot je moja, mož moj. Da bi se mi koze poznale, oj, mraz me spreleta ob sami misli, tekom enega leta bi me sovražil. Morebiti bi se ne zgodilo tako z drugo žensko, zalim dekletom od tam daleč, ampak mene bi gotovo sovražil. Ej ne, saj vem; vem pa tudi to, da ne bi mogla živeti, ako bi čutila, da me sovražiš. Oj, hvaležna sem, hvaležna.«

Nato sem jo pustil za nekoliko časa samo; čudil sem se silni ljubezni, ki jo je gojila do mene, in ugi-bal, ali je bilo kaj resnice v njenih besedah in ako bi moglo biti moško srce tako nehvaležno in tako podlo. Pa recimo, da bi bila Otomi sedaj taka kakor jih je bilo toliko, ki so hodile po tenoktitlanskih ulicah, namreč polna odurnih brazgotin, brez las, s slepimi, pobelelimi očmi, ali bi se ji potem umikal? Ne vem, samo hvalim Boga, da ni dal moje stanovitnosti na tako preskušnjo. V tem sem pa prepričan: ako bi bil jaz postal gobav, Otomi bi se mi ne umikala.

Tako je Otomi okrevala od hude bolezni in kmalu potem je kuga zapustila tenoktitlansko mesto. Sedaj sem moral misliti na obilico drugih reči, kajti izvolitev Guatemoka — mojega prijatelja in pobratima —

za cesarja je pomenila zame povišanje; postal sem poveljnik najprve vrste in glavni svetovalec na njegovih posvetovanjih in zborovanjih. V njegovi službi si nisem prizanašal, temveč sem delal noč in dan, da bi pripravili mesto za obleganje; urejeval in vežbal sem čete, posebno vojsko otomijskih rodov, katera se nam je pridružila močna dvajset tisoč mož, kakor so nam bili obljubili. Delo je bilo v resnici naporno, kajti tem indijanskim rodovom je manjkal red in disciplina in moč edinosti, brez česar so njihovi tisoči v vojni z belimi ljudmi kaj malo zalegli. Tudi je vladala velika zavidnost med njihovimi voditelji, katero je bilo treba odpraviti; celo jaz sem bil predmet zavidnosti nekaterih. Mnogi rodovi so dalje porabili priliko, ko so Azteki bili v takih nadlogah, da so se otresli njihovega zavezništva ali podložništva; in ako se tudi niso pridružili Špancem, so ostali nevtralni in čakali izida vojne. Vzlic vsemu temu smo delali dalje; razdelili smo vso vojsko po evropskem načinu na polke in vsakega postavili na njegovo mesto, vežbali vojake v boljši rabi orožja, zalagali mesto z živežem za slučaj obleganja in izgnali iz mesta mnogo nekoristnih ust. Samo en človek je bil v Tenoktitlanu, ki se je pri vseh teh nalogah še več trudil in mučil kot jaz, in ta je bil cesar Guatemok, ki ni poznal počitka ne ponednevi ne ponoči. Jaz sem celo poskušal narediti smodnik s pomočjo žvepla, ki so ga prinesli iz žrela ognjenika Popokatepetla; ker pa nisem imel nobenega znanja o tej stvari, se mi ni posrečilo. Sicer bi nam pa tudi kaj malo koristilo, ako bi bil uspel; ker nismo imeli ne pušk ne topov in jih nismo znali vlivati, bi ga k večjemu lahko rabili, da bi podminirali ceste in vrata, in morebiti za granate, da bi jih metali z roko.

Tako so minevali meseci, dokler se niso vrnili ogledniki s sporočilom, da prihajajo Španci v velikem številu in ž njimi neštivilne čete zaveznikov.

Hotel sem poslati ženo Otomi k njenemu ljudstvu, kjer bi bila bolj varna; ona pa se mi je prezirljivo nasmejala in rekla:

»Kjer si ti, tam bom jaz, mož moj. Kaj, kdo bi mogel trpeti, da bi se ti podajal v smrtne nevarnosti,

da bi morebiti našel njega, a jaz ne bi bila zraven tebe, da bi umrla s teboj? Ako bele ženske tako ravnaajo, naj le, dragi; jaz ostanem tukaj pri tebi.«

Sedem in dvajseto poglavje.

Padec tenoktitlanskega mesta.

Kortez je ob morski obali zbral novo vojsko. Čez morje je prišlo mnogo ljudi vse mogoče vrste in se pridružilo njegovim praporom; pridobil si je tudi novih zaveznikov med domačini, katerih je bilo na tisoče in tisoče. Nato je odrinil iznova proti notranjim krajem in je kmalu po božiču ustanovil glavno taborišče v Tezkuku v mehikanski dolini. To mesto leži blizu jezera in je od Tenoktitlana oddaljeno več milj; ker pa je ležalo hkratu ob meji ozemlja njegovih zaveznikov Tlaskalancev, mu je bilo najbolj pripravno kot vojno izhodišče in oporišče. Tedaj pa se je pričela ena najgroznejših vojn, kar jih je bil svet videl. Divjala je osem mesecev in ko je je bilo naposled konec, je bil Tenoktitlan in ž njim mnogo drugih lepih, procvitajočih mest kup očrnelih razvalin, večino Aztekov je pobral meč in lakota in njihovo ljudstvo je bilo strto za vedno. Ne bom opisoval podrobnosti tega boja; ako bi to storil, bi te knjige ne bilo ne konca ne kraja, jaz pa moram pripovedovati svojo lastno zgodbo. Zavaljo tega jih prepuščam pisateljem zgodovine. Zadostuje naj, da povem, da je imel Kortez načrt, da uniči poprej vsa Aztekom podložna in ž njimi zvezana mesta in rodove, preden bi se lotil Mehike, kraljice lepe doline; in ta načrt je začel izvajati s toliko veščostjo, hrabrostjo točnostjo in vztrajnostjo, kakršne ni izlepa pokazal noben poveljnik izza časov Cezarja.

Najprvo je padlo mesto Iztapalapan; tukaj je bilo poklanih deset tisoč moških, žensk in otrok ali so živi zgoreli. Za njim je prišla vrsta na druga mesta; Kortez si je osvojil drugo za drugim, dokler ni bil ves obroč ali pas v njegovih rokah, ki je obdajal glavno mesto; samo Tenoktitlan je ostalo nedotaknjeno. Mnoga mesta so se sploh podala brez boja; ker so

bili anahuaški rodovi različne krvi, so bili zgolj kakor sveženj trstja in ne eno drevo. Ko je španska moč prerezala vezi cesarstva, ki so jih skupaj držale, so padli eni sem, eni tja; edinosti ni bilo med njimi. Tako se je zgodilo, da je Kortezova moč rastle v isti meri, v kateri je Guatemokova slabela, kajti Kortez je metal razvezano trstje v svojo košaro. Ko so ljudje videli, da je Mehika naletela na sebi enako moč, je vzplamtelo marsikatero starodavno sovraštvo in tleče tekmaštvo, in padli so nanjo in jo trgali, kakor padejo napol ukročeni volkovi na svojega mojstra, ko se mu bič zlomi. To je ravno povzročilo padec Anahuaške. Da bi bili ostali zvesti sami sebi, da bi bili pozabili na spore in zavidnosti in planili nad Špance kakor en mož, nikdar ne bi bilo padlo tenoktitlansko mesto in Kortez bi bil z vsemi svojimi Tjuli, kolikor jih je imel, ležal na žrtveniku.

Ali nišem rekel, ko sem prijel za pero, da bi napisal to zgodbo, da se vsaka krivica naposled maščuje nad človekom ali narodom, ki jo izvrši? Tako je bilo tudi sedaj. Mesto Mehika je bilo uničeno vsled grdega češčenja svojih bogov. Ti spori med zavezniškimi rodovi so vsi koreninili v strašnih obredih žrtvovanja ljudi. V preteklosti so bili namreč iz vseh tistih mest vlačili žrtve na oltarje mehikanskih bogov, kjer so jih duhovniki pobili, ljudožrski verniki pa požrli. Ti rodovi so se naenkrat spomnili na ta grozodejstva sedaj, ko se je roka kraljice doline posušila; otroci njih, katere je bila darovala na žrtveniku, so se vzdignili, da bi sedaj oni njo pobili in vlačili njene otroke na svoje žrtvenike.

Meseca maja so bili vzlic vsem naporom vsi naši zavezniki strti ali pa so nas zapustili; redkokdaj so se napadeni bolj hrabro branili. Nato pa se je pričelo obleganje glavnega mesta. Pričelo se je na suhem in na vodi; Kortez je namreč v svoji neverjetni iznajdljivosti dal v Tlaskali zgraditi trinajst brigantin (ladja z dvema jamboroma) in jih kosoma prinesti šestdeset milj daleč čez visoko gorovje do svojega taborišča; odtod so jih splavili v jezero po kanalu, katerega je izkopal deset tisoč Indijancev, ki so delali dva me-

seca brez prenehanja. Nosače teh trinajst ladij je spremljala vojska dvajset tisoč Tlaskalancev; ako bi bila moja obveljala, bi bili mi napadli to vojsko v gorskih prelazih. Teh misli je bil tudi Guatemok; ampak imeli smo premalo čet; večina naše vojske je bila poslana, da bi grozila nekemu mestu po imenu Čalko; dasi so bili njegovi prebivalci azteške krvi, se niso sramovali zapustiti azteško pravdo. Vzlic temu sem se ponudil, da peljem zoper tlaskalansko spremstvo onih dvajset tisoč Otomijev, katerim sem poveljeval; pri bojnem posvetovanju se je vnel buren razgovor o tem. Toda večina je bila zoper to, da bi se tako daleč od mesta spustili v boj s Španci in njihovimi zavezniki, in tako je zopet šla po vodi ugodna prilika in se ni več vrnila. Spremljala nas je pač nesreča kakor sploh v vsem; baš te ladje so namreč povzročile padec Tenoktitlana s tem, da so odrezale dovoz živeža, katerega so čolni dovažali čez jezero. Ej, tudi najsrčnejši junak ne more ničesar storiti zoper silo lakote. Glad je jako velik možak, pravijo Indijanci.

Sedaj so stali Azteki sami sovražniku nasproti in poslednja borba se je pričela. Španci so najprej pretrgali vodovod, ki je zalagal mesto z vodo iz studencev kraljeve palače na Čapoltepeku, kamor so me bili peljali, ko sem bil prvič dospel v mesto. Odslej je bila edina pitna voda vse do konca obleganja umazana, slana tekočina, katero je nudilo jezero in vodnjaki, katere smo izkopali. Dasi se je ta voda dala piti, ako smo jo prekuhali, da se je oprostila soli, je bila vzlic temu nezdrava, neokusna in je povzročala mnoge hude bolezni in mrzlico. Tisti dan, ko so pretrgali vodovod, mi je Otomi rodila sina prvorojenca. Nadloge oblege so bile že tako silne in živila tako redka, da mislim, da bi bila umrla, ako bi bila manj močne narave ali da bi bil jaz manj vešč v zdravilstvu. Vendar je okrevala v veliko mojo hvaležnost in veselje in sem krstil prvorojenca kot kristjana z lastno roko in mu dal po sebi ime Thomas.

Boj se je nadaljeval dan za dnevom, teden za tednom z menjajočim se uspehom, včasih v predmest-

jih, včasih na jezeru in včasih po mestnih ulicah. Zdajpazdaj so bili Španci z velikimi izgubami vrženi nazaj, zdajpazdaj so zopet prodirali od različnih taborišč. Nekoč smo jih ujeli šestdeset in več kot tisoč njihovih zaveznikov. Vsi ti so bili žrtvovani na oltarju boga Huicelkotla in izročeni Aztekom, da so jih požrli po živinski navadi; po tej šegi je bilo v anahuaški državi zapovedano jesti trupla onih, ki so bili žrtvovani bogovom, in to ne zavoljo tega, ker je Indijancem prijalo tako meso, ampak iz nekega skrivnega verskega vzroka.

Zaman sem prosil Guatemoka, da naj opusti te grozote.

»Je li sedaj čas za dobrote?« je odgovoril srdito. »Ne morem jih rešiti oltarja in jih tudi ne bi hotel, ako bi bilo v moji moči. Pusti, naj psi umrjejo po običaju dežele, tebi, brat moj, Tjule, pa rečem, ne pojdi predaleč.«

Guatemokovo srce je, žal, postalo še bolj srdito, čim dlje je trajala borba; in temu se res ni čuditi.

Kortez je bil zasnoval strašen načrt, nameraval je kosoma razdejati mesto, ko je postopoma prodiral proti njegovemu osrčju; in ta načrt se je brezobzirno izvrševal. Čim so se Španci ustanovili v enem delu mesta, so poslali tisoče Tlaskalancev, da so požgali hiše in vse, kar je bilo živega v njih. Preden je bilo obleganje končano, je bil Tenoktitlan, kraljica doline, zgolj kup očrnelih razvalin. Kortez bi bil lahko vzklil nad mehikanskim mestom s prerokom Iza-ijo: »Tvoje veliko slavje je pahnjeno v grob in glas tvojih gosli: črv je razprostrt pod drevesom in črvi te pokrivajo. Kako si padel z nebes, Lucifer, sin jutra! Kako si pobit na tla, ki si oslabil narode!«

Vseh teh bojov sem se udeležil tudi jaz, dasi mi ne pristoja, da bi se ponašal s svojo hrabrostjo. Vseeno so me Španci dobro poznali, in imeli so vse vzroke za to. Kjerkoli so me videli, so me pozdravljali z grdimi priimki in mi klicali: izdajalec, odpadnik, beli pes Guatemokov in podobno, Kortez je razpisal nagrado na mojo glavo; izvedel je namreč po svojih ogleduhih, da sem več najbolj uspešnih Gua-

temokovih napadov in bojnih zvijač baš jaz zasnoval. Vendar se nisem zmenil za njihove žalitve niti, ako so me presunile kot puščice; dasi namreč sem imel med Azteki mnogo prijateljev in sem sovražil Špance, je bilo vendarle sramotno, da se je kristjan bojeval na strani ljudožrcev, ki so svojim bogovom žrtvovali ljudi. Ali jaz se nisem zmenil za vse to; venomer sem iskal de Garcio. Dobro sem vedel, da je bil med njimi; večkrat sem ga tudi videl, dasi nisem nikdar mogel priti v njegovo bližino. Vsepovsod sem prežal nanj, ampak tudi on je prežal name; samo z vse drugačnim namenom, namreč da bi se me izognil. De Garcia se me je še vedno bal kot prejšnje čase, slej ko prej je bil prepričan, da bom jaz prinesel smrt nadenj.

Med vojniki nasprotnih vojsk je bila navada, da so si pošiljali pozive na dvoboj moža zoper moža, mnogo teh bojev se je bojevalo vpricho vseh in borci ter njih pobočniki so lahko neovirano prišli do bojišča in enako odšli. Ker sem že obupal, da bi nameril nanj v boju, sem neki dan poslal po posebnem glasniku poziv de Garcii pod njegovim krivim imenom Sarceda. Glasnik se je vrnil v eni uri z odgovorom, ki je bil v španskem jeziku napisan na papir:

»Kristjani se ne bore v dvoboju z odpadniškimi poganskimi psi, belimi čistilci hudičev in ljudožrci. Samo eno je orožje, ki se ne more ogrditi pri takih ljudeh, vrv in ta čaka tebe, Thomas Wingfield.«

Raztrgal sem pisanje na drobne kosce in teptal po njih od jeze; sedaj namreč je bil de Garcia pridodejal vsem svojim drugim zločinom zoper mene še najhujšo žalitev. Ampak vsa jeza mi ni nič pomagala, kajti jaz mu nisem mogel priti do živega. Nekoč sem pač planil z desetimi svojimi Otomiji proti sredi majhnega španskega oddelka, v katerem se je nahajal. Iz tega meteža sem edino jaz prišel živ nazaj; vseh deset Otomijcev je padlo kot žrtev mojega sovraštva.

Kako naj opišem grozote, ki so dan za dnevom padale na izgubljeno mesto? Kmalu je pošel ves živež; in možje, in kar je bilo še hujše, tudi ženske in otroci so morali jesti meso, od katerega bi se pre-

šiči obrnili; vsakdo si je skušal nekoliko podaljšati življenje. Trava, drevesna skorja, polž slinar in žuželke, vse to poplajneno po goltancu s slano vodo iz jezera, to jim je bilo najboljši živež; in meso ujetnikov, kateri so bili žrtvovani na žrtveniku. Ljudje so začeli umirati na stotine, na tisoče. Umirali so tako hitro, da jih nikdo ni utegnil pokopati. Obležali so, kjer so poginili in njihova trupla so sčasoma skotila kugo; pojavila se je strašna črna mrzlica, ki je pobrala nove tisoče ljudi, ki so seveda zopet postali kotišče kuge. Na enega, ki je padel v boju s Španci in njihovimi zavezniki, sta prišla dva, ki sta umrla za lakoto in kugo. Pomislite, koliko jih je na ta način umrlo, ko jih je samo v ognju in pod mečem poginilo nič manj kot sedemdeset tisoč. Pripoveduje se, da jih je na tak način umrlo štirideset tisoč v enem samem dnevu, namreč predzadnji dan obleganja.

Neko noč sem se vrnil na stanovanje, kjer je stanovala Otomi s svojo sestro Tekuičpo, Guatemokovo ženo; palače so namreč bile vse pogorele do tal. Bil sem zelo lačen, saj že štirideset ur skoraj nisem imel grizljaja v ustih; pa žena mi ni mogla dati drugega kakor tri majhne kolačke, pečene iz moke, pomešane z drevesno skorjo. Poljubila me je in me povabila naj jem; ker sem pa spoznal, da tisti dan sama še ni vžila ničesar, se nisem hotel dotakniti jedi, dokler je ni delila z menoj. Opazil sem tudi, da je le s težavo požirala grenke koščke in da je hkratu skušala skriti solze, ki so ji tekale po licu.

»Kaj pa je, žena?« sem jo vprašal.

Otomi se je spustila v silen jok in je rekla:

»Kaj je, dragi? Že dva dni nimam mleka v prsih — lakota ga je posušila — najino dete je umrlo! Glej, tukaj leži mrtvo!« In odgrnila je truplo in mi pokazala majhno truplo.

»Tiho, ne jokaj,« sem ji rekel, »veliko trpljenja mu je prihranjenega. Ali more biti najina želja, da bi otrok živel v takih hudih časih, kakor jih doživljamo, in naposled vendarle umrl?«

»Najin prvi sin je, prvorojenec,« je vzkliknila. »Oj! Zakaj moramo tolikanj trpeti?«

»Trpeti moramo, Otomi, ker smo rojeni za to. Dano nam je samo toliko sreče, da ne znorimo od trpljenja, nič več. Nikar me ne vprašaj, zakaj, kajti na to ti ne vem odgovora! Na to ni točnega odgovora ne v moji veri ne v nobeni drugi.«

Ko sem zrl na mrtvo dete, sem se še jaz zjokal. V tistih strašnih mesecih sem vsako uro gledal tisočere prizore, ki so bili vse bolj grozni, a vendar me je pogled na mrtvo dete ganil bolj kot večina vseh drugih. Otrok je bil moj, moj prvorojenec, njegova mati je plakala poleg mene, in bilo mi je, kakor da bi se mi njegovi drobni trdi prstki zagrebali v srce. Ne iščite vzroka, zakaj edino Vsemogočni, ki je podelil srcu neizmerno zmožnost bolečine, lahko da odgovor na to!

Nato sem vzel rovnico in izkopal zunaj hiše jamo, dokler nisem prišel do vode, ki se v Tenoktitlanu najde v globini dveh, treh čevljev. Zmolil sem nad njim kratko molitev, položil v vodo truplo svojega otroka in ga zakopal. Tako saj ni bil v plen zafilotom, tako imenujejo Azteki jastrebe, kakor ostali, ki so padli v boju ali pomrli za kugo.

Zatem sva obadva jokala toliko časa, dokler ni sva v medsebojnem objemu zaspala. Otomi je večkrat vzdihnila: »Oj, mož moj, želim, da bi tudi midva spala in bila pozabljena, oba skupaj z detetom.«

»Počivaj sedaj,« sem ji odgovoril, »kajti smrt nama je prav blizu.«

Prišlo je jutro in ž njim še bolj smrtonosen boj kot vsi dosedanji; sledilo je še več dni in še več smrti. In vendar sva midva živela, kajti Guatemok nama je dal nekoliko svojega živeža. Kmalu potem je Korteza poslal poslance in zahteval, da se mu predamo. Tri četrtine glavnega mesta je bilo v razvalinah, tri četrtine njegovih branilcev je padlo. Mrtvi so se kupičili po hišah kot čebele, ki so se zadušile v panju, in po cestah so ležali tako na debelo, da smo hodili po njih.

Guatemok je sklical zbor, in prišli so silni možje, shujšani od lakote in vojske, in se posvetovali o Kortezevi zahtevi.

»Kaj praviš ti, Guatemok?« je vprašal naposled govornik zbora.

»Mar sem Montezuma, da me vprašuješ? Zaklel sem se, da bom branil mesto do zadnjega diha,« je odgovoril hripavo, »in kar se mene tiče, ga hočem tudi braniti. Bolje je, da vsi umrjemo, kakor da bi živi padli Tjulom v roke.«

»Tako pravimo tudi mi,« so odvrnili in boj se je nadaljeval.

Prišel je dan, ko so Španci iznova napadli in si zopet osvojili del mesta. Ljudje so bili v onem delu, kar ga je še ostalo v naših rokah, natrpani kot ovce v staji. Skušali smo jih braniti, a naše roke so bile onemogle od gladu. Španci so streljali na nas s topovi in nas kosili kot srp žito. Nato so spustili Tlaskalance, ki so padli po nas kakor divji psi po jelenu, ki se ne more braniti; pravijo, da je ta dan padlo štiri-deset tisoč ljudi, kajti prizanesli niso nikomur. Naslednji dan, bil je zadnji dan obleganja, je prišlo od Korteza novo poslanstvo, ki je pozvalo Guatemoka, da naj pride na sestanek s španskim poveljnikom. Odgovor je bil taisti; nobena sila ni mogla premagati tega plemenitega duha.

»Povejte mu,« jim je rekel Guatemok, »da hočem umreti, kjer sem, in da nočem imeti nobenega razgovora z njim. Brez moči smo, Kortez naj dela z nami kakor mu je drago.«

Ob tem času je bilo vse mesto razdejano; kolikor nas je ostalo še živih v njem, smo bili zbrani na nasisipih in za razvalinami zidovja, moški, ženske in otroci, vsi skupaj.

Tukaj so nas iznova napadli. Veliki boben je na piramidi poslednjikrat grmel in poslednjikrat se je vzdigoval divji krik azteških vojšnikov proti nebu. Borili smo se, da se nismo mogli bolje. Tisti dan sem ubil štiri Špance s puščicami, ki mi jih je podajala Otomi, ki je bila vedno ob moji strani. Toda večina nas ni imela toliko moči kakor majhen otrok, in kaj smo mogli potemtakem doseči? Prišli so nad nas kakor mornarji nad čredo morskih psov in nas pobili na stotine. Nagnali so nas v kanale in nas pomandrali v

njih, da so naša telesa tvorila most. Sam ne vem, kako smo se rešili, kolikor se nas sploh je.

Naposled je bila peščica, med katero je bil tudi Guatemok s svojo ženo Tekuičpo, vržena nazaj na obrežje jezera, kjer je bilo več čolnov. Stopili smo vanje; sami nismo vedeli, kaj delamo, mislili smo samo na to, da bi pobegnili, kajti sedaj je bilo že vse mesto v sovražnikovih rokah. Brigantine so nas opazile in z ugodnim vetrom jadrale za nami — v tej vojski je bil veter vedno naklonjen sovražnikom. Dasi smo veslali na vso moč, nas je ena dohitela in nas začela obstreljevati. Tedaj je Guatemok vstal in rekel sovražnikom:

»Jaz sem Guatemok. Odpeljite me k Malinču. Prizanesite pa onim mojim ljudem, ki so ostali živi.«

»Sedaj je prišla moja ura,« sem rekel svoji ženi Otomi, ki je bila poleg mene; »Španci me gotovo obsijo; žena, moje mnenje je, da prav storim, ako sam sebe usmrtil; s tem se vsaj rešim sramotne smrti.«

»Ne, mož,« je odgovorila žalostno, »saj sem ti nekoč že rekla: dokler živiš, imaš še vedno upanje, toda mrtvi ne pridejo nikdar več nazaj. Morebiti nam bo vseeno še sreča mila; ako pa si drugih misli, sem pripravljena umreti.«

»Tega ne pripustim, Otomi.«

»Potem moraš vztrajati, mož, zakaj jaz ostanem pri tebi sedaj in vedno, kamorkoli pojdeš.«

»Poslušaj,« sem ji šepnil; »ne povej jim, da si moja žena; reci, da si dvornica tvoje sestre, cesarice Tekuičpo. Ako naju ločijo in ako se mi posreči pobegniti, bom skušal dospeti v Mesto smrek. Tam med našim ljudstvom bova morebiti našla zavetje.«

»Pa bodi, dragi,« je odgovorila in se žalostno nasmehnila. »Samo ne vem, kako bodo Otomijci sprejeli mene, ki sem zapeljala dvajset tisoč njihovih najboljših mož v strašno smrt.«

V tem smo prišli na krov brigantine, kjer sva morala končati razgovor. Španci so se nekoliko časa prerekali zavoljo nas, nato pa so nas peljali na suho in nas napotili na streho neke hiše, ki je še stala in kjer se je Korteza v naglici pripravil, da sprejme

cesarskega ujetnika. Španski poveljnik nas je čakal s čepico v roki sredi svojega spremstva; zraven njega je stala Marina, ki je bila sedaj vse bolj zala kot poprej in ki sem se sedaj prvikrat sešel z njo, odkar sva se ločila v Tobasku.

Najine oči so se srečale in ona se je zganila; spoznala me je, dasi ji je gotovo težko delo, da je videla svojega prijatelja Tjula v okrvavljenem, sestradanem in razcapanem nesrečnejžu, ki je imel komaj toliko moči, da je prišel na streho hiše. Izpregovorila nisva nobene besede, kajti oči vseh so bile uprte na sestanek med Kortežom in Guatemokom, med zmagovalcem in premagancem.

Še bolj ponosen in kljubovalen in bolj podoben živemu okostenjaku kot človeku, je Guatemok stopil naravnost k španskemu poveljniku in mu s pomočjo tolmačenja Marine rekel:

»Jaz sem cesar Guatemok, Malinč; kar je bilo v človeški moči za obrambo ljudstva, sem storil. Poglej sad mojega dela in truda,« in pokazal je na črne razvaline tenoktitlanskega mesta, ki so se razprostirale na vse strani, kamor so segle oči. »Sedaj sem v tem nesrečnem položaju, kajti sami bogovi so bili zoper mene. Ravnaj z menoj, kakor hočeš, najbolje pa bi bilo, da me pri tej priči ubiješ,« in dotaknil se je z roko Kortežovega bodala, »in me tako hitro rešiš tega bednega življenja.«

»Ne boj se, Guatemok,« je odgovoril Kortež. »Bojeval si se kot junak in take može častim. Pri meni si varen, kajti mi Španci ljubimo hrabrega sovražnika. Glej, tu je živež,« in pokazal je na mizo, obloženo z živili, kakršnih že mnogo tednov nismo bili videli. »Posluži se, ti in tvoji spremljevalci, kajti potrebni morate biti. Pozneje bomo govorili.«

Segli smo po živežu in slastno jedli; pri tem sem jaz mislil, da ne bi bilo ravno napak, če bi umrl s polnim želodcem, ko sem tako dolgo s praznim želodcem zrl smrti v obličje. Španci so stali na strani in nas pozorno in brez sočutja opazovali. Kmalu na to so pripeljali pred Korteža cesarico Tekuičpo in ž njo

Otomi in šest drugih dvornic. Prijazno jo je pozdravil in ukazal, da naj tudi njim dajo jesti. Naenkrat je eden Špancev, ki me je pozorno opazoval, zašepetal Kortežu nekaj na uho, in videl sem, kako se mu je obraz pomračil.

»Hej,« me je nagovoril v španskem jeziku, »ali si ti tisti odpadnik, tisti izdajalec, ki je pomagal Aztekom zoper nas?«

»Nisem ne odpadnik ne izdajalec, poveljnik,« sem odgovoril srčno, kajti živež in vino sta mi vlila novega življenja. »Anglež sem in sem se boril z Azteki, ker imam dober vzrok, da sovražim vas Špance.«

»Kmalu boš imel še boljšega, izdajica,« je vzbescnel. »Odpeljite tega človeka in ga obesite na jambor na oni ladji.«

Spoznal sem, da je bilo konec z menoj in se pripravil, da bi šel v smrt, kar je Marina povedala Kortežu nekaj na uho. Nisem slišal vsega, kar mu je rekla, vjel sem samo besede »skrito zlato«. Kortež jo je poslušal, se pomišljal, nato pa je rekel na glas: »Ne obesite ga še danes. Dobro ga stražite. Jutri bom vzal njegovo zadevo v roke.«

Osem in dvajseto poglavje.

Thomas izročen pogubi.

Na Kortežove besede sta stopila dva Španca naprej, me prijela vsak za eno roko in me odpeljala preko hišne strehe do stopnic. Tudi Otomi je slišala poveljnikove besede; dasi jih ni razumela, je vseeno razbrala z njegovega obraza, da me peljejo ali v ječo ali v smrt. Ko sem stopal mimo nje, ji je vžarela groza v očeh in je stopila naprej. Ker sem se bal, da se ne bi izdala, da je moja žena, in s tem še sebe pahnila v nesrečo, sem jo svareče pogledal; nato pa sem se namenoma opotekel, kakor vsled strahu in prevelike utrujenosti, in se zgrudil pred njo na tla. Vojaka, ki sta me peljala, sta se sirovo zakrohotala in eden njiju me je sunil s težkim čevljem. Otomi

pa se je sklonila in mi podala roko, da bi mi pomagala vstati; pri tem sva porabila priliko, da sva hitro in tiho izpregovorila nekoliko besedi.

»Z Bogom, žena,« sem rekel; »molči, naj se zgodi karkoli hoče.«

»Z Bogom,« je odgovorila; »ako moraš umreti, čakaj name pri vratih smrti; kmalu bom za teboj.«

»Ne, živi. Čas ti donese tolažbe.«

V tem sem bil zopet na nogah in mislim, da ni nikdo opazil, da sva med seboj šepetala; vsi so namreč poslušali Korteza, ki je vzrožil nad vojakom, ki me je bil sunil.

»Ukazal sem ti stražiti tega izdajalca, ne pa sுவati,« je rohnal v španskem jeziku. »Mar nas hočeš osramotiti tukaj v pričo teh divjakov? Še enkrat stori in drago boš plačal za to. Od te ženske se uči prijaznosti; sestradana je, a vendar je popustila živež, da bi pomagala tvojemu ujetniku na noge. Odpeljita ga v taborišče in pazita, da se mu nič žalega ne pripeti, zakaj on mi lahko marsikaj pove.«

Vojaka sta me godrnjaje odpeljala dalje in poslednje, kar sem videl, je bil obupani obraz moje žene Otomi, ko je zrla za menoj omedlevajoč od smrtnega strahu, ker sva se morala ločiti. Ko sem pa dospel do stopnic, je stopil k meni Guatemok, ki je stal v bližini, me prijel za roko in mi jo prisrčno stisnil.

»Srečno, brat,« je rekel in se otožno nasmehnil, »konec je vsega truda in dela in sedaj je čas, da se odpočijeva. Hvala ti za tvojo hrabrost in tvojo pomoč.«

»Z Bogom, Guatemok,« sem odgovoril, »Padel si, ampak v tolažbo ti bodi to, da si s svojim padcem zadobil nevenljivo slavo.«

»Naprej! Naprej!« sta se zadrla vojaka in odšel sem ž njima; niti mislil nisem takrat, kako se bova z Guatemokom zopet našla.

Odpeljali so me v čoln, katerega so veslali Tla-scalanci čez jezero, dokler nismo dospeli v španski tabor. Moja stražnika sicer nista, ker sta se bala Korteza, položila roke name, vendar sta me vso vož-

njo zasmehovala; vpraševala sta me, kako mi je pri poganih ugajalo in če sem jedel meso žrtvovanih sirovo ali kuhano, in še več podobnih sirovih šal na moj račun. Nekoliko časa sem potrpežljivo prenašal to zbadanje, zakaj pri Indijancih sem se bil naučil biti potrpežljiv, končno pa mi je bilo le preveč in odgovoril sem jima z nekoliko ostrimi besedami:

»Le tiho, strahopetca,« sem rekel; »imejta vendar pred očmi, da si ne morem pomagati; da bi pa stal pred vama oborožen in pri moči, bi ali jaz ne doživel takih besedi ali pa ne bi vidva živela toliko časa, da bi jih ponovila.«

Nato sta umolknila in tudi jaz sem bil tiho.

Ko smo dospeli v njihov tabor, sta me vodila po njem, za nami pa je drla jata divjih Tlaskalancev in drugih, ki bi me najrajši raztrgali na kosce, ako bi se bili upali. Videl sem tudi nekoliko Špancev, bili so pa zvečine tako pijani od pijače in veselja spričo vesti, da je Tenoktitlan padel in da je s tem konec njihovih naporov, da se niso zmenili zame. Še nikdar nisem videl, da bi bili ljudje tako noreli kot so oni. Ti bedasti siromaki so menili, da bodo odslej celo kruh jedli z zlatih krožnikov. Zavoljo zlata so šli s Kortezom, zavoljo zlata so se podajali v nevarnost, da bi prišli na žrtvenik, zavoljo zlata so bojevali stotine bojev, in sedaj so koncem vseh koncev dosegli svoj cilj, kot so mislili.

Soba v kamenitem poslopju, kamor so me zaprli, je imela z lesenimi drogovi zavarovano okno in skozi to drogovje sem ves čas svojega jetništva gledal in poslušal hrupno radovanje in pirovanje vojakov. Ves božji dan in večino noči, kadar niso imeli službe, so igrali s kockami in pili in stavili na en lučaj po deset pesos, katere bi moral oni, ki je izgubil, plačati iz svojega deleža pri neizmernih zakladih Aztekov. Bilo jim je vseeno, ali so dobili ali izgubili, tako gotovi so bili plena; in igrali so nepretrgano, dokler jih ni pijača premagala in niso popadali pod mizo, ali pa so divje plesali sem pa tja, lovili solnčne žarke in vpili: »Zlato! Zlato! Zlato!«

Ko sem pri oknu tako prisluškoval, sem izvedel tudi nekoliko taborskih novic. Doznan sem, da se je bil Korteiz vrnil v tabor in pripeljal s seboj Guatemoka, več knezov in mnogo plemenitih Aztekinj. V resnici sem videl in slišal, kako so vojaki vadjali za te ženske, kadar so se naveličali igrati za zlato; v takem slučaju so napisali na kos papirja opis one ženske, za katero so igrali. Opis ene teh žensk se je precej ujema z osebo moje žene Otomi; sirovina, ki jo je bil dobil v igri, jo je dal na dražbo in jo prodal nekemu prostaku za sto pesos. Ti ljudje so bili do-dobra prepričani, da jim bo Korteiz izročil ženske in zlato.

Tako se je godilo več dni; ves ta čas sem v svoji ječi sedel in spal; nikdo me ni motil, nikdo ni prišel k meni kakor ženska domačinka, ki mi je stregla in donášala jed in pijačo v obilici. Vse te dni sem jedel, kakor nisem še nikdar jedel ne prej ne pozneje; tudi spal sem mnogo, kajti vsa moja žalost ni mogla mojemu telesu pregnati teka in slasti do jedi in potrebnega spanja. V resnici sem prepričan, da sem tekom enega tedna pridobil celo polovico na teži; povrh tega me je minula izmučenost in bil sem zopet pri močeh.

Kadar pa nisem spal ali jedel, sem pozorno gledal skozi okno nadejajoč se — dasi zaman — da utegnem ugledati Otomi ali Guatemoka. Ako pa mi ni bilo dano, da bi videl svoje prijatelje, sem pa vsaj imel priložnost videti svojega sovražnika. Neki večer je namreč prišel de Garcia pred okno in strmел proti moji ječi. On me ni videl, jaz pa sem ga lahko, in peklenski nasmeh, ki se mu je prikazal na obrazu, ko je odhajal kakor lačen volk, me je pretresel do mozga in me navdal s slutnjo, da me čaka gorje. Dobrih deset minut je stal pred ječo in bulil proti mojemu oknu, kakor gleda mačka ptiča v kletki; zavedal sem se, da je čakal, da bi se vrata odprla, in sem bil prepričan, da se bodo kmalu odprla.

To se je zgodilo na predvečer onega dne, ko so me odpeljali v mučilnico in mučili.

V tem sem spoznal, da se je izvršila velika izpremema v razpoloženju tabora. Vojaki so nehali kockati za neverjetno bogastvo, nehali so celo popivati čez mero in hrupno pirovati; začeli so postajati v manjših gručah in se razburjeno razgovarjati; o čem, nisem mogel dognati. Tisti dan, ko je de Garcia prišel pred mojo ječo, se je vršil na trgu moji ječi nasproti velik sestanek, na katerega je prijezdil Korteza na belcu in v sijajni opravi. Sestanek se je vršil predaleč od mene, da bi bil slišal, kaj se je godilo; opazil pa sem več častnikov, ki so se razsrjeni pogovarjali s Kortezo, in da so vojaki glasno odobraval njihove besede. Naposled jim je veliki poveljnik odgovarjal na dolgo in široko in ves zbor se je molče razšel. Drugo jutro so po zajtrku prišli štirje oboroženi španski vojaki k meni v ječo ter mi veleli, naj grem takoj z njimi.

»Kam?« sem vprašal.

»K poveljniku, izdajalec,« je zarohnel njih vodja.

»Sedaj grem torej v smrt,« sem mislil sam pri sebi, vojaku pa sem dejal: »Dobro. Vsaka izpremema je boljša kot ta luknja.«

»Gotovo,« je odvrnil, »in to je tudi tvoja zadnja.«

Po teh besedah sem spoznal, da je vojak menil, da grem v smrt. Čez malo minut sem stal pred Kortezo v njegovi zasebni hiši. Ob njegovi strani je bila Marina, okoli njega pa več njegovih bojnih tovarišev. Veliki poveljnik me je nekaj časa gledal, nato pa je rekel:

»Ime ti je Wingfield; krvi si mešane, pol angleške, pol španske. Pri reki Tobasko si se rešil na suho in odtod so te peljali v Tenoktitlan. Tam si bil obsojen, da si poosebljal azteškega boga Tezkatlipoko in mi smo te rešili z žrtvenika, ko smo zavzeli veliko piramido. Potem si se pridružil Aztekom in se udeležil v fisti strašni noči napada in klanja. Pozneje si bil Guatemokov prijatelj in svetovalec ter mu pomagal pri obrambi Tenoktitlana. Ali je to resnica, ujetnik?«

»Vse je res, poveljnik,« sem odgovoril.

»Dobro. Sedaj si naš ujetnik, in dasi bi ti imel tisoč življenj, bi izgubil vsa, ker si izdajalec svojega plemena in svoje krvi. Ne utegnem se spuščati v ožje okoliščine, ki so te nagnile, da si zagrešil to grozno veleizdajstvo; dejstvo je, da si ga zagrešil. Pobil si mnogo Špancev in njihove zaveznike; to se pravi, umoril si jih, ker si izdajalec. Wingfield, tvoje življenje je zapadlo in jaz te obsojam, da te obesijo kot izdajalca in odpadnika.«

»Potemtakem je vsaka beseda odveč,« sem odgovoril mirno, dasi me je od strahu mrzlo izpreletelo po vsem životu.

»Jaz imam še nekaj povedati,« je odgovoril Kortež. »Dasi je tvojih zločinov toliko število, sem pripravljen podariti ti življenje in prostost, ampak pod enim pogojem. Pripravljen sem storiti še več; voljan sem ti omogočiti, da se pri prvi priliki odpelješ v Evropo, kjer boš morebiti lahko skrnil sebe in svojo zlobo, ako ti je Bog dober. Pogoj pa je tale: Mi imamo vzrok misliti, da poznaš kraj, kjer je Montezumovo zlato skrito, katero nam je bilo v noče tristo protizakonito ukradeno. Ne samo to, mi celo dobro vemo, da poznaš tisti kraj, kajti videli so te v enem tistih čolnov, v katerih je bilo zlato odpeljano. Voli sedaj, odpadnik, med sramotno smrtjo in med tem, da nam razodeneš skrivnost tega zaklada.«

Za trenutek sem omahoval. Na eni strani je bila izguba časti pa življenje, svoboda in upanje na dom; na drugi strašna smrt. Tedaj sem se spomnil na svojo prisego, na Otomi, in na to, kaj bi si ona mislila o meni, naj si bi bil živ ali mrtev, če bi kaj takega storil; nisem več omahoval.

»Meni ni o zakladu prav nič znanega, poveljnik,« sem odgovoril hladnokrvno. »Pošlji me v smrt.«

»Reči hočeš, da nočeš ničesar povedati o njem, izdajalec. Pomisli še enkrat. Ako si morebiti kako prisego prisegel, ti povem, da jo je Bog razveljavil. Azteškega cesarstva ni več, njegov vladar je moj ujetnik, glavno mesto je v razvalinah. Pravi Bog je zmagal z mojo roko nad temi hudiči. Njihovo bogastvo je moj zakoniti plen in jaz ga moram razdeliti

med svoje hrabre tovariše, ki ne morejo obogateti od razvalin. Pomisli še enkrat.«

»Meni ni o tem zakladu nič znanega, poveljnik.«

»Spomin se včasih poživi, izdajalec. Dejal sem ti, da umreš, če bi te spomin zapustil; zaradi tega boš tudi umrl. Ampak smrt ni vedno hitra. So gotovi pripomočki, o katerih si gotovo že slišal, ker si bival na Španskem,« in dvignil je obrvi in pomenljivo zijal vame; »ti pripomočki so taki, da človek lahko umira, hkratu pa živi mnogo tednov. Ker se mi vidi, da tvoj spomin še vedno spi, moram pač najti tako sredstvo, da ti ga zbudim, dasi mi je prav zoprno — preden umrješ.«

«V tvoji oblasti sem, poveljnik,« sem odgovoril. »Venomer mi praviš izdajalec. Nisem izdajalec. Podanik sem angleškega kralja, ne španskega. V to deželo sem prišel zasledujoč nekega lopova, ki je prizadejal bridko zlo meni in mojim domačim, in ta človek je eden tvoje družbe, ki mu je ime de Garcia ali Sarceda. Aztekom sem se pridružil, da bi njega našel in iz drugih vzrokov. Azteki so premagani in jaz sem tvoj ujetnik. Ravnaj z menoj vsaj tako kot s premaganim sovražnikom. O zakladu ne vem ničesar; ubij me in naredi konec.«

»Kot mož bi storil to, Wingfield, ampak jaz sem več kot mož; tukaj v Anahuaku sem roka države in cerkve. Pajdašil si se s častileci malikov, bil si priča, kako so tvoji divjaški tovariši žrtvovali tvoje sokristjane in jih žrli. Že samo zavoljo tega zaslužiš večno trpljenje; brez dvoma bo tudi tvoj delež tak, ko opravimo, kar imamo med seboj. Kar se tiče hidalga dona Sarceda, moram reči, da ga poznam samo kot hrabrega bojnega tovariša, in da prav gotovo ne bom poslušal bajk in laži, ki jih klateški odpadnik našteva zoper njega. Nesreča pa je za tebe,« in pri teh besedah se mu je obraz narahlo razjasnil, »da imata neki star spor med seboj; moj namen je namreč, da te izročim baš v njegove roke. Še enkrat in zadnjikrat ti rečem, izberi. Ali nam hočeš povedati, kje je zaklad skrit, in biti prost, ali pa hočeš, da te izročim

donu Sarcedi za toliko časa, dokler te on ne pripravi do tega, da boš govoril?«

Črno se mi je naredilo pred očmi, kajti sedaj sem vedel, da sem bil obsojen, da me bodo mučili in da bode Garcia moj mučitelj. Kakšno usmiljenje sem mogel pričakovati od tega krvoločnega človeka, ko sem bil jaz, njegov največji smrtni sovražnik, v njegovih rokah, in se je tako lahko brez strahu maščeval nad menoj? Vzlic temu sta moja volja in čast premagala ves strah in odgovoril sem:

»Povedal sem ti že, poveljnik, da meni ni o tem zakladu nič znano. Stori, kar hočeš, in Bog ti odpusti tvojo okrutnost.«

»Ne izgovarjaj božjega imena, odpadnik in malikovalec, ki si jedel človeško meso. Pokličite Sarcedo.«

Sel je odšel in nekoliko časa je vladala popolna tišina. Moje oči so se ujele z Marinimi in v njenih prijaznih očeh sem videl sočutje. Toda ona mi tukaj ni mogla pomagati; Kortez je bil besen, ker niso bili našli zlata; godrnjanje vojakov in glasno zahtevanje nagrade ga je pripravilo tako daleč, da je segel po tem sramotnem sredstvu, dasi po naravi ni bil okruten. Vzlic temu ga je skušala prositi zame in mu je resnobno šepetala na uho. Kortez jo je nekaj časa poslušal, nato pa jo je sirovo pahnil ob sebe.

»Miruj, Marina,« je rekel. »Kaj, jaz naj prihranim temu angleškemu psu nekoliko bolečin, ko je moje poveljstvo, da, morebiti celo moje življenje odvisno od tega, če se najde to zlato? Nikdar. On prav dobro ve, kje je skrito; saj si mi sama rekla, ko sem ga hotel poslati na vešala zavoljo izdajstva; prav gotovo je bil eden onih, katere je ogleduh videl, ko so se podali z zlatom na jezero. Tudi naš prijatelj je bil ž njimi, ampak njega ni bilo več nazaj; brez dvoma so ga umorili. Kaj pa tebi ta človek, da tako prosiš zanj? Nehaj me vendar nadlegovati, Marina; mar nimam že dovolj sitnosti?« Pri teh besedah si je Kortez zakril z rokama oči in se zatopil vase. Marina me je žalostno pogledala in vzdihnila, kakor da bi mi hotela reči: »Storila sem vse, kar je v moji moči.« Hvaležno sem jo pogledal.

Zdajci se je začul glas stopinj in ko sem pogledal kvišku, sem videl de Garcio pred seboj. Čas in naponi so se ga bili narahlo dotaknili; srebrni prameni v kodrastih laseh in sivo prepredena brada je delala njegovo čedno zunanost še bolj dostojanstveno. Ko sem ga gledal v njegovi črni španski lepoti, v bogati opravi z zlatimi verižicami in s klobukom v roki, ko se je priklonil Kortezu, bi bil v resnici malodane priznal, da še nisem videl lepšega kavalirja oziroma človeka, čigar zunanost je tako silno postavljala na laž njegovo hudobno srce. Ker pa sem ga poznal in vedel, kdo da je, mi je kri vzplala po žilah od sovraštva, ko sem ga videl; in ko sem se zavedel, kako sem brez moči, in se spomnil, po kakšnem poslu je prišel semkaj, sem škripal z zobmi in preklinjal dan, ko sem se rodil. De Garcia me je pozdravil z rahlim maščevalnim nasmehom, nato pa je nagovoril Korteza.

»Želiš, prosim, poveljnik?«

»Pozdravljen, tovariš,« je odgovoril Korteza. »Ali poznaš tega odpadnika?«

»Le še predobro, poveljnik. Trikrat me je skušal umoriti.«

»No, vendar si se rešil; sedaj se ti nudi ugodna prilika, Sarceda. On trdi, da ima s teboj neki spor; kakšen je?«

De Garcia se je obotavljal, si pogladil osivelo brado, nato pa je odgovoril: »Nerad ti pripovedujem to, ker bi ti moral praviti o zmoti, za katero sem se dovolj pokoril. Vseeno pa ti hočem povedati, ker se bojim, da ne bi slabše mislil o meni kakor za služim. Ta človek ima nekoliko vzroka, da me sovraži; da govorim odkrito: Ko sem bil mlajši kot sem danes in sem bil precej udan mladostnim neumnostim, se je naključilo, da sem se na Angleškem seznanil z njegovo materjo; bila je krasna Španka, ki je imela to nesrečo, da se je poročila z nekim Angležem, očetom tega človeka, s pravim kmetavzom, ki je slabo ravnal ž njo. Zgodba je dolga, in bi te bržčas tudi ne zanimala. Na kratko povedano; ta

ženska me je začela ljubiti in jaz sem užugal njenega moža v dvoboju. Odtod sovražstvo tega izdajalca do mene.«

Ko sem slišal take besede, sem mislil, da mi mora srce počiti od togote. Vso svojo zlobnost in vse žalitve proti meni je sedaj de Garcia pomnožil še s podlim obrekovanjem časti moje mrtve matere.

»Lažeš, morilec!« sem zahropel in trgal vezi, ki so mi vezale roke.

»Prositi te moram, poveljnik, da me štitiš pred takimi žalitvami,« je odgovoril de Garcia hladnokrvno. »Da bi bil ujetnik vreden mojega meča, bi te nadalje prosil, da bi mu ukazal za kratek čas razvezati roke; ampak omadeževal bi si čast za vedno, ako bi se moral boriti s takim človekom, kot je ta!«

»Še enkrat si predrzni tako govoriti s španskim poštenjakom,« je rekel Kortez mrko, »in ti dam z razbeljenimi kleščami iztrgati jezik, ti poganski pes. Sarceda, zahvaljujem se ti za zaupanje. Ako nimaš hujšega greha nad seboj kot tako ljubavno stvar, mislim, da te bo naš dobri kaplan Olmedo lahko poslal v vice. Ampak mi samo tratimo besede in čas. Ta človek ve, kje je skrit zaklad Guatemoka in Montezume. Ako ga Guatemok in njegovi velikaši nočejo iskati, lahko tega človeka prisilimo, da bo govoril; muke, ki jih more Indijanec prenesti, ne da bi zastokal, bodo kmalu pomagale, da bodo temu belemu poganu besede kar vrele iz ust. Vzemi ga, Sarceda, in glej, da prav posebno paziš nanj. Najprvo ga muči z ostalimi, pozneje pa samega, če bi ostal zakrknjen. Način mučenja prepuščam tebi. Ako prizna, naj se vse zapiše in me takoj pokliči.«

»Oprosti, poveljnik, ampak to vendar ni naloga za španskega plemenitaša. Bolj sem vaje predirati svoje sovražnike z mečem kot jih trgati s kleščami,« je rekel de Garcia; ko pa je govoril, sem videl, kako so se mu črne oči svetile od zmagoslavja, in slišal, kako je iz prisiljene srditosti njegovega glasu zvenela zmagovestnost.

»Vem, tovariš. Ampak to se mora storiti; dasi mi je zoprno, mora se storiti; nobene druge poti ni.

Zlato nujno potrebujem — in pri Materi božji! Ti lopovi še pravijo, da sem jim ga jaz ukradel! — Jaz dvomim, da bi ti trdovratni indijanski psi sploh izpregovorili, četudi bi bile njihove muke še tako velike. Sicer pa je tudi temu človeku znano, kje je zlato, in jaz ti ga izročam, ker poznaš njegovo zlobnost, in to poznavanje ti bo utrdilo srce zoper vsako usmiljenje. Ne prizanašaj mu, tovariš; dobro pomni, da ga moramo prisiliti, da bo govoril.«

»Ukazuješ mi, Kortezi, in jaz ti hočem biti poslušen, dasi mi ta naloga kaj malo prija. Ampak samo z enim pogojem, da mi pismeno izročiš svoje povelje.«

»Tako j ga spišejo,« je odgovoril poveljnik. »Sedaj pa proč z njim!«

»Kam?«

»V ječo, ki jo je bil zapustil. Pripravljeno je vse in tam bo našel svoje tovariše.«

Poklical je stražo, ki me je vlekla nazaj v ječo, in pri odhodu mi je de Garcia dejal, da pride nemudoma za menoj.

Devet in dvajseto poglavje.

De Garcia razodene svojo dušo.

Izpočetka me niso odpeljali v sobo, katero sem bil zapustil, ampak so me vtaknili v drugo majhno sobico poleg nje, kjer je spala straža. Tukaj sem čakal nekoliko časa, zvezan na rokah in nogah in pod varstvom dveh vojakov z golimi meči v rokah. Ko sem čakal razrvan od srda in strahu, sem slišal skozi stene neko udarjanje, kateremu je sledilo ječanje. Naposled je bilo konec tega čakanja; vrata so se odprla, v sobo sta vstopila dva divja Tlaskalanca, me pograbila za lase in ušesa in me tako vlekla v mojo prejšnjo sobo.

»Ubogi hudič!« sem slišal reči nekega španskega vojaka, ko sem šel mimo njih. »Odpadnik gor ali dol, meni se smili. Ta posel je res krvav.«

Nato so se vrata zaprla in jaz sem bil v prostoru, kjer so mučili. Soba je bila zatemnjena, ker so obesili nekako zaveso preko drogov v oknu, vendar so mrak nekoliko razsvitljevali ognji, ki so goreli v kotlih. Ob svetlobi, ki so jo razširjevali ti ognji, sem razgledal ves prizor. Na tleh sobe so stali trije močni stoli. Eden je bil prazen, na drugih dveh pa sta sedela — nihče drugi kot Guatemok, cesar Aztekov, ter njegov in moj prijatelj Kasik iz Takube. Privezana sta bila k stolu; pod nogami vsakega je stal goreč kotel, za njima je stal pisar s papirjem in črnilom, okrog njiju pa so Indijanci opravljali neki strašen posel, ki sta ga vodila dva španska vojaka. Blizu tretjega stola je stal še en Španec, ki se dotlej še ni bil udeležil krvavega dela. Bil je de Garcia. Ko sem gledal prijatelja, je neki Indijanec privzdignil enega izmed kotlov, pograbil boso nogo kneza iz Takube in jo porinil v žareče oglje. Nekoliko časa je vladala tišina, kmalu nato pa je začel Takubanec stokati. Guatemok je obrnil glavo proti njemu in ga ogovoril. Ko je govoril, sem opazil, da se je tudi njegova noga nahajala v ognju, ki je gorel v kotlu. »Zakaj tožiš, prijatelj,« je rekel s trdnim glasom, »ko sem jaz tiho? Mar lagodno ležim v postelji? Ravnaj se po meni sedaj in vedno, prijatelj, in bodi tiho v svojem trpljenju.«

Pisar je zapisal njegove besede. Slišal sem, kako mu je gosje pero škrtalo po papirju; in ko je pisal, je Guatemok obrnil glavo in zagledal mene. Obraz mu je bil bled in kar posinela od bolečin, vendar je govoril kakor sem ga bil tolikrat slišal govoriti na zboru, počasi in razločno.

»Tudi ti si tukaj, prijatelj Tjule?« mi je rekel. »Upal sem, da so ti prizanesli. Poglej, kako držijo ti Španci dano besedo. Malinč se je zaklel, da bo ravnal z menoj z vsemi častmi; sedaj vidiš, kako me časti, z žarečim ogljem pod nogami in z razbeljenimi kleščami v mesu. Ti ljudje mislijo, da smo mi zakopali zlato, Tjule, in bi radi iz nas izvili njegovo skrivnost. Dobro veš, da je vse skupaj gola laž. Da bi mi imeli zaklad, mar ga ne bi z veseljem dali zmagovalcem, tem

božjim sinovom Kuecalkotla? Dobro veš, da nam ni preostalo drugega kakor razvaline naših mest in kosti naših mrtvih.«

Pri teh besedah je iznenada umolknil. Zlodej, ki ga je mučil, ga je udaril po ustih, rekoč: »Tiho, pes!«

Jaz pa sem ga razumel in se zarotil v svojem srcu, da rajši umrem, kakor da bi izdal skrivnost mojega brata. S tem, da bi obvaroval zlato pred pohlepnim Špancem, bi Guatemok slavil svojo poslednjo zmago. Vsaj te zmage ni smel zgubiti zavoljo mene. Tako sem prisegel in moja prisega je bila kmalu postavljena pred preizkušnjo. Na mig de Garcie so me namreč Tlaskalanci zgrabili ter trdno privezali k tretjemu stolu.

Nato mi je de Garcia zašepetal v španskem jeziku na uho: »Čudna so pota božje Previdnosti, dragi Wingfield. Po vsem svetu si me zalezoval in nekaterikrat sva se tudi srečala, vselej v tvojo žalost. Na suženski ladji sem že mislil, da te imam, mislil sem, da so te v morju požrli morski somi; ampak vselej si mi že kako ušel, ti, ki si me zasledoval. Grizlo me je, ko sem zvedel, da si se rešil. Ampak sedaj me več ne grize, kajti vidim, da te je usoda prihranila za ta trenutek. Dragi Wingfield, težko, težko, da bi se mi topot izmuznil, dasi mislim, da bova nekoliko dni prebila skupaj, preden se ločiva. Sedaj pa hočem biti vljuden s teboj. Na izbero ti je nekoliko hudega. Kako naj pričneva? Na žalost niso pripomočki, ki so mi na razpolago, taki, kakor bi si jih želeli. Nimamo še vseh priprav tukaj, vseeno sem storil vse, kar je bilo v moji moči. Tile ljudje ne umejo še svoje umetnosti; edino žareče oglje jim je prišlo na misel. Jaz pa imam več sredstev, kakor lahko vidiš.« Pri teh besedah je pokazal na vrsto mučilnega orodja. »Katero si izbereš?«

Nisem mu odgovoril, ker sem bil sklenil, da ne bom zinil besedice, niti zavpil, naj bi delali z menoj karkoli.

»Daj, da pomislim,« je nadaljeval de Garcia in si gladil brado. »Ej, jo že imam. Semkaj sužnjil!«

Ne bom ponovno opisoval svojega trpljenja in smrtnega strahu, tudi ne bom vzbujal groze nikomur, ki bi slučajno bral, kar sem napisal, z opisovanjem tega, kar me je potem zadelo. Zadostuje naj, da povem, da je ta hudič s pomočjo Tlaskalancev dolgi dve uri znašal svojo zlovoljo nad menoj. Zapored so me mučili na različne načine s tako spretnostjo in iznajdljivostjo, da ni mogla biti večja; in ko sem včasih omedlel, so me kmalu pripravili zopet k zavesti s tem, da so me škropili z vodo po glavi in mi vlivale žganje v grlo. Ali vzlic temu, in to rečem s ponosom, nisem celi ti dve dolgi, strašni uri niti zajecal, četudi sem še toliko trpel, niti zinil besedice, ne dobre ne slabe.

Ves ta čas pa nisem prenašal samo telesnih bolečin; ves ta čas me je namreč moj sovražnik zasmehoval z grenkimi besedami, ki so mi mučile dušo, kakor mi je njegovo orodje in njegovo žareče oglje mučilo telo. Naposled je utrujen odnehal in me preklinjal, češ da sem zakrknjen angleški pes; v tistem trenutku je stopil v klavnico Korteza in ž njim Marina.

»Kako gre?« je vprašal malomarno, dasi mu je obraz prebledel spričo grozot.

»Kasik iz Takube je priznal, da je zlato zakopano na njegovem vrtu, druga dva pa še nista izpregovorila besedice, poveljnik,« je odgovoril pisar gledajoč po popisnem papirju.

»Zares srčni možje!« sem slišal Korteza zamrmrati. »Nesite jutri kasika na vrt, o katerem je govoril, da pokaže, kje je zlato. Druga dva pa za danes nehajte mučiti. Mogoče se do jutri premislita. Upam, da se bosta zavoljo njiju samih, upam, da se bosta!«

Po teh besedah se je umaknil v kot mučilnega prostora in se posvetoval s Sarcedo in ostalimi rablji, Marino pa je pustil pri Guatemoku in meni. Ženska je nekoliko časa srepro strmela v cesarja, kakor da bi jo bilo groza. Mahoma so se ji oči čudno zasvetile in tiho ga je ogovorila v azteškem jeziku:

»Ali se spominjaš, kako si me nekoč tam v Tobasku zavrnil, Guatemok, in kaj sem ti takrat povedala, — da bom vzlic tebi postala velika. Sedaj vidiš,

da so se moje besede uresničile in več kot ureanili. Ti si pa prišel v tak položaj. Ali ti ni žal, dasi bi se veselila, ko te vidim v takem položaju, ako bi bila taka ženska, kot so druge.«

»Ženska,« je odgovoril cesar s trdnim glasom, »izdala si svojo domovino in pripravila mene v sramoto in na mučilnico. Resnica, da bi ne bilo tebe vsega tega ne bi bilo. Žal mi je, res mi je žal — da te nisem ubil. Sicer pa bodi tvoje ime za vedno osramočeno v ušesih poštenih ljudi, tvoja duša bodi prokleta na vekov veke. Spoznaj grenkost nečasti in izdajstva, preden umrješ! Tvoje besede so se izpolnile, tako se bodo tudi moje.«

Slišala ga je in se drgetajoč obrnila proč ter nekoliko časa molčala. Nato ji je pogled obstal na meni in zjokala se je.

»Oj, revež!« je rekla, »oj, prijatelj!«

»Ne plakaj zavoljo mene, Marina,« sem ji odgovoril v azteškem jeziku, »zakaj tvoje solze so brez vrednosti. Pomagaj mi, če moreš.«

»Oj, da bi mogla!« je zaihtela, se obrnila in zbežala iz tistega kraja; takoj za njo je odšel Kortezi.

Nato so zopet prišli Španci in odnesli Guatemoka in kneza iz Takube v naročju, ker nista mogla hoditi; kasik je bil tudi nezavesten.

»Zdravstvuj, Tjule,« je rekel Guatemok, ko so ga nesli mimo mene, »ti si v resnici pravi sin Kuecalkotla in junak. Naj ti bogovi poplačajo za vse, kar si pretrpel za mene in za moje, kajti jaz ne morem.«

Nato so ga odnesli in te besede so bile poslednje, ki sem jih slišal iz njegovih ust.

Jaz pa sem ostal sam s Tlaskalanci in de Garcio, ki me je zasmehoval kot poprej.

»Malo utrujen si, prijatelj Wingfield?« je rekel porogljivo. »Veš, neprijetna, huda je vsa stvar, preden se je privadiš. Prespal se boš nocoj in jutri boš zopet čil in čvrst. Morebiti misliš, da sem ti prizadejal najhujše. Bedak, to je šele pričetek. Gotovo tudi misliš, da me tvoja svojeglavnost jezi. Zopet nimaš prav, prijatelj, le drži jezik do zadnjega dihljaja, prosim te. Z veseljem bi dal ves svoj delež, kar ga

dobim od tega skritega zlata, samo da bi mogel še dva taka dni preživeti v tvoji družbi. Mnogo ti imam še povrniti, veš, iznašel sem pravo pot, kako se bo to zgodilo. Človeku se lahko na več načinov kaj žalega stori, ne samo telesno. Ko sem se n. pr. hotel maščevati nad tvojim očetom, sem ga udaril z njo, katero je ljubil. Sedaj se dotaknem tebe; gotovo si radoveden, kaj hočem s tem reči. No, ti pa povem. Morebiti poznaš neko azteško gospo cesarske krvi, ki ji je ime Otomi?«

»Otomi, kaj je ž njo?« sem vzkliknil in prvokrat izpregovoril. Strah za njo me je bolj vznemel kot vse mučenje, katerega sem bil pretrpel.

»Vidiš, zopet moja zmaga; navsezadnje sem vendar našel pot, da te pripravim do govorjenja. Ej, jutri ti bo jezik tekel. Samo to-le, dragi Wingfield; Otomi, Montezumova hči, ki je prav zala ženska, mimogrede povedano, je po indijanskih šegah tvoja žena. Veš, poznam vso zgodbo — veš, ona je v moji oblasti. Hočem ti dokazati, kajti kmalu jo pripeljejo semkaj in potem lahko tolažita drug drugega. Poslušaj me, pes; jutri bo sedela, kjer sediš ti, in pred tvojimi očmi bodo rablji ravnali ž njo, kakor so s teboj. Ej, potem ti bo jezik tekel, samo bo nemara prepozno.«

Tedaj sem se prvič zrušil in celo prosil tega sovražnika milosti.

»Prizanesi ji,« sem ječal; »stori z menoj, karkoli ti je drago, samo njej prizanesi! Saj imaš še gotovo nekaj srca, saj si človek. Tega ne moreš storiti, Korteza ne bo trpel kaj takega.«

»Kar se Korteza tiče,« je odgovoril, »on niti vedel ne bo za to — dokler ne bo končano. Jaz imam pisano poverilo, ki me pooblašča, da smem uporabiti vsako sredstvo, ki je v moji moči, da izsilim iz tebe skrivališče zlata. Mučenje ni zaleglo nič; potem mi preostaja samo to sredstvo. Sicer me pa moraš prav slabo poznati. Dobro veš, kaj se pravi sovražiti, saj me dovolj sovražiš; pomnoži svoje sovraštvo s številom deset, in potem lahko najdeš vsoto mojega sovraštva do tebe. Sovražim te zavoljo tvoje krvi, sovražim te, ker imaš oči svoje matere, vse bolj te pa sovražim zavoljo

tebe samega; mar nisi z gorjačo pretepel mene, španskega plemiča, kakor psa? Mar se naj potem zgrajam pred takim dejanjem, če morem ž njim zadostiti svojemu sovraštvu? Morebiti v tem trenutku že veš, kaj je bojazen, dasi si nemara srčen človek, in okušaš to skrajno bolečino. No, hočem biti odkritosrčen do tebe; Thomas Wingfield, jaz se te bojim. Ko sem te prvokrat videl, sem se te bal, za kar sem tudi imel vzrok; zavoljo tega sem te skušal ubiti; in tekom časa je ta moj strah postal vedno večji, v resnici, tako zelo se te bojim, da včasih niti počitka ne morem imeti, in to vsled tega, ker me preganja neka neznana groza, ki je s teboj v zvezi. Zavoljo tebe sem bežal iz Španške, zavoljo tebe sem se pokazal v več kot enem boju strahopetca. V tem dolgem dvoboju med nama je bila sreča vedno na moji strani, in vendar ti povem, da se te še vedno bojim celo v tem položaju, v katerem se nahajaš. Ako bi se upal, bi te pri tej priči ubil, samo potem bi me preganjal in strašil kot me tvoja mati, in povrh tega bi moral še Kortezu odgovor dajati za to. Strah, dragi Wingfield, je oče krutosti; moj strah me dela tako krutega do tebe. Dobro vem, da boš naposled triumfiral nad menoj bodisi živ, bodisi mrtev; ampak sedaj sem jaz na vrsti, in dokler boš ti dihal ali dokler diha nekdo, ki ti je drag, toliko časa bom uporabljal svoje življenje v ta namen, da prinesem nad tebe in nad njo sramoto, bedo in smrt, kakor sem jo prizadejal tvoji materi, dragi moj, dasi me je ona prisilila do tega, da sem sebe rešil. Zakaj tudi ne? Zame ni odpuščanja, preteklosti ne morem tako popraviti, da bi je ne bilo. Prišel si, da bi se maščeval nad menoj, in prej ali slej bo to maščevanje nasičeno ali po tebi ali potom tebe; ampak dotlej triumfiram jaz, da, četudi se moram zavoljo tega celo ponižati do tega rabeljskega posla.« Tedaj pa se je nenadoma obrnil in odšel.

Mene pa je premagala oslabelost in trpljenje in padel sem v omedlevico. Ko sem se zopet zavedel, sem spoznal, da so mi bili odvezali vrvi in da sem ležal na nekaki postelji, čez mene pa se je sklanjala neka ženska, ki mi je stregla mrmrajoč sočutne in

ljubeče besede. Med tem se je bilo znočilo, vendar je bila luč v tisti izbi in pri njeni svetlobi sem videl, da je ta ženska bila Otomi, ne več sestradana in bedna, temveč malodane tako dražestna kot pred obleganjem in lakoto.

»Otomi! Ti tukaj!« sem zahropel skozi ranjene ustnice; z zavestjo se mi je namreč povrnil tudi spomin na de Garcijeve grožnje.

»Da, predragi, jaz sem,« je zamrmrala; »dasi so ti ljudje sami hudiči, so mi vseeno dovolili, da ti strežem. Oh, da te morem takega videti in vendar biti brez moči, da bi te maščevala!« In zjokala se je.

»Tiho, tiho,« sem ji rekel. »Ali imaš kaj živeža?«

»Obilo. Neka ženska ga je prinesla od Marine.«

»Daj mi jesti, Otomi.«

Nekaj časa me je pitala in smrtna slabost mi je prešla, dasi je moje meso trpelo neznanse bolečine.

»Poslušaj, Otomi; ali si videla de Garcio?«

»Ne, dragi mož. Pred dvema dnevoma so me ločili od moje sestre Tekuičpo in ostalih dvornic, vendar so dobro ravnali z menoj; videla nisem nobenega Španca, samo ona dva vojaka, ki sta me pripeljala semkaj in mi povedala, da si bolan. Na žalost nisem vedela, zakaj.« In iznova je pričela jokati.

»Vseeno so te nekateri videli; obveščeni so, da si moja žena.«

»To je kaj lahko mogoče,« je odgovorila, »saj je bilo znano vsem azteškim vojakom. Take skrivnosti ni mogoče prikriti. Ampak zakaj so tako ravnali s teboj? Ker si se bojeval zoper nje?«

»Ali sva sama?« sem jo vprašal.

»Straža je zunaj, v sobi pa ni nikogar drugega.«

»Skloni glavo in povem ti,« in povedal sem ji vse.

Ko sem končal, je planila pokonci, oči so se ji svetile, roko je pritiskala ob prsi in rekla:

»Oj, ako sem te ljubila že poprej, te ljubim sedaj še bolj, ako je sploh mogoče; kdo bi mogel tako strašno trpeti, a vzlic temu biti zvest premaganim in svoji prisegi. Blagoslovljen bodi dan, ko sem prvokrat videla tvoj obraz, dragi mož, najbolj zvesti in udani med vsemi. Kaj pa je z onimi, ki so mogli kaj takega

storiti? No, sedaj je konec vsega tega in jaz te bom zdravila in negovala, da zopet ozdraviš. Gotovo je konec tega mučenja, sicer bi me ne pustili k tebi.«

»Na žalost, Otomi, ti nisem še vsega povedal — ni še vsega konec,« in jecljaje sem ji povedal ostalo in ji tudi razodel, moral sem pač, v kateri namen so jo pripeljali semkaj. Poslušala me je brez vsake besedice, dasi so ji celo ustnice prebledele.

»Resnično,« je rekla, ko sem bil končal, »ti Tjuli daleč prekašajo duhovnike našega ljudstva; zakaj če duhovni mučijo in žrtvujejo, se vrši to za bogove in ne za zlato in iz tajnega sovraštva. Povej mi, mož, kaj svetuješ? Gotovo imaš kak svet.«

»Nobenega, ki bi se ti ga upal dati,« sem zaječal.

»Boječ si, kakor deklet, ki noče razodeti ljubezni, katero bi tako srčno rada,« je odgovorila Otomi ponosno in se bridko nasmejala. »No, potem ti ga jaz povem. Na mislih ti je, da nocoj umrjeva.«

»Tako je,« sem rekel; »smrt takoj sedaj ali sramoto in trpljenje jutri in naposled smrt, med tem nama je zbirati. Ker naju Bog ne varuje, se morava ščititi sama, ako si najdeva pomoček.«

»Bog! Ni Boga. Včasih sem dvomila nad bogovi mojega ljudstva in se obrnila k tvojemu. Sedaj se Mu odpovem in Ga zavržem. Ako bi bil v resnici tak usmiljen Bog, kakršnega se ti oklepaš, ali bi mogel pripustiti kaj takega? Moj bog si ti, mož, k tebi molim in za tebe in samo tebe. Nehajmo prositi nje, ki jih ni, ali ki so, ako živijo, gluhi za naše klice in slepi za našo bedo, in pomagajmo sami sebi. Tam-le leže vrvi, na oknu so drogi, prav kmalu sva lahko onkraj solnca in imava krvoločnost Tjulov za seboj v večnem spanju. Vendar je še čas; pogovoriva se še malo; z mučenjem težko da bodo pričeli pred dnevom, pred zoro pa sva lahko že daleč.«

Tedaj sva se razgovarjala, kakor mi je pač pripuščalo moje trpljenje. Menila sva se, kako sva se prvičkrat sešla, kako mi je bila Otomi dana kot žena Tezkatlipoke, duše sveta, o tistem dnevu, ko sva ležala drug poleg drugega na žrtveniku, o najini poznejši poroki, o obleganju tenoktitlanskega mesta in o smrti

najinega prvorojenca. Tako sva se pogovarjala dve uri čez polnoč. Nato je zavladala tišina.

»Mož,« je rekla čez nekaj časa Otomi s pridušenim svečanim glasom, »ti si izmučen od trpljenja, jaz pa sem trudna. Čas je, da se zgodi, kar se mora zgoditi. Žalostna je najina usoda, ampak pred nama je vsaj počitek. Hvala ti, mož, za tvojo prijaznost, še večja hvala za tvojo zvestobo do moje hiše in mojega ljudstva. Ali naj pripravim potrebno za zadnjo pot?«

»Pripravi,« sem ji odgovoril.

Nato je vstala in si dala opravka z vrvmi. Naposled je bilo vse pripravljeno in napočil je trenutek, da se podava v smrt.

»Pomagati mi moraš, Otomi, sem rekel; »ne morem sam stopati.«

Prišla je k meni in me vzdignila s svojimi močnimi, nežnimi rokami, dokler nisem stal na neki stolici pod drogovjem v oknu. Tamkaj mi je nataknila vrv okrog vratu, se postavila zraven mene in dala sebi drugo vrv okrog svojega. V svečanem molku sva se poljubila; povedati si nisva imela ničesar več. Vseeno se je Otomi še enkrat oglasila in rekla:

»Na koga misliš v tem trenutku, mož? Name in na moje mrtvo dete ali na ono dekle, ki živi daleč za morjem? Ne, nočem te vprašati. Srečna sem bila v svoji ljubezni in to mi je dovolj. Sedaj mora biti ljubezni in življenja hkratu konec in zame je dobro; ampak zate mi je žal. Slišiš, ali naj odrinem stolico?«

»Daj, Otomi, drugega upanja itak ni za naju kot smrt. Jaz ne morem prelomiti Guatemoku dane besede in ne morem živeti, da bi te videl osramočeno in mučeno.«

»Potem me še prej poljubi, poslednjikrat.«

Še enkrat sva se poljubila. Ravno v trenutku pa, ko se je že pripravila, da bi odrinila stolico izpod najinih nog, so se vrata odprla in zaprla in pred nama je stala neka zastrta ženska, držeč v eni roki bakljo, v drugi pa nekak sveženj. Pogledala je proti nama in ko je videla naju in kaj sva nameravala, je prihitela k nama.

»Kaj delata?« je vzkliknila in po glasu sem v njej spoznal Marino. »Ali si znorel, Tjule?«

»Kdo pa je ta ženska, ki te tako dobro pozna, mož, in noče niti pripustiti, da bi umrla v miru?« je vprašala Otomi.

»Marina sem,« je odgovorila zastrta ženska, »in prihajam, da vaju rešim, če mi je mogoče.«

Trideseto poglavje.

Beg.

Otomi si je snela vrv z vratu, stopila s stolice in obstala pred Marino.

»Ti si Marina,« je rekla mrzlo in ponosno, »in ti prihajaš naju rešit, ti, ki si uničila deželo, ki te je rodila, ki si na tisoče in tisoče njenih otrok pahnila v smrt, sramoto in mučenje. Ako bi samo moja veljala, ne bi hotela rešitve od tebe, rajši bi rešila samo sebe, kakor sem pravkar nameravala.«

Tako je govorila Otomi; nikdar ni bila videti bolj dostojanstvena kot v tem trenutku, ko je tvegala poslednjo priliko, da si reši življenje, samo za to, da bi razlila vse svoje zaničevanje na njo, ki je bila po njenih mislih izdajalka; ako namreč ne bi bilo Marine in njene bistroumnosti in pomoči, ne bi bil Kortezi nikdar osvojil Anahuake. Tresel sem se, ko sem čul srdite besede moje žene; vzlic vsemu, kar sem bil pretrpel, se je namreč življenje še vedno prijetno videlo meni, ki sem pred malo sekundami stal na pragu smrti. Mislil sem, da bo Marina vsled takih besedi gotovo odšla in naju prepustila najini usodi. Vendar ni bilo tako. Zdrznila se je in vztrepetala spričo Otomijinih besedi. V čudnem nasprotju sta si bili v njuni različni dražesti, ko sta stali v mučilnici druga drugi nasproti; in čudno je bilo tudi gledati, kako je duh ženske cesarske krvi, katero je čakala sramotna smrt ali še bolj sramotno življenje, triumfiral nad indijanskim dekletom, katerega je sreča povzdignila kot zvezde visoko nad njo.

»Povej, cesarska ženska,« je vprašala Marina s svojim milim glasom, »iz katerega vzroka si ležala — ako je res, kakor se govori — ob strani onega-le človeka na žrtveniku?«

»Ker ga ljubim, Marina.«

»Prav iz istega vzroka sem jaz, Marina, položila svojo čast na drug oltar, prav iz istega vzroka sem se borila zoper otroke svojega ljudstva, namreč zavoljo tega, ker ljubim človeka, kakršen je ta. Iz ljubezni do njega sem pomagala Kortezu. Zavoljo tega me ne zaničuj, ampak daj, da bo tvoja ljubezen govorila in prosila za mojo, saj veš, da je nam ženskam ljubezen vse. Grešila sem, dobro se zavedam, ni pa dvoma, da bo tudi ta moj greh primerno kaznovan, ko pride za to pravi čas.«

»Kazen bo morala biti huda,« je odgovorila Otomi. »Moja ljubezen ni nikomur storila nič žalega, ti pa vidiš pred seboj samo majhen drobec svoje neizmerne žetve. Na onem stolu tam je danes tvoj gospod Korteza dal mučiti tvojega vladarja Guatemoka, dasi se je bil zaklel, da bo ravnal z njim z vsemi častmi. Poleg njega je sedel Tjule, moj soprog in tvoj prijatelj. Korteza ga je izročil njegovemu osebnemu sovražniku de Garciji, kateremu pravite Sarceda. Poglej, kakšnega je naredil! Ne drgetaj, ne zgražaj se, dobra ženska. Poglej njegove rane! Pomisli, v kak grozen položaj so naju pripravili, ko naju najdeš pripravljena umreti kot psa; on, moj soprog, zavoljo tega, da ne bo priča, ko bodo ravnali z menoj kot z njim, jaz pa z njim vred, ker se kneginja ljudstva Otomi iz krvi cesarja Montezume ne more ponižati v tako sramoto, dokler ima smrt še ena vrata, skozi katera se more rešiti ponižanja. Vse to je samo majhen drobec tvoje žetve, izvrženka, izdajalka, žetev bede, tuge in smrti, ki je nagromadena tam-le v tenoktitlanskih razvalinah. Da bi bilo po moje, ti povem, da bi rajši stokrat umrla, kakor da bi sprejela pomoč iz roke, ki je tako okrvavljena s krvjo mojega ljudstva — in tvojega. Jaz — —«

»Ah, nehaj, nehaj, gospa,« je ječala Marina in si z roko zakrila oči, kakor da bi ji bil pogled na

Otomi pregrozen, da bi ga mogla prenašati. Kar se je zgodilo, se je zgodilo. Ne povečaj mojega kesanja in obžalovanja. Mar nisi rekla, da so tebe, kneginjo Otomi, pripeljali semkaj, da bi te mučili?«

»Tako je! In to pred očmi mojega soproga! Zakaj bi hči cesarja Montezume, kneginja Otomi utekla usodi cesarja Aztekov? Ako je ne štiti to, da je ženska, ali more potem kaj upati od svojega izgubljenega dostojanstva?«

»Kortez ne ve o tem ničesar, to ti prisegam,« je rekla Marina. »Do teh ukrepov ga je pritiralo godrnjanje vojakov, ki mu očitajo, da je ukradel ves zaklad, katerega sploh nihče ni našel. Ampak glede tega poslednjega zlodejstva je docela nedolžen.«

»Potem naj vpraša Sarcedo, svoje orodje, kaj je na tem.«

»Kar se Sarcedo tiče, kneginja, ti obljubljam, da se hočem maščevati nad njim zavoljo grožnje proti tebi, ako je le v moji moči. Toda čas je kratek. Prišla sem semkaj z vednostjo Korteza, da bi od tvojega soproga Tjula doznala skrivnost zakopanega zaklada. Radi mojega prijateljstva pa hočem drugače porabiš svoj nalog in pomagati njemu in tebi, da pobegneš in se rešita. Ali odklanjata mojo pomoč?«

Otomi ji ni odgovorila, jaz pa sem ji rekel:

»Veš, Marina, meni je malo mar za usodo tega tatu, ki je poveljnik Tjulov. Samo povej, kako naj se beg izvrši.«

»Možnost je resda majhna, Tjule, ampak mislila sem, da bi se vidva lahko rešila, čim bi bila prosta ječe. Ob zori bo le malo vojakov pokonci in večina teh se ne bo zmenila, ne za ljudi, ne za drugo. Glej, prinesla sem ti s seboj obleko španskega vojaka. Tvoja polt je temna in v jutranjem polmraku bi vsakdo menil, da si pravi španski vojak. Za tvojo ženo, kneginjo, sem prinesla drugo oblačilo. Sicer me je sram, ponuditi ji ga, ampak edino, ki ob tej uri ne bo vzbujala pozornosti. Tebi, Tjule, prinašam tudi meč, prav onega, katerega so ti bili odvzeli, dasi mislim, da je bil nekoč drug človek njegov lastnik.«

Tako govoreč je Marina razvezala sveženj, v katerem sta bili obleki in meč, isti, katerega sem bil med klanjem v noče triste odvezel Špancu Diazu. Najprej je vzela žensko oblačilo in ga podala moji ženi. Spoznal sem, da so tako obleko nosile Indijanke, ki so se potikale po taborišču. Obleka je imela rdeče in rumene pramene. Tudi Otomi jo je videla in stopila nazaj.

»Gotovo si se zmotila, ženska, in prinesla svojo lastno obleko,« je rekla mirno, ampak na tak način, ki je razkril divjaško srce, ki je lastno njenemu plemenu, v vse večji meri, kot ga je bila doslej pokušala. »Jaz vendar ne morem nositi take obleke!«

»Kakor vse kaže, moram preveč pretrpeti,« je odgovorila Marina, ki se je naposled razsrdila in skušala zadržati solze, ki so ji prišle v oči. »Kar pojdem in vaju pustim tukaj.« In pričela je zopet zavijati sveženj.

»Odpusti ji, Marina,« sem rekel urno, kajti vedno bolj je naraščala v meni želja, da bi pobegnil. »Žalost in tuga sta naredili njen jezik rezek.« Nato sem se obrnil k Otomi in rekel: »Prosim te, bodi bolj prijazna, žena, ako že zavoljo sebe ne, vsaj zavoljo mene. Marina je najino edino upanje.«

»Jaz bi želela, da bi naju pustila umreti v miru. Ampak bodi, zavoljo tebe hočem obleči to oblačilo, ki ga nosijo vlačuge. Kako pa naj ubeživa iz te ječe in iz tabora? Ali se nama bodo vrata odprla in straža odstranila? In ako prideva skozi, ali boš mogel hoditi, mož?«

»Vrata se ne bodo odprla, gospa,« je rekla Marina, »kajti straža zunaj bo skrbela za to, da bodo zaklenjena, ko odidem. Vendar se vama ni bati straže, zanesita se name. Glejta, drogi tega okna so samo leseni, tale meč jih zlahka odstrani. Ako bi vaju potem kdo videl, morata igrati vlogo pijanega vojaka, katerega pelje ženska v njegov stan. Drugega vama ne vem povedati, k večjemu to, da se podajam zavoljo vaju v veliko nevarnost. Ako bi se zaznalo, da sem vama jaz pomagala do bega, mi bo jako težko potolažiti Kortezaovo jezo, ki me sedaj,« po teh besedah

je vzdihnila, »ko je vojna dobljena, ne potrebuje več toliko, kot me je doslej.«

»Na desno nogo se lahko postavim,« sem rekel, »v ostalem pa morava zaupati sreči. Hujšega nama ne more več nakloniti kot nam je že.«

»Torej bodi, Tjule; sedaj pa z Bogom; ne upam si ostati dalje tukaj. Več ne morem storiti. Vajina dobra zvezda naj vaju obseva in vaju varno in srečno vodi odtod. Tjule, ako se ne vidiva več, te prosim, imej dobro mnenje o meni, zakaj mnogo jih je na svetu, ki bodo v bližnjih dneh drugače mislili.«

»Z Bogom, Marina,« sem rekel in ona je odšla.

Slišala sva, kako so se vrata zaprla za njo, in daljne glasove njih, ki so nosili njeno nosilnico; nato je zavladala popolna tišina. Otomi je nekoliko časa poslušala pri oknu; vse je kazalo, da je straža odšla; kam, zakaj, še danes ne vem; edini glas, ki ga je bilo slišati, je bil glas pirovanja iz daljnega tabora.

»Sedaj pa na delo,« sem rekel ženi.

»Kakor je tvoja volja, mož, bojim se pa, da bo vse brez uspeha. Ne zaupam tej ženski. Verolomna je bila v vsem; brez dvoma naju izda. Sicer pa imaš meč za vse slučaje in ga znaš rabiti.«

»To je majhnega pomena,« sem odgovoril. »Najin položaj ne more biti še slabši kot je sedaj; življenje nima goršega zla kot je mučenje in smrt, in tega sva že deležna.«

Nato sem sedel na stolico; moji roki sta ostali zdravi in krepki in začel sem z ostrim mečem sekati lesene droge drugega za drugim, dokler nisem naredil tako veliko odprtino, da sva lahko zlezla skozi. Ko je bilo to izvršeno in se ni nikdo prikazal, da bi naju motil, me je Otomi oblekla v opravo španskega vojaka, katero je bila Marina prinesla s seboj; sam se namreč nisem mogel obleči. Koliko sem trpel, ko sem oblačil to obleko, posebno pa, ko sem obuval visoke škornje, ni mogoče povedati; več kot enkrat sem prenehal in razmišljal, ali ne bi vendarle bilo bolje umreti kot trpeti take bolečine. Naposled je bilo vse gotovo in Otomi je morala obleči rdečerumeno oblačilo, sramotno oblačilo; marsikatera poštena In-

dijanka bi rajši umrla kakor ga nosila na sebi; in jaz mislim, da so bile njene duševne bolečine večje od mojih, ko ga je oblačila, dasi drugačne. Kmalu je bila oblečena in je divje porogljivo stopicala pred menoj rekoč:

»Prosim te, vojak, ali sem videti, kakor treba?«

»Nehaj vendar s takimi norčijami,« sem ji odgovoril; »gre za najino življenje; kaj je potem na tem, kakšna sva videti?«

»Zelo veliko mož; ti seveda ne razumeš tega, ker si moški in tujec. Sedaj hočem zlesti skozi okno, ti pa za menoj, če ti je mogoče; ako ne boš mogel, se vrnem in potem umrjeva v tem našemljenju.«

Nato se je hitro povzpela skozi odprtino — zakaj bila je urna in močna kot panter — nato sem pa še jaz stopil na stolico, da bi zlezal za njo, kakor bi mi pač dopuščale moje rane. Z veliko težavo se mi je posrečilo, da sem zlezal na podoknico; tam sem obležal zleknjen kot poginula mačka; ona pa me je potegnila skozi luknjo in obadva sva padla na zunanji strani na tla, kjer sem stokajoč obležal. Vzdignila me je na noge, ali pravzaprav na desno nogo, kajti samo to sem mogel rabiti; ozirala sva se okoli sebe. Žive duše ni bilo videti nikjer; veseli glasovi pirovanja so bili utihnili, saj je že solnce rdečilo vrh Popokatepetla in v dolini se je svital dan.

»Kam pa sedaj?« sem rekel.

Otomi je imela dovoljenje, da je s svojo sestro, Guatemokovo ženo, in dvornicami lahko svobodno hodila po taboru; poleg tega je imela ta dar, ki je tako lasten Indijancem, da je spoznala vsak kraj, kjer je bila enkrat hodila, in ga je gotovo in varno spoznala, tudi v najbolj temni noči.

»K južnim vratom,« je šepnila; »morebiti sedaj niso zastražena, ko je vojska končana; pot do tja mi je znana.«

Napotila sva se proti južnim vratom; naslanjal sem se na njeno ramo in skakal po desni nogi; tako sva prišla z velikimi težavami in bolečinami kakih tri sto korakov daleč, ne da bi koga srečala. Tedajci pa je naju zapustila najina sreča; čim sva zavila izza

nekega hišnega vogala, sva namerila na tri vojake, ki so se vračali s polnočne gostije v svoj stan, in ž njimi nekoliko služabnikov domačinov.

»Koga pa imamo tukaj?« je rekel prvi vojak.
»Tvoje ime, tovariš?«

»Lahko noč, brate, lahko noč,« sem odgovoril v španskem jeziku s pijanim glasom.

»Dobro jutro, hočeš reči,« je odvrnil, kajti dan se je že svital. »Kako ti je ime? Ne poznam tvojega obraza, dasi je videti, da si bil v vojski.« In zakrohotal se je.

»Tovariša pač ne boš vpraševal po imenu,« sem mu odgovoril svečano in se majal sempatja. »Stotnik utegne poslati po me, ta pa je, veš, trezen in zmeren človek. Podaj mi roko, dekle; čas je, da greva spat, solnce zahaja.«

Iznova so se zakrohotali, eden izmed njih pa je nagovoril Otomi rekoč:

»Pusti pijanca, zalo dekle, in pojdi z nami,« in prijel jo je za roko. Ona pa ga je tako divje pogledala, da jo je ves osupel izpustil; nato sva se majala dalje, dokler nama niso za hišnim vogalom izginili izpred oči. Tukaj so me preobvladale bolečine in sesedel sem se po tleh; vpričo vojakov sem bil namreč moral rabiti tudi levo nogo, da ne bi vzbudil nobene sumnje. Otomi pa me je potegnila na noge in mi vzpodbudno prigovarjala:

»Oj dragi moj, morava naprej, sicer sva izgubljena.«

Stokajoč sem vstal; ni mi mogoče opisati, s kakšnimi težavami in bolečinami sem dospel do južnih vrat; vsak hip sem menil, da moram umreti. Navsezadnje sva bila pri vratih in slučaj je nanesel, da je španska straža stala v stražnici. Samo trije Tlaskalanci so ždeli pri majhnem ognju odeti z odejami, kajti jutranji zrak je bil mrzel.

»Odprite vrata, psi!« sem se zadril s ponosnim glasom.

Ko so videli španskega vojaka pred seboj, je eden njih vstal, nato pa se je pomišljal in rekel:

»Zakaj in na čigavo povelje?«

Ker je bil odet z odejo, mu nisem videl v obraz, vendar se mi je njegov glas zdel znan in strah me je obšel. Vzlic temu sem moral govoriti.

»Zakaj? Ker sem pijan in hočem zunaj ležati, dokler se ne iztreznem. Na čigavo povelje? Na moje; častnik sem v službi, ali ne vidiš; ako me ne ubogaš, te dam bičati, da se ne boš nikdar več drznil kaj takega vprašati.«

»Ali naj pokličem Tjule iz stražnice?« je vprašal temačno svojega tovariša.

»Ne,« je odgovoril; »gospod Sarceda je truden in mi je dal povelje, da ga brez prav posebnega vzroka ne smemo zbuditi. Obdrži ju v mestu ali jima pa odpri, kakor hočeš; samo njega ne smeš zbuditi.«

Vztrepetal sem po vsem životu; de Garcia je bil v stražnici! Kaj, ako bi se bil prebudil, kaj če bi bil prišel ven in videl mene pred seboj? Še več — sedaj sem bil uganil, čigav je bil ta glas, katerega sem bil spoznal; bil je glas enega tistih Tlaskalancev, ki so pomagali pri mučenju. Kaj bi bilo, ako bi me videl v obraz? Težko, da ne bi spoznal človeka, katerega je pred malo urami pomagal mučiti. Strah mi je vzel glas, nobene besede nisem mogel ziniti; da ne bi bila Otomi tako bistrega uma, bi bilo moje zgodbe na tem kraju konec. Sedaj pa se je oglasila ona in je dobro igrala svojo vlogo; začela ga je zabavati s sirovimi vojaškimi šalami, da je postal prav dobre volje, odpri vrata in ji rekel, da naj se izgubi in jaz ž njo. Prišla sva že skozi vrata, kar so me naenkrat obšle take slabosti, da sem se opotekel, padel in se ves one-mogel zvalil na hrbet.

»Pokonci, prijatelj, pokonci!« me je vzpo-lbujala Otomi in se sirovo zasmejala. »Ako že moraš spati, počakaj vsaj toliko časa, da najdeš prijazen grmiček,« in vlačila me je sempatja in skušala vzdigniti. Tlaskalanec, ki je še vedno smejoč gledal naju, se je približal, da bi ji pomagal, in z njegovo pomočjo sem se postavil zopet na noge; čim pa sem vstal, mi je padla z glave čepica, ki mi je slabo pristojala. Možak jo je pobral in mi jo podal, in najine oči so se srečale, dasi je bil moj obraz nekoliko v senci. V na-

slednjem trenutku sem šepal dalje; ko pa sem se po nekolikih korakih ozrl, sem videl, da je Tlaskalanec zijal za nama kakor človek, ki ne ve, ali je prav videl ali se mu le dozdeva.

»Spoznal me je,« sem rekel ženi; »čim se zavede, bo za nama.«

»Naprej, naprej!« je odgovorila Otomi; »tam za onim vogalom je grmovje aloe, kjer se lahko skriva.«

»Nimam več moči, ne morem več,« in iznova sem začel padati.

Otomi me je prestregla, da nisem padel na tla, napela vse moči, me zgrabila in me vlekla naprej. Tako me je nesla kakih petdeset korakov; ljubezen in obup sta ji dajala moč. Naposled sva se privlekla do grmovja, kjer sva se obadva zgrudila. Pogledal sem nazaj po poti, po kateri sva bila prišla. Izza vogala se je prikazal Tlaskalanec, z bodičasto gorjačo v roki, in stopal za nama, da bi si pregnal vsak dvom.

»Konec je,« sem zahropel; »človek prihaja za nama.«

V odgovor je Otomi potegnila moj meč iz nožnice in ga skrila v travi. »Hlini se, kakor da bi spal!« je rekla; »to je zadnje najino upanje.«

Vrgel sem roko preko obraza in se delal, kakor da bi spal. Kmalu nato je zašumelo po grmovju in Tlaskalanec je stal nad menoj.

»Kaj pa bi rad?« ga je vprašala Otomi. »Mar ne vidiš, da spi? Pusti ga, naj spi.«

»Videti moram njegov obraz, ženska,« je odgovoril in mi potegnil roko z obraza. »Pri bogovih! Sem si mislil! To je tisti Tjule, s katerim smo imeli včeraj opraviti; pobegnil je.«

»Ti si nor,« se mu je zasmejala v obraz. »Ta ni pobegnil od nikoder, kvečjemu od pijače ali iz kekega pretepa.«

»Lažeš, ženska; ako pa ne lažeš, potem ne veš nič. Tale človek ve, kje je zakopan Montezumov zaklad in je vreden kraljevske odkupnine,« in vzdignil je gorjačo.

»In ti ga hočeš vseeno ubiti! Da veš, jaz ne vem nič o njem. Odpelji ga, odkoder je prišel. Pijan je, da je kaj, in rada bi se ga iznebila.«

»Dobro si povedala. Neumno bi bilo, če bi ga ubil; ako ga živega prinesem gospodu Sarcedi, dobim nagrado in povišanje. Daj, pomagaj mi.«

»Le sam ga nesi,« je odgovorila mrko. »Prej mu pa preišči mošnjček; mogoče je kaj malega v njem, kar bi si lahko razdelila.«

»Zopet si dobro povedala,« je odgovoril, pokleknil, se sklonil čez mene in začel otipavati vrvice mošnje.

Otomi je stala za njim. Videl sem, kako se ji je izpremenil obraz in v očeh se ji je prikazal strašen svit, tak svit, kakor se sveti v očeh duhovna, ko stoji poleg žrtvenika. Kakor blisek je pobrala meč iz trave in udarila z vso močjo po vratu sklonjenega možaka. Zgrudil se je brez glasu, a tudi ona je padla zraven njega. Kakor bi trenil, je bila zopet na nogah in divje strmela vanj — z golim mečem v roki.

»Pokonci,« je rekla, »preden ga pridejo drugi iskat. Ne, moraš.«

Zopet sva se z največjo težavo majala naprej; moj duh je bil prevzet od silnega začudenja, ki se je počasi razblinilo v vrtoglavo praznost. Nekoliko časa se mi je dozdevalo, kakor da bi me mučile hude sanje in da sem v sanjah hodil po razbeljenem železu. Nato so se prikazali oboroženi možaki vihteč sulice in videl sem Otomi, ki je z razprostrtimi rokami stekla proti njim.

Zatem nisem videl nič več.

Ena in trideseto poglavje.

Otomi se obrne do svojega ljudstva.

Ko sem se zopet zavedel, sem se nahajal v neki votlini, v kateri je bila svetloba prav medla. Otomi se je sklanjala čez mene, ne daleč proč pa je nekdo kuhal pri ognju iz aloinega listja.

»Kje pa sem? Kaj se je zgodilo?« sem vprašal.

»Na varnem si, predragi,« je odgovorila, »vsaj za nekoliko časa. Po jedi ti povem več.«

Prinesla mi je mesno juho, katero sem hlastno použil; ko sem se okrepčal, je začela govoriti.

»Saj se spominjaš, kako je Tlaskalanec prišel za nama in kako — sem se ga iznebila.«

»Spominjam se, Otomi, ne razumem pa, kako si mogla zbrati toliko moči, da si ga ubila.«

»Ljubezen in obup sta mi jo dala; iz dna srca želim, da bi nikdar več ne bila v taki sili. Ne govori o tem, mož, kajti to je zame bolj grozno kot vse, kar je bilo doslej. Samo eno me tolaži; nisem ga ubila; meč se mi je v roki zavil in mislim, da sem ga samo omamila. Nato sva bežala nekoliko dalje, ko pa sem se ozrla, sem videla, da sta ostala dva Tlaskalanca, tovariša nezavestnega, sledila nama in njemu. Kmalu sta dospela do njega in zijala vanj. Nato sta jo udrla za nama; kaj kmalu sta naju morala doteči; ti se skoraj ganiti nisi mogel, bil si v omedlevici, jaz pa tudi nisem imela več moči, da bi te nesla. Vzlic temu sva se opotekala dalje; ko sta se bila zasledovalca približala na kakih petdeset korakov, sem pred nama zagledala oborožene može, osem jih je bilo, ki so planili iz grmovja proti nama. Bili so sinovi mojega ljudstva Otomi, vojaki, ki so bili služili pod teboj; opazovali so špansko taborišče in ko so videli španskega vojaka samega, so prileteli, da bi ga ubili. Malo je manjkalo, da te v resnici niso ubili, kajti izprva sem bila tako brez sape, da skoraj govoriti nisem mogla. Naposled sem jim v malo besedah pojasnila, kdo da sva. V tem sta Tlaskalanca prišla bližje; pozvala sem Otomijce, da naj naju branijo; padli so nad Tlaskalanca, preden sta se zavedla, da imata sovražnike pred seboj, in enega ubili, drugega pa ujeli. Nato so naredili nosilnico, položili tebe nanjo in te nesli brez počitka šestdeset milj daleč v gore, dokler nismo dospeli do tega tajnega skrivališča, in tukaj ležiš že tri dni in tri noči. Tjuli so te iskali na daleč in široko, ampak zaman. Stoprav včeraj sta šla

komaj sto korakov od te votline dva Španca z desetimi Tlaskalanci mimo; imela sem veliko posla, da sem naše vojnike pregovorila, da jih niso napadli. Sedaj pa so že odšli, odkoder so prišli, in mislim, da sva za nekaj časa varna. Kmalu boš boljši in potem pojdemo lahko zopet naprej.«

»Kam pa moreva iti, Otomi? Kakor ptici sva brez gnezda.«

»Zavetja bova poiskala v Mestu smrek ali pa pobegnila čez vodo; druga nama ne preostaja, mož.«

»Na morje ne moreva, Otomi; vse ladje, ki prihajajo v te kraje, so španske. Ne vem, kako naju sedaj sprejmejo v Mestu smrek, ko je vse izgubljeno in je padlo toliko njihovih vojakov.«

»Morava poskusiti, mož. Še so zvesti ljudje v Anahuaku, ki nama bodo stali ob strani v najini in svoji tugi. Rešila sva se že iz vse večjih nevarnosti. Sedaj me pa pusti, da ti oskrbim rane, in malo počivaj.«

Še tri dni sem počival v gorski votlini in Otomi mi je stregla; po tem času sem toliko okreval, da sem mogel potovati v nosilnici, dasi se še več tednov nisem mogel postaviti na noge. Četrty dan smo ponoči odrinili dalje; štirje možaki so me nesli na ramah in tako smo naposled dospeli do vrha soteske, ki vodi v Mesto smrek. Tukaj so nas ustavile straže; Otomi jim je pojasnila naš položaj in velela, da naj pošljejo sela do mestnega poveljnika in mu sporoče o najinem prihodu. Mi smo počasi sledili selu, kajti moji nosači so bili utrujeni, in smo dospeli do vrat lepega mesta ravno ob času, ko so rdeči žarki zahajajočega solnca razsvetlili snežni vrh ognjenika Haka, ki se vzdiguje za njim, in izpremenili barvo njegove dimaste kape v temačno rdečico, podobno rdečici raztopljenega železa.

Glas o najinem prihodu se je hitro raznesel po vsem mestu in povsod so se zbrale gruče ljudi, ki so nas gledale, ko sva šla mimo. Iz večine so bili tiho, le tuptam se je zadrla nad nama ženska, ki ji je bil mož ali sin padel pri obleganju.

Oj, kako vse drugačen je bil ta dan najin položaj, vse drugačen, kot je bil oni, ko sva pred manj kot enim letom prvokrat stopila v Mesto smrek. Takrat naju je spremljala vojska deset tisoč mož, takrat je pred nama igrala godba in najina pot je bila posuta s cveticami. In sedaj! Sedaj sva prihajala kot begunca, ki sva se skušala rešiti pred maščevanjem Tjulov; mene so nosili štirje trudni vojniki, poleg mene pa je stopala Otomi, ker ni bilo nikogar, ki bi jo bil nosil; oblečena je bila ona, kneginja tega ljudstva, še vedno v oblačilo vlačuge — druge ves čas ni mogla dobiti — da so jo ženske zasmehovale, in prebivalci so naju preklinjali, češ da sva midva prinesla vse gorje nad nje. Tako nisva vedela, da-li bo ostalo samo pri besedah.

Naposled sva prekoračila veliki trg v senci piramide in dospela do starodavne, z rezbarijami okrašene palače, ko se je baš pričelo nočiti in je dim, ki se je valil iz svete gore Haka, vžarel od ognja v njenem osrčju. V palači niso bili ničesar pripravili za najin sprejem; tisti večer sva večerjala pri žaru baklje, za večerjo pa sva imela nekake kolačke iz moke in vodo, kakor najskromnejši ljudje v deželi. Nato sva se podala k počitku; ko sem ležal na postelji zbujen vsled bolečine, ki so mi jih povzročale rane, sem slišal, da je Otomi, ki je ležala ob moji strani in menila, da že spim, začela tiho ihteti: Njen ponosni duh je bil ponižan in ona, ki je nisem bil nikdar videl tako jokati, razen enkrat, in to ob smrti najinega prvorojenca za časa obleganja, je bridko jokala.

»Zakaj se tako žalostiš, Otomi?« sem jo naposled vprašal.

»Nisem vedela, da si zbujen,« mi je zaihtela v odgovor, »sicer bi bila udušila svojo tugo. Mož moj, plakam in se žalostim zavoljo vsega, kar je prišlo nad naju in nad najino ljudstvo, pa tudi — ampak to so zgolj malenkosti — ker si tako ponižan in ravnajo s teboj kot z navadnim človekom, in ker nimava tukaj prav nobene udobnosti.«

»Dovolj vzroka, žena,« sem ji odgovoril. »Povej mi pa, kaj bodo ti Otomijci naredili z nama? Ali bodo naju ubili ali izročili Tjulom?«

»Ne vem; jutri bova izvedela; ampak kar se mene tiče, povem, živa se jim ne udam.«

»Jaz tudi ne, žena. Smrt je boljša kot milost Kor-teza in njegovega druga de Garcie. Ali je kaj upanja za naju?«

»Da, je upanje, predragi. Otomijci so sedaj potrti in v spominu jim je, da sva midva peljala cvet njihove dežele v smrt. Ampak v srcu so dobri in velikodušni, ako se jih tukaj dotaknem, bo lahko še vse dobro. Utrujenost, bolečine in spomin, vse to nama jemlje moči, ko bi morala biti pogumna, ker sva se rešila tolikega zla. Spi, mož, in me pusti, da bom premišljevala. Vse bo še dobro, kajti tudi nesreče je enkrat konec.«

V resnici sem zaspal in se zjutraj prebudil nekoliko okrepčan in boljše volje; saj ni človeka, ki ne bi bil bolj pogumen, kadar ga svetloba obsije in počitek poživi.

Ko sem odprl oči, je stalo solnce že visoko na nebu; Otomi je bila vstala z dnevom in ta čas ni bila držala svojih rok križem. Predvsem se ji je posrečilo dobiti primerneža živeža in druge obleke, ki je bolj pristojala najinemu dostojanstvu kakor cunje, ki sva jih imela na sebi. Zbrala je tudi nekoliko veljakov, ki so ji bili dobri, zvesti in vdani v njeni nesreči; te može je razposlala po mestu in razglasila, da želi opoldne s stopnic palače nagovoriti ljudstvo. Otomi se je dobro zavedala, da je lažje ganiti ljudstvo kakor hladne stare svetovalce.

»Ali te bodo prišli poslušat?« sem jo vprašal.

»Ne boj se,« je odgovorila. »Privabila jih bo želja, da bi videli naju, ki sva preživela obleganje, in izvedeli resnico o tem, kar se je zgodilo. Vrh tega jih bo nekaj prišlo, ki se bodo hoteli maščevati nad nama.«

Otomi je imela prav; ko se je dopoldan nagibal proti poldnevu, sem videl, kako so se prebivalci

Mesta smrek zbirali na tisoče, tako da jih je bilo vse črno na prostoru med stopnicami palače in pročeljem piramide. Otomi si je počesala kodraste lase, vpletla vanje cvetice, se ogrnila z blestečim plaščem iz perja, ki ji je padel po belem oblačilu, si obesila na prsi tisto prekrasno ovratnico, katero mi je bil dal Guatemok v zakladnici, in se opasala z zlatim pasom. V roko je vzela majhno žezlo iz ebenovine, pozlačeno, ki se je z drugim nakitom in znaki dostojanstva nahajalo v palači. V kljub temu, da je bila utrujena od pota in trpljenja, in je tuga nekoliko omračila njeno lepoto, je bila v tej opravi videti vprav kraljevska. Nato me je dala položita na mojo preprosto nosilnico, in ko je prišla dvanajsta ura, je velela vojakom, ki so me bili nesli čez gore, da me nesejo poleg nje. Tako sva stopila iz prostrane veže palače in se postavila na ploščadi vrh stopnic. Ko sva se prikazala, se je vzdignilo iz tisočerih grl silno vpitje in grozno tulenje, podobno tulenju divjih zveri, kadar gredo na plen. Vpitje je postajalo vedno hujše, tako da je lahko navdalo z grozo tudi najpogumnejše srce; polagoma sem razbral, kaj je pomenilo

»Ubijte jih!« se je glasilo vpitje. »Izročite lažnivca Tjulom.«

Otomi je stopila na rob ploščadi, vzdignila ebenovinasto žezlo in mirno obstala; solnce ji je sijalo na dražestni obraz in krasno postavo. Toda množica je še bolj vpila in grozila; hrup je nastajal vedno večji. Enkrat so planili proti njej, kakor da bi jo hoteli raztrgati na kosce, toda pri zadnji stopnici so se umaknili kakor se val umakne od skale; in enkrat je priletela sulica, ki je med njenim vratom in ramo odletela naprej.

Vojaki, ki so me nosili, so bili prepričani, da naju čaka gotova smrt; ker je niso hoteli biti deležni, so postavili mojo nosilnico na tla in se izmuznili v palačo. Toda Otomi se ves čas ni ganila, niti ko je sulica švignila mimo nje. Dostojanstveno, prezirljivo je stala pred njimi, pravcata kraljica med ženskami, in polagoma je njena veličastna postava in silni pogum toliko učinkoval na množico, da je utihnila. Ko je na-

posled nastal mir, je izpregovorila z razločnim glasom, katerega je bilo daleč slišati.

»Ali sem med mojim otomijskim ljudstvom,« je vprašala pikro, »ali sem se izgubila in morebiti zašla med kak divji tlaskalanski rod? Poslušajte me, otomijsko ljudstvo. Imam samo en glas in nikdo se ne more prerekati s celo množico naenkrat. Zberite si govornika, ki bo govoril za vas in obrazložil vaše srčne želje.«

Nato se je hrušč iznova pričel; nekateri so klicali eno ime, drugi drugo; naposled pa je stopil iz množice nek duhoven in plemenitaš po imenu Mahtla, ki je bil najbolj zagovarjal zvezo s Španci in nasprotoval, da bi poslali pri obleganju Tenoktitlana svojo vojsko na pomoč Guatemoku. Možak ni bil sam; ž njim so stopili naprej štirje glavarji, v katerih sem po opravi spoznal Tlaskalance in Kortezone poslance. Tedaj mi je upadlo srce, kajti ni bilo težko uganiti, po kaj so bili prišli.

»Govori, Mahtla,« je rekla Otomi, »slišati moram, na kaj mi je odgovoriti; tebe pa, ljudstvo Otomi, prosim, bodi tiho, da boste lahko sodili, ko bo konec tega govorjenja.«

Med množico je zavladala popolna tišina; ljudje so se stiskali kakor ovce v staji in napenjali ušesa, da bi čuli Mahtlijeve besede.

»Moj govor do tebe, kneginja, in do Tjula, tvojega pregnanega soproga, bo kratek in oster,« je začel sirovo. »Nedolgo je tega, ko sta prišla semkaj iskat vojsko, ki bi šla na pomoč azteškemu cesarju Kuitlahui v njegovi borbi zoper Tjule, sinove Kuecalkotla. Dali smo vama tisto vojsko proti želji in volji mnogih izmed nas; pridobila si s svojimi medenimi besedami zbor na svojo stran in mi, ki smo priporočali previdnost in celo zvezo z belimi možmi, otroci našega boga, smo bili preglasovani. Odšla si odtod in s teboj je šlo v Tenoktitlan dvajset tisoč vojniki, cvet našega ljudstva. Kje so sedaj ti vojniki? Jaz ti hočem povedati. Kakih dve sto je prilezlo nazaj, vsi ostali pa letajo po zraku v želodcu jastrebom ali se plazijo po zemlji v trebuhu šakalov. Smrt je objela vse in ti si jih peljala

v smrt. Ali je potemtakem veliko, če zahtevamo življenje vaju dveh kot plačilo za onih dvajset tisoč naših sinov, naših mož, naših očetov? Ampak mi ne zahtevamo niti tega. Tukaj zraven mene stoje poslanci Malinča, poveljnika Tjulov, ki so komaj pred eno uro dospeli v naše mesto. Takole se glasi zahteva, ki jo prinašajo od Malinča, in sicer v njegovih lastnih besedah:

»Izročite mi Montezumovo hčer Otomi in njenega ljubimca, odpadnika, ki je znan pod imenom Tjule in ki je ubežal roki pravice, ki ga zasleduje zavoljo njegovih zločinov, in vse bo dobro z vami, ljudstvo Otomi. Ako pa jih skrijete ali se jih branite izročiti, bo Mesto smrek zadela ista usoda kakor Tenoktitlan, kraljico doline. Volite torej med mojo naklonjenostjo in mojo jezo, ljudstvo Otomi. Ako storite, kar zahtevam, bo pozabljeno, kar je bilo, in moj jarem vas ne bo težil. Ako pa se branite, bo vaše mesto razdejano do tal in celo vaše ime bo izbrisano iz zgodovine.«

»Čujte, poslanci Malinča, ali niso to Malinčove besede?«

»To so v resnici njegove besede, Mahtla,« je odvrnil govornik poslancev.

Iznova se je vzdignil med množico silen hrup in glasovi so vpili: »Izročite ju, izročite ju Malinču v znamenje miru!« Otomi je stopila naprej in vpitje se je poglelo, vsi so želeli slišati njene besede. Nato je začela govoriti:

»Kakor vse kaže, ljudstvo Otomi, sem tukaj na zatožni klopi pred lastnimi podložniki in z menoj moj soprog. Čujte; zagovarjati se hočem kakor se ženska sploh more, in vi, ki imate moč, sodite med nama in med Mahtlo ter njegovimi zavezniki, Malinčom in Tlaskalanci. Kakšna pa je najina krivda? Mar je ta, da sva prišla semkaj na ukaz cesarja Kuitlahue, da bi vas prosila zanj pomoči v njegovi vojni zoper Tjule? Kaj pa sem vam takrat rekla? Rekla sem vam, ako anahuaška ljudstva ne bodo držala drugo z drugim zoper bele može, da morajo biti premagani in zlomljeni drug za drugim kakor palice razvezanega zveznja in vrženi v ogenj. Mar sem laž govorila? Ne, resnico sem

govorila, zakaj ravno vsled izdajstva rodov, pred vsem pa zavoljo izdajstva Tlaskalancev se je zrušila anahuaška država in leži tenoktitlansko mesto v razvalinah, ki so polne mrtvih kakor polje žita, ko leži po žetvi v snopih na polju.«

»Resnica,« se je oglasil neki glas.

»Da, ljudstvo Otomi, resnica je, ampak jaz vam rečem, ako bi bili vsi vojniki vseh anahuaških ljudstev vršili tako svojo vlogo, kakor so jo vršili vaši sinovi, bi bila vsa stvar docela drugačna. Oni so sedaj mrtvi in zavoljo njihove smrti naju hočete izročiti najinim in vašim sovražnikom; ampak jaz za svojo osebo ne žalujem za njimi, dasi je med njimi mnogo mojih sorodnikov. Ne, ne srdite se, ampak poslušajte. Bolje je, da so mrtvi v časti, potem ko so si stekli venec slave in neumrjoče bivanje v palačah solnca, stokrat bolje, kakor da bi živeli kot sužnji, kar želite postati vi, ljudstvo Otomi, kakor vse kaže. Nobene lažnive, krive besede ni v tem, kar vam rečem. Sedaj pa bodo palice, s katerimi je Malinč užugal Guatemoka, zlomljene in vržene v ogenj, nad katerim se bodo kuhali lonci Tjulov. Ti verolomni otroci, Tlaskalanci, so že njihovi sužnji. Ali niste slišali, da je Malinč zapovedal, da morajo rodovi, ki so njegovi zavezniki, delati v kamnolomih in po cestah, dokler se ne bo krasno mesto, katerega je bil on požgal, iznova vzdignilo iz tal? Ali se nočete požuriti in delati za Tjule, ljudstvo Otomi, opravljati delo, ki ne pozna ne počitka ne plačila razen nadzornikovega biča in kletvice Tjulov? Gotovo se požurite, o ljudstvo z gora! Vaše roke so baš za lopate in zidarske ometače, ne za lok in sulico, in vse slajše bo garati, da bi izvršili voljo in kopičili bogastvo Malinča na solncu v dolini ali v senci rudnika, kakor bivati svoboden tukaj na vaših domačih gorah, kamor še noben sovražnik ni postavil svoje noge!«

Iznova je prenehala in dvomeče, nemirno godrnjanje je završalo med množico, ki jo je poslušala. Mahtla je stopil naprej in je hotel govoriti; toda ljudstvo ga je prevpilo s klici: »Otomi! Otomi! Poslušajmo Otomi!«

»Hvala ti, ljudstvo moje,« je rekla, »zakaj imam vam še mnogo povedati. Najin zločin je torej, ker sva peljala s seboj vojsko, da bi se borila z nami zoper Tjule. Kako pa sva prišla do te vojske? Mar sem vam jaz ukazala, da jo zberite in pošljite? Ne, jaz vam nisem velela ampak samo rekla: Izvolite si sedaj. In vi ste volili in ste iz svoje proste volje poslali one krasne čete, ki so sedaj mrtve. Moj zločin je torej, da ste vi volili napak, kakor vi pravite, jaz pa še vedno trdim, da prav; in zavoljo tega zločina hočete naju izročiti Tjulom v znamenju miru. Poslušajte! Naj vam povem nekoliko o onih bojih, v katerih smo se bojevali, preden naju izročite Tjulom in se najina usta za vedno zapro. Kje naj pričnem? Sama ne vem. Čakajte; rodila sem otroka — da bi bil ostal živ, bi bil danes vaš knez. Ta otrok je pred mojimi lastnimi očmi umrl od gladu, polagoma sem ga videla giniti od lakote. Ampak to ni nič. Kdo pa sem jaz, da bi tožila, ker sem izgubila sina, ko je toliko vaših sinov mrtvih in zahtevate od mene odgovor za njihovo kri? Poslušajte dalje.« In začela je pripovedovati s plamtečimi besedami o grozotah obleganja, o okrutnosti Špancev, o hrabrosti otomijskih vojniki, katerim sem jaz bil poveljnik. Celo uro je govorila in vse tiste ogromne množice so pozorno poslušale njene besede. Govorila je tudi o vlogi, ki sem jo jaz imel v borbi, in o činih, ki sem jih izvršil, in zdajpazdaj je kak vojak v množici, ki je bil pod menoj služil in utekel lakoti in klanju, zaklical:

»Resnica je; na lastne oči smo videli.«

»In tako,« je nadaljevala, »je naposled bilo končano, konec koncev je bilo tenoktitlansko mesto kup razvalin in moj sorodnik in cesar, slavnj Guatemok, je bil ujetnik v rokah Malinča in ž njim moj soprog Tjule, moja sestra, jaz in več drugih. Malinč je prisegel, da bo z vsemi častmi ravnal z Guatemokom in njegovim spremstvom. Ali veste, kako je držal prisego, kako je ravnal ž njim? Čez nekoliko dni je Guatemok sedel na mučilnem stolu in sužnji so ga žgali z razbeljenim železom, da bi ga pripravili do tega, da bi jim povedal, kje je skrit Montezumov zaklad! Da,

lahko vpijete: ‚Sramota!‘ Še bolj na glas boste vpili, preden končam; vedite namreč, da Guatemok ni trpel sam; tam-le leži nekdo, ki je ž njim enako trpel in ni zinil besedice, in tudi jaz, vaša kneginja, sem bila obsojena, da bi me mučili. Rešila sva se in jim ušla, ko je smrt trkala na najina vrata, kajti povedala sem svojemu soprogu, da ima ljudstvo Otomi zvesto srce in da nama da zavetje v najini bedi, in zavoljo njega sem se jaz, Otomi, preoblekla v obleko vlačuge in zbežala ž njim semkaj. Da bi bila vedela, da bom doživela, kar sem videla in slišala, ako bi se mi le sanjalo, da boste naju tako sprejeli, bi bila rajši stokrat umrla, preden bi vas prosila usmiljenja.«

»Oj, moje ljudstvo, moje ljudstvo, rotim te, ne sklepaj prijateljstva s Tjuli, ampak ostani pogumno in svobodno! Zakaj vaši vratovi niso za suženjski jarem, vaši sinovi in vaše hčere so plemenite krvi, da bi služili tujcem v njihovih potrebah in zabavah. Kljubujte Malinču. Peščica našega ljudstva je mrtva, ampak na tisoče jih še živi. Tukaj v vašem gorskem gnezdu lahko odbijete vse Tjule, kar jih je v Anahuaku, kakor so v minulih letih verolomni Tlaskalanci odbili Azteke. Takrat so Tlaskalanci bili svobodno ljudstvo, ampak danes so rod suženjskih podložnikov. Povejte, ali hočete tudi vi biti deležni suženjstva? Moje ljudstvo, moje ljudstvo! Ne mislite, da govorim in prosim za sebe ali morebiti za soproga, ki mi je dražji kot vse drugo na svetu razen moja čast. Mar res mislite, da bova pripustila, da naju izročite živa tem tlaskalanskim psom, s katerimi vas Malinč žali, ko jih pošilja semkaj kot poslance? Poglejte,« tako rekoč je stopila tja, kjer je na tleh ležala sulica, katero je bil nekdo vrgel vanjo, in jo pobrala, »tukaj imam smrtno orodje, ki mi ga je poslal neznan prijatelj, in ako ne boste uslišali moje prošnje, boste na lastne oči videli, kako ga znam rabiti. Najini trupli potem lahko pošljete Malinču kot znamenje miru, ako vas je volja. Ampak, jaz vas prosim zavoljo vas. Postavite se Malinču po robu in umrite navsezadnje, ako morate, umrite kot svobodni ljudje in ne kot sužnji Tjulov. Poglejte, kako je on dober in usmiljen,

poglejte usodo, ki vas čaka, ako se boste ravnali po drugih besedah, po besedah Mahtle,« in Otomi je hitrih korakov stopila do nosilnice, na kateri sem ležal, odvila ovoje z ranjene noge in me vzdignila tako, da sem se oprl na zdravo nogo.

»Poglejte!« je zaklicala z ostrim glasom in pokazala na brazgotine in nezaceljene rane na obrazu in nogi; »poglejte delo Tjulov in Tlaskalancev; poglejte, kako ravnajo s sovražnikom, ki se jim uda. Le izročite se jim, ako vas je volja, zapustiti naju, ako hočete, ampak povem vam, da bodo potem vaša telesa na enak način zaznamovana, dokler ne bo poslednje zrno vašega zlata izginilo v brezdanjem žrelu pohlepni Tjulov, dokler ne bo odšel v sužnost sleherni mladenič in sleherno dekle, ki more delati, da bi zadostili njihovi lenobi.«

Nato je umolknila, me spustila narahlo na tla, kajti samemu mi ni bilo mogoče stati, in stala nad menoj s sulico v roki, kakor da bi čakala, da mi jo zadere v srce, ako bi ljudstvo še dalje zahtevalo, da naju izroče Kortezovim poslancem.

Za trenutek je vladala popolna tišina, nato pa se je iznova vzdignil hrušč in trušč, ki je bil desetkrat večji kakor izpočetka. Ampak ta hrušč ni bil več obrnjen proti nama. Otomi je zmagala. Njene plemenite besede, njena lepota, zgodba našega trpljenja in pogled na rane mojega mučenja, vse to je doseglo svoj učinek in srce ljudstva je bilo polno srda zoper Tjule, ki so uničili njihovo vojsko, in zoper Tlaskalance, ki so jim pomagali. Redkokdaj se je zgodilo, da bi um in zgovornost ženske povzročila hitrejšo izpremembo. Vpili so, trgali oblačila in vihteli orožje po zraku. Mahtla je skušal govoriti, a potegnili so ga s stopnic, da je nevtegoma zbežal, da bi si rešil življenje. Nato se je ljudstvo obrnilo zoper tlaskalanske poslance in jih tolklo s palicami z neznansko ogorčenostjo, rekoč:

»Evo našega odgovora Malinču. Tecite, psi in nesite seboj ta odgovor!« Tako so vpili in jih pregnali iz mesta.

Naposled se je hrup polegel in nekoliko velikašev je stopilo naprej; poljubili so Otomiji roko in rekli:

»Kneginja! Mi, tvoji otroci, te hočemo varovati do smrti, zakaj dala si v naše prsi nova srca. Prav imaš, bolje je, da umrjemo svobodni, kakor da živimo kot sužnji.«

»Ali vidiš, soprog,« je rekla Otomi, »nisem se motila, ko sem ti rekla, da je moje ljudstvo zvesto in udano. Ampak sedaj se moramo pripraviti za vojsko; ljudstvo je šlo predaleč, da bi mogli nazaj; kadar pride vest o tem dogodku Malinču do ušes, bo divji kakor puma, kateremu so oropali mladiče. Sedaj pa se odpočijmo; zelo sem trudna.«

»Otomi,« sem odgovoril, »na tem svetu ni večje ženske od tebe.«

»Ne vem, mož,« je rekla in se nasmehnila; ako sem si pridobila tvojo hvalo in za tebe vernost, je zame dovolj.«

Dva in trideseto poglavje.

Guatemokov konec.

Nekoliko časa sva v miru bivala v Mestu smrek; polagoma in po mnogem trpljenju so se mi zacelile rane, katere mi je prizadela okrutna roka de Garcie. Vendar sva dobro vedela, da ta mir ne bo dolgo trajal; tudi ljudstvo Otomi se je tega zavedalo; mar niso z bičem v roki pognali Malinčeve poslance iz mesta? Mnogim je bilo sedaj žal, da se je bilo to zgodilo; ampak zgodilo se je in sedaj so morali žeti, kar so sejali.

Zbog tega so se pripravljali na vojsko in Otomi jim je predsedovala pri njihovih zborovanjih, katerih sem se tudi jaz udeleževal. Naposled je prišla vest, da koraka proti našemu mestu vojska pettisoč Tlaskalancev in petdeset Špancev, da bi nas uničila. Tedaj sem jaz prevzel poveljstvo nad Otomijci — bilo jih je deset tisoč ali še več, vsi po svojem načinu dobro oboroženi — in odrinil ž njimi po veliki cesti;

dokler nisem imel dve tretjini pota po soteski za seboj, po kateri se pride do mesta. Seveda nisem vzel vse vojske s seboj v sotesko, saj ni bilo prostora, da bi se v njej bojeval s tolikimi četami; povrh tega sem tudi imel poseben načrt. Poslal sem kakih sedem tisoč vojniov okrog gore, na kateri so poznali vsa skrivna pota; zapovedal sem jim, da naj zlezejo na vrh strmine, ki je obdajala na obeh straneh sotesko, in da naj na onih krajih, kjer je prepad strm in več kot tisoč čevljev visok, pripravijo velike kupe kamenja.

Ostanek svoje vojske, razen petsto mož, katere sem pridržal pri sebi, sem oborožil s puščicami in metalnimi kopji in jih razpostavil po primernih krajih, kjer so bile strmine skalovja pretrgane, in na tak način, da jih kamenje od zgoraj ni moglo zadeti. Nato sem odposlal zanesljive vojniov kot oglednike, da bi me obvestili o bližanju Špancev, in še nekaj drugih, ki naj bi se jim ponudili kot vodniki.

Bil sem prepričan da je bil moj načrt dober, in v resnici je bilo vse dobro videti; a vendar je samo za las manjkalo, da se ni ponesrečil in izjalovil. V mojem taboru se je namreč nahajal tudi Mahtla, naš sovražnik in prijatelj Tjulov — vzel sem ga bil s seboj, da bi ga mogel nadzorovati — in ta človek ni bil držal rok križem.

Ko so bili namreč Španci kakega pol dne hoda oddaljeni od vhoda v sotesko, je prišel k meni eden onih možakov, katere sem bil poslal, da bi opazovali njihov prihod; razodel mi je, da ga je Mahtla podkupil, da naj bi se podal k španskemu poveljniku in mu razkril moj načrt o zasedi. Ta mož je bil podkupnino vzel in se podal na izdajsko pot; spotoma pa mu je upadlo srce in se je vrnil ter mi vse povedal. Ukazal sem zgrabiti Mahtlo in preden se je znočilo, je poplačal svoje izdajstvo z življenjem.

Drugi dan po njegovi smrti so Španci stopili v sotesko. Na polovici pota sem se jim postavil s svojimi petsto možmi nasproti in se spustil ž njimi v boj; pri tem sem namenoma pustil, da so me z neznatnimi izgubami vrgli nazaj. Zasledujoč nas, so postali dr-

znejši, mi pa smo zopet bežali hitreje po soteski, ki se je sedaj nagibala nizzdol, za nami pa španski konjeniki. Kake tri osmine milje od njenega vhoda, obrnjenega proti mestu, se ta soteska ali prelaz zavije in zožuje in tukaj je skalovje tako strmo in visoko, da vlada ob njegovem vznožju skoraj mrak.

V navideznem neredu smo bežali po ozki poti, za nami pa so drli Španci, zmagozavestno vzklíkajoč svoj bojni krik. Čim pa smo mi zavili za ovinek, so začeli drugo pesem peti; vojniki, ki so čakali tisoč čevljev visoko nad nami, so začeli boj, in z višav se je vsula toča kamenja in skal, ki je zatemnila zrak, treščila po njih in jih ubijala in mečkala. Sovražnik je drvel naprej, posebno, ker je videl, da je spredaj, kjer je bilo skalovje bolj položno, pot širša, in nekako polovica njih je prodrla skozi. Tukaj pa so jih čakali lokostrelci in namesto kamenja se je vsula po njih ploha puščic; vsi zmedeni in nezmožni, da bi se branili ali zadali samo en udarec, so se obrnili, da bi ubežali proti odprti pokrajini. To pa je odločilo boj; sedaj smo jih namreč zgrabili od strani in zopet je treskalo skalovje po njih; konec vsega je bil, da je bila peščiča Špancev in njihovih indijanskih zaveznikov, kolikor je živih ostalo, vržena nazaj v največjem neredu na ravnino onstran Prelaza smrek.

Po tej bitki nas niso Španci mnogo let nadlegovali, samo včasih so grozili. Moja slava med otomjskim ljudstvom je postala velika.

Enega ujetih Špancev sem rešil smrti in mu dal pozneje prostost. Poizvedoval sem pri njem, kaj dela de Garcia ali Sarceda, in sem izvedel, da je bil še vedno v Kortezevi službi. Marina je bila držala svojo besedo in ga je pripravila v sramoto, ker je bil hotel mučiti kneginjo Otomi. Vrh tega se je Kortez srdil nanj, ker sva mu midva ušla; Marina je namreč zvalila vso krivdo nanj in namignila, da se je dal podkupiti in naju pustil skozi mestna vrata.

Po tej zmagi nad Španci smo imeli mir celih štirinajst let; o teh letih bom govoril samo na kratko, saj so bila v primeri z dobo pred njimi skoraj popolnoma mirna. V teh letih so se nama rodili otroci, trije

sinovi; ti otroci so mi bili v nekoliko veselje; imel sem jih jako rad in oni so ljubili mene. Ako odvzamem primesek materine krvi, so bili docela angleški fantje, ne indijanski; krstil sem bil vse, jih poučeval v naši veri in naučil angleščine; njihov obraz in njihove oči so bile bolj angleške kot indijanske, dasi so bili bolj temne polti. Vendar nisem imel sreče s temi svojimi otroci, prav kakor z onim, ki mi ga je Liliya rodila. Dva izmed njih sta umrla — eden za mrzlico, katere nisem mogel ozdraviti z vso svojo zdravniško veščostjo, drugi pa vsled padca z visokega cedrovega drevesa, na katerega je bil splezal za jastrebovim gnezdrom. Tako mi je od treh otrok — med nje ne štejem ono dete, mojega prvorojenca, ki je umrl za časa obleganja — ostal najstarejši in najljubši, o katerem bom pozneje kaj več povedal.

Kar se javnih razmer tiče, naj omenim, da sem bil na velikem zboru, ki se je vršil po tem, ko sem tako popolnoma premagal Špance in njihove zaveznike, skupno z Otomi imenovan za kasika Mesta smrek; kot taka sva imela veliko, a vendar ne neomejeno oblast. S pomočjo te oblasti in moči se mi je na posled posrečilo odpraviti grozovito šego žrtvovanja ljudi, dasi je zavoljo tega odpadlo veliko število bolj oddaljenih rodov in sem si nakopal sovraštvo duhovnov. Poslednje žrtvovanje — pri tem izvzamem eno, ki je bilo najstrašnejše in o katerem bom pripovedoval nekoliko pozneje — ki se je praznovalo na piramidi pred našo palačo, se je vršilo po zmagi nad Španci v soteski.

Ko sem bil bival že tri leta v Mestu smrek in sta se mi narodila dva sina, so dospeli skrivni seli, katere so poslali prijatelji Guatemoka, ki je bil preživel vse mučenje in je bil še vedno Kortezov ujetnik. Od teh selov sem doznal, da je Kortez nameraval odriniti na neki pohod proti Honduraškemu zalivu preko dežele, ki je sedaj znana pod imenom Yukatan; s seboj je tudi nameraval vzeti Guatemoka in druge azteške plemiče, ker se jih je bal pustiti v mestu. Slišali smo tudi, da je vladalo veliko godrnjanje in nezadovoljnost med premaganimi anahuaškimi ljud-

stvi zavoljo okrutnosti in izžemanja Špancev. Zavoljo tega so mnogi menili, da je prišla ura, ko bi vstaja zoper njihov jarem utegnila biti uspešna.

Oni, ki so poslali te sele, so me prosili, da bi zbral vojsko Otomijcev in se podal ž njo v Yukatan in tam čakal z vsemi, ki bi se še zbrali tam, na ugodno priložnost; tedaj bi se združeni vrgli na Špance, ko bi prodirali skozi gozdove in močvirja, jih pobili in osvobodili Guatemoka. To je bil prvi namen tega načrta; bilo pa jih je še več drugih, o katerih pa ni, da bi govoril, ker iz vsega skupaj ni bilo nič.

Ko so mi bili povedali to sporočilo, sem žalostno zmajal z glavo; spoznal sem, da ni bilo nobenega upanja, da bi se načrt izvršil; tedaj pa je vstal vodja selov, me peljal v stran in mi rekel, da mi ima nekaj posebnega povedati.

»Guatemok ti pošilja te-le besede,« je rekel: »Slišim, da si ti, moj brat, svoboden in na varnem z mojo sorodnico Otomi v otomijskih gorah. Jaz na žalost ždim v tjulski ječi kot pohabljen orel v kletki. Brat moj, ako je v tvoji moči, da mi pomagaš, pomagaj, rotim te pri spominu na najino staro prijateljstvo in na vse, kar sva skupaj pretrpela. Potem vseeno še lahko pride čas, ko bom iznova vladal v Anahuaku, in ti boš sedel meni ob strani.«

Ko sem slišal te besede, mi je bilo srce globoko ganjeno, takrat sem bil ljubil Guatemoka kot lastnega orata, kakor ga še dandanes.

»Pojdi nazaj,« sem rekel selu, »in skušaj Guatemoku sporočiti, da ga hočem rešiti, če mi bo le mogoče, vendar imam malo upanja. Vzlic temu naj se me nadeja v yukatanskih gozdovih.«

Ko je Otomi doznala, kaj sem bil obljubil, je bila v velikih skrbeh; rekla je, da je nespametno in da bo konec vsega samo ta, da bom še jaz izgubil življenje. Ker pa sem bil obljubo že dal, je bila enih misli z menoj, da se obljuba mora izpolniti; konec tega je bil, da sem izbral pet sto mož in se podal ž njimi na dolgo in naporno pot, katero sem tako preračunal, da bi dospel pred Kortezom do yukatanskih prelazov. V

poslednjem trenutku me je Otomi želela spremljati, jaz pa sem ji zabranil rekoč, da ne sme pustiti niti svojih otrok niti svojega ljudstva; in v bridki žalosti sva se prvikrat ločila.

Ne bom pisal o težavah in naporih tega pota. Dva in pol meseca smo si delali pot čez gore in reke, močvare in gozdove, dokler nismo naposled dospeli do mogočnega zapuščenega mesta, kateremu pravijo Indijanci tistih krajev Palenkve, ki je bilo že več rodov brez prebivalcev. To mesto je eden najčudovitejših krajev, kar sem jih bil videl na svojih potovanjih, dasi je močno zaraslo z grmovjem in skrito v njem; potnik najde tam velikanske palače iz samega mramorja, polne rezbarij znotraj in zunaj, in ogromne piramide in orjaške podobe režečih se malikov. Pogosto sem ugibal, kateri narod je bil tako mogočen, da je zgradil tako prestolno mesto, in kdo so bili kralji, ki so bivali v njem. A to so skrivnosti, zakopane v preteklosti, in teh skrivnosti ni mogoče razrešiti prej, dokler kak učenjak ne najde ključa do kamenitih znakov in pisanj, s katerimi je zidovje splotij pokrito.

V tem mestu sem se skrtil s svojimi vojniki; ni bila lahka naloga, da sem jih pregovoril, da so ostali med tolikimi duhovi davno umrlih, da ne omenjam nadležne mrzlice pa zveri in kač, katerih je mrgolelo; doznal sem bil namreč, da so imeli Španci priti skozi močvirje, ki se razprostira med razvalinami in reko; tamkaj sem jim hotel prirediti zanko. Osmi dan mojega skrivanja v tem mestu pa sem po oglednikih izvedel, da je bil Korteza prekoračil veliko reko višje gori in da prodira skozi gozdove, ker je bil imel močvar že dovolj. Zavaljo tega sem odhitel proti reki z namenom, da bi jo prekoračil. Ampak deževalo je ves tisti dan in vso noč, kakor ne more nikjer drugje na svetu deževati, kolikor sem ga bil videl, tako da smo na cesti bredli vodo do kolen; ko pa smo dospeli do pregaza čez reko, je bila tako deroča in narastla, da ni bilo mogoče priti čez njo. Tako smo bili primorani čakati na bregu v velikj bednosti; trpeli smo vsled mrzlice, za katero je obolelo več vojnikov,

trpeli pa tudi od pomanjkanja živeža in obilice vode; naposled je reka upadla.

Tri dni in tri noči smo čakali; četrti dan se mi je posrečilo priti čez reko in pri pregazu sem izgubil štiri vojnike, ki so utonili. Ko smo bili čez, sem skrtil svojo četo v grmovju in trstju in se s samo šestimi možmi plazil naprej, da bi našel, ako bi bilo mogoče, kje so bili Španci. Čez uro hoda sem nameril na gaz, katero so bili naredili v gozdu, in ji oprezno sledil. Kmalu smo dospeli do nekega kraja, kjer je bil gozd bolj redek; tukaj je bil Korteiz imel taborišče; v pepelu je še tlela žrjavica njegovih ognjev in med njimi je ležalo truplo Indijanca, ki je bil umrl za neko boleznijo. Komaj petdeset korakov od tega taborišča je stala orjaška seiba; to je drevo, ki raste precej tako kakor naš angleški hrast, vendar ima mehak les in belo skorjo in zraste v obsegu v dvajsetih letih bolj kakor hrast v sto letih. Jaz sploh še nikoli nisem videl tako velikega hrasta kakor je bila ta seiba, o kateri pišem, niti glede obsežnosti debela niti glede košatega vrha. Na tem drevesu je ždelo mnogo jastrebov. Ko smo se bližje priplazili, sem spoznal, čemu so se zbrali na tem kraju. Na najnižji veji so visela tri človeška trupla in se zibala v vetru: »To so sledovi Špancev,« sem rekel. »Oglejmo si jih,« in stopili smo v senco drevesa.

Ko sem prišel blizu, je priletel jastreb in sedel na glavo trupla, ki je bilo najbližje; teža ptice ali prhutanja njenih kreljuti je naredilo, da se je mrtvak zasukal, tako da je imel obraz obrnjen proti meni. Pogledal sem ga in odskočil; pogledal sem še enkrat, zaječal in se zgrudil na tla. Pred menoj je visel on, ki sem ga bil prišel iskat in rešit, moj prijatelj, moj pobratim Guatemok, poslednji anahuaški cesar. Visel je v temačnem, zapuščenem gozdu, potem ko je umrl kot navaden tat in jastreb je vreščal na njegovi glavi. Ves zmeden in prevzet od groze sem sedel na tleh in ko sem sedel tam, mi je prišlo na misel ponosno znamenje azteških cesarjev: ptica roparica, ki drži gada v svojih krempljih. Pred menoj je bil poslednji tega cesarskega rodu in glej! Ptica roparica

je držala njegove lase v svojih krempljih! Res primerna prispodoba padca anahuaške države in anahuaških cesarjev!

Zaklel sem in skočil po konci, vzdignil lok in ustrelil s puščico jastreba, da je prhutajoč in vreščoč padel na zemljo. Nato sem velel svojim spremljevalcem, da naj odrežejo vrvi, na katerih je viselo truplo Guatemoka, kasika iz Takube in še enega velikaša, ki sta bila obešena ž njim vred, ter izkopljejo pod drevesom globok grob. Tamkaj sem pokopal vse tri in jih pustil, da spijo v otožni senci drevesa večno spanje. Na tak način sem se poslednjikrat sešel s svojim pobratimom Guatemokom, zavoljo katerega sem prišel tako daleč, da bi ga rešil, a sem ga samo našel mrtvega, po Špancih že pripravljenega za grob.

Nato sem se obrnil proti domu; anahuaška država ni imela več vladarja, da bi ga šel rešit. Spotoma smo slučajno ujeli Tlaskalanca, ki je govoril tudi špansko; pobegnili je od Kortezeve vojske zavoljo naporov, ki jih je trpel na težavni poti. Ta človek je bil navzoč, ko so umorili Guatemoka in njegova tovariša, in je slišal poslednje cesarjeve besede. Po vsej priliki je neki lopov izdal Kortezu, da bodo nekateri skušali osvoboditi cesarja, in Korteza ga je dal nato obesiti. Guatemok je šel v smrt kakor je bil prenašal v svojem življenju udarce usode, ponosno in brez strahu. Njegove poslednje besede so bile: »Napak sem ravnal, Malinč, ko sem zadržal svojo roko in si nisem sam vzel življenje, preden sem se ti podal. Že takrat mi je srce reklo, da so vse tvoje obljube lažnive, in srce mi ni lagalo. Pozdravljam smrt, saj sem doživel samo sramoto, poraz in mučenje in videl svoje ljudstvo v suženjstvu Tjulov; ampak še vedno rečem, da te bo Bog poplačal za to dejanje.«

Nato so ga umorili v splošni tišini.

Z Bogom, Guatemok, najsrčnejši, najboljši in najplemenitejši Indijanec, kar jih je bilo, in senca njegovega mučenja in sramotna smrt naj omračuje in sramoti slavo Korteza toliko časa, dokler bodo imena obeh živela med ljudmi!

Zopet sem potoval dva meseca proti domu in na-
posled prispel v Mesto smrek zdrav toda utrujen;
spotoma sem vsled raznih potnih nezdod izgubil samo
štirideset mož. Našel sem Otomi srečno in zdravo in
silno veselo, ko sem se vrnil zdrav in čvrst; mislila
je že, da me nikdar več ne vidi. Ko pa sem ji povedal
o smrti njenega sorodnika Guatemoka, je bridko ža-
lovala, zavoljo njega in zavoljo tega, ker je ž njim
bilo uničeno poslednje upanje Aztekov. Dolgo časa
se ni dala utolažiti.

Tri in trideseto poglavje.

Začetek konca.

Po Guatemokovi smrti sem še mnogo let živel v
miru v Mestu smrek in z menoj Otomi. Naša dežela
je bila revna in skalovita; Kljubovali smo Špancev
in jim nismo plačevali davka; ko se je bil Korte-
z vrnil na Špansko, se nas niso upali podjarmiti. Z iz-
jemo peščice rodov, ki so prebivali po težko dostop-
nih krajih, je bila vsa anahuaška država v njihovih
rokah; ker pri podjarmljenju ostanka otomijskega
ljudstva niso mogli dobiti drugega kot udarce, so nas
pustili na miru, dokler ne bi prišli ugodnejši časi.
Pravim ostanka otomijskega ljudstva; tekem časa se
je namreč mnogo rodov podvrglo Špancev, tako da
sva naposled z Otomi vladala samo še nad Mestom
smrek in nekoliko milj širokim ozemljem. Samo lju-
bezen do moje žene Otomi in spoštovanje do spomina
njenega starodavnega rodu in imena in nekoliko
ozira do mene kot enega nepremagljivih belih ljudi
in do mojih poveljniških zmožnosti je držalo najine
pristaše skupaj.

Morebiti bo kdo vprašal, ali sem bil v teh letih
srečen? Mnogo je bilo, kar me je delalo srečnega —
noben človek ni bil tako oblagodarjen kot jaz z ženo,
ki bi bila lepša in bolj ljubeča, ali ki bi bila bolj po-
žrtvovalno pokazala silo in veličino svoje ljubezni.
Ta ženska je bila iz popolnoma proste volje stopila

z menoj na žrtvenik; ne oziraje se na mehki značaj svojega spola se ni zdrznila, da ne bi pomočila svojih rok v kri, da bi meni zagotovila varnost; njen bistri um me je rešil v marsikateri nepriliki, njena ljubezen me je tolažila v marsikateri žalosti; ako more hvaležnost osvojiti srce človeka, bi moje srce moralo biti vedno njeno; in v resnici je bilo in je v nekem pogledu še vedno. Toda ali more hvaležnost, ali more sama ljubezen ali katerakoli strast, ki ima našo dušo v oblasti, doseči, da bi človek pozabil na kraj, kjer je bil rojen? Ali sem mogel jaz, indijanski poglavar, ki sem se skupno s padlim ljudstvom boril zoper neizogibno usodo, pozabiti na svojo mladost in vse njene nade in bojazni, ali sem mogel pozabiti na domačo dolino reke Wavency in ono cvetico, ki je bivala tam? Ali sem mogel pozabiti na prisego, ki sem jo bil nekoč prisegel? Morda je bila zoper mene, okoliščine so me preobvladale, in jaz mislim, da jih je malo, kateri ne bi, ko bi brali to povest, našli v njej opravičila za vse, kar sem bil storil. Gotovo pa jih je malo, kateri ne bi na mojem mestu, ki sem bil vse-naokoli obdan od negotovosti, težav in nevarnosti, ravnali kakor sem jaz ravnal.

In vendar se včasih vzdigne spomin zoper mene, in včasih ležim ponoči zbujen, celo ob strani moje Otomi, in se spominjam in kesam, ako se človek sploh more kesati onega, nad čemer nima nobene moči. Bil sem tujec v tuji deželi, in dasi sem tam imel svoj dom in so bili moji otroci okrog mene, me je še vedno obhajalo hrepenenje po svoji prvi domačiji, še vedno se nisem mogel otresti spomina na Lilijo, ki sem jo bil izgubil. Še vedno sem nosil njen prstan na roki; ampak to je bilo vse. Ni mi bilo znano, ali se je že poročila ali je ostala sama, ali je bila še živa ali že v grobu. Z leti se je prepad med nama razširil, toda venomer so misli nanjo hodile z menoj kakor moja senca, vzdigovale so se preko burne ljubezni moje Otomi, na spomin so mi hodile celo ob poljubu mojih otrok. Najhujše pa je bilo, da sem zavoljo tega žalovanja zaničeval samega sebe. In končno, če more

biti še kaj hujšega od najhujšega, živela je tukaj moja žena; dostikrat sem se bal, da ne bi Otomi uganila mojih misli, dasi ni tega nikdar omenila. Srce k srcu, dasi v dalji, tako se je glasil napis na Lilijinem zaročnem prstanu; in tako je tudi bilo z menoj. V resnici sva bila daleč, daleč narazen, tako daleč, da noben most, katerega bi si mogel domišljati, ni mogel premostiti te razdalje. In vendar nisem mogel reči, da me je kdaj nehalo vleči »srce k srcu«. Njeno srce morebiti ni več utripalo, ampak moje je še vedno bilo njenemu naproti. Čez gore in doline, čez širono morje, čez prepad smrti — ako je bila mrtva — sem vedno moral hrepeneti po ljubezni, kateri sem se bil odrekel s prisego.

Tako so mi minevala leta, prinašajoč s seboj malo izpremembe, in tako sem sčasoma postal prepričan, da bom v tej daljni deželi živel in umrl. Ampak ta usoda mi ni bila dana.

Prigodilo se je, da se je novi podkralj, ki je bil namesto Korteza prišel v novo osvojene dežele, silno razsrdil, ker je uporno in pogansko ljudstvo Otomi ujelo in umorilo nekega višjega španskega častnika, in je sklenil, da se maščuje nad rodом, ki je zakrivil to dejanje.

Kmalu so dospele do mene vesti, da se zbira velika vojska Tlaskalancev in drugih indijanskih rodov, da bi nas uničili in popolnoma iztrebili, in da je ž njimi odkorakalo tudi kakih sto Špancev. Ta vojska je bila pod poveljstvom samega stotnika Bernala Diaza, prav onega vojaka, kateremu sem bil prizanesel v klanju v sloviti strašni noči noče triste in čigar meč je do tistega dne visel ob moji strani.

Sedaj smo se morali hočeš nočeš pripraviti za obrambo, kajti edina naša rešitev je bila srčnost in pogum. Španci so nas bili enkrat že napadli s tisoči in tisoči zaveznikov, ampak od njihovega števila jih je le malo živih ostalo, le malo jih je zopet videlo Kortezev tabor. Kar se je takrat zgodilo, se je lahko zgodilo v drugič — tako je rekla Otomi v svojem nepopogljivem srcu. Toda v štirinajstih letih se je pri nas na žalost marsikaj izpremenilo. Pred štirinajstimi leti

sva vladala nad prostranim gorskim ozemljem in divji rodovi, ki so bivali po teh krajih, so na najin poziv poslali na stotine svojih bojevnikov. Ti rodovi so se bili sčasoma otresli naše nadvlade, katero je priznavalo samo še ljudstvo v Mestu smrek in v sosednih vaseh. Ko so Španci prvikrat prišli nad nas, sem lahko zbral zoper nje deset tisoč vojnika; sedaj pa jih z največjo težavo nisem mogel nabrati več kot dva do tri tisoče mož, in še teh se jih je nekoliko izmuzalo, ko se je nevarnost približala.

Vzlic temu kočljivemu položaju sem se moral kazati srčnega in si pomagati s četami, ki so mi bile na razpolago, kakor sem pač mogel in znal, dasi me je navdajal velik strah glede izida. Vendar nisem z nobeno besedico omenil Otomiji svoje bojazni; in ako je tudi njo bilo strah, ga je skrila v svojih prsih. V resnici verujem, da je bila njena vera vame tako velika, da je menila, da bo že samo moja bistrournost premagala vse španske vojake.

Naposled se je sovražnik približal in jaz sem zasnoval tak bojni načrt kakor pred štirinajstimi leti. Z majhnim oddelkom sem se podal v sotesko ali ozki prelaz, ki so samo po njem mogli priti do nas, ostane pa sem razpostavil v dveh enakih delih po skalovju, ki je na obeh straneh prelaza kipelo v zrak; ta dva oddelka sta imela nalogo, da obsujeta od zgoraj Špance s kamenjem in skalami, čim bi jim bil dal znamenje s tem, da bi bežal pred njimi po soteski. Storil sem pa še druge ukrepe; ker sem spoznal, da se vzlic vsem mojim odredbam vseeno lahko zgodi, da nas vržejo nazaj proti mestu, sem dal popraviti mestno ozidje in vrata in jih zavaroval s četami. Kot zadnji pripomoček sem na visoki ploščadi piramide, ki se je sedaj, ko na njej niso več žrtovali, rabila kot orožarna in skladišče za vojne potrebščine, nagromadil vode in živeža, utrdil njene strani z ozidjem, pokritim z ognjeniškimi steklom in drugimi rečmi, tako da je bilo skoraj nemogoče, da bi jo kdo mogel zavzeti s silo, dokler jo je branila le peščica vojnika.

Bilo je v neki noči v zgodnjem poletju, ko sem se poslovil od žene Otomi in vzel s seboj svojega sina, ki

je bil dosegel starost, v kateri se po indijanski šegi fantje seznanjajo z nevarnostmi boja; določene čete sem odposlal na njihova mesta vrh skalovja, sam pa se podal z onimi malo stotinami vojakov, kolikor mi jih je ostalo, v ustje temačne soteske. Po svojih oglednikih sem zvedel, da so Španci, ki so taborili na drugi strani prelaza, nameravali prodreti skozi prelaz eno uro pred svitanjem dneva, nadejajoč se, da me najdejo še spečega. V resnici mi je drugo jutro tako zarana, da prvi solnčni žarki še niso omadeževali visokega snega na vrhu ognjenika Haka, ki se je dvigal za nami, nekak daljni šum, ki se je razlegal po nočni tišini, oznanjal, da se je sovražnik že podal na pot. Izlahka sem se premikal po prelazu naprej, saj ni bilo kamna, ki ne bi bil znan meni in mojim ljudem. S Španci je bilo drugače; mnogo njih je bilo na konjih in povrh tega so vlekli s seboj dva topa. Zdaj-pazdaj sta topova obtičala v kamenju na cesti; v temi niso mogli sužnji, ki so ju vlekli, najti pravega prostora za kolesa; zavoljo tega so naposled poveljniki ukazali, da naj se ustavijo do dneva, ker niso hoteli v tako neugodnem položaju pričeti boja.

Naposled se je zasvital dan in svetloba se je temačno razlivala v globine velike soteske in razkrila dolge vrste Špancev v svetlih oklepih in še bolj sijajnih tisočev njihovih zaveznikov, ki so bili prekrasni videti v svojih pobarvanih čeladah in plaščih iz lesketajočega perja. Ugledali so nas in posmehujoč se naši borni vojski, se je njihova vrsta vila naprej kakor orjaška kača po razpoki v skali, dokler se nam niso približali na približno sto korakov. Tedajci so Španci zagnali svoj bojni krik in se s konjiki z nastavljeno sulico zagnali proti nam. Sprejeli smo jih s ploho sulic, ki jih je nekoliko ustavila in za trenutek zadržala, a ne za dolgo.

Kmalu so bili nad nami in nas s sulicami vrgli nazaj; mnogo naših je padlo, kajti naše indijansko orožje ni moglo ljudem in konjem v oklepu do živega. Zavoljo tega smo morali bežati; beg je bil itak moj načrt, ker sem nameraval z begom zvabiti sovražnika

v tisti del soteske, kjer je bila cesta ozka in skalovje strmo in kjer bi jih pobilo kamenje, katero bi se vsulo nanje od zgoraj. Vse je šlo dobro; bežali smo in Španci so nam razgreti od zmage sledili, dokler niso bili malodane že v pasti. Ena sama skala je priletela z višine, zadela konja, ga ubila, odskočila in treščila med one, ki so bili zadaj. Za prvo skalo je priletela druga in še tretja; bil sem že vesel v srcu, ker se mi je zdelo, da je nevarnost minula in da je bil moj bojni načrt v drugič uspešen.

Iznenada pa se je z višin zaslišal drug glas, ne glas padajočega skalovja, ampak glas boja, ki je vedno bolj naraščal; naenkrat je priletelo nekaj od zgoraj. Pogledal sem, kaj je bilo. Ni bil kamen, ampak človek, eden mojih vojniki. In on je bil samo kakor prva kaplja dežja v plohi.

Sedaj sem na žalost spoznal, kaj se je v resnici zgodilo. Prekanili so me. Španci, ki so bili izkušeni v bojevanju, se niso dali s tako zvijačo dvakrat na led speljati. Res da so prodirali po prelazu s svojima topovoma, ker so morali; poprej pa so bili poslali močne oddelke, da bi v zavetju noči zlezli na goro in tam napadli moje čete, ki so imele namen zabraniti jim prehod skozi sotesko s tem, da bi jih obsipali s kamenjem. Še predobro so ti oddelki opravili svojo nalogo; moji otomijski vojniki, ki so ležali na robu prepada med grmičevjem in drugim bodečim rastlinjem ter opazovali sovražnika spodaj v soteski, so bili nenadoma napadeni. Komaj so imeli toliko časa, da so zgrabili za orožje, katerega so bili odložili, da bi bolj neovirano valili težke skale, ko jih je z glasnim vpitjem napadel sovražnik, ki je bil povrh tega veliko močnejši ne le po številu, marveč tudi po iznenadnem prepadu. Sledil je boj, kratek a odločilen.

Prepozno sem spoznal, kaj se je bilo zgodilo, in proklinjal svojo budalost, da se nisem zavaroval zoper take slučaje; niti na misel mi ni prišlo, da bi bilo mogoče, da bi Španci mogli najti skrivne steze na drugi strani gore; pozabil sem bil, da izdajstvo omoči skoraj vse.

Štiri in trideseto poglavje.

Obleganje Mesta smrek.

Bitka je bila že izgubljena. Z višav tisoč čevljev nad nami se je razlegalo zmagoslavno vpitje. Bitka je bila izgubljena; a vendar sem se moral bojevati dalje. Z največjo mogočo naglico sem zbral vojnike, kolikor mi jih je ostalo, ob ovinku, kjer je peščica odločnih vojnika lahko nekoliko časa zadrževala celo vojsko. Tukaj sem poklical nekoliko vojnika, da bi se ob moji strani postavili v bran, in mnogo se jih je odzvalo pozivu. Izmed njih sem izbral nekaj več kot petdeset mož, ostalim pa sem ukazal, da naj se z vso naglico vrnejo v Mesto smrek, kjer naj opozore posadko, ki je ostala doma, da je prišla ura nevarnosti, in da naj za slučaj, ako bi jaz padel, rotijo mojo ženo Otomi, da naj se postavi v bran z vso močjo, dokler ne bi izvila od Špancev obljube, da bodo prizanesli njej, njenemu otroku in njenemu ljudstvu. Ta čas sem hotel držati prelaz, da bi doma v mestu imeli čas, zapreti vrata in razpostaviti vojake po ozidju. Z glavnim oddelkom svoje vojske, kolikor mi je je še ostalo, sem poslal tudi svojega sina, dasi me je na vso moč prosil, da bi mu dovolil, da bi ostal pri meni. Ker sem pa sprevidel, da me v prelazu ne čaka drugega kot gotova smrt, sem mu prošnjo odrekel.

Kmalu nato so odšli. Španci so boječ se zasede prišli počasi in oprezno okoli ovinka, ko pa so zagledali pred seboj tako malo vojnika za obrambo, so se ustavili; bili so prepričani, da smo jim bili nastavili past; po njihovih mislih je bilo namreč nemogoče, da bi se tako majhna četa upala postaviti njihovi vojski v bran. Pot je bila tukaj tako ozka, da nam je moglo le nekoliko mož hkratu stopiti nasproti; tudi niso mogli rabiti svojih topov in celo njihove velike puške so jim malo koristile. Cesta je bila tudi tako skalovita, da so morali razjahati in ako so nas hoteli napasti, so nas morali peš. Za to poslednje so se končno odločili. Mnogo jih je padlo na obeh straneh, dasi jaz

sam nisem bil niti ranjen, ampak navsezadnje so nas vendarle vrgli nazaj. Korak za korakom so na s sulicami potiskali nazaj ali pravzaprav ono peščico, kolikor nas je še ostalo; tako smo naposled dospeli do ustja soteske, to je nekako dobro polovico milje od zidovja Mesta smrek.

Nadaljnji boj je bil brez pomena; tukaj smo se morali odločiti za smrt ali za beg; izbrali smo si beg, kakor si vsakdo lahko misli, ne toliko zaradi nas samih ampak zavoljo naših žen in naših otrok. Kakor jeleni smo tekli čez plan, za nami pa Španci in njihovi zavezniki kakor psi. Na srečo so bila tla tako kame-nita, da njihovi konji niso mogli dobro dirjati, in tako se je zgodilo, da nas je morebiti kakih dvajset srečno dospelo do vrat. Od cele moje vojske se jih vsega skupaj ni vrnilo več kakor pet sto mož, dočim jih je v mestu ostalo približno enako število.

Težka vrata so se zaprla in komaj da smo jih zapahnili z debelimi hrastovimi tramovi, je pridirjal najsprednji Špancev. V roki sem še vedno držal lok in v tulcu mi je bila ostala še ena puščica. Položil sem jo na struno, napel z vso močjo lok in ustrelil skozi špranjo na mladega hrabrega jezdeca, ki je prvi prijezdil do vrat. Puščica ga je zadela ravno v sklepu med čelado in ovratnim kosom oklepa; na široko je razprostiral roki, padel vznak na konja in se ni več ganil. Nato so se umaknili; kmalu potem pa je prijezdil eden izmed njih z belo zastavo v roki. Bil je videti vitez in je nosil bogat oklep; ko sem ga ogledoval, se mi je dozdevalo, da je bilo nekaj v njegovem vedenju in brezskrbnem načinu, kako je sedel na konju, kar mi je bilo znano. Pred vrati je ustavil konja, vzdignil naličnik čelade in začel govoriti.

Mahoma sem ga spoznal; pred menoj je bil de Garcia, starodavni moj sovražnik, o katerem že do malega dvanajst let nisem ne slišal niti ga videl. Zob časa se ga je bil v resnici precej dotaknil; temu se ni čuditi, saj je bil sedaj možak svojih šestdeset let ali še več. Njegova prišpičena kostanjasta brada je bila osivela, lica so mu bila upadla in njegove ustnice so bile iz tiste oddalje videti kakor dve tanki rdeči črti;

oči pa so bile kakršne so vedno bile, bistre, vedre, in isti hladni usmev mu je igral okoli ust. Bil je v resnici de Garcia, ki je po vsej priliki sedaj kakor v vsakem kritičnem trenutku mojega življenja imel mojo usodo v svojih rokah. Ko sem zrl nanj, sem čutil, da se je približal poslednji in najhujši boj med nama in da bo staro nakopičeno sovraštvo enega izmed naju ali obeh dveh za vedno zakopano v smrtni tišini, preden bo preteklo mnogo dni. Kako zlo je usoda ravnala z menoj, sedaj kot vedno! Še pred malo minutami, ko sem bil položil tisto poslednjo puščico na struno, sem bil omahoval za trenutek ne vedoč, ali bi sprožil lok na mladega konjika, ki je bil sedaj mrtev, ali na viteza, ki je jezdil zraven njega; in glej! ubil sem s puščico človeka, s katerim nisem imel nobenega spora, svojega sovražnika sem pa pustil nedotaknjena.

»Hej, slišite!« je zavpil de Garcia v španskem jeziku. »V imenu stotnika Bernala Diaza, ki je poveljnik naše vojske, želim govoriti z voditeljem upornih Otomijcev.«

S pomočjo bližnje lestvice sem zlezal na zid in odgovoril: »Govori, jaz sem tisti, ki ga iščeš.«

»Dobro govoriš špansko, prijatelj,« je rekel de Garcia osupel in me pozorno gledal izpod napetih obrvi. »Ej, kje pa si se naučil? Kako ti je ime, odkod si?«

»Špansko sem se naučil govoriti, de Garcia, od neke done Lujize, ki si jo v mladih letih prav dobro poznal. Meni je ime Thomas Wingfield.«

De Garcia je omahnil v sedlu in grozno zaklel.

»Sveta Mati božja!« je rekel, »več let je že tega, kar so mi povedali, da si se nastanil med nekim rodom divjakov; izza tedaj sem bil daleč od tukaj, na Španskem, vendar sem menil, da si že mrtev, Thomas Wingfield. Sreča mi je v resnici mila, kajti vse moje življenje me je peklo in grizlo, da si se mi izmuznil iz rok, odpadnik. Ampak bodi prepričan, da mi topot ne uideš.«

»Dobro se zavedam, da to pot ni rešitve za enega ali drugega izmed naju, Juan de Garcia,« sem mu odgovoril. »Sedaj igrava poslednje kolo, ampak ne ba-

haj se, zakaj samo Bog ve, kdo bo zmagal. Dolgo se ti je dobro godilo, a mogoče je dan blizu, ko bo konec tega tvojega dobrega življenja. Sedaj pa povej, po kaj si prišel, Juan de Garcia.«

Nekoliko trenutkov je molčal in si gladil špičasto brado; in ko sem ga pozorno gledal, se mi je zazdelo, da sem videl, kako se mu je v očeh prikazala senca že skoraj pozabljenega strahu. Izginila je hitro, kakor se je bila prikazala, in de Garcia je vzdignil glavo in govoril razločno in drzno.

»Moje sporočilo tebi, Thomas Wingfield, in vsem tistim tvojim otomijskim psom, s katerimi se pajdašiš in kolikor smo jih danes pustili živih, se glasi: Stotnik Bernal Diaz ti ponuja v imenu njegove ekscelence podkralja gotove pogoje.«

»Kakšni so njegovi pogoji?« sem ga vprašal.

»Dovolj usmiljeni in mili za take ničvredne upornike in pogane,« je odgovoril porogljivo. »Predaj svoje mesto brezpogojno in podkralj bo v milosti sprejel predajo. Da pa ne boš pozneje rekel, da smo prelomili dano besedo, vedi, da ne boš ušel brez kazni za svoje številne zločine. In kazen, ki vas čaka, je sledeča: Vsi oni, ki so se bili udeležili umora onega častnika, bodo sežgani na grmadi, in vsem onim, ki so takrat samo gledali, se iztaknejo oči. Tisti voditelji Otomijcev, ki jih izberejo naši sodniki, bodo javno obešeni, med njimi tudi ti, Thomas Wingfield, posebno pa tista ženska Otomi, hči pokojnega cesarja Montezume. Prebivalci Mesta smrek morajo nadalje izročiti vse svoje bogastvo v podkraljevo zakladnico, oni sami, in to vsi moški, ženske in otroci, bodo odpeljani iz mesta in porazdeljeni po sprevidnosti podkralja po posestvih onih španskih naseljencev, katere bo on izbral, da se bodo tam učili gospodarstva in rudarstva. To so pogoji predaje in zaukazano mi je, da vam še povem, da imate eno uro časa, da se odločite, ali jih sprejmete ali zavržete!

»In če jih zavržemo?«

»Tedaj ima stotnik Bernal Diaz povelje, da opleni in razruši to mesto, da ga izroči za dvanajst ur Tlaskalancem in drugim zvestim indijanskim zaveznikom,

da zberejo vse prebivalce, kolikor jih ostane živih ter jih odpeljejo v mesto Mehiko, kjer bodo prodani kot sužnji.«

»Dobro,« sem mu odgovoril; »tekom ene ure prejmeš odgovor.«

Pustivši vrata zastražena, sem odhitel v palačo in spotoma razposlal sele, da bi sklicali vse žive svetovalce na posvetovanje. Pri vratih palače sem srečal ženo Otomi, ki me je prisrčno pozdravila; ko je slišala o našem porazu, je skoraj mislila, da me nikdar več ne vidi.

»Pojdi z menoj v posvetovalno dvorano,« sem ji rekel; »tam bi rad govoril s teboj.«

Odšla sva v dvorano, v kateri so se svetovalci že zbirali. Čim se je zbrala večina njih, vseh skupaj je bilo samo osem, sem jim brez vsake opazke ponovil de Garcijeve besede. Nato se je oglasila Otomi; ker je bila prva po dostojanstvu, je tudi imela pravico do prve besede. Dvakrat sem jo bil že slišal govoriti k njenemu ljudstvu Otomi glede obrambe zoper Špance. Prvikrat, kakor se bralci gotovo še spominjajo, ko sva prišla kot odposlanca od Kuitlahue, naslednika njenega očeta Montezume, prosit te otroke gora pomoči zoper Korteza in njegove Tjule. Drugič se je bilo zgodilo, ko sva se pred kakimi štirinajstimi leti po padcu tenoktitlanskega mesta vrnila v Mesto smrek kot begunca in ko so naju prebivalci, razkačeni vsled smrti malone dvajset tisoč svojih vojniki, hoteli v znamenje miru izročiti Špancev v roke.

Pri obeh teh priložnostih je Otomi zmagala s svojo zgovornostjo, z veličino svojega imena in dostojanstvenim veličastjem svoje osebe. Sedaj je bil položaj vse drugačen, in v tej sili nama ne bi vse to nič pomagalo tudi ako se ne bi sramovala poslužiti se teh sredstev. Njeno veliko ime je bilo sedaj zgolj senca, ena mnogih izginevajočih senc velikega cesarstva, čigar slava je za vedno zatonila. To pot se ni obračala v strastnem govoru do ponosa in šeg izgubljenega ljudstva, sedaj ni bila več mlada in prvotni sijaj njene ženskosti je bil minul. Vzlic temu sem mislil, ko je stala s sinom in menoj ob svoji strani, da

bi nagovorila zbrane svetovalce, ki so od strahu upadlega lica in brez moči zoper kruto usodo molče ždeli pred njo, da Otomi ni bila nikdar lepša in da njene besede niso nikdar bile bolj zgovorne, kakor so bile preproste.

»Prijetelji,« je rekla, »znana vam je nesreča, ki nas je zadela. Moj mož vam je sporočil poslanico Tjulov. Naš položaj je obupen. V najboljšem slučaju imamo samo tisoč mož za obrambo našega mesta, doma naših očetov, in samo mi med vsemi anahuaškimi ljudstvi se še vedno upamo z orožjem v roki ustavljati belim ljudem. Pred leti sem vam rekla: Volite med smrtjo s častjo in življenjem v sramoti! Danes vam zopet rečem: Volite! Za mene in za moje ni izbire; smrt je naš delež, ali se odločite za eno ali za drugo. Ampak glede vas je drugače. Ali hočete umreti v boju z orožjem v roki ali hočete vi in vaši otroci služiti ostala leta svojega življenja kot sužnji?«

Svetovalci so se nekoliko časa posvetovali, nato pa je njihov govornik odgovoril:

»Otomi, in ti Tjule! Dolgo vrsto let smo se ravnali po vajinih nasvetih in ti so nam prinesli le malo sreče. Ne pripisujemo krivde vama, zakaj anahuaški bogovi so nas zapustili kakor smo mi zapustili nje, in samo bogovi stoje med ljudmi in njihovo zlo usodo. Katerakoli nesreča je zadela nas, vidva sta jo delila z nami, in tako je tudi sedaj na koncu. V tej poslednji uri otomijskega ljudstva bomo držali svojo besedo. Mi smo volili; svobodni smo živeli z vama in še vedno svobodni hočemo z vama umreti. Kakor vidva smo tudi mi takih misli, da je boljše za nas in za naše, da poginemo kot svobodni ljudje kakor da bi živeli svoje dni pod jarmom Tjulov.«

»Dobro je,« je rekla Otomi; »sedaj nam ne preostaja nič drugega kakor da si poiščemo smrt, ki bo tako slavna, da jo bodo opevali še v poznih časih. Soprogram, slišal si odgovor našega zbora. Naj ga čujejo tudi Španci.«

Tako sem se vrnil z belo zastavo v roki nazaj na mestno obzidje in takoj nato je iz španskega tabora odšel poslanec, da bi govoril z menoj — ne več de

Garcia, ampak drug. Z malo besedami sem mu povedal, da hočejo oni, kolikor jih je še ostalo od otomijskega ljudstva, umreti pod razvalinami svojega mesta kakor so pred njimi umrli otroci Tenoktitlana; ampak dokler bodo imeli eno sulico, da bi jo zagnali, in eno roko, ki bi jo vrgla, toliko časa se ne bodo podali milosti Špancev.

Odposlanec se je vrnil v svoj tabor in tekom ene ure se je pričel napad. Španci so privlekli svoja dva topa, ju postavili v daljavi dobrih sto korakov od vrat in nas začeli obstreljevati z železnimi krogli, kakor se jim je poljubilo; v taki oddalji jim naša kopja in puščice niso mogle ničesar storiti. Vseeno nismo rok držali križem. Spoznali smo, da morajo lesena vrata kmalu pasti, in smo pričeli podirati hiše ob njih in zapirati cesto s kamenjem in drugimi reči. Zadaj za takim kupom sem dal izkopati globok jarek, preko katerega niso mogli ne konjiki ne topova, dokler ga ne bi zopet zasuli. Ob vsej glavni ulici, ki je držala na veliki trg s piramido, sem postavil druge barikade, zavarovane spredaj in zadaj z jarki, izkopanimi v cesti; in za slučaj, da bi nas Španci poskusili prijeti od strani in prodreti skozi ozke, vijugaste stranske ulice na levi in desni, sem tudi zabarikadiral vse štiri dohode na veliki trg.

Do noči so Španci obstreljevali razbite ostanke vrat in okopov za njimi; pri tem niso naredili posebne škode, samo krogle iz topa in pušk so ubile nekoliko ljudi. Vendar tisti dan niso poskusili naskočiti mesta. Naposled se je znočilo, in njihovo streljanje je utihnilo, ampak z nočjo naše delo ni bilo končano. Večina moških je morala zastražiti vrata in šibke dele ozidja; zbog tega je bila zgradba barikad ponajveč prepuščena ženskam, ki so delale pod vodstvom mene in mojih voditeljev. Tudi Otomi se je udeležila dela; njenemu zgledu so sledile vse gospe, sploh vse mestne ženske; bilo jih je veliko, kajti med Otomijci je bilo mnogo več žensk kot moških; saj jih je še tisti dan mnogo ovdovelo.

Čuden je bil pogled nanje pri žaru neštetiha balke, narejenih iz smolnate smreke, ki je dala mestu

ime. Vso noč so se v dolgih vrstah premikale sem-patja, opotekajoč se pod pezo z zemljo napolnjene košare ali težkega kamna, kopale z lesenimi lopatami trdo zemljo ali se mučile s podiranjem hiš. Iz ust jim ni prišla najmanjša tožba; mrko, obupno so delale; noben vzdihljaj, nobena solza ni privrela iz njih, niti od onih, ki so tisto jutro izgubile svoje može in sinove, ki so bili vrženi z visokega skalovja, ki obdaja sotesko. Zavedale so se, da bo vsak odpor zaman, ampak med njimi ni bilo čuti glasu, da bi se Špancev udali. One izmed njih, ki so sploh kaj govorile o tem, so rekle z Otomi, da je bolje umreti svoboden kot živeti v suženjstvu; večina njih pa sploh ni zinila besedice; stare in mlade, matere, žene, vdove in de-vice, vse so delale molče in otroci so delali zraven njih.

Ko sem jih gledal, mi je prišlo na misel, da je vse te molčече potrpežljive ženske moral navdajati nekak skupen, obupen namen, katerega so se vse zavedale, o katerem pa nobena ni hotela govoriti.

»Ali boste tudi za svoje gospodarje Tjule tako naporno delale?« je zaklical neki možak v bridki šali, ko je stopala dolga vrsta žensk mimo njega, omagujoč pod težkimi kamni.

»Bedak!« je odgovorila njihova voditeljica, mlada, ljubka ženska visokega rodu; »mar mrtvi tudi delajo?«

»Ne,« je odvrnil šaljivec, »ampak tako zalih kot si ti, Tjuli ne bodo pobili in dolga bo tvoja vrsta let v suženjstvu. Ej, kako se pa boste rešile?«

»Bedak!« je zopet odgovorila ženska; »mar ugasne ogenj samo vsled pomanjkanja kuriva? Mar mora vsak človek živeti toliko časa, da ga starost pobere? Tako-le se bomo rešile!« Tako rekoč je vrgla bakljo, katero je držala v roki, na tla, jo potisnila s svojimi čevlji v zemljo in odšla s tovorom svojo pot. Tedaj sem bil prepričan, da so imele neki določen namen, vendar se mi niti sanjalo ni, kako obupen je bil; in Otomi mi ni hotela razodeti skrivnosti te ženske.

»Otomi,« sem ji rekel tisto noč, ko sva se slučajno srečala, »slabo novico imam zate.«

»V resnici mora biti slaba, ako jo v taki uri tako imenuješ,« je odgovorila.

»De Garcia je med našimi sovražniki.«

»Mi je znano, mož.«

»Kako to, da ti je znano?«

»V tvojih očeh sem to zaznala,« je odgovorila.

»Ura njegove zmage je blizu, kakor vse kaže,« sem rekel.

»Ni res, predragi, ne njegove ampak tvoje. Ti boš zmagal nad de Garcio, toda zmaga bo zate draga. Moje srce mi pravi; ne vprašaj me, kako ali zakaj. Glej, kraljica si daje krono na glavo,« in pokazala je na ognjenik Haka, čigar sneg se je rdečil v jutranji zori; »oditi moraš k vratom; Španci bodo kmalu pokonci.«

Komaj je izpregovorila, sem zaslišal glas trobente zunaj mestnega ozidja. S prvim svitanjem dneva sem odhitel k vratom in videl, da so Španci zbirali in pregledovali svoje čete za napad. Vendar niso takoj prešli k napadu, temveč so čakali, da je solnce izšlo. Tedaj so jeli obsipati naše obrambe z besnim ognjem, ki je popolnoma razrušil že itak razbite tramove mestnih vrat in celo sesul greben okopov iz zemlje. Streljanje je nenadoma prenehalo in zopet se je oglasila trobenta. Napadli so nas v gostih vrstah; kakih tisoč Tlaskalancev je tvorilo ospredje, kateremu je sledil oddelek Špancev. Jaz sem jih čakal s kakimi tri sto vojniki za okopi; ni trajalo dolgo, komaj nekoliko minut, in njihove glave so se prikazale izza grebena okopov in boj se je pričel. Trikrat smo jih vrgli s sulicami in puščicami nazaj, pri četrtem navalu pa je sovražni val preplaval našo obrambo in se vsul v suhi jarek za njo.

S tem smo bili primorani umakniti se za naslednje nasipe; na odprtem prostoru se nismo mogli spuštiti ž njimi v boj, posebno ker je sovražnik kmalu naredil prehod za konjike in oba topa in nam sledil. Za okopi se je pričel nov boj; te barikade so bile jako močne; držali smo jih dobri dve uri in prizadejali Špancev obilne izgube. Iznova smo se morali umakniti in iznova smo bili napadeni; tako se je majal boj

ves ljubi božji dan. Z vsako uro se je krčilo naše število, naše roke so postale slabejše, a bojevali smo se obupno naprej. Pri zadnjih dveh barikadah se je borilo na stotine otomijskih žensk ob strani svojih mož in bratov.

Zadnji okop so Španci osvojili baš ko je solnce zahajalo; v senci bližajoče se teme smo zbežali vsi, kolikor nas je ostalo živih, v zavetje, ki smo ga bili pripravili na piramidi. Vendar tisto noč ni bilo več boja.

Pet in trideseto poglavje.

Poslednja žrtev otomijskih žensk.

Tukaj na dvoru piramide smo ob žaru gorečih hiš — prodirajoč so namreč Španci zažgali mesto — pregledali naše vrste; vsega skupaj nam je ostalo kakih štiri sto vojniki in skoraj dva tisoč žensk in mnogo otrok. Ta piramida ni bila docela tako visoka kakor ona, na kateri je stal v Mehiki veliki tempelj; njene strani so bile bolj strme in vsepovsod obrobene z obsekanim kamnom, a odprti prostor na njeni ploščadi je bil skoraj enako velik in je meril več kot sto korakov v četvrt. Ta prostor je bil tlakovan z mramorjem, na sredi je stal tempelj vojnega boga, kjer je še vedno stal njegov kip, dasi ga že mnogo let niso častili, žrtvenik, oltar večnega ognja in skladišča duhovnov. Spredaj pred templjem, nekako med njim in žrtvenikom, se je nahajala velika iz cementa narejena jama v velikosti velike sobe, katero so bili nekoč rabili kot žitno shrambo za čas lakote. To jama sem bil ukazal napolniti z vodo, katero so z velikimi naporji znosili vrh piramide; v templju samem pa sem nakopičil veliko zalogo živeža, tako da se nam ni bilo bati, da bi v kratkem pomrli od glada in žeje.

Sedaj so se pojavile nove težave. Ploščad na piramidi je bila resda velika, vseeno pa je bilo na njej prostora komaj za polovico naših ljudi; ako smo jo hoteli braniti, je moral del množice, ki se je stiskala ob njenem vznožju, iskati pribežališča drugje. Sklical sem voditelje, jim obrazložil z malo besedami ves po-

ložaj, in prepustil njihovi razsodnosti, da odločijo, kaj se naj zgodi. Posvetovali so se med seboj in naposled so mi odgovorili; sklenili so, da naj vsi ranjenci, stari ljudje, večina otrok in ž njimi vsi drugi, ki jih je bila volja iti, tisto noč zapuste piramido in si poiščejo pot iz mesta, če je mogoče, ako pa ne, da naj se izroče milosti Špancev.

Odgovoril sem jim, da so prav storili; smrt je bila itak tukaj ali tam in je bilo precej vseeno, na kateri strani umrjejo. Z ozirom na to so odbrali kakih petnajst sto glav ali še več, in opolnoči so se odprla vrata dvora in odšli so. Oh! Strašno je bilo gledati, kako so se v tisti nočni uri poslavljali. Tukaj se je hči oklepala postarnega očeta okrog vratu, tam zopet so se poslavljali možje in žene, matere so poljubljale svoje male otroke; vsepovsod se je dvigal proti nebu glas bridke žalosti, žalosti njih, ki so se ločili za vedno. Zakril sem si z rokami obraz in se čudil, kakor sem se bil že pogostokrat čudil, kako more Bog, ki je vseusmiljen, pripustiti take prizore, ki trgajo srce pregrešnim ljudem, ko jih gledajo.

Dvignil sem oči in nagovoril ženo Otomi, ki je bila zraven mene, ter jo vprašal, ako ne bi hotela še najinega sina poslati z ostalimi, s katerimi bi šel kot navaden preprost otrok.

»Ne, mož,« je odgovorila, »bolje je zanj, da umrje z nama, kakor da živi kot suženj Špancev.«

Naposled so odšli in vrata so se zaprla za njimi. Kmalu smo slišali daljni klic španskih straž, ki so jih zapazile, in glas nekoliko strelcov, katerim je sledilo kričanje.

»Tlaskalanci jih brez dvoma koljejo,« sem rekel.

Vendar ni bilo tako. Španci so jih res nekoliko ubili, ko pa so njihovi poveljniki spoznali, da imajo pred seboj neoboroženo množico, večinoma starih ljudi, žensk in otrok, je njihov poveljnik Bernal Diaz, usmiljen, dasi sirov človek, dal povelje, da naj odnehajo s streljanjem. Storil je celo še več; izbral je vse telesno zmožne moške in one otroke, ki so bili dovolj krepki za pot, da bi jih prodali v suženjstvo, ostalim iz žalostne družbe pa je dovolil, da so odšli

naprej, kamor so hoteli. Res so odšli dalje, vendar ne vem, kaj se je bilo zgodilo ž njimi.

Tisto noč smo prebili na dvoru velike piramide; preden pa se je zdanilo, sem zaukazal, da naj se podajo ženske in otroci, ki so ostali pri nas — nemara jih je bilo vsega skupaj šest sto, kajti le malo žensk, ki so bile neomožene ali še mlade in zale, dasi že omožene, je bilo pripravljenih zapustiti naše pribežališče — da naj se podajo vrh piramide, ker sem menil, da nas bodo Španci z dnevom napadli. S tristo vojniki, ki so mi še ostali, — dobrih sto se je predalo Špancem na milost in nemilost z begunci — sem ostal spodaj, da bi pod varstvom zidovja počakal španski napad. Pričel se je z dnevom, a opoldne je bilo vzlic naši hrabri obrambi obzidje vzeto z naskokom; pustil sem kakih sto mrtvih in ranjenih za seboj in se pod sovražnim pritiskom umaknil na vijugasto pot, ki je peljala na vrh piramide. Tukaj so iznova navalili na nas; pot pa je bila ozka in strma in tako nam niso mogli do živega vzlic večjemu številu, in konec vsega je bil, da smo jih s takimi izgubami odbili, da je bilo za tisti dan boja konec.

Noč, ki je sledila temu dnevu, smo prebili na vrhu piramide; jaz sem bil tako truden, da sem po večerji trdo zaspal. Drugo jutro se je boj pričel iznova in sicer z boljšim uspehom za Špance. S pomočjo silnega ognja iz težkih pušk in topov so nas potisnili korak za korakom nazaj proti vrhu. Ves dan se je nadaljeval boj po ozki poti, ki se je vila okoli piramide proti njenemu vrhu. Neki sovražni stotniki — bila je njihova sprednja straža — se je proti solnčnemu zahodu naposled posrečilo, da je z glasnim zmagovitim vpitjem prodrla do ploščadi vrh piramide in se obrnila proti templju, ki je stal na sredi ploščadi. Ves ta čas so ženske samo gledale boj; sedaj pa je ena njih planila pokonci in zavpila na vse grlo:

»Zgrabite jih! Samo malo jih je.«

Množica žensk se je s strašnim kričanjem vrgla na utrujene Špance in Tlaskalance in jih s svojim številom užugala. Res da je tudi mnogo njih padlo, naposled pa so zmagale, ujele mnogo žrtev in jih pri-

vezale z vrvmi k bakrenim obročem, ki so bili pritrjeni v kamenitih ploščah tlaka; k tem obročem so prejšnje čase privezovali one, ki so bili obsojeni na žrtvenik, kadar je bilo njih število toliko, da so se duhovni bali, da jim ne bi ubežali. Ves začuden sem s svojimi vojniki gledal ta prizor, nato pa sem zavpil:

»Kaj, možje otomijski, mar naj poreko, da so nas ženske prekosile v srčnosti?« in brez vsega sem v spremstvu kakih sto tovarišev obupno planil na ozko strmo pot.

Pri prvem ovinku smo namerili na glavno moč Špancev in njihovih zaveznikov, ki so počasi prihajali navzgor, ker so si bili že docela svesti zmage; sila našega navala pa je bila toliko, da se jih je mnogo prevrnilo preko roba pota in se zvalilo po strmem pobočju piramide navzdol. Ko so zadaj stoječi opazili usodo svojih tovarišev, so se ustavili in se pričeli umikati. Zdajci je tudi te zadela sila našega navala in začeli so pritiskati na one, ki so stali nižje od njih; končno pa se jih je polastila panika in dolga vrsta vojakov, ki se je vila okoli in okoli piramide, od nje-nega vznožja vse do vrha, je naposled iskala rešitve v begu. Marsikateri se ni rešil; naval zgoraj se nahajajočih je z vedno rastočo silo pritiskal na spodaj se nahajajoče prijatelje in jih mnogo pogнал v smrt; na pobočju piramide ni bilo nič, česar bi se človek mogel oprijeti, in kakor hitro je padel, se je ustavil šele, ko je njegovo telo priletelo na dvor. Tako so Španci tekom kratkih petnajst minut izgubili vse, kar so bili tisti dan pridobili; na ploščadi piramide ni ostal niti eden; obšel jih je v resnici tolik strah, da so se umaknili, noseč mrtve in ranjence seboj, v zavetje noči do svojega taborišča zunaj ozidja piramidinega dvora.

Utrujenji toda zmagoviti smo se obrnili proti vrhu piramide; ko pa sem zavil okoli vogala druge vijuge, ki je ležala skoraj sto čevljev nad dvoriščem, mi je šinila neka misel v glavo; ustavil sem se in naložil svojim vojakom novo delo. Izdrli smo velike kose kamenja, ki so tvorili rob pota in jih zvalili po strmem pobočju piramide nizdol; odstranili smo vrsto za vrsto kamenja, plast za plastjo zemlje, tako da naposled ni

bilo tam, kjer je še malo poprej bila pot, nič drugega kot zijoče brezno, široko kakih trideset čevljev.

»Sedaj,« sem rekel, ko sem pogledoval pri svetlobi vzhajajočega meseca naše delo, »si mora Španec, ki hoče dospeti do našega gnezda, poiskati krila, da bo ž njimi poletel do nas.«

»Da, Tjule,« je odgovoril nekdo zraven mene, »povej mi pa, kakšna krila bomo mi imeli?«

»Krila smrti,« sem mu rekel trdo in odšel svojo pot.

Bila je skoraj polnoč, ko sem dospel do templja; delo s potjo nam je vzelo več ur časa in živež so nam poslali od zgoraj. Ko sem prišel bliže, sem ves začuden slišal glasove svečanega petja; še bolj pa sem bil zavzet, ko sem videl, da so bila vrata Huicelkotlovega templja odprta in da je sveti ogenj, ki že toliko let ni bil gorel, iznova močno plamtel na oltarju. Obstal sem in poslušal. Ali so me ušesa varala ali sem v resnici slišal strašno petje žrtvovanja? Ne, iznova se je po nočni tišini razlegal divji zbor:

Tebi žrtvujemo!
Reši nas, Huicelkoti,
Huicelkoti, naš bog!

Planil sem naprej; ko sem zavil izza vogala templja, sem uzrl pred seboj prizor, kakor sem jih dosti videl v preteklosti; kakor v nekdanjih časih sem videl pred seboj pabe ali duhovne, oblečene v črna oblačila, z dolgimi lasmi, ki so se jim valili po ramah, in s strašnim nožem iz stekla za pasom. Na desni strani žrtvenika so bili oni, ki so bili določeni za žrtev bogu, in tamkaj so peljali proti žrtveniku prvo žrtev, tlaskalanškega ujetnika, katerega so držali možaki oblečeni v duhovsko obleko. Blizu njega je stal eden mojih poveljnikov, ki je bil svoje čase, kakor sem se spominjal, duhoven Tezkatlipoke, preden je bilo malikovalstvo prepovedano v Mestu smrek; bil je oblečen v škrltasto oblačilo žrtvujočega duhovna, okrog njega pa je bil širok krog žensk, ki je iz njihovih ust vrelo ono strašno petje.

Sedaj sem razumel vse. V njihovem poslednjem obupu, ko jih je kruta usoda naredila skoraj besne vsled izgube očetov, mož, sinov, in v pričo bližnje gotove smrti, je v njih divjaških srcih vzplamtel ogenj stare vere. Tamkaj je bil tempelj, tamkaj je stal žrtvenik in orodje za žrtvovanje, in tamkaj v njihovih rokah so bile žrtve, ujete v boju. Nasititi so hotele poslednje maščevanje, žrtvovati so hotele bogovom svojih očetov kakor so bili pred njimi žrtvovali njihovi očetje, in žrtve so vzele iz vrst svojih zmagovitih sovražnikov. Da, umreti so morale, ampak hotele so priti v palače solnca posvečene s krvjo prokletih Tjulov.

Dejal sem, da so ženske prepevale strašno žrtvalno pesem in se divje ozirale po žrtvah; vendar še nisem povedal vse grozote, ki sem jo videl; tam pred njihovim krogom je namreč stala Montezumova hči, moja žena Otomi, oblečena v bela oblačila, z ovratnico iz velikih smaragdov na prsih, ki mi jo je bil Guatemok podaril, s perjem kraljevske zelene barve v laseh, in dajala z majhno palčico takt za smrtno pesem. Nikdar je nisem videl tako lepe, tako strašne. Ampak to ni bila prejšnja Otomi; kje je bil njen nežni nasmeh, kje njene mile oči? Pred menoj je stala maščevalna boginja v obliki ženske. Mahoma sem se zavedel, kaj se godi, dasi še nisem videl vsega. Otomi, ki se je od nekdanj nagibala h krščanski veri, dasi se ni bila popolnoma izpreobrnila, Otomi, ki dolga leta ni govorila o teh strašnih obredih razen s srdom in gnjevom, Otomi, ki je vsako njeno dejanje bila ljubezen, vsaka beseda prijaznost in dobrot, je bila v svojem srcu še vedno malikovalka in divjakinja. Vsa ta leta je bila skrivala to plat svojega srca pred menoj; morebiti se še sama ni zavedala, kakšno srce ima v resnici; samo dvakrat sem bil priča, ko je v njej vzklopela tista divja kri. Prvikrat se je zgodilo takrat, ko ji je bila Marina prinesla tisto oblačilo, da bi mogla vanj preoblečena pobegniti iz Kortezevega tabora; drugikrat pa tedaj, ko je baš tisti dan imela s Tlaskalancem znano vlogo in ga z lastno roko pobila na tla, ko se je sklanjal nad menoj.

Vse to in še več drugega mi je v tistem kratkem trenutku padlo v glavo, ko je Otomi dajala takt za smrtno pesem in so pabe vlekli Tlaskalanca na žrtvenik.

V naslednjem hipu sem bil pri njej.

»Kaj pa se godi tukaj?« sem jo vprašal resnobno.

Otomi me je pogledala hladno, začudeno in s praznimi očmi, kakor da bi me ne poznala.

»Pojdi proč, beli človek,« je odgovorila; »ni dovoljeno, da bi se tujci vmešavali v naše obrede.«

Ves osupel sem obstal in nisem vedel, kaj bi storil; sveti ogenj je gorel na oltarju in smrtna pesem se je dvigala pred podobo Huicelkotla proti nebu, hudobnega duha Huicelkotla, ki se je po večletnem spanju zopet zbudil.

Venomer se je glasilo svečano petje in Otomi je dajala s svojo malo ebenovinasto paličico takt, in venomer se je vzdigovalo zmagoslavno vpitje proti tihim zvezdam.

Prebudil sem se iz sanj — res se mi je vse skupaj zdelo kot hude sanje — izdril meč in planil proti duhovnu pri oltarju, da bi ga posekal. Moški so mirno obstali, ampak ženske so me prehitale. Preden sem mogel vzdigniti meč, preden sem sploh mogel izpregovoriti besedico, so planile nadme kakor jaguar iz svojega gozda, in kakor jaguar so mi renčale na ušesa:

»Proč, Tjule,« so rekle, »sicer položimo še tebe na oltar.« In sikajoč se me potisnile proč.

Umaknil sem se in nekoliko časa razmišljal v senci templja. Pogled mi je padel na dolgo vrsto žrtev, ki so čakale, da pride nanje vrsta na žrtveniku. Bilo jih je ena in trideset, med njimi pet Špancev, Opazil sem, da so bili Španci privezani zadnji v vrsti. Vse je kazalo, da so jih hotele ženske prihraniti za konec te strašne slovesnosti; doznal sem celo, da jih nameravajo žrtvovati ob solnčnem vzhodu. Začel sem premišljevati, kako bi jih rešil. Moja moč in oblast je šla rakom žvižgat. Žensk ni bilo mogoče odvrniti od njihovega maščevalnega dela; pobesnele so vsled trpljenja. Od njihovega namena si jih mogel tako malo odvrniti kakor si mogel pumi, oropanemu mladičev,

iztrgati plen. Z moškimi je bilo drugače. Nekaj se jih je resda udeležilo žrtvovanja, večina pa je stala ob strani in z groznim veseljem opazovala prizor, katerega se niso udeleževali. Blizu mene je stal neki velikaš otomijskega plemena, nekoliko starejši od mene. Bil mi je vedno prijatelj in je za menoj pove-ljeval vojnike svojega rodu. Stopil sem k njemu in mu rekel:

»Prijatelj, zavoljo časti tvojega ljudstva mi po-magaj narediti temu konec.«

»Ne morem, Tjule,« je odgovoril; »pazi se, da se ne mešaš v te reči, zakaj pomagal ti ne bo nikdo. Sedaj imajo ženske oblast v roki in vidiš, kako jo upo-rabljaajo. Umrle bodo v kratkem, preden pa umrjejo, hočejo ravnati kakor so ravnali njihovi očetje; njihova stiska je velika in dasi so bile stare šege potisnjene v stran, vseeno niso pozabljene.«

»Ali ne morem vsaj teh Tjulov rešiti?« sem mu odgovoril.

»Čemu hočeš rešiti Tjule? Mar bodo oni čez malo dni nas rešili, ko bomo v njihovi oblasti?«

»Mogoče ne,« sem rekel, »ako pa že moramo umreti, umrimo čisti, brez sramote.«

»Kaj želiš, da bi storil, Tjule?«

»Tole: prosim, pridobi še kake tri, štiri možake, ki niso znoreli, in ž njimi mi pomagaj odvezati Tjule; ostalih nam ni mogoče rešiti. Ko se to zgodi, jih potem s pomočjo vrvi lahko spustimo odtod, kjer je pot pre-trgana, nizdol in potem se lahko rešijo k svojim ljudem.«

»Bom poskusil,« je odgovoril in skomizgnil z ra-meni,« ne vsled naklonjenja do teh prokletih Tjulov, ki bi jih iz srca rad videl zleknjene na žrtveniku, ampak zavoljo tega, ker ti želiš in zavoljo prijateljstva med nama.«

Nato je odšel; kmalu zatem sem videl, kako se je več možakov postavilo kakor slučajno na onem kraju, kjer je bil privezan poslednji indijanskih voj-nikov in prvi Španec, in to tako, da jih niso mogle videti pobesnele ženske, ki so bile zamaknjene v svoj strašni posel.

Splazil sem se do Špancev. Čepeli so na tleh, privezani za roke in noge k bakrenim obročem v tlaku. Molče so sedeli na svojem mestu in čakali grozno usodo; obraz jim je bil od groze bled kot zid in oči so jim stopile iz očesnih jamic.

»Tiho!« sem zašepetal v španskem jeziku prvemu na uho; bil je star vojak, katerega sem bil že srečal v vojnah s Korteozom. »Ali hočeš biti rešen?«

Urno me je pogledal in rekel s hripavim glasom:

»Kdo pa si ti, ki govoriš o naši rešitvi? Kdo nas more rešiti iz rok teh ženskih hudičev?«

»Tjule sem, človek bele krvi in kristjan, in, žal, da moram priznati, poveljnik tega divjaškega ljudstva. S pomočjo peščice mož, ki so mi zvesti, vam nameram porezati spono, in pozneje boste že videli, kaj in kako. Vedi pa, Španec, da veliko tvegam s tem; ako nas zalotijo, je kaj mogoče, da bom moral sam trpeti vse ono, česar vas upam rešiti.«

»Bodi zagotovljen, Tjule,« je odgovoril Španec, »da ne pozabimo tvojega dobrega dela, ako pridemo srečno odtod. Reši nam življenje sedaj; mogoče pride čas, ko ti povrnemo, kar nam danes storiš. Ampak četudi nas oprostiš teh spon, kako moremo priti v mesečini preko tega odprtega prostora in uteči tem furijam izpred oči?«

»Zanesti se moramo pač na srečo,« sem odgovoril; sreča nam je bila čudno mila; Španci so namreč opazili iz tabora spodaj, kaj se je godilo na ploščadi piramide. Zavpili so od groze in nas neutegoma pričeli obstreljevati s puškami in obema topovoma; z ozirom na svoj položaj in obliko piramide nas toča krogel ni zadela in nam ni prizadejala nobenih izgub. Močan oddelek se je tudi vsul preko dvora v nadi, da bi naskočili tempelj, ker še niso vedeli, da smo mi pot prekopal.

Dasi žrtvovanje ni prenehalo, je nastal silen hrušč in trušč; topova sta grmela, Španci so vpili od jeze in groze kakor besni, krogle so žvižgale, ogenj hiš je prasketal, katere so bili zažgali, da bi boljše videli, s piramide pa se je razlegala smrtna pesem žrtvovanja. Nastala je zmeda, ki mi je bolj olajšala

izvršitev namena kot sem mislil. Tačas je bil pri meni moj prijatelj, poveljnik Otomijcev, in ž njim več mož, na katere se je lahko zanesel. Sklonil sem se in z nekoliko hitrimi zamahi z nožem prerezal vrvi, s katerimi so bili Španci privezani. Nato smo se zbrali v gručo, bilo nas je dvanajst ali še več in v sredo te gruče smo vzeli Špance. Ko se je to zgodilo, sem izdrl meč in zavpil:

»Tjuli naskakujejo tempelj!« To je bilo res, kajti njihova dolga vrsta je že pritiskala po vijugasti poti navzgor. »Tjuli naskakujejo tempelj! Grem, da jih ustavim.« In odhiteli smo preko odprtega prostora.

Nikdo nas ni videl in nikdo nas ni oviral, tudi ako nas je kdo videl, kajti vsa zbrana družba je bila zamaknjena v novo žrtvovanje. Da, hrup je bil tolik, kakor sem pozneje doznal, da se ženske sploh zmenile niso za nas. Minulj sta dve minuti in dospeli smo do vijugaste poti; sedaj sem se oddahnil, kajti tukaj nas ženske niso mogle več videti. Drveli smo naprej, kolikor so Špance njihove odrevenele noge pač nesti mogle, dokler nismo dospeli do one točke, kjer je bila pot prekopana. Napadajoči Španci so bili med tem že dospeli do druge strani jame; dasi jih namreč nismo mogli videti, smo slišali, kako so vpili od jeze in obupa, ko so se morali ustaviti in so spoznali, da ne morejo priti tovarišem na pomoč.

»Izgubljeni smo,« je rekel Španec, s katerim sem bil govoril; »tukaj je pota konec; ako bi poskusili zlezti po strmini piramide, nas čaka gotova smrt.«

»Ni res,« sem odgovoril; »kakih petdeset čevljev nižje spodaj poteka pot naprej; s pomočjo te vrvi vas spustimo drugega za drugim navzdol. Potem ste rešeni.«

Nato smo se lotili dela. Privezali smo vrv prvemu vojaku pod pazduho in ga spustili počasi in polagoma nizdol, dokler ni došel do spodaj ležeče poti, kjer so ga tovariši sprejeli kakor da bi se bil vrnil z drugega sveta. Najnazadnje smo spustili Španca, s katerim sem bil govoril.

»Bodi zdrav,« mi je rekel, »in blagoslov božji naj te spremlja zavoljo tega usmiljenega dejanja, dasi si

odpadnik. Ali nočeš z nami? Zastavim svoje življenje in čast, da se ti nič žalega ne bo zgodilo. Praviš, da si še vedno kristjan. Mar je tam gori prostor za kristjane?« in pokazal je proti ploščadi.

»Res, da ni,« sem mu odgovoril, »vseeno ne morem s teboj; tam imam ženo in sina in se moram vrniti, da umrjem ž njima, če bo treba. Ako si mi v resnici hvaležen, skušaj v zahvalo rešiti življenje njiju dveh, kajti za moje mi ni nič.«

»Hočem,« je rekel, nato pa smo ga spustili nizdol k prijateljem, do katerih je srečno dospel.

Nato smo se vrnili k templju, kjer smo javili, da so se Španci umaknili, ker niso mogli preko jame v poti. Pred templjem se je moritev nadaljevala. Samo še dva Indijanca sta bila živa; žrtvujoči duhovnjaki so bili že utrujeni.

»Kje pa so Tjuli?« je zavpil neki glas. »Hitro! Slecite jih za oltar.«

Toda Tjuli so bili izginili; najsi so jih še tako iskali, nikjer jih niso mogli najti.

»Njihov Bog jih je vzel pod svoje krilo,« sem rekel, govoreč iz sence in z zamolklim glasom. »Hui-celkoti ne more prevladati Boga Tjulov.«

Nato sem se izmuznil na drugo stran, da nikdo ni vedel, da sem jaz govoril te besede; toda zbrana množica je povzela moje besede in jih ponavljala na ves glas, da se je razlegalo daleč naokoli.

»Bog kristjanov jih je skrnil pod svoje krilo. Radujmo se z onimi, katere je zavrnel,« so vpile ženske in vlekle zadnjega ujetnika na žrtvenik.

Mislil sem, da je bilo vsega konec, vendar ni bilo tako. Omenil sem že, da sem razbral neki skriven namen iz mrkih oči indijanskih žensk, ko so delale barikade; kmalu mi je bila dana prilika videti, kaj so nameravale. Blaznost je še vedno razvnela srca teh žensk; žrtvovanje je bilo končano, ampak pravo praznovanje je imelo še priti. Umaknile so se na drugo stran piramide, kjer so nekaj časa ostale in se pripravljale, ne meneč se za krogle, ki so zdajpazdaj zadele katero izmed njih. Na onem kraju so bile namerč popolnoma izpostavljene španskemu ognju. Ž

njimi so šli tja tudi žrtvovalni duhovni, drugi moški pa so ostali na svojem mestu v mrkih gručah in gledali, kaj se je godilo; nobeden izmed njih ni vzdignil ne glasu ne roke, da bi zabranil njihovo peklensko namero.

Ena ženska ni šla ž njimi, in ta ženska je bila moja žena Otomi.

Ostala je pri žrtveniku; bila je pomilovanja vredna videti; njena razburjenost ali pravzaprav njena blaznost se je bila unesla in sedaj je bila zopet kakoršna je bila po navadi. Tam pri žrtveniku je stala, strmela s široko odprtimi, preplašenimi očmi sedaj na znamenja tistega brezbožnega obreda, sedaj na svoje roke — kakor da bi mislila, da so rdeče od krvi; in stresla se je ob tej misli. Približal sem se ji in se je dotaknil za ramo. Urno se je okrenila in zahropila.

»Mož! Mož!«

»Jaz sem,« sem ji odgovoril, »ampak ne reci mi več mož.«

»Oj! Kaj sem storila?« je ječala in se nezavestna zgrudila meni v roke.

Na tem mestu hočem nekaj dostaviti, kar mi tačas še ni bilo znano, kar mi je bil šele dolga leta pozneje povedal župnik naše fare, jako učen človek, dasi je imel svoje predsodke. Da bi bil to takrat vedel, bi bil tudi v tisti uri bolj prijazno govoril s svojo ženo Otomi in bi boljše sodil o njeni hudobnosti. Kakor vse kaže, tako mi je rekel moj prijatelj župnik, so izza najdavnějšíh časov one ženske, ki so pripogibale svoje koleno pred poganskimi bogovi, zlodeji, — in taki so bili tudi anahuaški bogovi — kaj lahko vsak čas postale obsedene od njih, tudi potem ko so že opustile njihovo čaščenje, in so lahko šle tako daleč, da so izvršile največje zločine. Med drugimi primeri mi je povedal, da pripoveduje neki grški pesnik, Teokritos po imenu, v eni svojih idil, kako je neka ženska z imenom Agava, ko se je udeležila neke skrivne verske orgije na čast nekega hudobnega duha z imenom Dionizos, zagledala svojega sina Penteosa, ki je opazoval obhajanje skrivnosti;

tedaj jo je obsedel hudobni duh, planila je nad sina in ga umorila s pomočjo drugih žensk. Zavaljo tega jo je pesnik, ki je bil sam častilec Dionizosa, proslavljal, ne grajal, ker je storila to dejanje na zapoved boga, »in tako dejanje se ne sme grajati«.

To sem napisal iz gotovega vzroka, dasi nimam jaz nič opraviti s tem. Kakor je namreč Dionizos obsedel Agavo in jo prisilil do nenaravnega umora, tako je tudi, kakor vse kaže, Huicelkotl obsedel mojo ženo Otomi; tako mi je pozneje tudi sama rekla. Prepričan sem namreč, ako so imeli hudiči, katere so Grki častili, tako moč, da je bila še večja moč dana anahuaškimi bogovom, ki so bili med vsemi hudobnimi duhovi prvi. Ako je temu tako, kakor verujem, potem ni bila Otomi, ki sem jo videl pri žrtvovanju, ampak hudobni duh Huicelkotl, katerega je nekda častila in molila, in ki je zavaljo tega imel moč, da je namesto njenega lastnega duha prešel za nekaj časa v njeno telo.

Šest in trideseto poglavje.

Predaja.

Vzel sem svojo ženo v naročje in jo nesel v eno izmed skladišč poleg templja. Tamkaj je bilo mnogo otrok, da so bili na varnem, med njimi moj sin.

»Kaj je materi, oče?« je vprašal fant. »Zakaj me je zaprla k tem otrokom, ko je zunaj boj?«

»Mati je padla v omedlevico,« sem odgovoril; »brez dvoma te je dala sem noter, da bi bil na varnem. Sedaj pa skrbi zanjo, dokler se ne vrnem.«

»Bom,« je odgovoril deček; »gotovo pa bi bilo boljše, da bi se boril s teboj zoper Špance, saj sem že velik, namesto da bi ostal tukaj in stregel bolnim ženskam.«

»Stori, kakor sem ti velel,« sem rekel, »in ti zapovem, da ne zapustiš tega kraja, dokler ne pridem zopet pote.«

Odšel sem iz skladišča in zaprl vrata za seboj. Malo trenutkov pozneje sem si želel, da bi bil ostal, kjer sem bil. Na ploščadi je moje oči pozdravil prizor,

ki je bil vse strašnejši od vseh prejšnjih. Tam so namreč bile ženske, razdeljene v štiri oddelke, nekatere z otroki v naročju, in stopale proti nam. Prihajale so pojoč in skakajoč, in mnoge so bile gole do pasu. Ampak to še ni bilo vse; pred njimi so tekali pabi in one ženske, ki so bile visokega rodu. Ti voditelji, moški in ženski, so tekali, skakali, prepevali, klicali imena svojih zlodejskih bogov in proslavljali hudobnost svojih prednikov, za njimi pa so se vsipale tuleče množice žensk.

Drvele so po ploščadi sempatja; sedaj so se poklonile podobi Huicelkotla, sedaj zopet so se vrgle na tla pred njegovo odurno sestro, boginjo smrti, ki je sedela poleg njega okrašena z ovratnico polno človeških lobanj in rok; sedaj so se priklanjale okoli žrtvenika, sedaj zopet iztegovale gole roke v plamen svetega ognja. Celu uro ali še dalje se je vršilo to pošastno rajanje, čigar pomena nisem razumel, dasi prav dobro poznam indijanske šege in običaje. Nankrat so se pomaknile, kakor da bi jih navdajal en sam duh, na sredo odprtega prostora, se razpostavile v dvojnem krogu, sredi katerega so bili pabe, in zapele neko pesem tako divje in tako vreščéče, da mi je kri zastajala v žilah.

Še sedaj me ponoči včasih straši to petje in pogled na ženske, ki so prepevale; vendar nočem pisati o tem. Tisti, ki bere te vrstice, naj si misli vse, kar je najbolj okrutnega v človeškem srcu, vsako grozoto najhujših sanj, in naj temu pridoda kako groze polno zgodbo o tumoru, duhovih in nečloveškem maščevanju; vse to naj obleče v besede, potem bo morebiti imel neko nepopolno sliko duha te poslednje starodavne pesmi, ki so jo prepevale otomijske ženske, in njunega ihtenja, zmagoslavnih krikov in smrtnega toženja.

Med petjem so se korakoma pomikale nazaj, vpirajoč oči v podobe svojih bogov, za njimi pa voditelji vsakega oddelka. Sedaj, ko so se odmikale od templja, so njihove vrste tvorile samo odsek kroga; s počasnim, svečanim korakom so se pomikale nazaj in od templja. Tvorile so samo eno vrsto; ženske iz

drugega kroga so namreč stopile v vrzeli prvega, ko se je vedno bolj razširjal. Vedno dalje so se pomikale od sredine, dokler niso obstale ob strmem robu ploščadi. Tedaj so se razprostrli v njihovih vrstah še duhovni in ženske voditeljice. Za trenutek je vladala popolna tišina. Naenkrat se je zaslišalo dano znamenje, in vse so se nagnile vznak. V tem položaju, ko so jim lasje vihrali v vetru in jim je žar gorečih hiš razsvetljeval prsi in pobesnele oči, so zavpile:

»Reši nas, Huicelkotl! Sprejmi nas, naš gospod, naš dom!«

Trikrat so tako zavpile, vsakokrat bolj glasno in hreščeče kot prej, nato pa so iznenada izginile v globini. Otomijskih žensk ni bilo več!

Z usmrtitvijo samih sebe so dovršile poslednje obhajanje obredov žrtvovanja v Mestu smrek. Hudičevi bogovi so bili mrtvi in ž njimi njihove častilke.

Zamolklo mrmranje se je slišalo iz ust moških, ki so bili priča tega prizora, nato pa je eden zaklical in njegov glas je čudno odmeval v nenadni tišini:

»Naj mehko počivajo naše žene, otomijske ženske, v palačah solnca, kajti one nas uče, kako se umrje.«

»Že res,« sem odgovoril, »ampak ne na tak način. Naj ženske umore same sebe; za moška srca ima sovražnik meč.«

Obrnil sem se, da bi odšel, in pred menoj je stala Otomi.

»Kaj se je zgodilo?« je rekla. »Kje so moje sestre? Oj, gotovo sem imela hude sanje. Sanjala sem, da so bogovi mojih očetov zopet postali močni in da so zopet pili človeško kri.«

»Tvoje hude sanje imajo hujši pomen, Otomi,« sem ji odgovoril. »Peklenski bogovi so v resnici še močni v tej prokleti deželi in oni so vzeli tvoje sestre v svoje varstvo.«

»Je li res tako?« je rekla mehko; »ampak v mojih sanjah se mi je dozdevalo, da je bila to njihova poslednja moč, preden se pogreznejo v brezkončno smrt. Poglej no tja!« in pokazala je proti sneženemu vrhu ognjenika Haka.

Pogledal sem tja; ali sem resnično videl, kar bom povedal, ali je bila zgolj domišljija, porojena iz grozot tiste nad vse strašne noči, v resnici ne morem povedati. Meni se je vsaj dozdevalo, da sem videl; pozneje sem našel med Španci več vojakov, ki so pri-segli, da so tudi oni videli isti prizor.

Nad visokim vrhom ognjenika Haka se je vzdigoval kakor vedno steber ognjenega dima, in ko sem zrl tja, sta se dim in ogenj ločila. Iz ognja se je naredil goreč križ, ki je počival z vznožjem na vrhu gore, se svetil kakor blisk in se razprostiral daleč po nebu. Ob vznožju križa so se valili oblaki dima, ki so polagoma navzeli ogromne strašne oblike in postave, v resnici prav take, kakor so bile narejene iz kamna v templju za menoj, samo stokrat povečane.

»Poglej,« je ponovila Otomi, »križ tvojega Boga se sveti nad oblikami mojih, izgubljenih bogov, ki sem jih nocoj častila, dasi ne iz svoje proste volje.« Nato se je obrnila in odšla.

Ves prestrašen sem nekoliko časa stal tam in strme gledal prikazen na snegu ognjenika; iznenada pa so nanjo posijali žarki vzhajajočega solnca in prikazen je izginila.

Še tri dni smo se držali zoper Špance, niso nam mogli do živega in njihove krogle so šle brez vsake škode preko naših glav. Vse te dni nisem govoril z Otomi; drug drugemu sva se umikala. Cele ure je presedela v skladišču pred templjem, živa slika zapuščenosti. Dvakrat sem jo ogovoril, ker me je nemo trpljenje v njenih očeh ganilo, da se mi je smilila, ona pa je obrnila glavo od mene in mi ni dala odgovora.

Španceem je kmalu prišlo na ušesa, da smo imeli na piramidji toliko živeža in vode, da bi lahko vztrajali še dober mesec, in ker so spoznali, da ni upanja, da bi z orožjem zavzeli piramido, so nam poslali posebnega poslanca.

Podal sem se do predrtine v poti in govoril s poslancem, ki je stal spodaj na poti. Izprva je zahteval, da se moramo brez pogoja predati. Na to sem mu odgovoril, da rajši umrjemo, kjer smo, kakor

da bi to storili. Nato je dejal, ako jim izročimo vse one, ki so se bili kakorkoli udeležili žrtvovanja človeških žrtev, da ostali lahko svobodno odidemo. Odvrnil sem mu, da so žrtvovanje izvršile ženske in samo malo moških, vsi ti pa so si že sami vzeli življenje. Vprašal me je, ako je Otomi tudi mrtva. Rekel sem mu da ni, in da se ne podam drugače kakor če prisežejo, da se ne bo niti njej niti njenemu sinu nič žalega zgodilo, in če nam z menoj vred dovolijo, da gremo, kamor hočemo. To je odrekel in odšel, vseeno sem naposled zmagal. Nenadoma je priletela sulica in na njej je bil privezan popisan kos pergamenta. Na tem pergamentu, ki ga je podpisal stotnik Bernal Diaz, je bilo povedano, da daje z ozirom na vlogo, ki sem jo imel jaz in nekaj otomijskih vojniki s tem, da smo rešili španske ujetnike smrti na žrtveniku, pomiloščenje meni, moji ženi in sinu in vsem na piramidi in dovoljenje, da odidemo svobodno, kamor hočemo, vendar pa zapadejo naše dežele in vse premoženje podkralju.

S temi pogoji sem bil zadovoljen; sploh niti upal nisem, da nam bodo dali svobodo in življenje. In vendar bi mi bila zavoljo mene smrt prav dobrodošla, kajti Otomi je bila postavila med naju steno, preko katere nisem mogel; in jaz sem bil zvezan z njo, z žensko, ki si je hote ali nehote omadeževala roke z žrtvovanjem. Ostal mi je res še sin in z njim sem moral biti zadovoljen; vsaj njemu ni bila znana sramota njegove matere. Oj, sem si mislil, ko sem zopet stopal na piramido, oj, da bi mogel pobegniti daleč iz te proklete dežele in ga vzeti s seboj na domačo zemljo, da, in ženo Otomi tudi; tam bi lahko pozabila, da je nekoč bila divjakinja. Na žalost je bilo to skoraj nemogoče.

Dospevši do templja sem sporočil ugodno vest tovarišem, ki so jo molče sprejeli. Možaki belega plemena bi se radovali spricho take rešitve, kajti kedar je smrt blizu, se nam zdi vsaka druga izguba kakor nič. Ampak s temi indijanskimi ljudmi ni tako; kadar jim je sreča mila, se ne oklepajo življenja. Ti otomijski možaki so bili izgubili svojo deželo, svoje

ime, svoje premoženje, svoje brate in svoj dom; zbog tega jim ni bila nič posebnega svoboda, v kateri so se lahko podali, kamor so hoteli. Zavoljo tega so sprejeli dar, ki sem ga bil dobil od sovražnikov, kakor bi bili sprejeli pogibelj, ako bi se stvari drugače zasukale, namreč z mrkim molkom.

Šel sem k Otomi in tudi njej sporočil veselo vest.

»Upala sem, da bom umrla, kjer sem,« je odgovorila. »Pa bodi; smrt se vedno najde vsepovsod.«

Samo moj sin se je radoval, ker je vedel, da nas je Bog rešil smrti od lakote ali meča.

»Oče,« je rekel, »Španci so nam dali življenje, vzamejo pa nam deželo in nas izženejo iz nje. Kam pa pojdemo potem?«

»Ne vem, sin moj,« sem mu odgovoril.

»Oče,« je rekel fant iznova, »zapustimo to anahuaško deželo, kjer ni nič drugega kot Španci in žalost. Poiščimo si ladjo in odpeljimo se čez morje na Angleško, kjer je naša domovina.«

Deček je izgovoril prav mojo misel in srce mi je poskočilo od veselja, ko sem slišal te njegove besede, dasi nisem imel namere uresničiti jih. Za trenutek sem pomišljal in pogledal ženo.

»Misel je dobra, Tjule,« je rekla in odgovorila na moje neizrečeno vprašanje; »za tebe in za najinega sina ni nič boljšega; za svojo osebo pa hočem odgovoriti s pregovorom mojega ljudstva: Tista zemlja, ki nas rodi, leži najlažje na naših kosteh.«

Nato se je obrnila in se pripravljala, da bi odšla iz skladišča, kjer smo bivali za časa obleganja, in nobene besede nismo več izpregovorili o tej stvari.

Preden je solnce zašlo, je stopala bedna množica mož z nekoliko ženskami in otroci preko dvora, ki je obdajal piramido in do katerega smo prišli čez lesen most, ki smo ga naredili preko jame v poti.

Pri vratih so nas čakali Španci, da bi nas sprejeli. Nekateri so nas preklinjali, drugi zasmehovali, oni pa, ki so bili boljšega srca, so molčali; naša beda se jim je smilila in oni so nas spoštovali zavoljo poguma, ki smo ga bili pokazali v zadnjem boju. Navzoči so bili tudi njihovi indijanski zavezniki, ti pa so se režali

kot lačni pume, renčali in cvilili iz poželjenja po našem življenju, tako da so jih morali njihovi gospodarji biti, da so utihnili. Poslednje dejanje padca anahuaške države je bilo kakor prvo; pes je jedel psa pustivši ničvredni plen levu, ki je gledal.

Pri vratih so nas izbrali; navadne preproste možake so z otroki vred odpeljali pod varstvom posebne straže iz razdejanega mesta in izpustili v gore; uglednejše pa so vzeli v španski tabor, da bi jih izpraševali, preden bi jih izpustili. Mene so z ženo in sinom peljali na naš stari dom, da izvem tamkaj, kaj je bil Bernal Diaz sklenil.

Pot do tja ni bila dolga, vendar sem spotoma nekaj doživel. Ko sem se ozrl kvišku, je stal pred menoj de Garcia s prekrižanimi rokami in ločen od ostalih. Nekoliko dni se skoraj nisem spomnil nanj, tako mi je bila glava zaposlena z drugimi zadevami; ko sem pa videl njegov hudobni obraz, sem se zavedal, da me bo spremljala žalost in nevarnost, dokler bo ta človek živel.

Gledal nas je, ko smo stopali mimo njega, si pozorno ogledal vsakega, nato pa je zaklical meni, ki sem bil zadnji:

»Da si mi zdrav, Thomas Wingfield. Preživel si torej tudi to nevarnost in si dobil celo pomiloščenje zase, za svojo žensko in otročeta. Da bi bil stari, ki je tukaj naš poveljnik, mene poslušal, bi bili vsi sežgani na grmadi, kolikor vas je; ampak sedaj je pač tako. Da si mi zdrav za nekoliko časa, prijatelj. Odhajam v Mehiko, da sporočam o teh zadevah podkralju; ta bo nemara tudi še katero rekel v tej zadevi!

Nisem mu dal odgovora, vprašal pa sem našega spremljevalca, prav onega Španca, katerega sem bil rešil smrti na žrtveniku, kaj je ta señor mislil s temi besedami reči.

»Ej, tole, Tjule, da sta se naš tovariš Sarceda in naš poveljnik sprla. Prvi ni hotel pristati na prav nobene ugodne pogoje za vas; z lažnivimi obljubami vas je nameraval izvabiti iz vaše utrdbe in vse pomoriti kot nevernike, do katerih nobena prisega ni veljavna. Kapitan se je protivil temu; rekel je, da

se mora dana beseda držati tudi napram poganu; mi pa, ki si nas rešil, smo vpili Sarcedi, da ga bodi sram. Padle so besede in na koncu je senor Sarceda, ki je tretji naš poveljnik, izjavil, da noče biti pri sklepanju tega miru, ampak da se poda s svojimi služabniki v Mehiko, da javi tam vso reč podkralju. Stotnik Diaz mu je rekel, da naj gre v pekel, če hoče, in sporoči hudiču, in pristavil, da je že dolgo prepričan, da je Sarceda pomotoma od tam pobegnil; in ločila sta se v jezi; sicer pa se izza tiste noče triste nista nič kaj rada gledala drug drugega. Konec vsega tega je, da namerava Sarceda tekom ene ure odjezdit v Mehiko, da bi naredil tam zdraho, kakor bi pač mogel. Mislim, da si lahko vesel, da se ga iznebiš.«

»Oče,« me je nagovoril sin, »kdo pa je tisti Španec, ki nas tako krvoločno gleda?«

»To je tisti človek, o katerem sem ti pravil, de Garcia, ki je dva roda prokletstvo naše rodovine; tisti, ki je izdal tvojega starega očeta španskim oblastem in umoril tvojo staro mater, ki je mene mučil in čigar zlodejstev še ni konec. Varuj se ga, sin, sedaj in vedno, na vso moč te prosim.«

Dospeli smo do palače, ki je bila malodane edino poslopje v Mestu smrek, ki je ostalo nedotaknjeno. Tukaj so nam dali na koncu dolgega poslopja čedno sobo, in kmalu nato je prišlo povelje, da naj se oglasim z ženo pri španskem poveljniku Diazu.

Odšla sva, dasi je Otomi želela ostati doma, in pustila sina samega v sobi, kamor so mu prinesli jedi. Spominjam se, da sem ga pred odhodom poljubil, dasi sam ne vem, kaj me je nagnilo go tega; morebiti sem mislil, da bi utegnil spati ob povratku. Poveljnik Diaz je stanoval na drugem koncu palače, kakih dvesto korakov proč. Kmalu sva stala pred njim. Bil je sirove zunanosti, čokat, že bolj prileten možak, vedrih oči in grdega, poštenega obraza, ki je bil podoben obrazu kmeta, ki je garal vse svoje življenje pri vsakem vremenu, samo da je bilo polje, katerega je Diaz obdeloval, bojno polje in njegovo žetev je tvorilo človeško življenje. Ko sva vstopila, se je pravkar šalil z nekaterimi prostaki na način, ki ni posebno

prijal najinim ušesom; čim pa je naju zagledal, je utihnil in nama šel naproti. Pozdravil sem ga po indijanski šegi s tem, da sem se z roko dotaknil zemlje; mar sem bil kaj drugega kot indijanski ujetnik?«

»Tvoj meč,« je rekel na kratko, ko me je nekoliko trenutkov premočrival s svojimi bistrimi očmi.

Odpasal sem si meč in mu ga izročil rekoč v španskem jeziku:

»Vzemi ga, poveljnik, zakaj zmagal si; povrh tega se samo zopet vrača svojemu lastniku.« Bil je namreč baš isti meč, ki sem ga bil v metežu v noče triste vzel Bernalu Diazu.

Pogledal ga je, grdo zaklel in rekel:

»Sem si mislil, da ne more biti drug človek. Tako se toraj čez mnogo let zopet snideva. No, nekoč si ti meni podaril življenje, in mene veseli, da sem živel toliko časa, da ti morem vrniti ta dolg. Da bi ne bil gotov, da si ti v mestu, ne bi bil dobil tako lahkih pogojev, prijatelj. Kako ti je že ime? Ne, že vem, kako ti pravijo Indijanci.«

»Ime mi je Wingfield.«

»Torej prijatelj Wingfield. Povem ti, da bi bil jaz sedel pod tistole hudičevo streho,« in pomignil je proti piramidi, »dokler te ne bi izstradal. Ne, prijatelj Wingfield, vzemi meč nazaj. Pred leti sem si preskrbel drugega. Sukal si ga hrabro; še nikoli nisem videl, da bi se Indijanci boljše bojevali. To je torej Otomi, hči cesarja Montezume in tvoja žena, še vedno zala in kraljevska, kakor vidim. Moj Bog! Mnogo let je že tega, a vendar se mi dozdeva, kakor da bi bilo šele včeraj, ko sem videl umreti njenega očeta, ki je imel krščansko srce, dasi ni bil kristjan; zlo smo ravnali ž njim. Bog naj odpusti nam vsem! Veš, gospa, nikdo ne more reči, da imaš tudi ti krščansko srce, ako je resnična neka povest, ki sem jo bil slišal o tem, kar se je bilo tam zgoraj godilo pred kakimi tremi nočmi. Ampak o tem nočemo več govoriti; divja kri je pač divja kri; prizanešeno ti je zavoljo tvojega moža, ki je rešil moje tovariše smrti na žrtveniku.«

Otomi je poslušala vse te njegove besede, stala nepremično kot kip in mu ni odgovorila besedice. Izza tiste strašne noči neizrekljive sramote je bila sploh malo govorila.

»Sedaj pa, prijatelj Wingfield,« je nadaljeval poveljnik Diaz, »kakšne namene imaš? Prost si in greš lahko kamor te je volja. Kam torej hočeš iti?

»Ne vem,« sem odgovoril. »Pred leti, ko mi je azteški cesar podaril življenje in to kneginjo, mojo ženo, v zakon, sem prisegel, da bom zvest njemu in njegovi stvari, in da se bom bojeval zanje vse dotle, da Popokatepetel ne bo nehal bruhati dima, da ne bo nobenega vladarja v Tenoktitlanu in da anahuaško ljudstvo ne bo več ljudstvo.«

»Potem si prost svoje prisege, prijatelj. Vse to se je namreč prigodilo; iz Popokatepetla se že dve leti ne kadi. Ako te je volja ravnati se po mojem nasvetu, postani zopet kristjan in stopi v špansko službo. Ampak pustimo to, pojdemo k večerji; pozneje bomo govorili o teh rečeh.«

Tako sem sedel z Bernalom Diazom in nekaterimi drugimi Španci k mizi in večerjali smo pri luči bakelj. Otomi nas je hotela zapustiti; dasi ji je poveljnik velel naj ostane, se ni dotaknila jedi in se je kmalu izmuzala iz sobane.

Sedem in trideseto poglavje.

Maščevanje.

Med večerjo se je Bernal Diaz spominjal najinega prvega srečanja na cesti v Tenoktitlanu in kako bi ga bil takrat skoraj usmrtil meneč, da je Sarceda, in me je vprašal, kaj imam s Sarcedo.

V kolikor mogoče malo besedah sem mu podal zgodovino mojega življenja, o nesreči, ki jo je bil de Garcia ali Sarceda prinesel nad mene in moje ljudi, in kako sem baš zavoljo njega prišel v te kraje. Ves zavzet me je poslušal.

»Sveta Mati božja!« je naposled vzkliknil. »Vedno sem ga imel za velikega lopova, ampak da je tak

človek, si nisem mislil, ako ne lažeš, prijatelj Wingfield. Na mojo besedo, da bi bil pred eno uro slišal vse to, bi Sarceda ne bil odšel iz tega tabora, dokler ne bi dal odgovora na to ali se v dvoboju s teboj očistil. Bojim se pa, da je prepozno, ker je nameraval z mesečnim vzhodom oditi v Mehiko, da bi tam ščuval zoper mene, ker sem ti dal tako ugodne pogoje za predajo — seveda nimam nobenega strahu, ker ni posebno na dobrem glasu tam.«

»V resnici ne lažem,« sem mu odgovoril. »Mnogo tega, kar sem povedal, lahko dokažem in ti povem, da bi rad dal polovico življenja, kolikor mi je še danega, če bi mu mogel v odprtem boju stati nasproti. Vselej mi je ušel in najin račun je dolg.«

Ko sem govoril te besede, mi je bilo, kakor da bi mi kak mrzel, strašen zrak vel okoli rok in čela, in neka slutnja o bližnji nesreči mi je navdala dušo ter me tako prevzela, da nekoliko časa niti govoriti nisem mogel.

»Pojdimo pogledat, ali je že odšel,« je naenkrat rekel Diaz, poklical stražo in hotel zapustiti sobo. V tistem trenutku sem se slučajno ozrl proti vratom in zagledal tam neko žensko. Roka ji je slonela ob podboju, glava, s katere so valovili dolgi lasje, je bila vržena nazaj, in na obrazu se ji je videl izraz tolike tuge, da je bil tako izpremenjen, da izprva nisem spoznal v njem obraza svoje žene Otomi. Čim pa sem jo spoznal, sem vedel vse; samo ena reč je mogla povzročiti grozo in strah, ki ji je žarel v globokih očeh.

»Kaj se je prigodilo najinemu sinu?« sem jo vprašal.

»Mrtev, mrtev!« je odgovorila šepetaje, da me je presunilo do mozga.

Jaz nisem rekel besedice, kajti srce mi je razodevalo, kaj se je bilo zgodilo; Diaz pa je vprašal: »Mrtev je — kaj mu je povzročilo smrt?«

»De Garcia! Videla sem ga odhajati,« je odvrnila Otomi; nato je vrgla roke kvišku in se brez vsakega glasu zgrudila vznak na tla.

V tistem trenutku, mislim, mi je počilo srce — zavedam se vsaj, da me izza tistega trenutka nobena

reč ni mogla več ganiti, dasi me spomin na to močno ganeva dan za dnevom, uro za uro, dokler ne umrjem in ne odidem k svojemu sinu.

»Slišiš, Bernal Diaz,« sem zaklical s hripavim glasom, »ali sem ti lagal glede tistega tvojega tovariša?«

Nato sem planil preko nezavestne žene in zapustil sobo; Bernal Diaz in ostali so šli za menoj.

Zunaj sem krenil na levo proti taboru. Nisem še prišel sto korakov daleč, ko sem zagledal v mesečini majhno četo konjikov, ki so jezdili proti nam. Bil je de Garcia in njegovi služabniki, ki so krenili proti gorskemu prelazu na poti proti Mehiki. Ni bilo še prepozno.

»Stoj!« je zavpil Bernal Diaz.

»Kdo mi zapoveduje ustaviti se?« je dejal de Garcijev glas.

»Jaz, tvoj poveljnik,« je zagrmel Diaz. »Stoj, hudič, morilec, sicer te na mestu pobijem.«

Videl sem, kako se je de Garcia zdrznil in prebledel.

»Čudno je to vedenje, senor,« je rekel. »Dovolj sem si vprašati — —«

V tem trenutku je de Garcia zagledal mene; iztrgal sem se bil Diazu, ki me je močno držal za roko, in se mu bližal. Izgovoril nisem nobene besedice, toda v mojem obrazu je bilo nekaj, kar mu je pričalo, da vem vse, in kar ga je opozarjalo na nevarnost, v kateri je bil. Ozrl se je mimo mene, toda pot so zapirali vojaki. Vedno bolj sem se mu bližal, vendar me ni počakal. Segel je že po meču, nato pa je iznenada obrnil konja in zdirjal po cesti proti ognjeniku Haka.

De Garcia je bežal, jaz pa sem tekkel za njim na vso moč kakor pes. Izprva se mi je oddaljil, kmalu pa je cesta postala slaba, da ni mogel več dirjati. Sedaj sva bila popolnoma zunaj mesta, ali bolje rečeno, zunaj razvalin, in brzela po ozki stezi, po kateri so Indijanci ob vročem vremenu donášali sneg z gore. Ta steza je morebiti dolga kakih pet milj, preden dospje do snežne črte, preko katere se noben Indijanec ni upal postaviti noge, kajti od nje naprej je

bila zemlja sveta. Spela sva po tej stezi in jaz sem bil zadovoljen; dobro sem vedel, da človek, ki hodi po njej, ne more nikamor drugam, kajti na eni strani je bila reka, na drugi pa strme skale. De Garcia je hitel miljo za miljo naprej, se oziral sedaj na levo, sedaj na desno, sedaj zopet naprej proti veliki sneženi kupoli, venčani z ognjem, ki je kipela nad njim v nebo. Nazaj se ni ozrl nikdar; vedel je, kaj je tam — smrt v obliki človeka!

Vztrajno sem hitel za njim, čuvajoč svoje moči. Bil sem prepričan, da ga naposled moram dohiteti, vseeno kdaj.

Naposled je dospel do snežne črte, kjer je bilo steze konec; tedaj se je prvikrat ozrl. Tamkaj sem bil že kakih dvesto korakov za njim. Jaz, njegova smrt, sem bil za njim, pred njim pa se je lesketal sneg. Za hip se je obotavljal in v veliki tišini sem slišal močno hropenje njegovega konja. Nato se je obrnil, pogledal po gorskem pobočju in na vso moč vzpodbodel konja. Sneg je bil trd, kajti tu gori je vladal hud mraz, in nekoliko časa je konj stopal po njem hitreje kakor po stezi, dasi je bilo tako strmo. Vseskozi je držala samo ena steza, druge ni bilo; stopala sva namreč po vrhu grebena, podobnega nekoliko gubi v oblačilu gore, in na obeh straneh so bile snežene strmine, kamor ni mogel stopiti ne konj ne človek. Dobri dve uri ali še dalje sva sledila temu grebenu; in ko sva tako hodila po tišini svetega ognjenika in samoti njegovega večnega snega, se mi je dozdevalo, kakor da je moj duh prevzel duha moje žrtve in da sem z njegovimi očmi videl vse, kar se je godilo v njegovem srcu. Za človeka, kateremu je bil on prizadejal toliko gorja in krivice, so bile te sanje prijetne, tudi ako ne bi bile resnične, kajti v njegovem srcu sem videl tolik strah, tak črn obup, take spomine, ki so ga strašili, in tako grozo pred bližajočo se smrtjo in kar je onstran življenja, da nobeno maščevanje ni moglo prekositi njegovih muk. Vse to je bila gola resnica, zavedal sem se, da se je v resnici vse to zgodilo v njegovi črni duši; trpel je vse to in še več; če namreč ni imel nobene vesti,

je pa imel strah in domišljijo, ki je strah poživljala in pomnoževala.

Sneg je postal še bolj strm in konj je bil skoraj popolnoma izčrpan, kajti v tako veliki višini je komaj dihal. Zaman mu je de Garcia zagrebal ostroge v bok, vrla žival ni mogla več naprej. Nenadoma se je zgrudila. Sedaj me gotovo počaka, sem si mislil. Vendar nisem niti jaz do dobra doumel sile njegove groze; de Garcia se je oprostil konja, se ozrl proti meni in bežal peš naprej; spotoma je metal dele svojega oklepa od sebe, da bi lažje hodil.

Sčasoma sva dospela preko snega in prispela do roba ledene kape, katero tvori sneg, ki se topi vsled ognja v gori ali mogoče vsled vročine solnca v vročem letnem času, in ko zmrzne v zimskih mesecih in v nočnem mrazu. V resnici je na ognjeniku Haka taka kapa, ki meri v širini eno miljo, in leži med snegom in črnim robom ognjenikovega žrela. Po tem ledu je plezal de Garcia; naloga ni ravno lahka niti za človeka neizruvanega duha; človek mora stopati od razpoke, do razpoke, od igle do igle trdega ledu, ki se vzdigujejo po gladki površini kakor ščetine na prašičevem hrbtu; in gorje mu, ako se taka igla zlomi, ali ako se spodrsne; ako pade in zleti navzdol, mu tisočere meču podobne špice, preko katerih mora zleteti pri padcu, v kratkem strgajo meso s telesa. Nekaterikrat sem se v resnici zbal, da se ne bi de Garciji kaj takega pripetilo, ker si nisem želel, da bi na tak način prišel ob maščevanje. Ko sem dvakrat videl, da je v nevarnosti, sem ga poklical in mu povedal, kam naj stopi, — bil sem namreč komaj dvajset korakov za njim — in čudno, ubogal me je, ne da bi bil vprašal zakaj, pozabljač vse v groznem strahu pred takojšnjo smrtjo. Jaz sam zase nisem imel prav nobenega strahu; zavedal sem se, da ne bom padel, dasi je bil kraj tak, da bi se ob vsakem drugem času pomišljeval plezati po njem.

Ves ta čas sva se bila venomer pomikala po svetli mesečini proti ognjenemu vrhu Hake; iznenada pa se je na vrhu gore zasvital dan in plamen je izginil v osrčju stebra dima. Čudovit je bil pogled na rdeči žar

ledene kape in na naju dva, ki sva lezla kakor dve muhi po njej, dočim je bilo oprsje gore in svet spodaj zagrnjen v nočno senco.

»Sedaj se bolj vidi, da lahko plezava, tovariš!« sem zaklical za de Garcio; čudno se je razlegal moj glas med ledenim klečevjem, kjer še nikoli ni bil odmeval človeški glas.

Ko sem govoril te besede, je gora bobnela in gromela pod nama, se tresla kot drevo v vetru, kakor da bi se srdila, ker sva oskrunila njeno sveto samoto. Za bobnenjem se je vsul na naju dež sivega pepela, ki je za nekoliko časa zakril de Garcio pred mojimi očmi. Slišal sem ga, kako je od strahu zavpil, in sem se bal, da ne bi bil padel; čim pa se je pepel razkadil, sem ga videl stati na robu lave, ki obdaja žrelo.

Sedaj, sem si mislil, se gotovo ustavi; da bi se bil opogumil, bi me izlahka ubil z mečem, katerega je še vedno nosil s seboj, ko sem lezel z leda na vročo lavo. Po vsej priliki mu je prišla misel v glavo, kajti obrnil se je in bulil vame kakor hudič; nato pa je odšel zopet naprej misleč, da najde nekje pribežališče. Kakih tristo korakov od roba ledu, se je iz žrela vzdigoval v zrak dim in para, in vsled tega je bila lava tako vroča, da je bilo mestoma težavno stopati po njej. Po teh tleh, ki so se tresla, ko sem lezel čez, je de Garcia stopal nekam počasi; bil je utrujen in jaz sem prišel zopet do sape ter mu izlahka sledil.

Naenkrat sem opazil, da je bil došel do roba žrela, kajti sklanjal se je naprej in se oziral na drugo stran; mislil sem že, da je nameraval skočiti v žrelo in se tako končati. Ako pa mu je bila morebiti prišla taka misel v glavo, jo je mahoma pozabil, ko je videl, kakšno je tisto gnezdo; obrnil se je, se podal z mečem v roki nazaj proti meni in sestala sva se kakih deset korakov daleč od roba žrela. Pravim, sestala sva se; ampak v resnici se nisva, kajti obstal je iznova v taki oddalji, da ga nisem mogel doseči z mečem. Sedel sem na kos lave in ga pogledal; bilo mi je, kakor da si ne morem dovolj napasti svojih oči na njegovem obrazu. In kakšen je bil ta obraz. Takega nima niti morilec, ki je na

tem, da prejme plačilo za svoje dejanje! Rad bi, da bi ga mogel naslikati, da bi ga pokazal, kajti nobena beseda ne more opisati strahu in groze v tistih rdečih, vpadlih očeh, režečih zobeh in drgetajočih ustnicah. Mislim, da bo tudi sovražnik človeštva, kadar pograbi poslednjo dušo, prav tak videti, ko izgine na vekov veke v pekel.

»Naposled sva skupaj, de Garcia!« sem rekel.

»Zakaj me ne ubiješ in ne narediš konca?« je vprašal hripavo.

»Po čemu taka naglica, dragi? Dvajset let sem te iskal; mar naj se potem tako kmalu ločiva? Govoriva še malo. Preden se ločiva in nikdar več ne vidiva, boš mogoče tako prijazen ter mi odgovoril na eno vprašanje; zelo sem namreč radoveden. Zakaj si prizadejal vse to gorje in zlo meni in mojim? Gotovo moraš imeti kak vzrok za svojo dozdevno prazno, bedasto zlobnost.«

Govoril sem mirno, mrzlo, brez vsake strasti, brez vsakega občutka. Zakaj v tisti čudni uri nisem bil več Thomas Wingfield, nisem bil več človek, bil sem neka sila, orodje; brez žalosti sem mogel misliti na svojega mrtvega sina, meni se ni videl mrtev, ker sem bil nekako deležen one narave, ki jo je navzel s smrtjo. Misliti sem celo mogel o de Garcii brez sovraštva, kakor da ne bi bil nič drugega, kot orodje v neki drugi roki. Povrh vsega sem bil prepričan, da ga sedaj imam z dušo in telesom, in da mora odgovoriti in po resnici, in to tako gotovo, kakor je moral umreti, čim bi se mi zljubilo ubiti ga. Skušal je stisniti ustnice skupaj, toda odprle so se mu same po sebi in beseda za besedo mu je vrela resnica iz črne duše, kakor da bi bil že stal pred poslednjo sodbo.

»Ljubil sem tvojo mater,« je rekel, govoreč počasi in s težavo; »izza otroških let sem ljubil samo njo na svetu, kakor jo ljubim še v tej uri; ona pa me je sovražila, ker sem bil hudoben, in se me je bala, ker sem bil okruten. Tedaj je spoznala tvojega očeta in ga ljubila, ga rešila iz ječe, kamor sem ga bil pripravil, in pobegnila ž njim na Angleško.

Bil sem ljubosumen in rad bi se maščeval, ako bi se mogel; vendar ni bilo mogoče. Živel sem slabo življenje in ko je bilo minulo malodane dvajset let sem na nekem trgovskem potovanju po naključju prišel na Angleško. Povsem slučajno sem doznal, da sta tvoj oče in tvoja mati živela blizu Yarmoutha; sklenil sem, da obiščem njo, vendar mi ta čas nitj na misli ni bilo, da bi jo umoril. Sreča mi je bila mila, našla sva se v gozdu; videl sem, da je bila še vedno lepa, in zavedal sem se, da jo ljubim še bolj kot poprej. Dal sem ji na izbiro, da naj pobegne z menoj ali umrje; čez malo časa je umrla. Ko je bežala pred mojim mečem po gozdnatem griču, se je iznenada ustavila in rekla:

»Poslušaj, preden udariš, Juan. V smrtni uri vidim privid. Kakor sem jaz bežala pred teboj, tako boš ti bežal pred človekom moje krvi na nekem kraju, kjer bo ogenj in skalovje in sneg; in kakor ti mene tiraš proti nebeškim vratom, tako bo on tebe tiral v peklenško žrelo.«

»Na takem kraju, kakor je ta,« sem rekel.

»Na takem kraju, kakor je ta,« je šepnil in se ozrl okrog sebe.

»Nadaljuj.«

Iznova je skušal molčati; toda zopet je še pod silo moje volje izpregovoril.

»Bilo je prepozno, da bi ji prizanesel, ako sem se hotel rešiti; zavoljo tega sem jo umoril in zbežal. Toda groza je obšla moje srce, groza, ki me ni zapustila vse do te ure; vedno mi je bil pred očmi privid njega krvi tvoje matere, pred katerim bom bežal kakor je ona bežala pred menoj, in ki me bo tiral v peklenško žrelo.«

»To mora biti tamle,« sem rekel in pokazal z mečem proti žrelu ognjenika.

»Tamle je; sem videl.«

»Ampak samo za telo, ne za dušo.«

»Samo za telo, ne za dušo,« je ponavljal za menoj.

»Nadaljuj,« sem velel.

»Pozneje sem prav tisti dan nameril na tebe, Thomas Wingfield. Takrat me je bilo že prevzelo

prerokovanje tvoje matere in ker sem videl pred seboj človeka njene krvi, sem ga skušal ubiti, da ne bi on mene.«

»Kakor stori prav kmalu.«

»Kakor stori prav kmalu,« je ponavljal kakor papiga.

»Znano ti je, kaj se je zgodilo in kako sem ušel. Bežal sem na Špansko in skušal pozabiti. Toda nisem mogel. Neko noč sem videl v Sevilji obraz, ki me je spomnil tvojega obraza. Nisem mislil, da bi bil ti, ampak moj strah je bil tolik, da sem sklenil pobegniti v daljno Indijo. V noči mojega bega si nameril name, ko sem se poslavljaj od neke ženske.«

»Vem vse,« sem dejal.

Zdrznil se je in nadaljeval. »Na morju sva zopet naletela drug na drugega. Vstal si iz morja. Nisem se te upal takoj ubiti, ker sem si mislil, da itak pogineš med sužnji; tako ne bi mogel nihče pričati zoper mene in me delati krivega tvoje smrti. Nisi umrl, niti morje te ni moglo končati. Vendar sem mislil, da si gotovo mrtev. V Kortezevi vojski sem prišel v Anahuak in zopet sva se srečala; tistikrat je malo manjkalo, da me nisi ubil. Pozneje sem se maščeval in te pošteno mučil; nameraval sem te drugi dan umoriti, dasi sem te hotel še poprej mučiti; strah namreč more biti jako okruten; vendar si se mi izmuznil. Minuta so dolga leta, potoval sem semintja, odšel na Špansko in zopet nazaj v Mehiko in še drugam; ampak kamorkoli sem šel, vsepovsod me je spremljal moj strah, duhovi mrtvih in moje sanje; nikoli nisem bil srečen. Stoprav pred kratkim sem se kot prostovoljec pridružil Diazu. Šele ko smo dospeli do Mesta smrek, sem doznal, da si ti poveljnik Otomijcev. Prej so pravili, da si že zdavnaj umrl. Ostalo ti je znano.«

»Zakaj si mi umoril sina, človek?«

»Mar ni bil krvi tvoje matere? Tiste krvi, po kateri sem imel biti pogubljen. Mar ti nisem bil dolžan plačila za ves strah in grozo vseh teh dolgih let? Povrh tega je bedak človek, ki skuša ubiti očeta, pa prizanaša sinu. Sedaj je mrtev in vesel sem, da sem ga ubil, dasi me sedaj preganja z ostalimi.«

»In te bo preganjal na vekov veke. Sedaj pa narediva konec. Meč imaš; rabi ga, če moreš. V boju ti bo lažje umreti!«

»Ne morem,« je zastokal, »poguba je prišla nad mene.«

»Kakor hočeš,« sem rekel in se mu približal z vzdignjenim mečem.

Bežal je pred menoj, stopal s hrbtom naprej in upiral oči vame; tako sem videl umikati se podgano pred kačo, ki jo je hotela požreti. Tako sva dospela do roba žrela in ko sem se ozrl vanj se mi je nudil strašen prizor. V globini kakih trideset čevljev pod nama se je razbeljena lava mrko žarela pod prelivajočo se tančico dima, se valila in brizgala kakor živo bitje. Iz nje so se sikajoč dvigali curki pare, proge strupenih raznobarnih plinov so se zvijale in plazile po njenem površju in vroč, grozovit smrad je zastrupljal segreti zrak. V resnici so bila tukaj vrata, kakršna sem si želel za de Garcio, da bi odšel skozi nje, kamor je spadal.

Gledal sem ta prizor, pokazal tja z mečem in se nasmejal; tudi on se je ozrl tja dol in na ves glas zatulil; vsa možatost ga je bila zapustila, tolika je bila njegova groza. Da, ta ponosni, oholi Španec je cvilil, jokal in prosil milosti. On, ki je bil zagrešil toliko lopovstev in zločinov, da mu jih je bilo težko odpustiti, je prosil milosti, da bi imel čas obžalovati svoje grehe in se skesati. Stal sem tam in ga gledal in njegov obraz je bil tak, da je groza spreletala celo moje oledenelo srce.

»Daj, čas je, da končava,« sem rekel in vnovič vzdignil meč; mahoma sem ga zopet povесil, kajti iznenada so mu možgani odpovedali; de Garcia je pred mojimi očmi znorel.

Ne bom opisoval tega, kar je sledilo. Z blaznostjo se mu je vrnil pogum in začel se je bojevati, ampak ne z menoj.

Mene sploh ni več videl, kakor je vse kazalo; vzlic temu se je bojeval, obupno se je boril, in udarjal z mečem po praznem zraku. Strašno ga je bilo gledati, ko se je boril z nevidnimi sovražniki, slišati njegovo

vpitje in kletvice, ko so ga korak za korakom potiskali nazaj proti robu žrela. Tam je stal nekoliko časa, kakor človek, ki se poslednjikrat postavi v bran pred presilno silo, in besno suval in udarjal z mečem. Dvakrat je skoraj padel, kakor vsled smrtne rane; a zopet se je vzravnal in se boril dalje s praznim zrakom. Izenada je grozno zakričal in iztegnil roke kakor človek, ki mu je sovražnik prodril srce; meč mu je zletel iz rok in de Garcia je padel s hrbtom naprej v žrelo.

Obrnil sem oči proč; videl sem dovolj. Vendar sem pozneje dostikrat ugibal, kdo ali kaj je bilo, kar je de Garcia zadalo smrtonosno rano.

Osem in trideseto poglavje.

Slovo kneginje Otomi.

Tako sem torej izvršil maščevanje, ki sem ga bil prisegel očetu zoper de Garcia ali, boljše povedano, tako sem bil priča, kako se je izvršilo to maščevanje; zakaj umrl je strašne smrti ne pod mojo roko, ampak pod roko lastnih strahov. Vse izza takrat mi je bilo žal za to; ko je namreč ledeni, nenaravni mir zapustil mojo dušo, sem ga zopet sovražil kot vedno in obžaloval, da sem pustil, da je umrl druge smrti in ne pod mojim mečem; in vse prav do te ure je moj duh zoper njega. Brez dvoma bo zavoljo tega marsikdo mislil, da sem hudoben človek, saj nas izza mladega učijo, da odpuščajmo svojim sovražnikom; ampak v tem slučaju prepuščam odpuščenje Bogu; kako morem jaz odpustiti človeku, ki je izdal mojega očeta okrutnim španskim oblastim, ki mi je umoril mater in sina, ki me je dal vkovati v železje na suženjski ladji in ki me je z lastno roko več ur mučil? Skoraj bi rekel, da ga vsako leto bolj sovražim. O vsem tem pišem nekoliko bolj obširno, ker mi je to sovrašтво nakopalo velike nepravilike. Nikoli nisem mogel reči, da odpuščam vsem ljudem živim in mrtvim, in zavoljo tega mi je pred nekaj leti častitljivi, učeni župnik naše

fare odrekel odvezo. Nato sem se podal do škofa in mu predložil svojo zgodbo; bil je v precejšnji zadregi.

Bil je dober človek, ki je razumel moje gorje, in je naredil, da mi je župnik naposled dal odvezo.

Pa dovolj o teh stvareh, ki se tičejo vesti.

Ko je de Garcia izginil v žrelu ognjenika, sem se obrnil proti domu ali bolje, proti razrušenemu mestu, katerega sem videl pod seboj; doma nisem imel. Moral sem sestopiti z ledene kape; spoznal sem, da pot navzdol ni bila tako lahka kakor pot navzgor; sedaj, ko je bilo moje maščevanje izvršeno, sem zopet postal kakor so drugi ljudje, in poleg tega žalosten in utrujen, tako žalosten, da mi ne bi bilo prav nič žal, ako bi bil naredil na ledu napačno stopinjo.

Vendar je nisem naredil in naposled sem dospel do snega, kjer je bila hoja lažja. Moja prisega je bila izpolnjena in moje maščevanje izvršeno; spotoma sem preračunal stroške vsega tega. Izgubil sem bil svojo zaročenko, ljubezen svoje mladosti; dvajset let sem bil živel kot divjaški poglavar med divjaki in doživel v tem času vse mogoče križe in težave, in sem bil poročen z žensko, ki me je sicer ljubila iz vsega srca in ni bila brez plemenitega duha, a je bila v svojem srcu še vedno divjakinja ali vsaj sužnja bogov hudičev, kakor je bila pred kratkim pokazala. Rod, nad katerim sem vladal, je bil premagan, krasno mesto, kjer sem bival, v razvalinah, bil sem brez doma, berač, in velika bi bila sreča, ako bi na koncu vsega ušel smrti ali suženjstvu. Vse to bi prenašal, saj sem bil podobno že prenašal poprej, ampak okrutne smrti mojega zadnjega sina, ki mi je še ostal, edino pravo veselje mojega zapuščenega življenja, nisem mogel prenašati. Ljubezen do teh otrok je bila postala strast mojih let, in kakor sem jih jaz ljubil, tako so bili oni mene ljubili. Izza detinske dobe sem jih vzgajal, tako da so bili v srcu Angleži, ne Azteki; taka je tudi bila njihova vera, njihova govorica; tako mi niso bili samo moji dragi otroci, ampak tudi tovariši sorojaki, edini, ki sem jih bil imel. Sedaj pa so vsi trije umrli vsled nezgode, bolezni, z mečem in jaz sem bil popolnoma zapuščen.

Oj, ljudje mnogo mislimo o žalosti svoje mladosti, in ako nam je ljubica dala slovo, navdajamo ves svet z jadikovanjem in prisegamo, da nima tolažbe za nas. Ampak šele kedar klonimo glavo pred zagrnjeno postavo izgubljenega otroka, takrat prvikrat spoznamo, kako strašna more biti tuga. Čas, pravijo, prinese tolažbo; a to je krivo, za take žalosti čas nima mazila — jaz pravim to, ki sem star — kakršne so, take ostanejo. Nobenega drugega upanja ni kakor vera, nobene tolažbe ni razen v resnici, da ljubezen, katera je utegnila oveneti na zemlji, najhitreje poganja v grobu, da v nebesih sijajno vzcvete; in da nobena ljubezen ne more biti popolna, dokler je Bog ne posveti in jo spopolni s svojim pečatom smrti.

»O moj sin Absalom, moj sin, moj sin Absalom! O da bi Bog dal, da bi bil umrl za tebe, o Absalom, moj sin, moj sin!« sem vzkliknil s kraljem iz starih časov — jaz, čigar tuga je bila večja od njegove; mar nisem v malo letih izgubil treh sinov? Nato sem se spomnil, kakor je bil ta kralj odšel pred dolgimi stoletji, da bi se pridružil svojemu sinu, tako moram neki dan oditi tudi jaz in se pridružiti svojim sinovom; posnel sem iz te misli tolažbo, kolikor jo je v njej, vstal in se plazil nazaj proti razrušenemu Mestu smrek.

Solnce je skoraj zahajalo, ko sem prispel tjakaj, zakaj pot je bila dolga in moči so me zapustile. Pri palači sem srečal poveljnika Diaza in nekoliko njegove družbe, in privzdignili so svoje vojaške čepice, ko sem stopal mimo njih, zakaj imeli so spoštovanje do moje tuge. Samo Diaz se je oglasil, rekoč:

»Ali je morilec mrtev?«

Prikimal sem in odšel dalje. Podal sem se v našo sobo, kjer sem mislil, da najdem svojo ženo Otomi.

Bila je sama, mrzla, lepa, kakor da bi bila izklesana iz mramorja.

»Pokopala sem ga pri kosteh njegovih bratov in njegovih očetov,« je rekla odgovarjajoč na vprašanje, ki so ga izražale moje oči. »Mislila sem, da je najboljše, da ga ne vidiš več, da ti ne počí srce.«

»Dobro si storila,« sem ji odgovoril, »ampak srce mi je že počilo.«

»Ali je morilec mrtev?« me je vprašala na to z istimi besedami kakor Diaz.

»Mrtev je.«

»Kako je umrl?«

Povedal sem ji v malo besedah.

»Sam bi ga moral ubiti; kri najinega sina ni maščevana.«

»Sam bi ga bil moral ubiti, ampak v tisti uri nisem iskal maščevanja; gledal sem, kako je maščevanje prišlo iz nebes, in sem bil zadovoljen. Morebiti je najboljše tako. Iskanje maščevanja je prineslo nad mene vso bedo in tugo; maščevanje je Gospodovo, ne človekovo, kakor sem prepozno doznal.«

»Jaz pa ne mislim tako,« je rekla Otomi in izraz njenega obraza je bil oni izraz, ki sem ga bil videl, ko je udarila Tlaskalanca, ko je oštevala Marino in ko je kot voditeljica žrtvovanja plesala na piramidi. »Da bi jaz bila na tvojem mestu, bi ga bila ubila pomalem. Šele kadar bi jaz bila gotova, potem bi hudiči lahko pričeli, ne poprej. Ampak to je brez pomena; vsega je konec, vsi so mrtvi in ž njimi moje srce. Sedaj pa jej, zakaj utrujen si.«

Segel sem po jedi, potem pa sem se vrgel na posteljo in zaspal.

V tem sem slišal glas moje žene Otomi, ki mi je rekla:

»Zbudi se! Rada bi govorila s teboj,« in v njenem glasu je bilo nekaj, kar me je vzruvalo iz trdnega spanja.

»Govori,« sem ji rekel. »Kje pa si, Otomi?«

»Tukaj zraven tebe. Nimam počitka, zavoljo tega sem sedla. Poslušaj. Srečala sva se pred mnogo, mnogo leti, ko te je Guatemok pripeljal iz Tobaska. Oj, dobro se spominjam, ko sem te prvokrat videla, Tjula, na dvoru mojega očeta Montezume v Čapaltepeku. Ljubila sem te takrat, kakor sem te ljubila vse izza tedaj. Jaz vsaj nisem zašla za tujimi bogovi,« in bridko se je zasmejala.

»Čemu govoriš o teh rečeh, Otomi?« sem jo vprašal.

»Ker me je ravno volja. Ali mi ne moreš odtrgati še eno uro svojega spanja, ko si jih odtrgal toliko? Spominjaš se, kako si me preziral — oh! Mislila sem, da bom umrla od sramote, ko si mi potem, ko sem dosegla, da sem postala tvoja žena, žena boga Tezkatlipoke, povedal o dekletu onstran morja, o tisti Liliji, ki je njen prstan še sedaj na tvojem prstu. Ampak preživela sem vse in te ljubila še bolj zavoljo tvoje poštenosti; ostalo ti je vse znano. Priborila sem si tebe, ker sem bila vrla in pogumna, in sem legla poleg tebe na žrtvenik, kjer si me poljubil in mi rekel, da me ljubiš. Ampak ti me nisi nikdar ljubil, nikdar v resnici, in ves čas si mislil na tisto Lilijo. To sem vedela že takrat, kakor vem sedaj, dasi sem skušala prevariti samo sebe. Tiste čase sem bila lepa, in to je že nekaj za moškega. Bila sem zvesta, in to je še več, in enkrat, dvakrat si mislil, da me ljubiš. Sedaj si želim, da bi bili tisti Tjuli prišli uro pozneje in da bi bila skupaj umrla na žrtveniku; to se pravi, želim to zavoljo sebe, ne zavoljo tebe. Rešila sva se in pričel se je velik boj. Tedaj sem ti povedala, da razumem vse. Poljubil si me bil na žrtveniku, ampak v tistem trenutku si bil takorekoč že kakor mrtev; ko si se vrnil v življenje, je bilo drugače. Toda sreča ti je vzela igro iz rok in poročil si me, in mi prisegel in to prisego si zvesto držal. Poročil si me, ampak nisi vedel, koga si poročil; menil si, da sem bila lepa in mila in zvesta in kakršna sem že bila, nisi pa razumel, da sem bila daleč od tebe, da sem bila še vedno divjakinja, kakor so bili moji očetje. Menil si, da sem se priučila tvojemu načinu življenja, morebiti si celo mislil, da sem častila tvojega Boga, kar sem zavoljo tebe tudi skušala; ampak ves čas sem živela po načinu svojega ljudstva in nisem mogla docela pozabiti svojih bogov; ali vsaj oni niso pustili, da bi jim ušla jaz, njihova služabnica. Leta in leta sem jih odrivala od sebe, ampak naposled so bili maščevani in moje srce me je prevladalo, ali bolje rečeno, oni so me prevladali, zakaj nisem se zavedala, kaj sem delala pred nekoliko nočmi, ko sem

obhajala žrtvovanje Huicelkotlu in si me ti videl pri naših starodavnih obredih.«

»Vsa ta leta si mi bil zvest in jaz sem ti rodila otroke, katere si ljubil; ampak ljubil si jih zavoljo njih, ne zavoljo mene; da, v svojem srcu si celo sovražil indijansko kri, ki je bila v njihovih žilah pomešana s tvojo. Tudi mene si ljubil na gotov način in ta tvoja polovična ljubezen me je malone tirala v blaznost; in taka ljubezen, kakršna je bila, je zamrla, ko si me videl zamaknjeno in sem tam na piramidi obhajala obrede svojih očetov, in spoznal si v meni, kar sem, divjakinjo. Sedaj so mrtvi otroci, ki so naju vezali — drug za drugim so pomrli na en ali drug način, zakaj nad nje je prišlo prokletstvo, ki zasleduje mojo kri — in ž njimi je umrla tudi tvoja ljubezen do mene. Samo jaz sem ostala živa, spomenik minulih dni, in jaz tudi umrjem.«

»Ne, bodi tiho; poslušaj me, zakaj moj čas je kratek. Ko si mi velel, naj te ne imenujem več moža, tedaj sem vedela, da je prišel konec. Ubogam te, odrekam se ti, ti nisi več moj mož in jaz bom kmalu nehala biti tvoja žena; vzlic temu, Tjule, te prosim, poslušaj me. V tvoji tugi se ti dozdeva, da je tvojih dni konec in da ni več sreče za tebe. Ni tako. Ti si še možak v začetku srednje starosti, čvrst si še in čil. Rešil se boš iz te uničene dežele in kadar si otreseš njen prah s svojih nog, bo padlo od tebe prokletstvo, ki je nad njo. Vrnil se boš v svoj domači kraj in tam najdeš njo, ki toliko let čaka tvojega prihoda. Tam ti postane ona divjakinja, ki ti je bila družica, kneginja padle cesarske rodovine, zgolj fantastičen spomin, in vsa ta čudna, dogodkov toli polna leta ti bodo samo kot polnočne sanje. Samo tvoja ljubezen do mrtvih otrok bo vedno živela, nje boš moral vedno ljubiti ponoči in podnevi, in hrepenenje po njih, tisto hrepenenje po mrtvih, od katerega ni nič strašnejšega, ti bo sledilo do groba; in jaz sem vesela, da bo tako, kajti jaz sem jim bila mati in ž njimi boš moral tudi nekoliko misliti name. Samo toliko mi je prepuстила Lilija in samo v tem bom zmagala nad njo, zakaj vedi, Tjule, noben njen otrok ne bo živel, da bi

oropal tvoje srce spomina na one, ki sem ti jih jaz dala.«

»Oj, opazovala sem te dan in noč; videla sem v tvojih očeh hrepenenje po obrazu, ki si ga bil izgubil, in po deželi svoje mladosti. Bodi srečen, oboje boš zopet videl, zakaj boj je končan in Lilija je bila premočna za mene. Moči me zapuščajo, le malo ti imam še povedati. Midva se ločiva, morebiti za vedno, zakaj kaj naju še veže kakor duše najinih mrtvih sinov? Ker ne maraš več zame in da bi bila najina ločitev še bolj popolna, se odpovedujem sedaj v svoji smrtni uri tvojim bogovom in poiščem svoje, dasi mislim, da ljubim tvoje in sovražim bogove svojega ljudstva. Ali je kaka zveza med njimi? Ločiva se, morebiti za vedno, vseeno te pa prosim, misli dobro o meni, zakaj ljubila sem te in te še ljubim; bila sem mati tvojih otrok, s katerimi se kot kristjan zopet snideš. Ljubim te sedaj in za vedno. Vesela sem, da sem živela, ker si me poljubil na žrtveniku in sem ti pozneje rodila sinove. Tvoji so in moji; sedaj se mi dozdeva, da sem samo zavoljo tega čutila nagnjenje do njih, ker so bili tvoji, in oni so ljubili tebe, ne mene. Vzemi jih — vzemi njihovega duha, kakor si vzel vse. Prisegel si, da bo naju samo smrt ločila; držal si svojo prisego po črki in po duhu. Sedaj pa odhajam v palače solnca, da poiščem svoje ljudstvo, in tebi, Tjule, s katerim sem živela mnogo let in videla mnogo žalosti, katerega pa nočem več imenovati moža, ker si mi to prepovedal, rečem, ne norčuj se iz mene pri Liliji. Govori o meni kolikor moreš malo — bodi srečen in — zdravstvuj!«

Govorila je vedno bolj slabotno in jaz sem jo poslušal ves osupel in prestrašen; svetloba jutranje zore je počasi prodrla v sobo. Razsvetlila je belo postavo moje žene Otomi, ki je sedela na stolu tik poleg postelje, in videl sem, da so ji roke visele nizdol in da ji je glava počivala zadržaj na stolu. Planil sem pokonci in ji pogledal v obličje. Bilo je blede, mrzlo, iz njenih ust ni prihajala sapa. Prijel sem jo za roko; tudi ta je bila mrzla. Šepetal sem ji na ušesa, poljubljaj čelo, a ona se ni ganila, mi ni odgovorila. V sobi

je postalo svetlejšje; tedaj sem spoznal vse. Otomi je bila mrtva, usmrtila je bila samo sebe.

Pila je neki strup, čigar skrivnost je znana samo Indijancem, strup, ki učinkuje počasi, brez bolečine in pušča duha neomračenega vse do zadnjega. V tem, ko je v njej ugašalo življenje, je bila govorila tako žalostno in bridko. Sedel sem na posteljo in srepo zrl vanjo. Nisem jokal, zakaj v meni ni bilo solz, in mojega miru ni moglo vzruvati več, kakor sem že rekel, najsi sem občutil še take boli. In ko sem zrl vanjo, me je obšla velika mehkost in žalost in ljubil sem Otomi bolj sedaj, ko je bila mrtva pred menoj, kakor sem jo bil kdaj ljubil, ko je bila živa, in to pomeni veliko. Spominjal sem se je v sijaju njene mladosti, ko je bivala na dvoru svojega očeta, spominjal sem se pogleda, s katerim me je bila pogledala, ko je stopila zraven mene na žrtvenik, in tistega drugega pogleda, ko je zoprvala cesarju Kuitlahui, ko me je hotel usmrtiti. Zdelo se mi je, da še enkrat slišim njen krik grenke žalosti, ko je razkrila truplo mrtvega deteta, najinega prvorojenca, in vidim meč v njeni roki, ko je stala nad Tlaskalancem.

Mnogo reči mi je prišlo v spomin v tisti žalostni jutranji uri, ko sem čul ob truplu svoje žene Otomi. Resnica je bila v njenih besedah, nikdar nisem bil pozabil na svojo prvo ljubezen in pogosto sem želel videti njen obraz. Ni pa bila resnica, ko je rekla, da nisem imel ljubezni do nje. Močno sem jo ljubil in bil zvest v svoji prisegi do nje, da, šele tedaj, ko je bila mrtva, sem se zavedal, kako silno sem jo bil vzljubil. Resnica je, da je bil velik prepad med nama, ki se je z leti razširil, prepad krvi in vere, kajti dobro sem vedel, da se ni mogla popolnoma odreči svoji stari veri; in resnica je, da me je obšla velika groza, ko sem jo videl dajati takt pri žrtvovalni pesmi, in mi je nekoliko časa bila mrzla. A vse te reči bi ji bil sčasoma odpustil, kajti izvirale so iz njene krvi in narave, in kar je še več, poslednje in najgorše ni zagrešila iz svoje lastne volje; ako sem pustil vse to na strani, je še vedno ostalo mnogo, kar sem lahko častil in ljubil v spominu na to nad vse

krasno, kraljevsko žensko, ki mi je bila mnogo let zvesta žena. Tako sem mislil v tisti uri in tako mislim še dandanes. Rekla je, da se ločiva za vedno; vendar jaz upam in verujem, da ni tako. Gotovo najdemo vsi odpuščenje in kraj, kjer morejo oni, ki so nam bili na zemlji bližnji in dragi iznova obnoviti tovarištvo.

Naposled sem vstal in vzdihnil, da bi poiskal pomoči; ko pa sem vstal, sem začutil, da sem imel nekaj okoli vratu. Bila je ovratnica z velikimi smaragdi, katero mi je bil dal Guatemok in ki sem jo jaz dal svoji ženi. Obesila mi jo je tja, ko sem spal, in ž njo koder njenih dolgih las. Oboje pojde z menoj v grob.

Položil sem jo v staro grobnico sredi kosti njenih očetov in trupel njenih otrok, dva dni pozneje pa sem z Bernalom Diazom odjezdil v Mehiko. Ob vhodu v prelaz sem se obrnil in se ozrl še enkrat po razvalinah Mesta smrek, kjer sem bil preživel toliko let in kjer so bili pokopani vsi, ki sem jih ljubil. Dolgo in resnobno sem zrl nazaj, kakor se v zadnji uri ozira človek na svoje minulo življenje; zdajci mi je Diaz položil roko na ramo in rekel:

»Sedaj si sam, tovariš,« je rekel; »kakšne načrte imaš za prihodnost?«

»Nobenih,« sem mu odgovoril, »samo smrt.«

»Nikari tako ne govori,« je rekel, »ej, saj imaš komaj štirideset let; saj še jaz ne govorim o smrti, ki jih štejem petdeset in več. Poslušaj me: ali imaš v domači deželi, na Angleškem, prijatelje?«

»Imel sem jih.«

»V tistih mirnih krajih ljudje dolgo živijo. Pojdi, poišči jih; jaz ti preskrbim vožnjo do Španske.«

»Hočem razmišljati o tem,« sem mu odgovoril.

Dospeli smo v Mehiko, ki mi je bilo docela novo, neznano mesto. Korteiz jo je bil iznova sezidal, kjer je bila nekoč stala piramida, na katero so me peljali, da bi me žrtvovali, so gradili katedralo; njeni temeljni kamni so tako primerno kameni kipov ostudnih aztežkih malikov. Mesto je bilo prav lično, vendar ni tako krasno, kakor je bilo tepoktitlansko mesto za cesarja Montezume, in nikdar ne bode. Tudi ljudje

so bili izpremenjeni; tiste čase so bili vojniki in svobodni, sedaj so sužnji.

V Mehiki mi je Diaz poiskal stan. Nikdo me tam ni nadlegoval, kajti spoštovali so pomiloščenje, ki sem ga bil deležen. Bil sem pa tudi uničen človek, katerega se ni bilo treba več bati; vloga, ki sem jo bil imel v noče triste in pri obrambi mesta, je bila pozabljena. V Mehiki sem ostal deset dni; žalostno sem taval po mestu in po Čapoltepeku, kjer je stala Montezumova poletna palača in kjer sem bil prvikrat videl svojo ženo Otomi. Od vse njene slave ni ostalo drugega kakor nekoliko starodavnih cedrovih dreves. Osmi dan mojega bivanja v mestu me je na ulici ustavil neki Indijanec ter mi rekel, da mu je neka stara moja prijateljica naročila, da naj mi pove, da bi rada govorila z menoj.

Šel sem z Indijancem radoveden, kdo bi mogla biti ta prijateljica, kajti jaz nisem imel prijateljev; peljal me je v lepo iz kamna zidano hišo v neki novi ulici. Tukaj mi je v zatemneli sobi velel sestti; čakal sem nekoliko časa, kar me iznenada nagovori otožen, slaboten glas v azteškem jeziku rekoč: »Dobrodošel, Tjule!«

Ozrl sem se in pred menoj je stala neka ženska, Indijanka, oblečena po španski modi, še vedno lepa, a močno oslabela in obnemogla kakor vsled boleznin v žalosti:

»Ali ne poznaš več Marine, Tjule?« je rekla; spoznal sem jo, preden so ji prišle besede iz ust. »Veš, povem ti, komaj te spoznam, Tjule. Nadloge in čas sta obema veliko prizadejala.«

Prijel sem jo za roko in poljubil.

»Kje pa je Kortež?« sem jo vprašal.

Pri teh besedah je močno vztrepetala.

»Kortež je na Španskem, kjer se zagovarja. Že pred mnogo leti me je pustil ter me dal v zakon donu Juanu Haramilju, ki me je vzel zavoljo mojih posestev; Kortež je bil namreč v tem pogledu prav velikodušen do mene, odslovljene prilježnice.« In zjokala se je pri teh besedah.

Polagoma sem potem izvedel vso njeno zgodbo, ki je pa ne bom napisal tukaj, saj je itak znana. Ko je Marina storila vse, da je Kortezi izvršil svoje namene in ni več potreboval njene glave, jo je odslovil in pustil, da je ginila in venela vsled strtega srca. Povedala mi je vso zgodbo svojega velikega trpljenja, ko je spoznala svoj položaj, in kako mu je prerokovala, da se mu ne bo dobro godilo. In v resnici se mu ni.

Govorila sva več ur; potem ko mi je ona povedala svojo zgodbo, sem ji še jaz povedal svojo; jokala je zavoljo mene, ko jo je slišala; pri vseh svojih napakah je imela Marina vedno dobro srce.

Nato sva se ločila, ne da bi se še kdaj videla. Preden pa sem odšel, mi je stisnila denarni dar v roke in mene ni bilo sram vzeti ga, ko sem bil brez sredstev.

Taka je bila torej zgodovina Marine, ki je iz ljubezni izdala svojo deželo, in tako je bilo plačilo za njeno izdajstvo in njeno ljubezen. Imel jo bom vedno v prijaznem spominu, zakaj bila mi je dobra prijateljica in mi je dvakrat rešila življenje, ter me ni hotela prepustiti usodi, ko jo je Otomi tako kruto oštevala.

Devet in trideseto poglavje.

Tom se vrne od mrtvih.

Drugi dan po mojem obisku pri Marini me je obiskal Bernal Diaz; povedal mi je, da je eden njegovih prijateljev kapitan neke ladje, ki je namerala čez deset dni odjadrati iz Vera Kruza proti Kadizu, in da me ta kapitan rad vzame na ladjo, ako želim zapustiti Mehiko. Premišljal sem nekaj časa, nato pa sem izjavil, da sprejem ponudbo. Še tisto noč sem se poslovil od Diaza, kateremu daj Bog vso srečo, ker je bil dobra duša med toliko hudobneži, in sem v družbi nekaterih trgovcev odšel iz mesta. Čez teden dni smo srečno dospeli čez gore v Vera Kruz, vroče, nezdravo mesto s srednjedobrim prista-

njščem, ki je zelo izpostavljeno močnim severnim vetrovom. Tukaj sem pokazal priporočilno pismo kapitanu ladje, ki me je brez ugovora sprejel na ladjo, in mu plačal nekoliko denarja za prehrano na poti.

Tri noči pozneje smo ob ugodnem vetru razvili jadra in ko sem drugo jutro ob zori prišel na palubo, nisem videl od anahuaške dežele drugega kakor s snegom pokriti vrh ognjenika Orizaba. Kmalu je še ta izginil v oblakih. Tako sem se poslovil od daljne dežele, kjer sem bil toliko doživel in pretrpel, in katero sem po svojem računanju prvikrat zagledal baš pred osemnajstimi leti.

O vožnji na Špansko nimam nič posebnega poročati. Bila je bolj ugodna kakor so dostikrat te vožnje in deset tednov potem, ko smo v Vera Kruzuzu dvignili sidro, smo se zopet zasidrili v kadiškem pristanišču. Tukaj sem ostal samo dva dni; slučaj je nanesel, da je bila v pristanu neka angleška ladja, ki je bila namenjena v London; podal sem se na krov in plačal prevoznino; v ta namen sem moral prodati najmanjši smaragd iz ovratnice, ker mi je bil že pošel ves denar, katerega mi je dala Marina. Ta smaragd sem prodal za veliko vsoto, si kupil obleko, primerno odlični osebi, ostalo zlato pa sem vzel s seboj. Zelo mi je bilo žal, ker sem se ločil od tega dragega kamna, ampak sila kola lomi. Podoben kamen, krasen dragulj, dasi nekoliko hiben, sem v poznejših letih podaril Njenemu veličanstvu kraljici Elizabeti.

Na angleški ladji so mislili, da sem španski klaticitez, ki je obogatel v daljni Zapadni Indiji; pustil sem jih v tej veri, ker sem hotel biti nekoliko časa povsem sam za sebe, da bi pripravil svojo glavo, da bi se zopet privadila mišljenja in življenja, ki sem ga bil že davno pozabil. Zavaljo tega sem se gibal sam samcat kakor ošaben španski don, govoril malo, poslušal veliko in doznaval vse, kar se je bilo na Angleškem zgodilo, odkar sem jo pred kakimi dvajsetimi leti zapustil.

Naposled je bilo naše vožnje konec. Dvanajstega junija sem bil v mogočnem londonskem mestu, kate-

rega še nisem bil videl; v sobi krčme, kjer sem si najel prenočišče, sem pokleknil in zahvalil Boga, da me je dobrotno ohranil po tolikih nevarnostih in nadlogah in sem zopet stopil na domačo zemljo. V resnici sem še v tej uri prepričan, da je bil pravi čudež, da je moglo to šibko človeško telo preživeti vso tugo in vse smrtne nevarnosti, ki so mi toliko let grozile od bolezni, lakote, vojske, umora, utopljenja, divjih zveri in krvoločnosti ljudi.

V Londonu sem si kupil dobrega konja in to s pomočjo prijazne uslužnosti mojega krčmarja in drugi dan sem se ob jutranjem svitanju dneva napotil po ipswiški cesti proti domu. Še tisto jutro sem doživel poslednji nevarni doživljaj; ko sem namreč jahal po cesti, vžival razgled po lepi angleški pokrajini in vdihaval prijetni junijski zrak, je izza plota ustrelil name s pištolo zavraten tat z namenom, da bi me opleni, ako bi padel. Krogla mi je prodrila klobuk; preden sem pa mogel kaj storiti, je lopov pobegnil, ko je spoznal, da je bil zgrešil svoj cilj. Odjahal sem svojo pot naprej in si mislil sam pri sebi, da bi bilo v resnici nekaj čudnega, ako bi potem, ko sem se srečno rešil iz tolikih nevarnosti, naposled umrl komaj pet milj od londonskega mesta in to vsled zločina ničvrednega tolovaja.

Naporno sem jezdil tisti in naslednji dan, kajti moj konj je bil močan in hiter, in ob pol osmih zvečer sem ustavil konja na nizkem griču, s katerega sem se bil poslednjikrat ozrl na bungaysko mesto, ko sem z očetom odjadral odtod proti Yarmouthu. Pod menoj so ležale rdeče strehe domačega mesta; tam na levi so se dvigali ditchinghamski hrasti in lepi zvonik cerkve sv. Marije, tam na oni strani je počasi tekla Waveney, pred menoj pa so se razprostirali travniki, rdeči in zlati v cvetju močvirnih rastlin. Vse je bilo, kakor je bilo, nikjer nisem mogel videti prav nobene izpremembe; edina izprememba se je bila zgodila v meni. Razjahal sem in se podal k mlaki blizu ceste ter pogledal odsev svojega obraza. Bil sem v resnici zelo izpremenjen, težko da bi v njem spoznal obraz mladeniča, ki je pred kakimi dvajsetimi leti jezdil po

tem griču. Oči so mi bile vpadle in jako otožne, poteze obraza ostro začrtane in v bradi in laseh je bilo več sivega kot črnega. Ako sem ga sam komaj spoznal, ali ga bodo drugi spoznali? Ali bo še sploh kdo živ, ki me je poznal? V dvajsetih letih umrje mnogo ljudi, drugi izginejo človeku izpred oči. Ali bom med vsemi živimi našel še kakega prijatelja? Izza tistega časa, ko sem prebral pisma, katera mi je bil prinesel kapitan Bell, preden sem odjadral proti Hispanioli, nisem bil dobil nobene vesti o domu. Kakšne vesti so me čakale sedaj? Pred vsem pa, kaj je z Lilijo? Ali je že umrla, ali se je poročila?

Zajahal sem konja in odjezdil v rahlem diru zopet naprej tako, da sem pustil binguaysko mesto na levi. V desetih minutah sem bil pri vratih jahalne poti, ki drži od norwiške ceste kake pol milje pod strmim z gozdom poraščenim bregom, v čigar zavetju stoji naša hiša v Ditchinghamu. Pri vratih je v poslednjih solnčnih žarkih postajal neki človek. Pogledal sem ga in spoznal. Bil je Billy Mins, prav tisti vaški norec, ki je bil svoje dni odvezal de Garcio, katerega sem bil privezal, da bi mogel na sestanek s svojo drago. Sedaj je bil že v letih in sivi lasje so mu viseli okoli vpadlega obraza; bil je tudi umazan in oblečen v cunje; vzlic temu bi mu bil najrajši padel okrog vratu in ga objel, tako sem bil vesel, da sem zopet videl človeka, katerega sem bil spoznal v mladih letih.

Ko me je zagledal, je prikrevsal ob palici k vratom, da bi mi jih odprl, in me z milim glasom prosil miloščine.

»Ali ne biva gospod Wingfield tukaj?« sem ga vprašal in pokazal po poti; srce mi je začelo močno vtripati, ko sem ga vprašal.

»Gospod Wingfield, gospod, gospod Wingfield, kateri?« je odgovoril. »Stari gospod, ta je že skoraj dvajset let mrtev. Pomagal sem kopati njegov grob tam v cerkvi, res; pokopali smo ga zraven njegove žene — nje, ki je bila umorjena. Potem gospod Geoffrey.«

»Kaj je ž njim?« sem vprašal.

»Tudi mrtev že dvanajst let je tega ali pa še več; pil je in pil, da je umrl. In gospod Thomas je tudi mrtev za morjem je utonil, pravijo, mnogo let je že tega. Vsi so mrtvi! Vsi so mrtvi! Ej, ta je bil dobra duša, gospod Thomas; dobro se spominjam, kako je bilo, ko sem izpustil tujca . . .« in začel je na dolgo in široko pripovedovati zgodbo, kako je bil pomagal de Garcii na konja itd.; nobena beseda ni pomagala, da bi ga pripravil do tega, da bi mi povedal še kaj drugega; venomer je brbljal o tem dogodku.

Vrgel sem mu nekoliko drobiža, izpodbodel konja, ki je bil že truden, in počasi oddirjal po jahalni poti; iz peketa njegovih kopit so mi venomer zveneale starčeve besede na ušesa: »Vsi so mrtvi! Vsi so mrtvi!« Brez dvoma je bila Lilija tudi že na onem svetu, če pa ni bila, se je gotovo poročila, ko je prišel glas, da sem utonil v morju. Ker je bila tako zala in ljubka, ji pač ni manjkalo snubcev; po drugi plati je bilo pa tudi neverjetno, da bi preživela ostalo življenje v žalovanju nad izgubo ljubezni svoje mladosti.

Kmalu je stala naša hiša, Lodge, pred menoj; izpremenila se ni niti za pičico, samo bršljin in druge ovijalke so bile na sprednji strani pognale višje, malodane do strehe; v hiši so bivali ljudje, kajti bila je v dobrem stanju in dím se je vzdigoval iz dimnikov. Vrata so bila zaklenjena, nikjer ni bilo videti poslov; znočilo se je že in delo je bilo za tisti dan končano. Pustil sem hišo na desni in se podal proti hlevom, ki stoje v ozadju v bližini vrta na griču; a tudi tam so bila vrata zaklenjena; razjahal sem ne vedoč, kaj bi storil. Srce mi je tako vpadlo od bojazni in negotovosti, da sem bil nekoliko časa ves zbežan; pustil sem konja, da se je pasel po travi, kjer je bil, in odšel od začetka cerkvene steze ter se oziral po griču, kakor da bi čakal, da bi prišel kak človek.

»Kaj, ako bi bili res vsi pomrli, ako bi tudi nje več ne bilo?« Zakril sem si obraz z rokama in prosil Vsemogočnega, ki me je bil toliko let varoval, da bi mi prizanesel s to poslednjo grenkobo. Bil sem res potrtn od žalosti in čutil, da več ne morem prenesti. Ako mi je tudi Lilija bila izgubljena, potem — sem si

misli — bi bilo zame najbolje, da umrjem; žive duše ne bi imel, ničesar, na svetu, za kar bi bilo vredno živeti.

Take misli so mi rojile po glavi in trepetal sem kot list v vetru; ko sem se zopet ozrl kvišku, da bi se podal v hišo in izvedel od ljudi, najsi so bili kdorkoli, kako stoje stvari, se je popolnoma zmračilo in slavci so se oglasili blizu in daleč. Poslušal sem njihovo petje in ko sem ga poslušal, me je obšel neki spomin, katerega izpočetka nisem mogel doumeti. Izenada se mi je v duhu prikazal privid prekrasne sobane v Montezumovi palači v Tenoktitlanu, in sebe samega, ko sem spal na zlati postelji in sanjal. Zavedal sem se, da sem bil bog Tezkatlipoka, in da me je naslednji dan čakala smrt na žrtveniku. Bedno sem stal na onem domačem kraju, kjer sem ta večer v resnici stal, da mi je vonj domačih cvetic polnil nozdrvi, kakor v tej noči, in sladko petje slavcev mi je zvenelo v ušesih, kakor je v resnici v tej uri. Sanjalo se mi je, da je mesec vzšel nad zelenimi hrasti in jeseni, ko sem premišljeval in poslušal, in glej, v resnici je svetil mesec. Sanjalo se mi je, da sem slišal na griču neko petje...

Naenkrat sem se zbudil iz tega privida minulih časov in davnih sanj, in ko sem stal tam ob hiši, se je oglasil na gričevem obronku prijeten glas neke ženske, ki je pela. Nisem bil blazen ali sanjal, v resnici sem ga slišal, in glas je prihajal vedno bližje in bližje, ko je pevka stopala po strmem pobočju nizdol. Petje se je sedaj glasilo tako blizu, da sem razumel besede tiste žalostne pesmi, katere se spominjam še danes.

Sedaj sem videl v mesečini postavo ženske; bila je velika, postavna, oblečena v belo obleko. Zdajci je vzdignila glavo, da bi opazovala netopirje, ki so prhutali okoli nje, in mesečina ji je razsvetila obraz. Bil je obraz Lilije Bozard, moje izgubljene drage, ki je bil še vedno lep kot nekdanje čase, dasi se je postaral in je bilo na njem videti znake globoke žalosti. Videl sem ga in sem bil tako silno ganjen, da bi se bil zgrudil na tla, ako se ne bi bil oprijel

nizkega plota iz kolov poleg mene, in globok vzdih mi je privrel iz prsi.

Ona je slišala vzdih in nehala peti; ko pa je zagledala postavo neznanega moškega, je obstala in se obrnila, kakor da bi hotela bežati. Stal sem popolnoma na miru; radovednost pa je premagala njen strah, stopila je bližje in izpregovorila s prijaznim tihim glasom, ki sem se ga tako dobro spominjal: »Kdo hodi tukaj tako pozno? Ali si ti, John?«

Ko sem slišal te besede, me je obšel nov strah. Brez dvoma je bila omožena in ta John je bil njen mož. Našel sem jo, ampak samo za to, da bi jo še bolj popolnoma izgubil. Iznemada sem se zmislil, da se ji ne razodenem prej, dokler ne doznam vseh razmer. Stopil sem malo naprej, vendar ne tako daleč, da bi prišel iz sence grmovja, ki je rastlo tamkaj, in se postavil tako, da mi mesec ni svetil v obraz; globoko sem se ji priklonil na vljudni španski način, izpremenil glas in govoril kakor Španci v slabi angleščini.

»Gospa,« sem rekel, »ali imam čast govoriti ž njo, ki ji je bilo svoje dni ime senora Liliya Bozard?«

»Tako mi je bilo ime,« je odgovorila. »Kaj bi rad od mene, gospod?«

Iznova sem se stresel po vsem životu, vendar sem srčno odgovoril.

»Preden povem, gospa, prosim, da mi odpustiš, ako vprašam še nekaj. Ali ti je še vedno tako ime?«

»Še vedno mi je tako ime, nisem poročena,« je odgovorila; za trenutek se mi je zdelo, da se nebo vrti okoli mene, da se mi tla dvigajo pod nogami kakor lavina skorja na ognjeniku Haka. Vendar se ji še nisem razodel, ker sem hotel dognati, ali ji je bil spomin name še vedno drag.

»Senora,« sem rekel, »Španec sem, ki sem služil pod Kortezom v indijanskih vojskah, o katerih si gotovo že kaj slišala.«

Prikimala je in jaz sem nadaljeval. »V tistih vojskah sem se seznanil z nekim človekom, kateremu je bilo ime Tjule, ki pa je prejšnje čase imel drugo

ime; tako mi je vsaj pravil pred dvema leti na smrtni postelji.«

»Kakšno ime?« je vprašala s tihim glasom.

»Thomas Wingfield.«

Pri teh besedah je Liliya na glas zaječala in se oprijela plota, da ne bi padla.

»Menila sem, da je že osemnajst let mrtev,« je zahropla; »utonil je v Indijskem morju, kjer se je njegova ladija potopila.«

»Slišal sem ga praviti, da se je njegova ladija res ponesrečila v tistem morju, senora, on pa se je rešil in padel med Indijance, ki so ga postavili za boga in mu dali hčer svojega kralja v zakon;« nato sem umolknil.

Stresla se je in rekla s trdim glasom: »Nadaljuj, gospod; poslušam.«

»Moj prijatelj Tjule se je udeležil indijanskih vojsk na strani Indijancev; ker je bil mož ene njihovih kneginj, je moral tako ravnati in popolnoma častno; mnogo let se je hrabro bojeval zanje. Naposled so Španci zavzeli mesto, katero je on branil, edini otrok, ki mu je ostal živ, je bil umorjen, njegova žena, kneginja, je iz žalosti umorila samo sebe, on pa je bil ujet in v ujetništvu je umrl.«

»Žalostna zgodba, gospod,« je rekla z rahlim smehom — žalostnim smehom, ki so ga dušile solze.

»Jako žalostna zgodba, senora, ki pa še ni pri koncu. Ko je moj prijatelj umiral, mi je povedal, da se je bil v mladih letih zaročil z neko angleško deklico ter ji obljubil večno zvestobo; ime ji je bilo...«

»Poznam ime — nadaljuj.«

»Povedal mi je, da se je sicer res da poročil in da je ljubil svojo ženo, kneginjo, ki je bila kraljevska ženska, ki je mnogokrat tvegala svoje življenje zanj, da, iz svoje proste volje je celo šla na žrtvenik, vendar ga je pa spomin na to dekle, s katerim se je bil svoje dni zaročil, spremljal vse njegovo življenje in tudi na njegovi smrtni postelji. Zavaljo tega me je prosil, da naj kot njegov prijatelj poiščem tisto dekle, kadar se

vrnem v Evropo, ako bi še živela, ji izročim njegovo sporočilo in jo nekaj prosim.«

»Kaj mi sporočaš, kaj me prosiš?« je Lilija zašepetala.

»Tole: da jo je ob koncu svojega življenja ljubil kakor jo je ljubil ob početku in da jo ponižno prosi odpuščenja, ker je bil prelomil dano besedo in zvestobo, katero sta si bila obljubila pod bukvijo doma v Ditchinghamu.«

»Gospod,« je vzkliknila, »kaj veš o tem?«

»Samo tisto, kar mi je bil prijatelj pravil, senora.«

»Vajino prijateljstvo je moralo biti prav veliko in tvoj spomin mora biti dober,« je zamrmrala.

»Prelomil pa jo je,« sem nadaljeval, »pod težo čudnih okoliščin, tako čudnih, da je upal, da bo mogel dano besedo obnoviti na drugem, boljšem svetu kot je ta. Njegova zadnja prošnja je bila, da bi to dekle izjavilo meni, njegovemu prijatelju in donositelju teh vesti, da mu je odpustila v ljubezni, kakor je tudi on njo ljubil do zadnjega dihajaja.«

»Kaj more vendar mrtvemu koristiti tako odpuščenje, tako priznanje?« je vprašala Lilija in me pozorno pomotrivala. »Mar imajo mrtvi oči, da vidijo, in ušesa, da slišijo?«

»Kaj jaz to vem, senora? Jaz samo vršim svojo nalogo.«

»Kako pa morem jaz vedeti, da si pravi njegov sel? Pred mnogo leti sem dobila glas, o katerem so tudi rekli, da je popolnoma gotovo, da je Thomas Wingfield utonil. Tale povest o Indijancih in o kne-ginjah je nekam posebno čudna, bolj podobna dogodkom, ki se gode po romanih kakor v resničnem svetu. Ali nimaš nobenega znamenja, ki bi mi potrdilo tvojo verodostojnost, gospod?«

»Imam tako znamenje, senora, ampak premalo je svetlo, da bi ga mogla videti.«

»Potem pojdi z menoj v hišo, tam bova imela dovolj luči. Počakaj,« je rekla, »stopila k hlevskim vratom in zaklicala: »John.«

Odzval se ji je star možak, v katerem sem spoznal enega izmed hlapcev mojega očeta. Povedala mu

je nekaj na tihem, nato pa me je peljala po vrtni poti do sprednjih hišnih vrat, katere je odklenila s ključem, visečim ji ob strani, ter mi namignila, da naj grem pred njo naprej. Storil sem, kakor mi je velela; krenil sem po stari navadi proti sedalni sobi, ki mi je bila tako dobro znana, in vzdignil nogo, da se ne bi izpodtaknil nad tam se nahajajočo stopnico, stopil sem v sobo in našel v temi pot do kamina, kjer sem obstal. Liliija me je ves čas opazovala, nato pa je prišla za menojo, prižgala svečko ob ognju, ki je slabo gorel v kaminu, in jo postavila na mizo pri oknu tako, da mi je bil obraz še vedno v senci, dasi sem bil moral klobuk vzeti z glave.

»No, gospod, sedaj mi pa pokaži znamenje, če ti je drago.«

Snel sem zaročni prstan s prsta in ga ji podal; vzela ga je, sedla k mizi in ga ogledovala pri luči sveče; ko je sedela tamkaj, sem videl, kako lepa je še vedno bila in kako malo se je je bil dotaknil zob časa, dasi je imela že osem in trideset let; samo obraz ji je bil otožen. Opazil sem tudi, da je zroč na prstan brzdala poteze svojega obraza, vendar so se ji roke tresle in prsi močno dvigale.

»To znamenje je pravo,« je rekla naposled. »Poznam ta prstan, da si je nekoliko obrabljen videti, odkar sem ga poslednjič videla; prstan moje matere je; pred mnogimi leti sem ga dala v znak ljubezni in zvestobe mladeniču, kateremu sem obljubila, da mu hočem biti žena. Brez dvoma je tudi vsa tvoja povest resnična, gospod, in jaz se ti zahvaljujem, ker si bil tako prijazen in si mi ga tako daleč prinesel. Žalostna, jako žalostna je tvoja povest. Sedaj, gospod, pa ti nasvetujem, ker te ne morem povabiti, da bi ostal čez noč v tej hiši, kjer prebivam sama, in ker v bližini ni nobene krčme, da bi te moj služabnik peljal do hiše mojega brata, ki je dobro miljo daleč od tukaj, ako,« je rekla prav počasi, »že sam ne poznaš pota do tja! Tam te bodo dobro sprejeli in sestra tvojega mrtvega tovariša, Marija Bozard, bo prav vesela, da bo iz tvojih ust slišala zgodbo čudnih doživljajev svojega brata.«

Priklonil sem se in odgovoril: »Prej, senora, bi pa še prosil odgovora na prošnjo in sporočilo svojega mrtvega prijatelja.«

»Mrtvim dajati odgovor je pač zelo otroško.«

»Vseeno prosim, da bi mi ga dala, kakor mi je bilo naročeno.«

»Kako se že glasi napis na tem prstanu, gospod?«

»Srce k srcu, dasi v dalji,« sem odgovoril gladko; že v naslednjem trenutku pa bi si bil najrajši odgriznil jezik.

»Ej, tudi to ti je znano; brez dvoma si dolgo časa nosil prstan in si tudi ogledal napis. Veš, gospod, dasi sva bila s tistim mladeničem daleč narazen, in dasi sem morebiti negovala spomin na njega, ki je nosil ta prstan in zavoljo njega ostala samica, se mi vseeno vidi, da se je njegovo srce izgubilo in zašlo — k divjaški ženski, katero je poročil in ki mu je rodila otroke. Z ozirom na to se glasi moj odgovor na prošnjo tvojega mrtvega prijatelja, da mu odpuščam, da pa moram sedaj preklicati svojo obljubo, ki sem mu jo bila prisegla, za to življenje in za vedno, ker jo je tudi on prelomil, in da skušam zatreti po najboljši moči ljubezen, ki sem jo gojila do njega, ker jo je on zavrgel in oskrunil.« To rekoč je Liliya vstala, segla z roko na prsi, kakor da je hotela nekaj iztrgati iz njih in kakor da bi vrgla nekaj od sebe, hkratu pa je izpustila prstan, da je padel na tla.

Srce mi je zastalo. Tak je bil torej konec vsega. Da, imela je popolnoma prav, sem rekel sam pri sebi, in obšla me je želja, da bi bil manj pošten, kajti ženske včasih prej odpustijo laž kakor toliko odkritosrčnost. Odgovoril ji nisem ničesar, jezik mi je bil zavezan in obšla me je silna bednost in utrujenost. Sklonil sem se, poiskal prstan, si ga nataknil nazaj na prst, se še enkrat ozrl na žensko in se obrnil, da bi odšel. Sredi pota sem za trenutek postal ugibajoč, ali naj se ji bi razodel ali ne; vendar sem se premislil rekoč sam pri sebi, ako ona noče opustiti jeze do mene mrtvega, bo tudi do mene živega imela malo sočutja. Da, mrtev sem bil zanjo in mrtev sem hotel ostati.

Dospel sem do vrat in stopil na prag, kar mi je zadonel na ušesa neki glas, glas Lilije, in ta glas je bil mil in prijazen.

»Thomas,« je rekel glas, »Thomas, preden greš, ali nočeš vzeti s seboj računa o zlatu, imetju in posestvu, ki si mi ga bil izročil v varstvo?«

Ves zavzet sem se obrnil in glej! Lilija je prihajala proti meni počasi in z razprostrtimi rokami.

»Ej, bedak,« je zašepetala tiho, »mar si mislil, da boš tako nerodno prekanil žensko srce? Ti, ki si govoril o bukvi na vrtu, ti, ki si tako dobro vedel, kam greš v sobi, dasi je bila tema in si ponovil napis na prstanu docela z glasom njega, ki je že tako dolgo mrtev? Poslušaj; odpuščam tistemu tvojemu prijatelju, ker je prelomil prisego zvestobe; bil je pošten, da mi je priznal svoj greh; moškemu je težko živeti samemu toliko let, in v tujih deželah se človeku marsikaj čudnega pripeti. Nadalje povem, da ga še vedno ljubim, ker on mene ljubi, kakor vse kaže, dasi sem, da povem resnico, že nekoliko prestara za ljubezen in sem toliko časa čakala, da jo najdem onstran groba.«

Tako je govorila Lilija in ihtela; nato pa so jo objele moje roke in potem ni rekla nobene besede več. Ko pa so se srečale najine ustnice, sem vendarle mislil na Otomi, se spomnil na njene besede in spomnil tudi, da je umrla baš leto dni osorej.

Prosimo, da mrtvi ne vidijo živih!

Štirideseto poglavje.

Konec.

Le malo mi še preostaja, kar bi omenjal. Moja povest se nagiblje proti koncu, za kar sem prav hvaležen, kajti jako star sem že in pisanje me silno utruja, v minuli zimi je večkrat malo manjkalo, da nisem odložil peresa.

Nekoliko časa sva molče sedela z Lilijo baš v tej sobi, v kateri pišem danes; najina velika radost in druga čustva so nama zavezala jezik. Naenkrat sva,

kakor da bi se bila domenila, oba hkratu pokleknila in poslala proti nebu ponižno zahvalo, da je naju ohranilo vse do tega čudnega sestanka. Komaj sva bila vstala, so se zunaj hiše začuli glasovi in kmalu nato je stopila v sobo čvrsta gospa, kateri so sledili postaven gospod, en deček in eno dekle. Bila je moja sestra Marija, njen mož Wilfred Bozard, Lilijin brat, in njiju dva otroka, Rogez in Joan. Ko je Lilija uganila, da sem se domov vrnil jaz in nikdo drugi, je poslala k njiju Johna s sporočilom, da jo je prišel obiskat nekdo, o katerem je bila prepričana, da ga bodo z veseljem videli; nato so se hitro podali k Liliji, ne vedoč, koga bodo našli pri njej. Izprva so bili osupli, ker me sestra in mož nista spoznala; močno sem se bil izpremenil in luč v sobi je bila medla; zavoljo tega sta bila v veliki zadregi in ugrabala, kdo neki je ta tujec.

»Marija,« sem se oglasil, »Marija, ali me več ne poznaš, sestra?«

Nato je glasno vzkliknila, se mi vrgla okoli vratu in se zjokala, kar bi pač vsakdo izmed nas storil, ako bi se kdo izmed naših predragih rajnikov iznenada pojavil pred našimi očmi živ in zdrav, njen mož me je radostno zgrabil za roko in skoraj zaklel od začudenja, kakor se dostikrat zgodi pri nekaterih moških, kedar so nenavadno močno ganjeni. Otroka pa sta me strme gledala; naposled sem poklical dekleta k sebi, ki je bila precej taka, kakršna je bila njena mati, ko sva se poslovila ter ji povedal, da sem tisti stric, o katerem je gotovo že slišala praviti, da je že pred leti umrl.

Nato smo poslali hlapca po mojega konja, na katerega smo bili vsi pozabili, da ga je odpeljal v hlev, in se podali k večerji; po večerji sem jih prosil naj mi povedo vse, kar se je bilo med tem na domu zgodilo. Tako sem zvedel, da je bogastvo, ki mi ga je bil zapustil moj nekdanji gospodar in učitelj Fonsecka, dospelo srečno na moj dom in da je izvrstno prospevalo v Lilijinem varstvu; ona je bila le malo porabila za sebe in se je smatrala zgolj kot njegova oskrbnica in ne lastnica. Ko so bili prepričani o

moji smrti, je moja sestra Marija vzela svoj delež, kakor sem ga ji bil zapustil, in je z njegovo pomočjo nakupila nekoliko zemljišč in gozdov v okolici. Ko sem to slišal, sem ji takoj rekel, da naj obdrži vse kot darilo od mene, saj sem imel brez njih po vsej priliki večje bogastvo, kot sem ga potreboval; te moje besede niso bile malo všeč njenemu možu Wilfredu Bozardu; v resnici je težko človeku ločiti se od stvari, katero je imel že mnogo let kot lastno posest.

Zvedel sem tudi vse ostalo; o nenadni smrti mojega očeta, kako je zlato, ki sem ga bil poslal domov, obvarovalo Lilijo, da jo niso prisilili vzeti mojega brata Geoffreya, ki se je potem udal pijači, da je umrl šele eno in štirideset let star; o smrti gospoda Bozarda, Lilijinega očeta in mojega nasprotnika, ki je umrl za mrtvoudom, ki ga je zadel nekoč, ko se je bil nenadno močno razjezil. Ko se je njegov sin Wilfred poročil z mojo sestro Marijo, se je Liliya preselila na naš dom Lodge in plačala dolgove, ki jih je bil moj brat Geoffrey naredil na dediščino. Od tedaj je ves čas živela na našem domačem posestvu v žalosti in samoti, vendar ne popolnoma nesrečna, ker je posvetila mnogo svojega časa dobrim delom. Povedala mi je, ako ne bi imela toliko posestva in denarja, ki ga je morala upravljati kot dedinja, da bi bila že davno stopila v samostan, kjer bi v miru preživela ostalo življenje; ker je bila prepričana, da sem bil mrtev — glas o potopu moje ladje je segel vse do Ditchinghama — ni mislila več na možitev, dasi je bil marsikateri ugleden in premožen gospod prosil za njeno roko. To in nekoliko manjših stvari, kakor n. pr. rojstvo in smrt otrok in poročilo o velikem viharju in poplavi, ki je zadela bungaysko mesto in vso dolino reke Waveney, je bilo vse, kar so mi imeli povedati ti dobri ljudje, ki so bili vsa ta dolga leta preživeli v miru.

Ko so mi tako povedali, kaj so bili ta čas doživeli, so me pozvali, da naj povem še jaz, kako se je meni v tem godilo. Pričel sem takoj od začetka in zanimivo je bilo gledati njihove obraze, ko so poslušali. Vso dolgo noč sem sedel poleg Lilije in jim pripovedoval

svojo zgodbo; slavci so že utihnili in oglasili so se drozgi in kosi, in zgodbe še ni bilo konec. Zavoljo tega smo šli spat v sobe, ki so nam jih pripravili in zjutraj sem nadaljeval. V dokaz resnice sem jim pokazal meč, ki sem ga bil odvezel Bernalu Diazu, ovratnico z velikimi smaragdi, katero mi je bil podaril Guatemok in brazgotine mojih ran. Še nikoli nisem videl tako začudenih ljudi, ko pa sem jim pravil o poslednji žrtvi otomijskih žensk in o strašnem koncu de Garcie, ki je umrl bojujoč se z lastno senco, ali bolje povedano, s sencami svoje zlobnosti, so od strahu na glas vpili, kakor so zopet jokali, ko sem jim pravil, kako je bil umrl Guatemok in kako sem izgubil svoje tri sinove.

Tej družbi pa nisem povedal vse svoje zgodbe; marsikaj je bilo samo za Lilijina ušesa; in njej sem govoril o mojem razmerju do Otomi kakor govori možak z možakom, ker sem bil prepričan, da ne bi nikdar vladala popolna vera in zvestoba med nama, ako bi bil kaj zamolčal. Zavoljo tega sem ji razodel vse svoje dvome in notranje boje, in ji tudi nisem zamolčal, da sem sčasoma začel ljubiti svojo ženo Otomi, da me je njena lepota in milina vlekla k njej izza prvega trenutka, ko sem jo bil videl na Montezumovem dvoru, in zamolčal nisem onega, kar se je bilo zgodilo med nama na žrtveniku.

Ko sem končal, se mi je Liliya zahvalila za mojo poštenost in je rekla, da je videti, da se moški v takih rečeh razlikujejo od žensk, posebno ker ona ni nikdar čutila potrebe, da bi bila obvarovana pred izkušnjava druge ljubezni. Ljudje smo pač, kakor nas je ustvaril Bog, in zavoljo tega nimamo pravice očitati drug drugemu. In dalje, da je bila ta Otomi vzlic temu, da je bila poganka, velikosrčna ženska, ki je lahko premagala omahljive oči moških, posebno ker je zavoljo svoje ljubezni tvegala veliko več, kakor bi ona, Liliya, mogla tvegati; in da je bilo jasno, da sem moral konec koncev voliti med njo in hitro smrtjo, in ker sem ji prisegel zvestobo s tako strašno prisego, bi bil v resnici po krivem prisegel, ako bi jo bil potem zapustil, ko je nevarnost minila. Zavoljo

tega je Lilija rekla, da se ne bo zmenila za vse te zadeve in da ne bo ljubosumna, ako bi se še pozneje nežno spominjal te svoje mrtve žene.

Tako je govorila prijazno in me ves čas gledala s svojimi vedrimi, resnobnimi očmi, ki so bile take, kakršne krase svitlo obličje angelov. In prav te njene so pretakale solze, ko sem ji pravil o svoji veliki žalosti nad smrtjo svojega prvorojenca in drugimi izgubami. Šele v poznejših letih, ko je Lilija izgubila vsako upanje, da bo imela še kaj otrok, je postala ljubosumna na moje mrtve sinove in na mojo neprestano ljubezen do njih.

Glas o moji vrnitvi in čudežnih doživljajih med indijanskimi ljudstvi se je kmalu raznesel daleč na okoli, in od daleč so prihajali ljudje, celo iz Norwicha in Yarmoutha, da bi me videli in slišali mojo zgodbo, tako da sem se prav naveličal vsega. V domači cerkvi sv. Marije v Ditchinghamu se je tudi brala maša v zahvalo, da sem se rešil iz tolikih nevarnosti na morju in na suhem in se srečno vrnil domov.

Ko je bila maša končana in so se ljudje razšli na svoje domačije, sem si iz hiše moje sestre, kjer sem stanoval kot njen gost, dokler se ne bi z Lilijo poročila, vrnil nazaj v prazno cerkev.

Tukaj sem v pokojni svetlobi junijskega popoldneva pokleknil na travo, ki je rastle nad grobom mojega očeta in moje matere, in povzdignil svojega duha tja, kjer spita večno spanje, in do Boga, ki ju čuva. Ko sem tako klečal, me je obšel velik mir, sedaj sem se zavedel, kako blazna je bila tista moja prisega, katero sem bil prisegel, da se bom maščeval nad de Garcio, in sem spoznal, kako so iz tega vzklike in pognale vse moje žalosti in nadloge, kakor požene košato drevo iz majhnega semena. Ampak celo v tistem trenutku sem sovražil de Garcio, da, sovražim ga celo še sedaj; ako pretehtam in uvažujem okoliščine, je bilo pač samo naravno, da sem se hotel maščevati nad morilcem svoje matere, dasi bi bilo najbolje, da bi bil prepustil maščevanje drugi Roki.

Zunaj sem srečal Lilijo, ki je prišla tjekaj, ker je vedela, kam sem šel.

»Lilija,« sem ji rekel, »nekaj bi te rad vprašal. »Ali te je še volja po vsem tem, kar se je bilo zgodilo, da me vzameš za moža, čeprav te nisem vreden?«

»Obljubila sem ti to pred mnogo leti, Thomas,« je odgovorila počasi in zardela kakor divja roža, ki je cvetela na nekem grobu zraven nje, »in se nisem premislila. Vsa ta dolga leta sem te smatrala svojim možem, dasi sem mislila, da si mrtev.«

»Mogoče je to več, kakor zaslužim,« sem rekel, »ako pa naj se zgodi, prosim, povej, kdaj naj se zgodi; mlada leta so za nama in nimava več dosti časa, da bi ga izgubljala.«

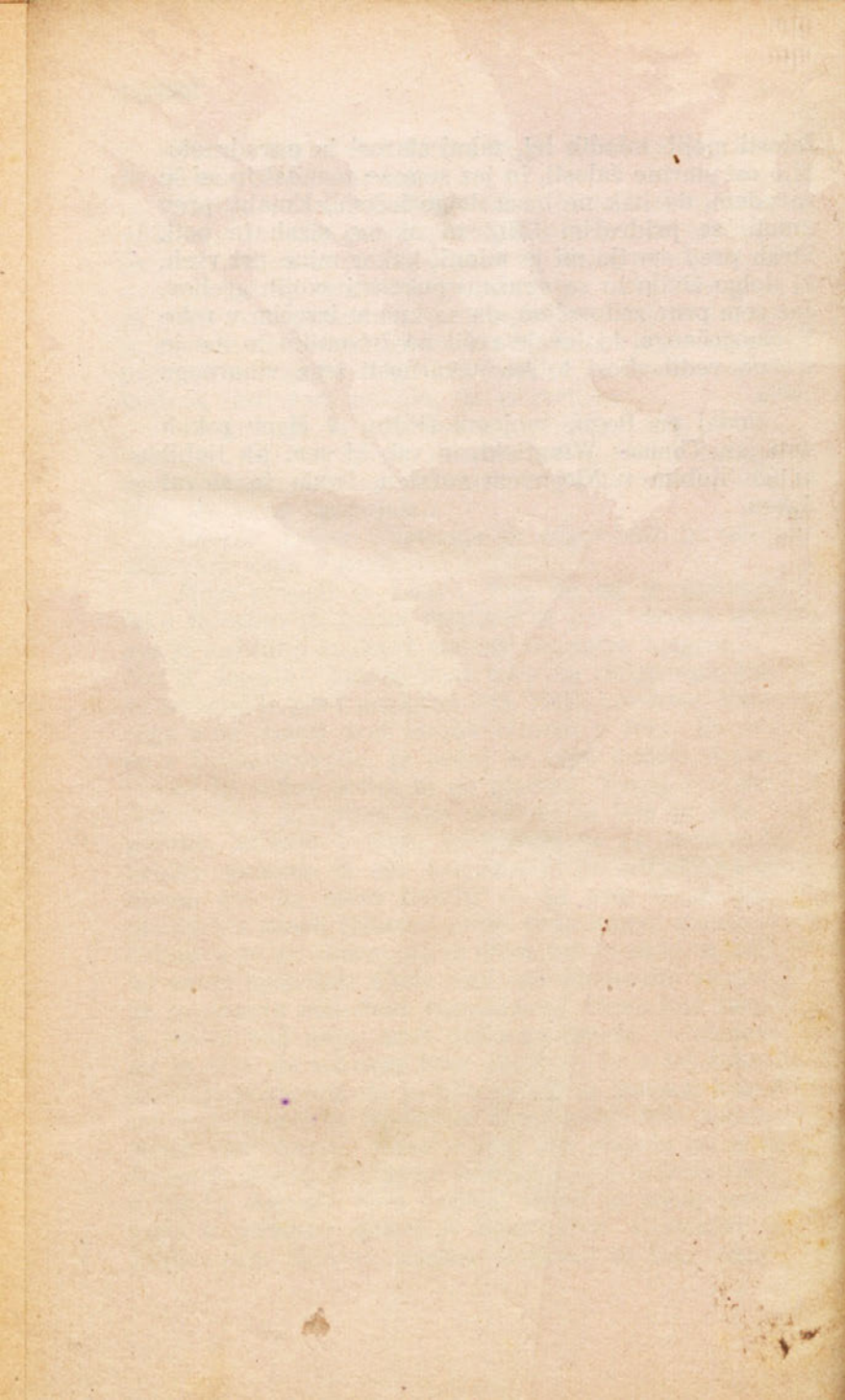
»Kadar hočeš, Thomas,« je odgovorila in položila svojo roko v mojo.

Moje povesti je konec. Bog, ki mi je naklonil tako žalostno in burno mladost in prva moška leta, me je v srednji in pozni starosti čez mero blagoslovil. Vsi ti dogodki, katere sem tako na dolgo opisoval, so se zgodili pred mnogimi leti. Malo drevesce, katerega sem vsadil pod mojim oknom v letu, ko sva se z Lilijo poročila, je sedaj že lepo košato drevo, in jaz še vedno živim in ga gledam. Tukaj v srečni dolini reke Waveney sem preživel še leta in leta v polnem zdravju v miru in pokoju — če izvezam bridke spomine in ono hrepenenje po mrtvih, ki ga noben čas ne more omiliti — in sem dolga leta preživel v zvesti ljubezni svoje žene kakor malokdo. Dozdeva se mi skoraj, da je srčna bol in obup mladih let samo spopolnil njeno nad vse plemenito naravo, da je postala malodane nadnaravna. Samo ena žalost je prišla nad naju, smrt najinega deteta — usojeno mi je bilo, da umrjem brez otrok — in v tej žalosti je Lilija pokazala, da je bila vedno še ženska, kakor sem bil omenil že izpočetka. Sicer pa ni bilo nobene sence med nama. Roko v roki sva stopala po potu življenja nizdol, dokler mi naposled ni bila žena vzeta v visoki starosti. Neki božični večer je poleg mene legla k počitku; zjutraj je bila mrtva. V resnici in bridko sem žaloval, ampak ta žalost ni bila kakor

žalosti mojih mladih let, zakaj starost in navada otopijo ost smrtne žalosti, in jaz sem se zavedal in se še zavedam, da itak ne bova dolgo ločena. Kmalu, prav kmalu se pridružim Liliji in ni me strah te poti. Strah pred smrtjo mi je minul, kakor mine pri vseh, ki dolgo živijo in se skušajo pokesati svojih grehov. Jaz sem prav zadovoljen, da se kmalu izročim v roke Vsemogočnega, ki me je rešil na žrtveniku in me je srečno vodil skozi toliko nevarnosti tega viharnega sveta.

Sedaj pa Bogu, mojemu Očetu, v čigar rokah sem jaz, Thomas Wingfield, in vsi, ki sem jih ljubil in jih ljubim v Njegovem varstvu, hvala in slava! Amen.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

C00155: #

00000076389

